

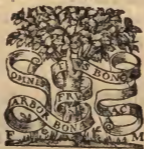

1
Hortorum Secreta,
CVLTVS, ET AVXILIA,
amœnæ voluptatis, & inenar-
rabilis vtilitatis abunde ple-
na: rerùmque variarum
accessione nunc pri-
mùm aucta &
illustrata.

Autore ANTONIO MIZALDO
Monlucciensi, Medico.

Bib. v. c. Col.

Com. Soc. J.

LVTETIÆ.

Apud Federicum Morellum, Re-
gium Typographum.

M. D. LXXV.

CVM PRIVILEGIO REGIS:

*Expurgatus ad rationē iudicis expurgatorij
hispani, Madriti editi apud Iudonicum
Sanchez ibiz.*

◇◇◇◇◇

◇◇◇◇◇

SVMMA PRIVILEGII.

REGIA sanctione cautum est, ne alius quispiam præter Federicum Morellum, Regium Lutetiæ Typographum, huncce Librum, cui titulus est, *Hortorum Secreta, cultus, & auxilia*, Autore ANT. MIZALDO Montluциensi, Medico, intra quinquennium, absque manifesto eiusdem Mizaldi consensu, sub Regis ditione imprimat, aut vendat. Qui secus fecerit, libris, & pœna in sanctione æstimata mulctabitur. Concessum fuit Privilegium Lutetiæ Parisiorum die quinta Octobris, 1570.

Per Regem in Consilio,

D E N Y S.

NOBILI ET ERVDITO VIRO
EMONDO DE LAIGE, REGIS IN
supremo Senatu Parisiensi Consiliario,
& Cœnobiorum R. Mariæ de Fon-
tenayo, necnon S. Memmi, &
de Miserayo Abbati, AN-
TON. MIZALDVS
Monlucienfis,
S.P.D.

*LVT ARCHVS scri-
ptor grauis, atque omni
iudicio πολυῖστω? elegans,
tradit, Clarissime Senator,
idẽmque Abbas crudite,
negociatorẽ quendã Chium
vinum multum, primaq;
bonitatis vendidisse: sibi que acidum & in vap-
pam deprauatum selegisse, ac in vsum quodi-
num reseruasse. Cuius seruus, qui ab eo forte re-
cesserat, interrogatus, qua impulsus causa domi-
num reliquisset: Quia (respondit) eũ in mani-
bus bona quamplurima & præstantissima habe-*

res, mala tamen & deteriora quæque bonis præferebat. Serui huius apophthegmate planè philosophico excitatus, ceu quodam classico, circumspèctè providendum mihi duxi, ne simili nota inurerer, similiue infamia notarer qua sordidus iste negociator ὀνοπωλῆς. Quod ne hîc mihi contingeret, mala, scilicet, & malos, bonis: indoctos doctis, & ignobiles nobilibus præferèdo: precium opera facturum me putavi, si posthabita ignobilium & popularium fece (ceu vino quodam in vappam deprauato, & ut loquitur Plautus, edentulo & infuscato) te vnum de multis, Vir ornatiss. seligerem in propugnatozem, patronum & susceptorem Hortensis huius historie nostræ. Quæ sicuti in tuo nomine foras prodit, & variè auctâ ac locupletata, incredibilem, mira cum iucunditate & delectatione, fructum quibusuis pollicetur, ita anxie à te petit & postulat, ut tibi nuncupatam istam voluntatem, aut, si maui, voluntariam & propensam nuncupationem hanc boni consulas. Quam ut audètius, ne dicam ardentius, aggrederer, tibi que ascriberem, ad id incendiū frigidam, ut aiunt, non mediocriter suffudit, rarus ille animi tui candor, & non vulgaris modestia, qua literarij nominis professores omnes libenter excipis, libètius audis, & libentissimè iuuas. Accedit ad hæc, nat-
tale

tale solum, & patria: quæ, ut utrique nostrum
 communis est, ita mutuum amorem conciliet
 oportet. Nec temerè, mea quidem sententia,
 habetur enim hæc velut parens & mater altera:
 ob idque indigenas omnes, & ἀυτοχθονας, ceu
 fratres, nescio qua inuicem dulcedine vincit, &
 immemores non sinit esse sui. Quod latentis ne-
 scio quid energiae illa habeat, à Luciano utcun-
 que adumbratum his verbis, τῆς πατρίδος καπνὸς
 λαμπρότερος ὀφθίσκειται τῆ παρ' ἄλλοις πυρός. id
 est, Patriæ fumus luculentior videtur aliorum
 igni. Hinc sanè frequens fuit multis admiratio,
 & iusta aduersum me obiurgatio, quòd te tan-
 tum Senatorem, tàmque illustrem virum, &
 celebre Borboniorum nostrorum ornamentum,
 lucubrationum mearum in auratione & fructu
 non dignarer, ac parum consultè tacitum relin-
 querem, meritòque honore priuarem. In quo,
 re vera, culpam meam libèter agnosco & accuso:
 tantum abest ut auertere aut prætexere, vel in
 rem quampiam illam conuètere satagam: nisi
 quòd verebar laudes tuas, ut cum Horatio loquar,
 culpa deterere ingenij. Ut ut fuerit, quidquid
 antea imprudenter omissum & commissum fuit,
 in posterum, si diuina fauerint numina, multo
 cum fœnore resarcietur. Plura dicere consti-
 tueram, nisi voluntatem eam & propositum

EPISTOLA.

*mihī inuidisset Heliodorus, tradens, longa ora-
tioni comitem plerunq̄ esse Vanitatem &
fastidium. Fœliciter itaque valebīs, Senator
inculpatisſime, idēmq̄ Abbas vigilantisſime:
Quem & mihi, & patriæ, doctisq̄ omni-
bus, incolumem ſeruare dignetur ille
ſine quo eſt omnis medicina
venenum. Lutetia,
Idibus Auguſti,
1574.*

L E C T O R I P H I L O K E P O ,
H O C E S T , H O R T O R V M E T
Hortensium studiofo .

N V N C demū expertus, verissimum esse fateor, Lector amice, quod Euripides scripsit in Tragœdia cui titulus Hippolytus coronatus, *Ἡγορῆς αἰ δῆμινα ἡγορῆς ἡγορῆς ἡγορῆς*: mortalibus posteriores cogitationes prudentiores, melioresque esse solent. Quod hîc dictum & testa-

tum volui, vt intelligas secundam istam editionem Hortensium Secretorum nostrorum & auxiliorum, emendatiorẽ & auctiorẽ, rerũque plurimarum iucunda varietate conditarum locupletiorẽ tibi prodire, quàm quæ ante annos aliquot ex nobis nata foras abiit, & communi omnium vtilitati exposita fuit. Nosti Horatianum illud,

Multa ferunt anni venientes comoda secum.

Et Quintilianĩ aliud: Multa limat ætas, deterit vsus plurima, & longè plura concoquunt anni. Cũ itaque Federicus Morellus, inter Parisienses Typographos accurata sua diligentia, impigra assiduitate, vigili industria, eximia eruditione, & perpoſita emendatãque & correctã impressione, vbique commendatus, & ob id merito suo Regius Typographus institutus, mihi opportunè significauisset, distracta vbique locorũ esse Exemplaria omnia prioris editionis horum Librorum, proindẽque ad secundam editionem se, operãque suas typographicas accingere, petere, & rogare nunquid haberem quod in illis vel emendandum, vel illustrandum, aut locupletandum, ad-

A D L E C T O R E M .

dendúmue cuperem, maturè id peragerem. Hac significationè, ceu pulsato classico inuitatus, illico ad chartaceas machinulas meas conuolauì, schedulas & literarios codicillos omnes (in quibus legendo, audiendo, & lucubrando, egregium aliquid quotidie adnotare consueui) nulla mora excussi, omniumque maximè Commentariolos nostros Centonum rusticarum rerum diligenter vólui ac reuolui. In quibus multa cùm iucunda, tum vtilia, & iuuandæ humanæ vitæ sanequàm idonea reperi, quæ in tuum vsum his libris pluribus locis remisui & interseui. Id quod facilè tu ipse agnosces, si vtramque editionem inter legendum conferre voles. Agedum itaque, charissime Lector, *οἷόν φασιν οἱ παιζοντες, ἀμανόνων ἐξ ἀρχῆς διηπέρων ἰπαναπολήσωμεν*, vt est apud Platonem.

id est, quemadmodum ludentes dicere consueuerunt, secundis denuo melioribus repetamus,

& singula expendamus. Fruere salu-

briter & iucundè hisce labo-

ribus nostris, tuisque apud

Deum precibus co-

natus nostros,

dum meliora tibi meditamur,

iuuare perge.

*Hesperidum ingentes quorsum miraberis Hortos,
Cùm tot opes vnus Hortulus iste ferat?*

S V M M A

SVMMARIVM EORVM QVÆ IN
SINGVLIS CAPITIBVS HORVM
librorum explicantur. Prior nume-
rus folium: posterior ca-
put designabit.

LIBRO I. HÆC INSVNT.

H ORTORVM institutio, & eorundem priscus vsus. fol. 1. cap. 1.	
Quæ utilitas expectanda ab hortis: ad hæc quis finis ac scopus esse debeat culturæ illorum. f. 2. c. 2.	
Modus & secretum edificandæ viuæ sepis ac valide: quæ futura sit horti tutissimum & perenne muni- mentum. f. 3. c. 3.	
De hortorum situ, terra & aqua. 4. 4.	
De hortensium stercore, & stercoratione. 5. 5.	
De hortensium satione, & seminibus. 6. 6.	
Auxilia & secreta pro hortensibus seminibus, & aliis: tam ante sationem, quàm post: ne ab aliqua cum in- terna, tum externa afficiantur iniuria. 8. 7.	
De hortensium sarritione, runcatione & rigatione: cum prognostico fertilitatis, vel sterilitatis cuiusque semen- tis. 10. 8.	
Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes, pulices, erucas, blattas, & limaces: tam olera, quàm arbo- res & fructus vitiantes. 11. 9.	

I N D E X.

Auxilia & secreta aduersus hortenses talpas, formicas, culices, & muscas, tam olera, quàm fructus euerrentes, lædentes, ac fœdissimè deuasantes, & cõtra molestas ranarum coaxationes. 14. 10.

Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorum, & alia quæuis repulia, tam homines, quàm olera, arbores & fructus venenantia 16. 11.

Remedium præsentissimum, & secretum, à quamplurimis summa autoritate viris sæpenumero expertum cõtra virulentos serpentium morsus, etiam si percussus abfuerit. 18. 12.

Auxilia & secreta aduersus scorpiones, bufones, hortenses mures, mustelas, & grandiores aliquot bestias, tam olera, quàm fructus, corrumpentes & vastantes. 18. 13.

Auxilia & secreta aduersus grandinem, fulmina ac tempestates, arborum, plantarumque flores & fructus, vti etiam segetem & vineas, miserè perdentia. 20. 14.

De rubigine, pruina, carbunculatione, & aliis cœlestibus iniuriis, quæ arborum, frugum & vitium flores ac fructus perditè abolent. 21. 15.

LIBRO II. HÆC SYMMATIM
EXPLICANTVR.

Hortensia Olera.

L Actuæ cultus, auxilia, vsus, & secreta quam plurima. 23. 1.

Brassicæ cultus, auxilia, &c. 25. 2.

I N D E X.

Apij cultus, auxilia, &c.	27. 3.
Betae, portulacæ ac blii, auxilia, cultus, secreta, & vsus.	28. 4.
Asparagorum hortensium, cultus, &c.	29. 5.
Rutæ hortensis cura, auxilia, &c.	31. 6.
Oxalidis ac spinaceorum, cultus, auxilia, vsus, & secreta.	32. 7.

Radices esculentæ.

Porri auxilia, cultus & secreta.	33. 8.
Allij cultus, auxilia, &c.	34. 9.
Ceparum cultus, auxilia &c.	36. 10.
Radicis, seu raphani cultus, &c.	38. 11.

Herbacei fructus esculenti.

Cucurbitarum cultus, auxilia, &c.	40. 12.
Cucumerum cultus, auxilia, &c.	43. 13.
Peponum, melonum & melopeponum cultus, auxilia, & vsus & secreta.	45. 14.
Cinaræ, seu hortensis cardui, cultus, cura, vsus & secreta.	46. 15.

Flores & plantæ hortorum odoratæ, & contrâ.

Rosarum cultus, auxilia, &c.	47. 16.
Lilij cura, auxilia, &c.	50. 17.
Violarum cultus, auxilia, &c.	51. 18.
Ocimi: & amaranti cultus, &c.	52. 19.

I N D E X.

<i>Salvia, rosmarini, satureia, hyssopi & fœniculi, cultus, &c.</i>	54. 20.
<i>Lauandula, mentha, thymi, & solsequij, cultus, auxilia, &c.</i>	56. 21.
<i>Vettonica coronaria, & sampsuchi seu maiorana, cultus, auxilia, &c.</i>	58. 22.
<i>Bellij, seu bellidis, & phlogij, hoc est violæ flammæ & inodora, adhæc iridis, cultus, auxilia, &c.</i>	59. 23.
<i>Absinthij & abrotoni cura, auxilia, &c.</i>	61. 24.
<i>Fragaria, Frambæsi, & grossularij cultus, cura, auxilia, &c.</i>	61. 25.

LIBRO III. HÆC TRACTANTVR
ET EXPLICANTVR.

<i>Hortensium arborum præcepta quædam & auxilia in genere.</i>	63. 1.
<i>Arborum, ac stirpium hortensium, morbi, labores, & impedimenta aliquot.</i>	66. 2.
<i>Hortensium arborum ægrotantium, aut aliter laborantium, remedia quædam & secreta vniuersalia.</i>	68. 3.
<i>Arboris Mali, eiusque pomi, cultus, &c.</i>	69. 4.
<i>Arboris Pyri, eiusque pomi, cultus, &c.</i>	74. 5.
<i>Arboris Cotonei, seu cydonij, & eius pomi, cultus, auxilia & secreta.</i>	75. 6.
<i>Arboris Pruni, eiusque pomi, cura, &c.</i>	77. 7.
<i>Arboris Cerasi, eiusque pomi, cultus, &c.</i>	78. 8.
<i>Arboris Mori, ac eius pomi, cura, &c.</i>	79. 9.
<i>Arboris Persicæ, ac eius pomi, cultus, &c.</i>	80. 10.
<i>Arboris Messili, & sorbi, pomique earundem, cultus, auxilia, & secreta.</i>	82. 11.
<i>Arboris</i>	

INDEX.

Arboris Nucis, seu Juglandis, eiusque fructus, cura, auxilia, &c.	84. 12.
Arboris Amygdali, eiusque nucis, cultus, auxilia & secreta.	85. 13.
Arboris Puniceæ, ac eius pomi, cultus, &c.	89. 14.
Arborum Citrij, Aurantij & Limonij, earundemque pomi, cultus, &c.	93. 15.
Arboris fici, ac eius pomi, cultus, &c.	96. 16.
Oleæ sative, ac eius baccarum, cultus, &c.	100. 17.

PLANTARVM ET ARBORVM QUÆ
IN HOC OPERE CONTINENTVR,
Catalogus serie alphabetica.

A Brotonum. fol. 61.	Fœniculum	54.
Absinthium. 61.	Fragaria.	61.
Allium. 34.	Frambœsia.	eodem.
Alticolalus. 93.	Grossularius.	61.
Amarantus. 52.	Hyssopus.	54.
Amygdala. 85.	Iris.	59.
Apium. 27.	Lactuca.	23.
Asparagi. 29.	Lavandula.	56.
Aurantia. 93.	Lilium.	50.
Bellis. 59.	Limonia.	93.
Beta. 28.	Maiorana.	58.
Blitum. eodem.	Mala.	69.
Brassica. 25.	Melones.	45.
Cepa. 36.	Mentha.	56.
Cerasa. 78.	Mespila.	82.
Cinara. 46.	Mora.	79.
Citria. 93.	Nux & nuces.	84.
Cotonea. 76.	Ocimum.	52.
Cucumis. 43.	Olea.	100.
Cucurbita. 40.	Oxalis.	32.
Ficus. 96.	Pepo.	45.

INDEX.

Perfica.	80.	Rosmarinus.	54.
Petroselinum.	27.	Ruta.	31.
Phlogium.	59.	Salvia.	54.
Poma.	69.	Saturia.	eodem.
Portulaca.	28.	Solsequium.	56.
Porrum.	33.	Sorba.	82.
Pruna.	77.	Spinacea.	32.
Punica.	89.	Thymus.	56.
Pyra.	74.	Veronica, seu œilletus.	58.
Raphanus.	38.	Viola.	51.
Rosa.	47.		

Qui plurcis plantas & arbores requiret, consulat Alcixikepum, seu medicum Hortum nostrum.

OPVSCVLVM DE HORTENSIVM
Arborum Insitione hæc habet.

De Insitione quæ fit sub cortice & in trunco, ex Græcis Florentini Georgicis.	fol. 109. 1.
De Insitione quæ fit per inoculationem, ex græcis Didymi Geoponicis	110. 2.
Particularia de Insitione, ex Diophane Græco rerum agri scriptore.	111. 3.
De arborum generatione & insitione, ex secundo Georgicorum Virgilij	112. 4.
De Insitione, ex Iunio Columella.	113. 5.
De Insitione, ex Plinio.	115. 6.
De Insitione, ex Palladio: maximè earum arborum quas lib. 3. Horti nostri descripsimus.	118. 7.
De Insitione, ex Petro Crescentio.	120. 8.
De Insitione, ex Iouiano Pontano.	125. 9.
Insitionu ope & artificio multa ad stuporem vsque miranda fieri.	127. 10.

OPVSCVLVM DENDRANATO-
 MBS, SEV SECTIONIS ARBO-
 rum in sua membra, summa-
 tim hæc proponit.

R Adices, arboribus pro fundamento & pedibus esse.	fol. 129.
Truncum, arborum corpus esse,	ibidem.
Ramos loco brachiorum haberi.	ibidem.
Cautes & furculos, manus ac digitos præ se ferre.	ibid.
Cortices loco cutis esse.	ibidem.
Humores sub cortice & partibus aliis, pro sanguine haberi.	ibidem.
Carnem cortici, ceu cni subesse.	ibidem.
Venas per cautes & furculos reptare.	ibidem.
Alburnum pro adipe in quibusdam esse.	ibidem.
Pulpa & nervos arboribus adesse.	ibidem.
Arborum carnes glandia quandoque habere.	130.
Arbores medullam gerere in ipso medullis.	ibidem.
Calorè proprium & congenitum habere arbores.	ibid.
Vnde, & quomodo procedat in arboribus educatio, & alimonia.	ibidem.
Vnde tam multa germina in capitibus ramorum.	ibidem.
Vnde tot stolones in cruribus radicum arborum.	ibidem.
Dei summam sapientiam in arborum formatione elucere.	ibidem.
De prodigiosa & mirabili quarundam arborum amplitudine, & fructuoso proventu.	ibidem.
Pulchra & philosophica de Nuce & quercu.	131.
Deum Cpt. Max. omnia sustinere.	ibidem.

COMMENTARIOLVS DE
Hominis symmetria hæc habet.

Hominis corpus harmonicum esse organum, omni-
bus suis mensuris absolutiss. fol. 131.

Faciem hominis tribus constare dimensionibus. ibidem.

Staturæ hominis partes esse nouem. ibidem.

Commensurationem singularum partium corporis, in
longitudinem. 132.

Mensuram singulorum membrorum corporis in latitu-
dinem ibidem.

Dimensionem singularum partium corporis in altitudi-
nem. ibidem.

F I N I S.

ANTONII MIZALDI
 MONLUCIENSIS, MEDICI,
 De Hortorum cultu, cura,
 auxiliis & secretis,
 LIBER PRIMVS.

Hortorum institutio, & priscus vsus.

CAPVT I.

HERICVRVS ille ocij, vt tradit Plinius, magister, primus hortos instituisse fertur Athenis: nam antea moris non fuerat, in oppidis rura habitare. Sanè apud priscos Romuli nepotes, hortus nihil aliud fuit, quàm pauperis agellus, & rustici qualiscunque prouentus, victum innocentissimum & frugalissimum porrigens, & mensam sine arte facilem, ac ne longius eundum esset, ilico instructam, leuèque apparatu lautissimam exhibēs. Qui tum maximè placebat, quod igni non egeret, sumptibusque macelli parceret, ac merces cum herbaceas, tum arboreas, oppidatim venales quouis tempore præberet: re semper expedita

Epicurus primus hortorum institutor.

Prisca hortorum commoditas, & vsus.

& ad extemporaneum alimētum præsentissima,
 Quod Virgilius in Moreto, doctè & eleganter
 (vt omnia) expressisse mihi videtur, de Simulo
 exigui horti cultore rustico, & laboris patienti-
 ssimo, hunc in modum scribens:

Priscorum
 hortorum
 descriptio
 pulcherri-
 ma.

Non illi suspensa focum carnaria iuxta,
 Durati sale terga suis, et unciq̄ue, vacabant:
 Hortus erat iunctus casulâ, quem vimina pauca,
 Et calamo redimita leui, munibat arundo:
 Exiguus spatio, variis sed fertilis herbis:
 Non illi deérat, quod pauperis exigit usus:
 Interdum locuples à paupere multa petebat.
 Nec sumptus erat illud opus, sed regula curæ,
 Si quando vacuum casulâ, pluuiæ ve tenebant,
 Festâ ve lux si fortè labor cessabat aratri,
 Horti opus illud erat, &c.

Deinde subdit,

Horti pri-
 scorum pro-
 uentus erāt
 populi.

Verùm hic non domini (quis enim contractior illo?)
 Sed populi proventus erat: notisque diebus
 Venaleis olerum fasceis portabat in urbem:
 Inde domum ceruice leuis, grauis ære redibat,
 Vix vnquam urbani comitatus merce macelli.
 Cæpa rubens, sectisque famem domat area porri:
 Quæque trahunt acri vultus nasturtia morsu.

Quomodo
 ex agris in
 oppida ve-
 nerint hor-
 ti.

Hactenus Maro de prisco & rustico vsu horto-
 rum: qui in oppidis antè habitare non noue-
 rant, quàm gulæ delitiæ, & ventris prodigia, Epi-
 curo duce, ex agris eò, vt diximus, cômigrare il-
 los impulissent. Nã vsqueadè paulatim illece-
 brosa inualuit voluptas, vt absque vlla Orphei
 lyra, vlla Amphionis testudine, arbores, fructus,
 olera, flores, & rustica alia solatia, (vt Prolego-

mena

mena in Medicum Hortum nostrum abundè
 restantur) intra muros, etiã à remotissimis agris,
 montibus & syluis deduxerit, feceritque vt ne-
 quam in domo censeretur materfamilias, cui in-
 diligens, & neglectus esset hortus. Verù enim u-
 rò recisa longæ narrationis præfatione, temp-
 stium est vt instituti nostri fores aperiamus, &
 hortorum structuram, cultum, auxilia ac secreta
 fœliciter aggrediamur, & cuique dilucidè ac
 breuiter explicemus.

*Parascene
 ad seriam
 hortorum
 narrationē.*

*Quæ utilitas expectanda ab hortis. Ad hæc quis vsus,
 finis ac scopus esse debeat cultura illorum.*

CAPVT II.

ILE utilissimum, ac iucundissimum hortum
 est habiturus, qui & colere sciet, & poterit, ac
 volet. Neque enim scire, aut velle cuiquam satis
 fuerit, sine sumptibus quos exigunt opera: nec
 rursus faciendi, aut impendendi voluntas pro-
 fuerit, absque arte & scientia. Quia caput est in
 omni negotio, nouisse quid agendum sit: quem-
 admodum ex Varroniano Tremellio appositè
 tradit Columella. Qui hæc tria ad manū habue-
 rit, & hortum seriò sibi construere voluerit, duo
 illi rursus spectanda erunt: utilitas nimirum, &
 voluptas: utilitas fructum habet comitem: vo-
 luptas verò delectationem, & vt scribit Varro,
 iucunditatem. Erit itaque hortus construendus
 & colendus imprimis ad vsum vitæ necessarium,
 deinde ad sanitatem, ac vireis, cum corporis,
 tum animi, à morbis rescindendas, vt adnotauit

*Qualè exi-
 gat dominus
 & colonus
 hortus non
 vulgaris.*

*Utilitas &
 voluptas
 hortos bene
 cultos comi-
 tantur.*

Quis finis
at scopus
cultura hor-
tensium.

Palladius, & sæculis aliquot ante eum Florenti-
nus, scholæ Græcorum geponicorum doctor
eximius: postremò ad delectationem ex aspectu,
& iucunditatem ex odoris fragrantia: omnium-
que maximè, vt & domino & colono dapibus
menfas exornet inemptis. Quæ omnia, & multò
plura, Virgilius longè post Varronem, & sæculis
aliquot ante Columellam & Palladium, in suo
hortulo elegantissimè hoc Iambico significauit:

*Hortus salubris præbet corpori cibos:
Variòsque cultus sæpè cultori refert,
Olus suauæ, multiplex herbæ genus:
Vnas nitentis, atque fetus arborum.
Non desit hortis & voluptas maxima,
Multiisque commixta modis iucunditas.
Flores nitescunt discolorè gramine,
Pinguntque terras gemmeis honoribus:
Opaca præbent arbores umbracula,
Prohibentque densis feruidum Solem comis:
Aues canoros garrulæ fundunt sonos,
Et semper aures cantibus mulcent suis.
Oblectat hortus, auocat, pascit, tenet:
Animòque mæsto demit languores graueis.
Membris vigorem reddit, visus capit:
Refert labori pleniorè gratiam:
Tribuit colenti multiforme gaudium.*

Horti cul-
tissimi lau-
des, fructus
& vsus.

Mira et in-
explicabilis
horti com-
moditas.

Cur horti
propinqui
esse debeat.

Hæc sunt quæ docta & melliflua Maronis mu-
sa de fructu, vsu & laudibus horti cecinit. Qui
vnus, si fieri potest, in propinquo esse debet, vt
dictorum commodorù particeps fiat dominus,
& frequenter ad illum veniat, seque frequentius
veterum denunciaret: non enim temerè dici solet,
frontem

frontem domini plus prodesse, quàm occipitiū. Nam sub hoc metu & olitorē & operas omneis in officio continebit. Vt interim non omittam, quòd eius vestigium hortum, vt postea dicemus, summè impinguabit, ac multò lætiorē fœcundiorēque reddet.

Modus & secretum edificandæ viæ sepis ac validæ, quæ futura sit horti tutissimum & perenne munimentum. CAP. III.

QVONIAM extremæ demētiae censetur esse, hortum habere ad vnguem excultum, probè conlītum, & curiosè institutum, sed qui dies ac noctes pateat tam incurſibus quàm iniuriis deprædantium hominum, & deuantantium quadrupedum atque alitum: idcirco de illius munitione & sepimento omnium primùm hîc scribā. Quibus copia suppetit, hortos parietibus cingunt ac vestiunt. Alij macerias luto & lapide circa illos erigunt. Plerique tenuis fortunæ homines paleato vtuntur fimo & limo: aut saxa in ordinem congesta illis coagmentant. Sunt qui fossis & aggeribus circumdant: quod summè vitandum est, nam horri humores ita subducuntur, nisi fortè locus palustris fuerit. Rustica turba & plebeia, in syluis recisa spineta, vimineta & arundineta pro munimento illis adaptat. Quod Virgiliū adnotauisse paulò antè docebamus his verbis:

*Hortus erat iunctus casula, quem vimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo.*

Hortū debere diligēter claudī & muniri.

Varie hortorum munitiones & sepimenta.

Virgilius in Moreto.

Verumenimuerò sepes ad hunc modum institu-

ta, fatigabili labore quotannis ferè est reparanda: appositisq; adminiculis subinde religanda, & instauranda. Quæ si firmis, viuísque radicibus niteretur, colonum magno tædio, impensa, & sudore leuaret: Nam præterquàm quòd labi aut euertere nesciret, nisi radicitus effodiatur, etiam ne fulmine quidem, nec aquis, nec ferro, nec ventis aut procellis (vti iam dicta munimenta) imò verò ne igni, qui cuncta solet edomare, aboleri quiret. Huius rationem & structuram Democritus in suis Georgicis græcis, longè ante Columellam & Palladium, faciliè & ingeniosè ostendit. Opportuno tempore (inquit) colligito rubi vastissimi, quem caninum vocât, necnò paliuri semina maturissima: ad hæc oxyacathæ fructus, & cum erui farina vel alterius leguminis ex aqua, ad mellis crassamentum omnia macerato: uísque miscellaneis puteales vel nauticos funes, aut alios vetustate detritos, ac iam ferè putrescentes oblinito, & ita inducito, vt intra illorum fibras & capillamenta, recepta semina seruari possint vsque ad verni temporis initia. Quo aduentante & blandiente, vbi sepes futura erit, duos sulcos à se duobus, tribúsve pedibus separatos, sesquipedali altitudine institue: & prædictos funes cū impressis feminibus leui terra ibi adobruere, & si opus fuerit, identidem irriga. Ita fiet vt intra mensem, plus minus, tenella sepes surgat ac procedat. Quæ adminiculis adiuuanda erit: quibus inter se per vacua sulcorum spatia, enata coniungentur spineata, futura horti vel agri validissimum munimentum, & aduersus externas iniurias tutissimum

propu-

Vina sepis ac valide facultas & cōmoditas.

Erigēda vine sepis ratio ex Democrito.

Pro paliuro quo carent albissimi semina poteris supponere.

Ingeniosum muniendi horti secretum.

propugnaculum. Columella virream & ligneam
sepem spatio, quod sulcis interiacet, erigendam
præcipit: quam supercédant vtriusque sulci sen-
tes, & habeant, priusquam roboentur, in quo
sele recipiant, & conquiescant. Alij, vt Diophan-
nes inter Græcos geponicos celebris, & cum il-
lo plerique alij, viam sepem hunc in modum
erigunt. Virgas rubi crassiores in segmēta & par-
ticulas proscindunt, easque scrobibus palmari
altitudine apertis sedulò obruunt, ac quotidie
donec germen erumpat, & frondere conspician-
tur, follione ac rigatione, si tempus inuiter, nu-
triunt ac refocillant: & ita sepem validam, tutam
ac perennem construunt & ædificant.

*Vine sepi
ædificandæ
alia ratio.*

De hortorum situ, aqua, & terra. Cap. IIII.

HORTI ab area, stabulis & fœnario, longè
siti esse debēt, si quidem id fieri potest. Nam
palearum puluerem, ceu inimicū, agrè patiun-
tur ac sustinent: imò verò ne paleas ipsas, quòd
olera lædant: quemadmodum scripsit Florenti-
nus Græcus, in suis georgicæ doctrinæ præce-
ptis & institutionibus. Nam hærendo folia per-
forant, quæ perforata statim aduruntur. Profunt
tamen radicibus, perinde atque stercus, sed ra-
mulis & foliis nocentissimæ iudicantur: adhæc
arborū fœtibus qui lignosi non sunt, omniū-
que maximè vitibus, & inter lignosos amygda-
lis: vt alibi scribemus. Horti positio optima &
laudabilis erit, si leniter inclinata planicies cur-
sum fluentis aquæ per discretæ spatia exceperit.

*Paleæ &
earum pul-
uis sunt hor-
tis inimicif-
simæ.*

*Horti que-
nam posi-
tio optima
& lauda-
bilis.*

In quam rem si defuerit fons, eius loco aut imprimendus erit puteus, aut, si id nequeas, cisterna, vt vocant, superiori parte constructur : vt illinc aquas conferente pluuia, hortus per æstiuos ardores excipiat. Quòd si his omnibus facultatibus carueris, hortum tribus vel quatuor pedibus altiùs fodies, ad similitudinem pastini, vt loquitur Palladius : nam ita cultus siccitates negliget. In quo id quoque obseruabis, vt quem humotis natura non adiuuat, per partes diuidas: & hyeme ad Meridiem, æstate verò ad Septentrionem spatia colenda conuertas. Iam quòd ad hortensem terram attinet, salsa, cane peius & angue vitari debet, perinde atque amara, si Virgilium audire velis.

*Secretum
pro hortis
sicciosis.*

*Salsa terra
est amara
vitanda.*

*Salsa etenim tellus (inquit) et quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix: ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat:
Multaque degenerant succos oblita priores.*

*Quenam
terra sit hor-
tis optima.*

Optima itaque hortis ea censetur esse terra, quæ neque æstate valdè resiccatur, neque argillosa est, neque arenosa & aspera, neque hiatibus per æstus obnoxia, vt scripsit Didymus in suis agriculturæ Commentariis græcis. Nam quæ æstate resiccari solet, sata omnia & implantata perdit, aut eadem tenuia & imbecilla parit: argillosa nimium est tenax: arenosa & aspera, contrà: idcirco neque nutrire, neque aquam admittere solet. Terram itaque hortis accommodam deprehendes, si aqua lotam ac dissolutam limum multum habere videbis. In quo si superauerit aquositas, ineptam ac infœcundam iudicato. Si manu ac digi-

*Terre hor-
tensis pro-
batio.*

tis

tis contrectando valde glutinosam aut tenacem repereris, ac si esset cera, prorsus inutilem cense-
to. Oportebit autem ante omnia elapidatum esse horti solum, ut Plinio placet, adhuc quamminimè rimosum: ne Sol penetrans, plantarum radices exurat. Eligetur itaque optimum ac generosum solum cui semina committas: vel ob id quòd nutriticè, quàm matrem, sæpenuerò conveniat partui indulgentiorem esse. Cæterùm, illud nec dissimulandum duxi, nec prætereundum, quòd hortensis terra quæ fluminibus, aut perpetuis aquis circumdatur, non semper est laudabilis: nam sata & plantata quædam, aqua facillè senescunt, fructusque (siue herbacei fuerint illi, siue arborei) insipidos ac humidulos plerunque gignunt. Erit itaque terra illa temperatè vbertatis, & culturæ facilis, quæ nec madida est valde, nec sitiens: ad hæc, quàm recenter effossam alites quærunt, & maximè corui, fossoris vestigia comitantes. Si improba fuerit, quidam emendari dixerunt, si super tenuem, pinguis iniiciatur, aut gracili aridulæ ve, humida ac præpinguis misceatur. Sed hæc operæ extrema est dementia. Quid enim potest sperare qui talem colit terram? Iuvabitur itaque optimo stercore: de quo nobis nunc demum dicendum.

Quantè terra laudabilis & generosa dici debeat.

De hortensium stercore, & stercoratione. Cap. V.

NON defuerunt apud priscos qui stercorationem hortorum ædibus plerunque vicinorum penitus damnauerint, quòd ea non mo-

Stercoratio à nonnullis priscorum damnata.

dò aërem inficiat, sed etiam hortensia quæuis insuauiora & corruptibilia reddat. Et hac in re maximè laudant Hesiodum, qui in rustico opere sciens omiserit agrorum stercorationem, & hinc salubritati locorum potius consuluerit, quàm fertilitati agrorum: sat superque esse arbitratus, ex lupinorum, fabarum, pisorum, cicerum, & aliorum foliis, caulibus & siliquis tempestiuè subuersis agrum pinguescere, non verò putri ac pestilenti materia imbui: quæ in sata quibus quotidie vescimur, plerunque transire solet noxa irreparabili. Huius opinionem quia nec veteres, nec recentiores agricolæ sequuntur, aptam stercorationem vbique commendantes, idcirco de illius natura & vsu hîc pauca scribere constitui: omniumque primùm monere, quòd proba terra multo stercore non indiget: arida & tenuis copiosissimo: arida tantùm (inquit Maro) ne saturare firmo pingui pudeat sola. Quæ verò media est, mediocri lætatur. Adde, quòd sicuti stercus bonum, terram bonam, meliorem, lætiorémque reddit, (vnde Latinis lætamen dictum) & malam ac vitiosam summè iuuat ac emēdat: ita prauum modo cōtrario deteriore facit. Præterea, terra non stercorata alget: plurimùm verò stercorata, aduritur. Vnde satius est id sæpè facere, vt tradit Columella, quàm supra modum. Oportet autem plantantem hortulanam, stercus ad radices statim non iniicere, sed primùm tenuem terram illis immittere, deinde stercus, quod rursus terra tegendum erit. Ita enim neque comburentur plantæ, neque stercoraria caliditas ilicò exhalabit.

Antiqua agrorum stercoratio.

Stercoranda terra modus.

Quomodo iniiciendum stercus.

bit. Quod ad præstantiam fimorú & stercoreum attinet, Græcorum geponici, quibus subscribunt Latinorum plerique, columbinum præstare aiunt, quòd sit multa caliditate præditum, ex quo rarius proiciendum cēsent, & veluti semen spargendum, vt terram possit fermentare, & non aceruatim ponendum, vt solet pecorum stercus, quemadmodum scribit M. Varro. Est etiam volucrum laudatissimum ob acrimoniam, præterquam palustrium & natantium propter superfluam & excrementitiam humiditatem. Quamquam & hoc postremum aliis remistum vtile esse potest, vt ex Quintiliorum Græcis georgicis restatus est idem Varro. Secūda laus asinino debetur, quòd natura fertilissimū sit, ac minimū herbarum procreet, omnibúsque plantis summo perè profit, & olera suauissima ac dulcissima reddat. Tertio loco habetur caprinū, acerrimum existēs: quod ouillum sequitur, pinguius tamen: post hoc verò bubulū: deinde suillum illis multò præstantius, nisi ob multam caliditatem fata perureret, illisq; olidum nescio quid conciliaret. Vilissimum omnium & deterrimum, ex Græcorum sententia, est equorū & mulorū, si solum per se iniiciatur: acrioribus tamē vtiliter remiscetur. Verumenimverò illud præ omnibus & olitoribus & colonis summè est obseruandum, ne annuo stercore, si fieri pōtest, vtantur: nam præterquam quòd nullius est vtilitatis, bestiolas etiā quam plurimas gignit: triennale valde bonum existimatur: longiori enim tempore quicquid habuit fætidī ac malī vaporauit: & si quid du-

*Stercorum
præstantia.
Columbi-
num.*

Volucrum.

Asininum.

*Caprinum.
Ouillum.
Bubulum.
Suillum.*

Equinum.

*Recens ster-
cus horis
inutile.*

*Oleribus
stercus opti-
mum cinis
tenuissimus*

rum inerat, remolliuit ætas. Vtut fuerit, stercus omnium optimum herbis ac oleribus censetur esse cinis tenuissimus, natura calidus. Nam pulices hortenses, vermes, erucas, limaces, ac animalcula alia stirpes depopulantiæ, occidit, vel abigit. Prædictorum tamen inopia, in vsum venire poterunt reliqua, lignonibus sæpenumerò transmutata & confusa. Sed hic te nolim ignorare aquosum hortum maiorem stercoreis copiam desiderare, siccum verò minorem. Quòd si nullum stercoreis genus suppereret, fabulosis locis cretam iniicere optimū erit: cretosus verò ac nimium densus, fabulum. Atque ita hortensia non solùm læta excitabuntur, sed etiam pulcherrima euadent, quemadmodum adnotauit Columella Romanorum hortorum cultor diligentis. & doctissimus. Sit hoc Plinij postremū: Quocunque tempore hortum vel agrum stercoreare libuerit, valde curandum est, vt ab occasu æquinoctiali spiraret ventus, sitque Luna decrescens ac sicca. Nam obseruatione tali mirū in modum augetur vberitas: sicuti post Græcos, adnotauerunt Latinæ rustificationis doctores.

*Quid agen-
dum in ster-
coris fenu-
ria.*

*Quenam
obseruanda
in stercore
de horto.*

De hortensium satione, & seminibus. CAP. VI.

*Horto mul-
tū confer-
re iter com-
modum.*

Antequàm de hortensiu satione aliquid scribā, iuuat præmonere, multū conferre horto iter olitori ferenti, vel plantanti, aut quiduis aliud facienti, opportunum, & præsentia domini accommodum. Qui libentiùs eò commeabit, & acta aut agenda obseruabit, si non reformidet

vexationem, eritque vestigium illius stercoreis loco, quemadmodum scripsit M. Cato, rerum agri priscus interpret & ad vnguē factus. His positis ad rem venio. Non sum nescius quosdam præcepisse, hortum vel agrum non esse disseminandum, nisi cum terra pluuiis permaduerit. Quæ si tempestiuè & opportunè descendant, non improbo. Si, quod nonnunquam euenit, tardè labantur, quantumuis sitienti horto vel agro semen committi poterit, ex Columellæ sentētia. Quæ res in quibusdam prouinciis, vbi cæli status talis est, vsurpari solet. Nam quod sicco solo ingestū est, perinde ac si esset domi repositum, non corrumpitur. Atque vbi venit imber multorum dierum sementis vno die surgit. Verū enim verò ab aui- bus & formicis interim periclitatur: nisi ante sationem ei succurratur illis auxiliis, quæ proximo capite exponemus. Vt vt fuerit, dabitur opera vt hortus vel ager qui vere conseri debet, sub finem autumnii ante gelicidia pastinetur. Et qui autumnio oleribus aut herbis vestiendus erit æstatis initio conuertatur: vt hybernis frigoribus, vel æstiuis Solibus (de magnis hortis loquor) gleba soluatur: ex Maronis præcepto hunc in modum scribentis,

*Quando se-
minandus
hortus.*

*Hortensis
philosophia
pulcherrima.*

-glebâsque iacenteis

puluerulenta coquat maturis solibus æstas.

Ad hæc, vt prauarum herbarum radices necentur. Cūque sationis appetet tempus, quod vnicuique regioni suum est ac proprium, runcandus erit ac prorsum exherbatus hortus: dein quo dictum est modo, stercoreandus. His peractis in a-

*Quænam
agenda ante
sationem
hortensium.*

Temporis clemētia sationi opportuna.

reas digeretur : quæ ita informandæ erunt, autore Columella, vt runcantiū manus ad dimidiam latitudinis partem facilè peruenire possint : ne dum herbas inutiles illæ persequuntur, semina pedibus interim proculcet olitor. Verùm summè adnitendum erit, vt sationi serenitas, & temporis clemētia succedat. Nam fauente cælo, tepētibus locis & à Sole illustratis, citissimè prorumpunt ac pullulant semina: quibus ætas etiam nō nihil conferre solet. Quapropter videndum erit, vt scribit M. Varro, ne vetusta, exucta, mista, rugosa, emaciata, languida, aut adulterina, vel abortiua fuerint semina : quin potiùs vegeta, plena, recentia ac succulenta. Quæ dum proiicientur, vel serentur, boreales dies ac valde frīgidi vitabuntur. Nam in his, terram veluti horridulam & occlusam, semina ægrè recipere ac fouere manifestū est: diebus serenis ac temperatè calidis, contrà. Quod Virgilium georgicæ disciplinæ doctorem eximium sic præcepisse audies:

Frigidis temporibus nec arandū, nec serendum.

*Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat autor,
Tellurem Borea rigidam spirante mouere:
Rura gelu tum claudit hyems: nec semina iacta
Concretam patitur radicem affigere terre.*

Satorum defensio.

Si verò timor fuerit ne frigoribus, pruinis, ardoribusue perurantur, offendanturue, paleis contegi poterunt: quibus transuersæ virgæ imponentur, & virgis arundines aut sarmenta, ne à ventis rapiantur, vel ab auibus deprædētur, ex Columellæ præcepto. Sunt apud Græcos rerum agri scriptores, qui sementem augete Luna, à quarta scilicet vsque ad plenam, facere consulant, dum illa

illa sub terra est. Alij securiorem viam excogitan-
 tes, sationem præcocem non probant: quare in
 duo & tria, & quatuor tempora illam partiun-
 tur: futuri temporis incertitudinem hoc modo
 vitare satagentes: & rusticanum Columellæ ada-
 gium in memoriam reuocantes, Serere ne dubi-
 tes. adhæc Virgilij illud,

*Satio quæ-
 doque par-
 tienda.*

Et dubitant homines serere, atque impendere curam!
 quod vnum ad cerealiū sationem potius detor-
 querem, quàm hortensium. Oportebit itaque
 eum qui seriam sationem & plantationem insti-
 tuit, videre vt proba sint semina, terra apta, ster-
 cus bonum, & aqua prompta. Nam semina, quæ
 in generabuntur similia efficient: terra apta,
 sibi
 Et si
 re
 cre
 omnia alet

*Superiorum
 compēdium
 breue.*

*Auxilia & secreta pro hortensibus seminibus, tam ante
 sationem quàm post: ne ab aliqua cum interna, tum
 externa afficiantur iniuria. CAP. VII.*

FRVSTRA sudabit hortēsis colonus, & qui-
 uis alius, si fata à bestiolis lædantur, vel ab ali-
 tibus depopulentur, aut alia quauis iniuria affi-
 ciantur, siue intus illa contingat, siue foris fiat.
 Quod vt vitare possit, opportunè ad sequentia
 auxilia & secreta animum conuerter. Si semina
 terræ mādanda succo semperuiui paulò ante sa-
 tionem madefacta fuerint, ab auibus, formicis,

*Secreta pul-
 cherrima p
 seruādis in
 terra semi-
 nibus absq;
 vlla noxa.*

agrestibus muribus, & aliis hortorum prædonibus, non solum illæsa seruabuntur, sed quæ inde nascentur, etiam præstantiora euadent, de Africani experimento, ut in Græcis rerum agri Commentariis adnotatum, & à Latinis agriculturæ autoribus repetitum obseruauit. Quod verissimum esse tamen docuit experientia, tamen quia herbe huius larga ubique non potest esse copia, eius loco fuligine quæ supra focos inhæret, satis omnibus incolumitatem tueri etiam licebit, si collecta pridie quàm satio fiat, seminibus remisceatur: vel aqua macerationis eius semina ipsa conspergantur, ut tota nocte succum trahant & ebibant, quemadmodum scripsit Columella.

Ut sata seruentur in columia.

Auxilium aduersus mōstra horrensia.

Secretum ne semina alicuius depopuletur.

Remita de cancrorū decocto.

Nam quæcunque spectabit, sua præsentia fecundabit & illæsa custodiet. Addit Plinius esse allium in aruis, alium nuncupatum, quod aduersus improbitatem alium semina eruentium ac depopulantium, coctum (ne possit renasci) utiliter obicitur: Hoc quæ deuorauere aues, stupentes manu capiuntur. Africanus ad eam rem modicum frumentum vel hordeum vino incoctum, aut infusum, veratro admiscet, ac foris per arearum horti ambitum disseminat, sata quæuis ab auium iniuria hoc modo vindicans. Sed eas mortuas, vel inebriatas, arundini ex pedibus suspendi iubet. Nec omittit cancrorum fluuiatilium decoctum, quo si

quo si semina consperferis, ab alitibus (res mira) nunquam aggredientur: imò verò quæ ex his nascentur, durabunt salua & immunia ab omnibus bestiolarum iniuriis. Sunt qui planta sola decocti huius aspergine, fœlici successu, tantum perfundant. Quæ res mihi & amicis plus millies fuit probata, sed certa lunari periodo. Nonnulli confusa cyparissi folia, seminibus remiscent, & subactæ ac stercoretæ terræ committunt, & ita ab omni corrosione inde nascentia liberant. Alij cerui, aut elephantis cornu siccum & concisum, vel derafum, aut climatium, seminibus intermiscunt: vel aqua madefactionis illorum spargenda semina imbuunt. Virgilius nitro aqua diluto eadem irroranda, vel amurca tingenda consulit.

*Vt semina
ab omni
corrosione
liberentur.*

*Semina (inqui) vidi equidẽ mulcos medicare seretes,
Et nitro prius, ac nigra perfundere amurca,
Grandior vt fetus siliquis fallacibus esset:
Vt quantum exiguu properata maduerent.*

*Seminũ me-
dicamenta
ex Virgii.*

Græcus Apuleius illa vino conspergit, atque ita minùs ægrotatura existimat. Quæ etiam iuuantur aqua & amurca respersa. Sunt Græcæ agriculturæ doctores aliquot, à Columella, Plinio & Palladio probati & laudati, qui cucumeris syluestris radices totã diem & noctem aqua macerant, eamque seminibus, repetita aspergine, suffundunt: & postridie, pallio velata semina illa, terræ committunt: hinc arbitantes meliora euasura, & à malis omnibus certò eripienda. Idem Apuleius lentem modicam dum feruntur, illis remiscendã censet: nam aduersus ventorũ molestias natura resistit. Vult præterea pro satorũ in-

*Græcorum
& Latino-
rum ag. v. o-
larũ semina
pro semina-
b' pulcherr-
imum.*

*Rubetana
secreta
magnum.*

columitate, ante pastinationem & fossionem ranam Rubetam, Græcis Phrynon dictam, noctu circa hortum vel agrum deferri: postea in fictili vase inclusam, medio horto, vel aruo adobruir: & appetente satiationis tempore effodi, ac procul abici: ne ibi nascentia, amara & insuauia euadant. Sed pulchrum erit huc proferre elegantissimos Columellæ verlus, quibus medicamenta seminibus sanè quàm appositè præscribit.

*Columella
meduamēta
pro semini-
bus iuuen-
dis.*

*Profuit interdum (ait) medicantem semina, pingui
Palladia sine fruge salu, conspergere amurca:
Innatā ve laris nigra satiare fauilla:
Profuit & plantis latices infundere amarus
Marrubij, multoque sedi contingere succo.*

*Democriti
physicum
experimen-
tum ne à su-
mentis aut
pecore lādā-
tur sata.*

Ægyptiorum Græcorumque agricolarum schola tradit, semina incorrola & à bestiolis illæsa permanere, quæ Luna semiplena terræ mandata fuerint. Hic penè præterieram physicum pro seminibus & plantis Democriti experimentum, à Neapolitano Palladio diligenter adnotarū. Paguros (inquit) seu marinos canctos, vel fluuiales, non pauciores quàm decē, in vas aliquod aqua plenum missos, tegito: & sub dio exponito, vt diebus decem insolentur: postea semina quæ volles in terra illæsa permanere, aqua illa ad dies octo perfundito: idque octonis diebus peractis, vt vult Palladius, reperito, donec quæ optaueris solidè adolefcant: experimētum miraberis. Nam ex seminibus illis quæcunque nascentur, non solum à se iumenta & pecora arcebunt, sed etiam bestiolas quasuis. De quibus paulò pōst scribemus,

mus, & sparsum de aliis seminum auxiliis, vt se proferet occasio, dicemus.

De hortensium sarritione, runcatione, & rigatione: cum prognostico fertilitatis, vel sterilitatis cuiusque sementis.

CAP. VIII.

PERACTA ritè semente, sarritionis sequens debet esse cura, de qua inter autores agriculturæ non admodum conuenit. Nam quidam negant eam quicquam proficere, quòd hortensium radices sarculo detegantur, & plerunque succidantur: atque si frigora incesserint, gelu profusus enecentur. Ex quo satius esse putant runcatione & expurgatione tempestiuè vtì. Pluribus tamen sarriri placet: sed neque eodem modo, neque iisdem temporibus: pro incolarum consuetudine, soli ingenio, & cœli statu. Vt ut fuerit, his locis in quibus sarritio desiderabitur, ea non antè aggredietur, quàm hortensia proprias areolas veltire occæperint, & grandiusculum incremētum, pro cuiusque natura ac modulo, ritè admiserint. Sarritionem sequetur runcatio: in qua diligēter cauendum erit, ne germina, tenellós ve partus & flosculos iniurioso tactu aut transitu lædamus, vel tractemus. Quare illam suscipiemus aut antè, aut vbi defloruerint plantæ, vel vbi solidas radices egerint. Ad rigationem venio, quæ Solibus æstiuis, & maximè circa exortum Caniculæ, summoperè solet prodesse ac probari: hora, inquam, matutina ac vespera, vt vult Plinius: cui subscribit ratio, nimirum ne à Sole inferuēscat aqua, &

*Controuer-
sia inter a-
gricultura
autores de
sarritione,
& eius mo-
do ac tem-
pore.*

*De runcatione, &
quid in ea
obseruan-
dum.*

*Rigationis
opportuniū
tempus, &
qualis de-
beat esse a-
qua.*

radices adurat. Sed ne tum quidem nimia debet esse rigationes, quoniã inebriatis radicibus nocent. Pro quibus haurienda non est aqua putei altissimi, ne nimia frigiditate & cruditate radices percellat. Quod si alterius præfens non adfuerit facultas, hõis aliquot antè hauriẽda erit, & sub dio exponẽda, vt repescat. Verumenimuerò, falsæ omnes aquæ summoperè hîc sunt fugiendæ, præterquàm in raphano, beta, ruta, & cunila: quibus falsa aqua peculiaris medicina solet esse, (vt tradit Plinius) in falsis aquis: quæ alioqui & suauitati & fertilitati conferunt: ceteris dulcium aquarum rigua profunt. Sed vtilissimè ex his, quæ suauissimè habentur. Minus vtilis esse solèt è stagnis haustæ, & quas elices inducunt, quoniam herbarum semina inuehunt: præcipuè tamen imbres plantas alunt, nam illis innascentes bestiolæ necantur. Rigationis modum stirpium ætas temperabit. Nouellæ enim plantæ minus sitiunt: & quæ assueuere, summè rigari desiderant, idque leniter ex clepsydra, vt æqualiter bibant radices, & non immergantur: nam ita animam terræ exhalatione vanescentem retinent. Ergo non vniuersim ingurgitabuntur plantæ, sed quomodo sitiunt, ita stillabitur aqua, velut ex vbere alens & non inundans. Sed in re pueris & virgunculis notissima, versatũ satis. Iam quod attinet ad prognosticon fertilitatis aut sterilitatis seminis cuiusque, tam sati quàm seminandi, hac via procedes ex Zoroastris & veterum Ægyptiorum experimẽto. Diebus viginti aut triginta ante Caniculæ exortum (qui in hac Gallica cœli

*Rigationis
modus &
formula.*

*Prognostico
fertilitatis,
vel sterilitatis
seminis
quocumque.*

cœli inclinatione, ferè contingit circa decimam septimam diem Iulij) in quopiam loco diligenter subacto, de vnoquoque semine legitimo & recenti, probationis gratia, diuisis spatiis ac signatis, paululum seres: & si aëris vrgebit incendium, opportunè rigabis: vt proiectū in aridam commodiùs pullulet, & ante cosmicum dicti syderis exortū, tempestiuè se prædat. Hoc peracto, sedulus obseruabis, exorto Procyone, quodnam è iactis seminibus incolume, vegetū ac iulæsum emerferit, & durauerit: atque illud fertile ac fecundum euasurum prædices: reliquū verò quod non prodiit, aut vietam, languidamque & flaccidam plantulā emisit, inutile ac sterile futurum tibi suadebis. Nam certo certius est, insanum & æstuans Caniculæ sydus, per illa tua canina incendia, *κυνόκυματο* Græcis nuncupata, quædam ex satis lædere, alia verò minimè. Ex quo noxæ, vel beneficij indicium per annum futurum vnicuique sementis generi, sydus natura aridum ac feruens præsentī exitio vel salute nunciabit ac præmittet. Hortensium morbos, sterilitatem & pestes alias tibi proponet cap. 2. lib. 3. sequentis.

Mira syderis Caniculae vis insana.

Canicula sydus natura aridum ac feruens.

Auxilia & secreta aduersus hortenses vermes, pulices, erucas, blattas & limaces, tam olera quàm arbores & fructus vitiantes ac erodentes. CAP. IX.

NEMO est qui passim non videat (nisi fortasse talpa fuerit) hortensibus diuitias à variis bestiolis & animalculis, tam sub terra, quàm supra, variè infestari, & eam ob rem plerunque ægrota-

Hortensibus variis iniuriis obnoxia esse.

*Difficilis
quandoque
hortensium
bestiarum
expugna-
tio.*

re, atque nisi auxiliares manus opportunè adfuerint, paulatim tabescendo mori. Nam tāta, tāmq̃que inexpugnabili acie pestifer ille exitialiū bestiolarum exercitus nonnunquam grassatur & irrumpit, vt nullis admotis machinis, nullo igni, nullo ferro, ab hortis & agris, in quibus semel castrametatus fuerit, abigi possit ac diuelli. Rem itaque olitoribus & colonis gratissimam facturum me cogitavi, si aduersus istam deploratam pestem, classicum (quod dicunt) canerem, & alexipharmaca aliquot, partim mihi, partim amicis meis nota, & à priscis explorata in medium proferrem. A verbis itaque ad rem venio. Hortesia à noxiis vermibus, erucis & aliis repurgari scribit Africanus inter Græcorum agricolas summus, si eorū latibula, nidi & conceptacula succensis bubulis stercoribus, secundo vento, fumigentur. Plinius amurcam puram sine sale illis spargit. Et si plantarum radicibus, ob fimi malitiam, inhæserint, diligentissimè sarrit. A pulicibus non lædentur, si naturali auxilio, erucam herbam, vel rutam pluribus locis admiscueris. Quod brassicæ imprimis conuenire certum est, solitæ de omnibus oleribus, à pulicibus summè infestari, cum raphano, quem ostendemus sequenti libro, gentilem ac affinem illi esse. Anatolius in suis Georgicis præceptionibus Græcis, censet nō nihil erui sementi eam in rem addendum. Quod raphanis & rapis prodesse, antiquo experimento constat. Iuuat etiam acre acetum, succo hyoscyami contemperatum, & bestiolis illis respersum. Adhæc aqua aspergillum, vt tradit Græcus Pamphilus,

in qua

*Auxilia
aduersus
hortenses
vermes.*

*Aduersus
hortenses
pulices re-
media.*

in qua gith, seu meláthium permaduerit. Verùm si ab aliis etiam animalculis semina lædi, aut vi-
 tiari noles, ante sationē, sedi aut semperuiui suc-
 co, vt prius adnotauimus, illa imbues. Quæ etiã
 incorrofa seruabis, si in testudinis operculo semi-
 naueris, quemadmodum idem scripsit Anato-
 lius. Non omittam ex Palladio, quòd infesta ani-
 malcula non generabunt olera, si in eiusdem te-
 studinis corio, spargenda illorum semina sicca-
 ueris: vel mentam locis pluribus, maximè inter
 caules, conseueris. Quòd ad erucas & campas at-
 tinet (quæ multis magnum & molestum nego-
 tium faceffunt, deplorata hortorù, & vinearum
 calamitate) nonnulli resperfo ficulneo cinere il-
 las persequuntur. Sunt qui in hortis scillam, vel,
 vt cum vulgo loquar, squillam areatim serât, aut
 hinc inde suspendant. Alij fluuiatiles cãctos cla-
 uis, pluribus locis affigunt. Si verò obstinatè re-
 stiterint, & præscriptis ingeniis cedere nolint, hãc
 oppones machinam. Vrinam bubulam & amur-
 cam æqualiter mista, igni, donec ferueant, admo-
 uebis, & vbi refrixerint, iilorum imbre olera ac
 arbores cõspertes: quod Anatolij est experimẽ-
 tum. Plinius virgis sanguineis quæ his sunt ob-
 noxia tangenda præcipit. Palladius fusticulos,
 vel, vt Ruellius legit, fasciculos alliaceos sine ca-
 pitibus, per omne horti spatiũ comburit. Adhæc
 vespertilionum stercora, vt nidor è fumo pluri-
 bus locis excitetur. Quæ res præsentissimum ha-
 bet miraculum. Eisdem tradit polyhistor ille Pli-
 nius, ab oleribus arceri, si cicer vnã seratur & illis
 remisceatur: aut cancri ramis arborum à corni-

*Seminum
 secreta a se
 prioribus
 diuersa.*

*Varia ad-
 uersus eru-
 cas auxilia
 & secreta.*

*Auxilium
 factu et pa-
 ratu facile
 contra eru-
 cas.*

*Mir. Græcorum agit colatum foletia in ex-terminan-
di erucas.*

bus locis pluribus suspendantur. Nasci quoque prohibentur, imò verò præsentibus collectim perduntur, ex Græcorum obseruatione, si aliquot de vicino horto sublatis, in aqua cum anetho coxeris, eaque perfrigerata herbas aut arbores resperferis, quæ nidulantes erucas, & ad fœtum incubantes, sustinent. Sed valdè cauendum erit, ne aqua illa faciem, vel manus contingat. Porro, remedium certum ac paratu facile erit, si circa arborum crura, & brachia, necnon herbarum ramos & caules, bitumen & sulphur incendas. Vel fungos sub nucis arbore nascentibus, fumum dare ibidem cogas: galbanumve, aut caprarum vngulas, vel ceruinum cornu, à venti flatu auersus, comburas. Sunt qui cinerem vitigenam per triduum in aquam mittant, qua postea olera & arbores copiosa aspergine lustrant. Multi in ficulneo lixiui proicienda semina præmacerant. De miraculo menstruatae mulieris, & prodigiosa eam in rem historia à Græcis & Latinis rerum agri professoribus tantopere celebrata, abundè tractauimus in fine secundi libri nostrorum Naturæ Arcanorum. Cuius desiderio ne tu interim hinc tabesceres, ex Columellæ doctissimis & elegantissimis versibus quicquid id est, paucis expedire visum fuit. De perdendis itaque & abigendis erucis ad hunc modum in suo scribit Hortulo, ex Democriti sententia:

Menstruate mulieris miraculum contra erucas.

*Hanc si nulla valet medicina repellere pestem,
Dardaniæ veniant artes, nudatæque plantas
Fœmina, quæ iustis tum demum operata iuuenta
Legibus, obscuro manat pudibunda cruore:*

Et reso-

Et resoluta sinus, resoluto mœsta capillo,
 Ter circum areolas, & septem ducitur horti.
 Quæ cum lustravit gradiens (mirabile visu)
 Non aliter quàm decussa pluit arbore nimbus,
 Voluitur ad terram distorto corpore campe.

Hactenus Columella de expiandis & abigendis erucis. Quod equidem præstigiū referre pudisset, nisi à multis expertum fuisset: scripssissetque doctis. medicus Ioan. Langius illud in Noricorum terris obseruatum & approbatū fuisse. Plinius tradit non solum hac arte erucas decidere, sed & vermiculos, scarabeosque, & noxia alia animalia. Quod à Metrodoro Sceptio in Cappadocia ob cantharidū multitudinem inuentū esse prodit. Sed cauendū, inquit, ne id oriēte Sole faciant mulieres, nam ita arefceret sementis, & florida horti amœnitas pessum iret, elanguente eius nitore & sensim tabescente: vsque adeò virosa & pestilens vligo illa, visu, nedum attactu, perniciosa esse solet: præsertim si inquinatæ fuerint. Nostrates hortensium coloni, arte admodum facili easdem sic hodie passim expugnant. Vbi apricis locis illæ post pluuias inceserunt, matutinis horis frutices olerū, aut ramos arborum succutere solent: sic enim dum adhuc nocturno torpent frigore, facilè decidunt, nec amplius ad superiora perreptant: præbentque occidenti viam admodum pronam ac præsentem. Cæterum, si cuiuscunque generis animalcula oleribus & arboribus nocentia perdere voles (quæ Democritus in suis Georgicis prafocurides, Palladius Latino aptoque vocabulo herbicidas, Ruellius

*Summe nota
 id est ex-
 cuscada.*

*Rusticorum
 in expugnā-
 dis erucis ar-
 tificium pro-
 psium ac fa-
 cile.*

verò porricidas nuncupavit) Diophanem Græcū
 ausculta. Ventericulum veruecis (inquit) recenter
 maectati, & suis adhuc sordibus excremētitiis ple-
 ni, diligenter tibi comparato: eūmque spatio il-
 lo, quo bestiolis scatet hortus, terra leuiter ado-
 bruito. Peracto biduo, ibi blattas & animalcula
 alia gregatim congeſta reperies: quæ vel aliò de-
 portabis, vel eo loco altiffimè defodies, ne resur-
 gant: id cūm bis vel tertio feceris, genus omne
 quod nocebat extingues, ac verè perdes. Rustici
 apud nos paleis intortis arborū truncos armant,
 & crura coronāt. Qui verò ditiores sunt, carpto
 bombace, lana, vel cānabinis stupis idem moliū-
 tur: quibus, summa arborum petentes erucæ im-
 plicantur, ac veluti obiectis laqueis & compedi-
 bus, vel proſtigantur, vel sic à cæpta via actutum
 reuocantur. Quod ad limaces particulatim atti-
 net, si vel amurcam recentem, vel ex caminis fu-
 liginem illis resperferis, oleribus non minùs com-
 modabis, quàm si inter illa cicer conſeueris, ad
 hortensium multa portenta, vt superiùs scripsi-
 mus, vtile. Alia ex præcedentibus auxilia requi-
 res. Et si viridem ac floridum hortum habere vo-
 les, illius sulcos, areas, & puluinos sæno græco
 ex aqua trito diligenter rigabis: aut asini calua-
 riam, non virginis, vt antea monuimus, in medio
 illius eriges. Iulius Fronto tradit, olera omnia
 summè iuuari, si iuxta illa, eruca herba, sata plan-
 tatave fuerit. Sed intoleranda fiet hortensi colo-
 no iniuria, si anserum sterco muria solutum, ole-
 ribus respergatur, quòd illis summè noceat: què-
 admodum Democritus, Fronto & Damagron

in

*Rustica eru-
 cati musci-
 pula.*

*Auxilia ad-
 uersus lima-
 ces.*

*Vt hortus
 fiat florid⁹.*

*Quomodo
 olitori fiat
 iniuria.*

in selectis Græcæ agriculturæ præceptionibus posteritatem admonuerunt.

Auxilia & secreta aduersus hortensēs talpas, formicas, culices, muscas & ranas, tam olera quàm arbores & fructus euertentes, ledentes ac depopulantes.
Cap. X.

QUIA talpæ in plerisque hortorum locis tumulando & fodiendo, proindeque terram seminibus onustam, vel plantis vestitam e-ruendo ac euertendo, olitoribus, iusta causa, molestæ solent esse, ac illis negocium quandoque inexpugnabile facere, idcirco auxiliares machinas aduersus excæcatam illarum aciem, ex rusticis Græcorum & Latinorum armariis, huc proferre & adferre non grauabor. Paxamus, vt hinc auspicer, nucem, aut vasculum quodpiam angustum & solidum perforari iubet: ibique paleas & cedriam, vel (vt legit Palladius) ceram, quantum opus fuerit, cum sulphure includi: omnesque talparum aditus & spiraméta illis diligenter obstrui, ne per ea fumus penetret. Ita tamen, vt vnum tantum os, & foramen relinquatur, quod amplum sit: in cuius ostiolo, dicta nux aut vasculum intus accensum, sic collocabitur, vt ab vna parte flatum possit accipere, qui cedriæ & sulphuris nidorem in talpæ tumulum diffundat. Eo artificio impletis fumo cuniculis, talpas omnes vel protinus fugere, vel enecari deprehendes. Sunt qui veratrum albû aut cynocrambes corticem tusum, cribratûmque, & cû polenta & ouis

Talpæ cur olitoribus molesta.

Ingeniosa Græcorum machina ad talpas expugnandas.

Varia abigendarum aut necandarum talparum artificia.

mistum, ac vino & lacte subactū, in offas & pastillos cogunt, ac eos talparum cauernis immittūt. Albertus, allio, cepa, vel porro talpina ostiola claudit: putatque tetri odoris iaculatione talpas intus expirare, vel solum vertere. Plerique ad has abigendas feles in hortis educant, ac mustelas cicurant, vt suo venatu pestem hanc arceant, cuniculorum faucibus ac spiraculis admotę. Alij foramina earundem rubrica & succo cucumeris syluestris implent ac saturant: vel captam vnam cum accenso sulphure in ollam proiciunt, putantes eò conuenire alias omneis. Non desunt qui illarum ostioliis laqueos setaceos adhibent. Alia aduersus talpas propugnacula reperies in medica nostra Quadrupedū Historia: quo loco de talpis medicę scribimus. Sunt qui Ricinum plantam, quę vulgò Palma Christi nuncupatur, in hortis passim implantent, ad arcendam talparum iniuriam, quod facili paruóque labore explorabis. Rusticis satis est virgam, aut foliaceum sambuci ramū defixisse. Plinius sola amurca necat. Qui de formicis posteritatis memorię hęc etiam mandauit. Sunt arborum pestes (inquit) formicę: quas plerique abigunt rubrica & pice liquida perunctis caudicibus: necnō & pisce iuxta suspenso, quem Palladius post Gręcos geoponicos coracinum, Ruellius graculum nominat: quod Plinius omisit. Nam ita in locū vnum congregantur, & faciliè disperduntur. Alij lupino cum oleo trito, arborum ac plantarum radices, vel (vt legūt nonnulli) caudices illinunt. Plurimi sola amurca necāt. Palladius contra illarum agmina

*Talparum
fuga & ve-
natio.*

*Aduersus
formicas
auxilia va-
ria Et pro-
pugnacula.*

agmina hoc monstrat propugnaculum. Si for-
 micæ, inquit, habent in horto foramina, cor no-
 ctuæ admoueto: si foris veniunt, omne horti spa-
 tium cinere, aut cretæ candore vel oleo obfigna-
 to. Et paulò post: Formicas abiges si origanum
 & sulphur trita, ad illarum foramina resperferis:
 aut vacuas cochlearum testas cremaueris, & eo
 cinere myrmecias, formicariâ ve antra affatum
 saturaueris. In quo styracem omisit à Paxamio
 Græco, ex quo hæc transcripsit, additam. Paxa-
 mi verba sic habent: Si captas formicas in medio
 horti videris, reliquas fugabis. Adhæc, si circa for-
 micariâs cauernulas cedriâ obleueris, non egre-
 dientur, expellenturque de suis sedibus, si co-
 chlearum testacea operimenta cum styrace in-
 cenderis, vel contusa per formicarum agmen re-
 sperferis. Quod penitus perdetur, si succum cy-
 renæicum oleo dissolutum affuderis. Addit præ-
 terea formicam nec plantas cõtingere, nec in ar-
 bores reptare, si lupinis amaris cum amurca tri-
 tis aut coctis, illarum cauliculos vel truncos se-
 dulò obleueris. Idem præstabis, si albam lanam
 aut stupas, vel bombacem, vt de erucis paulò an-
 tè scripsimus, iisdem truncis cauliculisue circun-
 dederis: aut creta, vel rubrica, organouæ, assuetas
 illarum vias circumscripseris: nam sic plantas for-
 micæ non attingunt, sed ne arborem quidem ita
 vestitam ascendunt. Quin & vas mellarium ita
 circûscriptum nequaquam ab illis contingi tra-
 dunt, etiam si operculo caruerit: licet mellis, dul-
 ciumque escharum admodum sint cupidæ formi-
 cæ. Palladius rubrica, butyro & pice liquida mi-

Palladius
mirus formi-
carum ex-
pugnator.

Formicariâ
fugâ.

Vt formica
arborem non
conscendat.

Formicæ
dulcium esca-
rum appe-
tentes.

sta, arbores ac plantas inungit. Addo quòd si radici arboris vel plantæ vaccinum fel illinatur, ibi non accedent formicæ, vt scripsit Rases medicus Arabs. Non desunt ex Græcis qui arborum & vitium truncis densam hæderam alligent: eoque machinamento stabulantes sub eius vmbra formicas, veluti obsides retinent & maestant. Plerique taurino felle cum amurca & pice idem molliuntur. Sed Plinium repeto, qui ex Sabino Tyro in libro Cepuricôn seu hortensium, quem Mœcenati dicauit, præstâtissimum aduersus formicas remedium esse ait, limum marinum, aut cinerem obturandis illarum foraminibus. At omnium efficacissimè heliotropio herba necantur. Quidam aquâ diluto latere crudo, eis inimicam putant. Alij alas vesperilionis, ceu præsentissimum amuletum eis opponunt. Verùm de formicis hæc in præsentiarum abundè satis. Culices fugantur aceti & origani decocto, si respergas, quæadmodum in suis Georgicis adnotauit Democritus. Adhæc rutæ madefactæ aspersione: & sulphuris, aut cumini, aut bubuli stercoris, aut bdellij suffitu, & conizæ decocto. Plinius galbano accenso abigi tradit: & Palladius amurca recente, vel respersa ex caminis fuligine. Muscas Berytus Græcus hoc flagello procul arcere docuit. Si veratrum (inquit) addito auripigmento cum lacte maceraueris, & illius rore ac imbre locum à muscis obsessum resperferis, omnes vel fugabis, vel perimes. Quod etiâ præstabit alumen cum origano & lacte tritum: nam his miscellanis quæcunque illita fuerint, à muscis non contingentur.

*Autori mi-
va diligentia
in conquire
diu auxiliu
aduersus
formicas.*

*Quomodo
abigantur
culices.*

*Muscarum
fuga & fla-
gellum.*

ringentur. Prodest etiam laurus cum nigro ve-
 ratro tusa, & in lacte, aut aqua mulsa macerata: *Aspergillio*
 eius enim aspergine, ceu quodam toxicò necan- *muscae abi-*
 tur, aut nunquam redituræ, aliò confestim euo- *gens, vel pe-*
 lant. Aduersus ranas quæ æstiuus noctibus colo- *rimens.*
 nis diurno labore fractis, imò verò magnatibus,
 delicatis & aulicis garrula coaxatione molestæ
 solent esse, hoc Africani Græci habetò auxilium
 & secretum. Ranæ tacebunt (inquit) ac vocifera- *Auxilium*
 ri desinent, si lucernam accensam ante illas po- *aduersus ra-*
 fueris, aut de arbore ita suspēderis, vt ab eius lu- *narum gar-*
 mine, ac si Sol esset, illustrari possint. Res mihi & *rulscam.*
 aliis multis plus millies experta. Hieronymus
 Cardanus tradit fel capræ sepultum ranas con-
 gregare. Quod hîc postremum erit.

Auxilia & secreta aduersus serpentes hortorum, & a-
lia quæuis reptilia, tam homines, quàm olera, arbo-
res & fructus venenantiæ. Cap. XI.

FLORENTINVS rerum agri interpres apud *Ne serpen-*
 Græcos summus & diligens, scribit, serpentes *tes in hortis*
 in hortis, aut alibi, nequaquam stabulatu- *stabilem.*
 ros, si
 absynthium, aut artemisiā, abrotanūve per
 ambitum plantaueris, vel in angulis commodè
 disposueris. Qui si alicubi versari fuerint assueti,
 suffitu radicis lilij, aut cornu cerui, vel vngulæ ca-
 prinæ actutum abigi tradit. Palladius omni au-
 steritate eosdem fugari, nocētēsque spiritus, gra-
 uēolentis fumi innocentia exagitari scribit. De-
 mocritus mori penitus affirmat, si querna folia *Serpentes*
 super iniiciantur: aut si quis ieiunus in illorum os *quomodo*
necentur.

expuerit. Apuleius arundine semel duntaxat percussos obstupescere contendit : sapius verò, roborari. Farētinus Græcæ agricolationis peritus, cum à serpente affici posse negat, qui succo raphani oblitus fuerit, aut raphanum ipsum gustauerit, vel secū detulerit. Quod Athenæus & Ga-

Miraraphani natura.

lenus cum plerisque aliis, malo medico seu citrio ascribunt, & pulcherrima historia confirmant: quam libro tertio per occasionem tibi profereamus ac proponemus. Sed serpenticidam Florentinum rursus audire molestum non erit. Serpentes, inquit, nunquam accedent vbi cerui adeps iacuerit: aut centaureæ radix, aut gagates lapis, aut

Vt locus qui in usu à serpente tutus.

aquilæ, vel miluij stercus: fugabiturque omne reptile si nigellam, pyrethrum, galbanū, cerui cornu, hyssopum, sulphur, peucedanū & caprarum vngulas miscueris, deinde triueris & acetum acerrimum fuderis: compositisque horum miscellancorum sphaerulis, fumum ac vaporem excitaues. Nam diffuso per aërem rerum istarum nidore, reptile quoduis, ac si flagello ageretur, procul fugere vel expirare animaduertes. Quidam

Rami puniceæ vis magna.

prodiderunt punicæ ramum, vt suo dicemus loco, venenata omnia, nedum serpentes, fugare. Quapropter stragulis consultò imponi solet iis ædibus in quibus versari solent serpentes, & venenosa quæuis animalcula. Quorum agmina in

Quomodo cogantur in unum serpentes.

vnum locum, ceu pisces in sagemam aut verriculum, idem Florentinus cogebat, dolio à balsamētis inueterato, & circa hortum, agrū, aut locum alium serpentibus ac venenatis bestiolis obnoxium, defosso. Nam in id reptile omne confestim accede-

accedebar, accedenti que vltro adhibebatur. Plinius de silere loquens hæc tradit: serpentes & hunc fructum in retibus aut baculis in vineis sustinet, ob id excedunt & circumferunt. Ceterum, experimento certissimo probatum & confirmatum est, vltis accensis coriis quæ veteramentorum sunt, serpentes effugari: non solum modo qui in hortis, agris aut domibus oberrant, sed qui in hominum corpora ingrediuntur, dum per æstatem alto somno oppressi, aperto ore ut in pectus obormiunt. Quod Marcus Valerianus in celsoris memoras accidisse cuidam homini eo tempore. Cui cum frustra adhiberentur iunctura medicamenta & præsidia alioquin efficacissima, de omnibus præsentissimum & mirabilissimum fuit veteramentorum fumus & nidor ex infundibulo haustus, & ore exceptus. Nam cum primum immanis fera (erat enim Vipera prægravidis) fumi nidorem præsensit, vrsa est à circumstantibus egredi per anum, magna omnium admiratione & incredibili stupore. Quod hic scriptum & adnotatum volui, seu secretum magnum & paratu facile, multisque profuturum. Solet etiam eam in rem lac decoqui, & eius fumus ac nidor ore aperto traici. Nam ubi serpens illum senserit, actutum per os egreditur, ut lacte fruatur, cuius est appetentissimus. Hic non omittam, quod serpentes ignem valde oderunt: non solum quia oculos illorum hebetat, sed quod natura ignis veneno aduersatur. Oderunt etiam validum odorem iaculantia, qualia sunt allia & cepæ. Amant fabinam, hederam ac fœniculum: sicuti bufones

Pulcherrima historia pro fugandis serpentibus à corpore.

Quam sint inimica serpentes in amica.

saluam (vt in nōstris Memorabilium Centuriis ostēdimus) & vitæ crucam. Omniū pessimè & infensibilimè auerentur ac oderunt fraxinum : adeò vt ne maturnitas quidem occidentalēve vrbis eius , quàm sunt longissimæ , attingant , sed procul fugiant . Quin experti prodimus , inquit Plinius , quòd si cedro ex fraxinea frōde claudatur ignis & serpens , in ignem potiùs quàm fraxinum statim fugiet ille : mira naturæ benignitate , quæ prius quàm serpentes prodeant , sicuti flores fraxinum permittit , ita ante cōditos , folia nequaquam deponere sinit . Virgilius omnis eruditionis parens , cedro vel galbano incensis illos persequitur & exagitat .

*Disce (inquam) & odoratam stabulis incendere cedrū,
Galbaneosque agitare graues nidore chelydros .*

Ferè hic præterieram quòd filicis folia serpētem non recipiunt : vnde serpentigenis leuissimè filicem seuisse , aut strāuisse multis videtur . In his obliuiscendum non est , quòd serpentes sambuci flores summe refugiunt . Qui etiam tineas , blattas & erucas , perimere tradūtur . Addo quòd si folia filicis comburantur , etiam solo nidore serpentes fugabunt , ac longè sedes mutare cogent : Nescio sanè an hīc etiam adnotare debeam , quòd apud Albertum legi , aristolochiam scilicet rotundam cum campestri rana , & scriptorij atramenti parte aliqua diligenter tritam , facere vt serpētes ceu mortui ilicò subsistant , si ex iis miscellaneis aliquid scribatur , & corā illis præiciatur . Sed iam tempestiuum est , vt ad remedia demorsorum à serpentibus veniamus , eaque prompta & paratu faci-

*Notāda fra
xini & ser
pentis anti
pathia.*

*De filice &
aristolochia
contra ser
pentes.*

*Remedia
aduersus
serpentis
morsum.*

factu per...
 quod...
 de...
 si...
 in...
 cellu...
 app...
 tam...
 ad...

Cy. 21.

[The following section of the page is almost entirely obscured by a large, dark, irregular stain or shadow, rendering the text illegible.]

D 2

Scorpion
fuga &
curus.

tactu

tactu radicis herbae quam ueniens eisdem dicunt:
imò verò à scorpione minime laedi, qui herbam
gelabit. Afri promittunt à scorpium ocimi
cum cancris decem marinis, et cum aliis tri-
tum, à proximo omnes conuenit.

*Mirū si ve-
rum.*

Aut ... scorpionum ... & calium ca-
lonam contra ... Diophras, in suis de agri-
cultura graecis. Cum uentano teritur, cum pleris-
que alijs, raphanum scorpis impositum, praesen-
tem mortem illis adferre. Adhuc cum qui rapha-
ni succo manus dilige enter obleuerit, citra peri-
culum scorpios & venenata quaeque possunt tra-
ctare. Adhuc in arte sua sandaracham cum bityro
vel adipe caprino suffita, eisdem & reptile omne
absterge: in super scorpium vnum concrematum
relinquitur fugare. Quo loco non omittere ex Ta-
rentino Graeco, quòd qui sideritum, vel scorpioi-
dem herbam tenuerit, scorpios innocenter tra-
ctare poterit. Plutarchus ex Zoroastre nucem
auellanam lectulorum pedibus alligat, ne scor-
pius illos conscendat. De ictorum remedijs haec
à me in praesentiarum habebis. Si quis scorpium
à quo fuit percussus, vel alium in oleo coquat,
eoque plagam inungat, valdè iuuabitur. Idem
continget, si pungentem super locum interimat
ac proterat: sed periculosus erit ictus, si quis eo
die quo punctus fuit ocimum esitauerit. Floren-
tinus succum ficæ recentis in plagam efficaciter

*Memorabi-
lia in scor-
piones ale-
xipharma-
ca.*

*Remedia
eorum qui à
scorpio fue-
runt icti.*

*Pulchra &
uotatu di-
gna.*

stillari tradit. Plinius asserit scorpij cinerē ex vi-
no potum, si febris absit, summo esse remedio:
perinde atque acetum ignitorū puluisculum,
verminatibus omnibus, animalibus, ac alitibus

Butone, aut Mustella, & Mustella.

*Auxilia
aduersus a-
grestes mu-
res, necnon
domesticos.*

Butone, aut Mustella, & Mustella, quibus ser-
pētes. Quare pro auxilijs aduersus illas Mustellas
ad xij caput præcedens. Mustellæ uero semina nullo
modo persequi tradit Apuleius. Illi bubulo felle
macerata fuerint, antè quàm spargantur. Neca-
buntur, si folijs rhododaphnes illorū aditus clau-
seris. Non desunt ex Græcis qui syluestris cucu-
meris, aut hyoscyami, vel amygdalarum amara-
rum & ueratrum, & pates portione in uasas po-
lentæ immisceant, ac oleo subigant, agrestiumque
murium aut domesticorum caernis & cunicu-
lis apponant. Plinius abigi scribit cinerē mustellæ
aut felis aqua diluto, & seminibus resperfo. Ve-
rùm, quæ inde nascentur, virus taliū animalium
redolere valde periclitantur: ob id bubulo felle
semina imbui & tingi, melius erit. Mustellas vel
occides, vel fugabis, ut adnotauit Africanus, si sa-
lem ammoniacum & frumentum, seu (ut alij le-
gunt) fermentum commaceraueris: & ad locum
vbi frequenter discurrunt, proieceris. Alij, captā
vnam, cauda & testiculis amputatis, viam di-
mittunt: putantque eo spectaculo & mutilatio-
ne reliquas emigraturas: cuius rei facilis experiē-
tia, fidem in posterum firmam tibi faciet. De grā-
dioribus

*Auxilia
aduersus
mustellas,
earundemq;
expulsio &
putentur.*

Ne gradiores bestia
 fata ladat,
 vel consti-
 gant.
 Africanis
 Graci agr-
 colis
 pascant.
 re solertia numana, verum de
 benda nobis referuamus.

*Auxilia & secreta aduersus grandinem, fulmina ac
 tempestates, arborum, plantarumque, flores & fru-
 ctus, vti etiam Cereris & Bacchi dona, miserè per-
 dentes. Cap. XIII.*

DE grandine, quæ plerunque dilapidat homi-
 numque, boumque labores, hæc paucis ha-
 beto.

*Aduersus
 ingruentem
 grandinem
 auxilia &
 secreta.*

... non deluerunt apud praecos qui
eam in rem omne horti vel agri spatium alba vi-
te cingerent: aut noctuam alis patentibus exten-
sam in agro, horto ve suffigeret. Quæ duo etiam
ad fulmina grandinem plurimum comitantia, in-
comparabilis ille rerum agri doctor Iunius Co-
lumella transtulit, ad hunc modum in suo hor-
to loquens:

*Auxilia
aduersus sul-
men ex Co-
lumella..*

*Vtque Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpè suas sedes præcinxit vitibus albis.*

Noctur-

Nocturnas crucibus volucres suspendit: & altis
Culminibus vetuit feralia carmina flere.

Sed hoc loco auxilium quod nostrates præsen-
tissimum habent aduersus tonitrua, fulmina, &
nubes grandinem horrendam parturientes, silē-
tio nō dissimulabo. quodnam illud, inquit? no-
larum & campanarum tinnitus, aut bombardarum
aliorumve pyrobolorum instrumentorum
longè latèque reboantes crepitus, ut clamor eat
cælo: quemadmodum in nostris aëriis Epheme-
ridibus, & populari Astrologia scripsimus. Ve-
rùm his plebeculæ dimissis, Plinium in explican-
da naturæ historia ad miraculū vsque summum,
si placet, auscultemus: & ex illo discamus, nō so-
lūm hortos & agros, sed etiam homines & ani-
malia nequaquam à fulmine tangi, quæ terrore
fluuialis equi, quem Hippopotamum nūcupāt,
circunsepta fuerint. Quin & noxię non erunt tē-
pestates, ut Archibius ad Antiochū Syriæ regem
scripsit; si obserata fictili nouo rubeta, in medio
horti vel agri defodiatur. Per cuius ambitū ple-
rique etiā laurum multam, eam infem plantāt.
Alij aquilæ pennas, aut vituli marini pellem in
medio horti, vel per quatuor eius angulos suspē-
dunt. Nam hæc tria, arcana quadam & planè me-
morabili antipathia fulminibus obsistere, & ab
his nullo modo attingi, aut afflari, posteritatis
memoriæ mandatū est: & multorum experi-
mentis confirmatum. Vnde Tiberium Cæsarem
lauro coronari solitū fuisse, & tentoria ex vitu-
lorum marinorum pellibus operta, tonāte cælo
subiisse auctor est Suetō. ut à fulmine, quod supra

Populare
auxiliū ad-
uersus toni-
trua, fulmē
& grandin-
em.

Ut horto
vel agro no-
xię nō sint
tēpestates.

Laurum, a-
quilæ & vi-
tulum ma-
rinum à ful-
mine non
contingi.

modum metuebat, tutus esset. Iste erit capitis huius colophon: Bulbus non sui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, sed aduersam & fulminis ictum retorquentem naturam possidet: quam Græci antipathen vocât, vt adnotauit Plinius, & nos alibi docuimus.

De rubigine, pruina, carbunculatione, & aliis cælestibus iniuriis, quæ arborum, frugumque, & vinearum flores ac fructus miscrè perdunt & abolent.

CAPVT XV.

POSTREMVM caput hoc summum negotium mihi facit: neque aliam ob rem, quàm quòd cum cælo & aëre, cominus & eminus. hîc mihi agendum esse proponat, si de rebus in quibus versatur, seriò philosophari satagam. Quidquid itaque illud est quòd hîc tractandum sese offert, ad Opusculum transferetur quod paratum habemus, De causis sterilitatis, & præfagiis inopiæ alimètorum, ac status anni cuiusuis prognosticis. Eam ob rem, paucis quæ sequuntur contentus eris. Si instanti aut suspectæ, vel quouis modo præuisæ pruinae, carbunculationi, aut rubigini maturè obuiam ire voles paleas multas, si adsunt, aut horti, vel agri euulsas herbas, frutices, & spineta, pluribus locis combures: maximè qua parte ventus spirabit: ita enim impendens malum auerti scripsit Diophanes in suis rerum agri præceptis. Berytius in Græca geoponicôn schola celebris, vbi in aëre id iniuriæ congregari animaduertebat, bouis cornu sinistrum, cum bulo

*Auxilia
aduersus
instantè
rubiginem &
pruinam.*

bulo stercore ilico incendebat, & fumum multum per horti vel agri ambitum excitabat, ventoque opponebat. Apuleius fumum trium cancrorum vistorum cum bubulo, vel caprino stercore, aut paleis, auxilium præsentissimum esse scripsit. Quòd si anticipauerit rubigo, damnum hoc modo resarcies, vt tradit Berytius. Cucumerum syluestrium, aut colocynthidis radices vel folia contunde, & aqua macera: indè que à rubigine prehensa ante Solis exortum irrorata ac resperge. Idem assequeris ficulneo, aut querno cinere, aqua infuso, & quo dictum est modo, asperso. Proderit, eodem Apuleio teste, ramos lauri multos per hortum vel agrum defigere vel plantare: nam in illos, sicuti ille plurifariam obseruauit, rubiginis noxa omnis transit & abit. Quæ frequentissima solet esse in roscido tractu, conuallibusque, ac locis perflatum nescientibus. Sed hinc eximium illum hortorum magistrum Iunium Columellam de amolienda rubigine scribentem audire, nec graue nec molestum erit.

Hinc mala rubigo (inquit) virides ne torreat herbas, sanguine lactentis catuli placatur & extis.

Hinc caput Arcadici nudum cute fertur a felli

Tyrrenus fixisse Tages in limite ruris.

Haftenus de rubigine frugibus inimica. Aduersus carbunculum qui vitibus & floribus peculiaris esse solet, Plinius tres cancris viuos cremari iubet, vitibus aut arboribus appensos. Græci contra pruinam (quod antea omiseram) in horto vel agro fabas intus & extra per ambitum serunt. Hæc à me habebis in præsentiarum pro ritè in-

*Auxilia o
aduersus ru
biginē quæ
anticipa-
uit.*

*Noxã rubi-
ginis in lau-
ros trãssire.*

*Columella
de rubigine
pellenda.*

*Auxilia
aduersus
carbunculū
& pruinã.*

stituēdo horto, & ab iniuriis tam externis quàm internis vindicando ac repurgando, vt læta ibi adolescant sata quæuis & plantata. Quæ nisi à veteribus rerum agri scriptoribus, Afris, Græcis, & Latinis, ingēri studio, & indefesso labore quæsitā, probata & obseruata fuisse intellexissem, manū tabulæ huic, quod dicunt, nunquam ad-

*Autoris mi-
nus candor,
Et modestia
rara.*

movissem: imò verò, nisi partem bonam cum amicis meis, rerum agri apprimè studiosis, experiundo in rem contulissim, ne verbulum quidem hîc adnotare fategissim.

ANTONII MIZALDI
MONLVCIENSIS, MEDICI,
De Hortorum cura, cultu,
auxiliis & secretis,

LIBER SECVNDVS.

HXCYRSO vtcunque instituti mei primo curriculo, secundum nunc demū fœliciter ingredior. In quo cultū, auxilia, & curæ quæ debentur potioribus hortorū oleribus, & selectarum plantarum fructibus, tam extra quàm intra terram educatis, esculentisq̃ue radicibus, nec non floribus, & odoratis herbis, breuiter

*Autoris
propositum
& institum.*

uiter ac dilucidè perstringere satagam, proferámque ex fœcundissimis Africanorum, Græcorum & Latinorum rei rusticæ professorum thesauris, nostrisque & amicorum quotidianis obseruationibus, hortensium secreta, vitæ humanæ utilissima, & cuique iucundissima. Quod vt dictum ita factú agnoscas, ab ea planta, eoque olere fundamenta mihi pono, quo in hortis, tam vrbanis quàm rusticis, nihil notius, frequentius, ac familiarius esse solet. A Lactuca, inquam, quæ priscis vsque adè placuit, & tanta, tamque sedula cura excolta fuit, vt ab ea Lactucinos in Valeria familia Romæ appellari, nihil puduerit. Illa, illa est, re vera, qua Diuus Augustus, adnotante Plinio, in ancipiti ægritudine, prudentia Antonij Musæ medici præstantissimi, seruatus fuit, ex quo statuum collato ære iuxta signum Æsculapij, Suetonio teste, promeruit. Sed omisso lactucæ encomio, ad rem, si placet, accedamus.

*Brenitas
perspicuita-
si iuncta,
au: ovi fami-
liaris.*

*Augustus
Imp. lactu-
câ in ægri-
tudine ser-
uatus.*

HORTENSIA OLERA.

Lactucæ cultus, auxilia, cõmoditas, & secreta. Cap. I.

LACTUCA hortensis (de qua hîc potissimùm Lagimus) dicta est, quòd lactis copia exuberet. Amat solum subactum, pingue, humidum vel irriguum & stercoratú, quarto aut quinto, vt vult Plinius, à satione die plurimùm erumpens, modò vetus & exuccum non fuerit eius semẽ, & solum infœcundum. Anno toto seri potest, si locum nacta fuerit qualem ei præscripsimus. In la-

*Vnde dicta
lactuca, &
quonã gau-
deat solo.*

*Quomodo
lata fiat la-
ctuca.*

titudinem sese diffundet, si vel rarior pangatur, vel cum caulem faciet, eo leniter inciso, gleba aut testa prematur, quod minus in scapum erumpat. Nam eo pondusculo velut coercita, cum non possit in altum surgere, in latum perreptare, effundique cogitur. Autores sunt Florentinus Græcus in suis Georgicis, & post illum Columella: adhæc Plinius & Palladius. Illa eadem candida fiet, si fluminis, vel littoris arena frequenter spargatur in medium, & collectis foliis alligetur. Quod Plinius dūtaxat illi ascribere videtur, quæ

*Quomodo
candida fiat
lactuca, &
seneca.*

feminis est albi: cuius ea est natura, ut hyemem de omnibus maximè perferat. Si vitio loci, temporis aut feminis dure scat, vulsa & denuò posita teneritudinem consequetur. Sessilem facies, quæ nec caulem promat, sed conuolutis foliis in globum extuberet, vel in orbem circumagatur (pomatum nostrates nuncupant) si translata radix, ubi in palmi altitudinem adoleuerit, ablaqueata, bubulo fimo recenti oblinatur, & congesto aggere irrigetur: dumque ad incrementum venerit erumpens germen, ferri acie præscindatur: & ei fictilis testa, non picata, imponatur, ne longitudinis sed latitudinis augmentum capeat: ut tradit idem Florentinus, rerum agri apud Græcos interpret ad vnguem factus. Suauiores habebis lactucas, si coercitis caulibus, restibili pullulatu prodire compuleris. Coercebis autem ac cohibebis, si cum iam aliquod incrementum acceperint lactucæ, testulam, ut dictum est, aliudue pondusculum adhibueris. Odoratas nasci idem pollicetur Florentinus, si illarum semen citrij semi-

*Quomodo
sessilis fiat
lactuca, seu
pomata.*

*Quomodo
suavis fiat
lactuca.*

*Quomodo
odorata fiat
lactuca.*

mini

mini imponatur, & ita terræ committatur. Quæ rem etiam præstabit lactucarium semen diebus aliquot in aqua odorata præmaceratum. Sed hoc loco mihi peropportune in mentem venit, memorabile Aristoxeni Cyrenæi commentum. Is, ut prodit Plinius, à patria desciscens philosophia, & helluonum voluptati subscribens, natus in hortis lactucas, vesperi vino mulso rigabat: còque potu donec satis ebibissent, satiabat: ut postridie cum illuxisset, placentas virides à terra missas se habere veditaret. Dignum Epicureo homine inuentum, nedum philosopho: quo omisso institutum sequamur. Tenerioris folij euadet lactuca, si radix, ut diximus, optimo fimo illinatur, & fluuiali aqua opportunè irrigetur: vel biduo antè quàm vellatur, eius coma illigetur. Si & forma & sapore multiplici variòque illam nasci cupueris, Didymumque Græcum audire volueris, id facile absolues, si caprini, vel ouilli stercoreis baccâ, seu pilulam aut sphærulem, subula subtiliter excauaueris, & in eam semen lactucæ, nasturtij, ocimi, erucæ, & radicis seu raphani, ut habet Palladius, immiseris: eamque baccam fimo inuolutam, terra optimè culta, breui scrobe demerferis, & substrato molli lætamine, leniter aqua rigaueris. Raphanus enim in radicem nitetur, cætera verò semina in summo profilient, lactuca pariter emergente, & seruato singulorum sapore. Sunt qui duobus, tribusue harum pecudum stercoreis contusis, antè dicta semina permiscent, & trito linteolo deligata obruunt, reliquam, ut supra, adhibentes curam. Plerique La-

*Philosophi
helluonis
pulchra his-
toria.*

*Ut fiat la-
ctuca tene-
rior.*

*Quomodo
fiat lactuca
sapore &
forma mul-
tiplici.*

*Aliud arti-
ficium pul-
cherrimum.*

tinorum geponicorum rem eandem aliter assequuntur. Auulsæ lactucæ folia carpunt quæ radicibus iuncta sunt, & in eisdem gradibus surculo punctis, præter raphanum, vt est apud Palladium, vel apium, vt placet Ruellio, semina supra-scripta deponunt, ac fimo linunt: faciuntque vt sic obruta iterum lactuca, inclusorum seminum caulibus ambiatur & collustretur. Inuentæ sunt lactucæ vsque adeo in latitudinem luxuriâtes, vt ex his olitoria ostiola facta fuisse prodât antiqui: adfirmâtque Theophrastus, eas nonnullos vsurpassè in hortorum valuas. Si lactucam ad hybernos vsus habere voles, sic illam condientem Columellam auscultabis. Caules lactucæ ab imo depurgatos, eatenus qua tenera folia videntur, in alueolo salire conuenit: diemque vnum & noctem sinere, dum muriam remittât: Deinde muria eluere oportet, & expressos in cratibus pandere, dum resiccescant: tum substernere anethum aridum & fœniculum: dein fasciculos lactucarû vasis reponere, iusque superfundere, quod sit aceti duarum partium, atque vnus muria: postea arido spissamêto fœniculi sic comprimere, vt ius supernatet. Quod vt fiat, is qui huic officio præerit, se penumero ius diffundere debet, nec pati sitire salgama: sed extrinsecus munda spōgia vasa detergere, & aqua fontana quâ recentissima perfrigerare. Hactenus Columella. Plinius lactucas seruari etiam in alienos menses, vel (vt legendum puto) hybernos, oxymelite repertum esse tradit. Erunt hæc pro lactucis in præsentiarû fatis. Quorum medicâ præsidia qui scire volet, vt etiam aliarum

*Lactuca
prodigiose
latitudinis.*

*Lactuca cõ-
ditura ad
hybernos
vsus.*

*Columella
solertia &
ingenium
mirum.*

rum hortensium plantarum, & arborum ac fructuum, legat Alexikepum nostrum, hoc est auxiliarem & medicum Hortum: illic inueniet quod placuisse queat.

Brassica cultus, auxilia ac secreta. Cap. II.

TAMEŒSI Marcus Cato oleribus omnibus brassicam anteposuerit, & Plinius hortorum principatum eidem ascripserit, nihilominus de illa secundo loco hîc agemus: quam Latinorum plerique, ab insigni trunco & brachiatis virgis, caulem dixerunt. Huic ea inest natura, vt nullam cœli conditionem respuat: vnde toto anno terrę credi potest. Quam pinguem & bene subactam desiderat, non argillosam, glareosam aut arenosam: nisi fortasse perennis vnda succurrerit. Austro obuersa lætior euadit, Septentrioni, contrā: quanquam & sapore & robore ibidem vincit: estque per gelicidia & pruinas gratior ac tenerior. Cliuis delectatur, & stercore gaudet, sarcularūque proficit, vt adnotat Palladius. Cū sex erit foliorum, aut quinque, transferenda est: ita tamen vt radix liquido fimo prius illinatur. Quod fiet die tepido, si hyems erit: si æstas, cū Sol ad vesperam inclinabit. Græcorum antiquissimi brassicam in tres tantū species diuiserunt, crispam, quam selinoïdea nuncuparunt, à similitudine foliorum apij. Lean, latis foliis è caule excurrentibus, vnde cauloden quidam vocauerunt. Et eam quæ propriè crambe appellatur, foliis tenuioribus & simplicibus, densissimisque. Vastior

Brassica antiqui celebrata.

Quæ terra brassicis accommoda.

Quando transferenda brassica.

Tres brassica species.

*Quomodo
fiat vasta
brassica.*

euadet, si terra continenter operiatur. Marcus Varro Nestoris sapientissimi carmina quæ in Alexikepo, hoc est, auxiliari horto, scripta reliquerat, interpretatus, brassicam falsis locis feri iubet cum trium foliorum fuerit, nitro aut falsa terra cribro excreta, & illi pruinae vel niuis cadentis modo resperfa: ita ad coquendum habiliorem tradens, virore seruato. Quod in Græcis Paxami Georgicis confirmatum reperio. Sunt qui cinere

*Quomodo
fiat brassica
habilis ad
coquendum
virore ser-
uato.*

vtantur nitri loco: ob id quod erucas, à quibus summè infestatur brassica, perimat. Tradit Columella illam in coctura celerius madescere, & viridem colorem absque nitro seruare, si radix tribus algæ taniolis inuoluta pangatur. Plinius algam duntaxat pediculo subdit, dum transfertur: eamque in rem Apiciana vtitur coctura, oleo & sale macerata brassica priusquam decoquatur: sed dum coquitur parum salis admittit, ob nitro-

*Quomodo
fiat brassica
sapore &
magnitudi-
ne insignis.*

sam & falsam substantiam. Cæterum & sapore & magnitudine præcipuam reddes, si omnium primùm in pastinato seras, dein si terram fugientes cauliculos seces, & à terra proceritate luxuriosa attollentes se, exaggerando terram aliam, accumules, ita ne plus quam cacumen emineat. Sæpius sarrita & stercorata melius conualescit, pleniorisque incrementi cauliculum facit & cymam. Toto anno secatur, quia toto, vt diximus, feri potest: semini tamè destinata, secari non debet. Cymosum eius cacumen acetariis summè probatur, subferuefactum & oleo ac sale suffusum. Plinius, incomparabilis ille rerum naturæ perscrutator, tradit, vasa in quibus aquæ feruent, indura-

induratis crustis intus obsessa, intantum vt eas auellere non liceat, brassica in his decocta statim ac facile abscedere. Tradit insuper Athenæus (vt brassicæ miracula aliquot paucis perstringamus) vineas in quibus nascuntur brassicæ, languidius vinū creare: vsque adeò illis pernicialia sunt cum vitibus odia. Hinc nimirū Theophrastus viuam vitem oleris huius odore fugari rectissimè admonuit. Et Plinius, vinum in dolio sapore huius & odore corrumpi, sed betæ foliis demersis restitui. Quo argumento Androcydes, sapientia clarus, vt idem scribit Plinius, brassicā contra ebrietatem maximè pollere dixit. Ex quo factum puto, vt Ægyptij qui vini magnoperè sunt amantes, omnibus esculentis brassicam coctam, in cibatu præmittant, ad inhibendam vini noxam. Sane hîc non arbitror dissimulandum quòd brassica tantoperè à Catone celebrata, non admodum probatur à plerisque antiquorum: qui pulmentaria damnabant quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere, inquit Plinius. Nam gari desiderium etiam in summa exprobratione erat. Hoc loco ingens & non vulgare naturæ miraculum mihi tacendū non est, nempe hoc olus quo vitem fugari diximus, cyclamino & origano aduersum, perarescere, naturali & occulto odio, quo plantæ illæ brassicam nō minùs prosequuntur, quàm vitem brassica, & contrà. Vnde rectè scripsisse mihi videtur Paxamus, ex Græcis geoponicis vnus, quòd si feruescenti & ebullienti brassicæ paululum vini quis guttatim instillaue- rit, nō amplius coquetur illa, sed suis viribus de-

Cruste quomodo abscedant à radicis.

Brassica odia pernicialia cum vite & vino.

Brassica contra ebrietatem summe efficax.

Vinū brassicæ cocturā impedire.

functa, mutato colore corrumpetur. Quibus ex rebus appositè colliges, eos qui vinū multum bibere volunt, & potādi certamine victores coronari cupiunt, crudam brassicam cibus antepone- nere debere, ne temulentia tententur. Quod se præsentem factum fuisse à quodam docto & phi- losopho homine testatur Gulielmus Gratarolus medicus præstantissimus, in Opusculo de tuenda literatorum valetudine. Nam dum is in cōuiuio discumberet, probatis & acceptis inuitantium omnium poculis, perstrenuè potauit, quòd fo- liolum crudi caulis rubescentis præsumpsisset, ex quo vinum suas vires exerere minùs potuit. Sed philosophantem ea in re M. Catonem, ho- minum, vt scribit Plinius, summum in omni v su, hīc audire pulchrū erit. Si voles, inquit, in con- uiuio multum bibere, cœnaréque libenter, cru- dam brassicam ante cœnam esto quantum vo- les ex aceto: & item vbi cœnaueris, esto quinque foliola, reddent te quasi nihil ederis ac biberis: bibésque quantum voles: mirabili oleris huius cum vino antipathia, vt dictum est: & adnotauit Agrius apud M. Varronē. Adde ex Paxami græ- cis georgicis, quòd si brassica viti vicina fuerit, luxuriantes eius palmites potius repandi curua- buntur, quàm recti ad illam propiùs accedant, intestinæ discordiæ non immemores. Porro, sci- tu indignum non est quod Athenæus commemo- rat, Athenis olim brassicam pro cibo parari solitam puerperis mulieribus, amuleti cuiusdam vice. Penè præterieram quod apud Suidam legi, niuirum crambem seu brassicam in suis conui- uis

Brassica po- culu certā- tes corona- re facit.

Brassica su- sperarum cibus.

uiis priscos adhibuisse, sed recoctâ, adeò vt nau-
seam adferret, abirétque in hoc fastidij prouer-
bium, *δὴς κερύβη θάνατος*. Fit ex cinere brassicæ
aqua diluto, sal: nam habet nitrosam, vt diximus,
substantiam, cuius beneficio, si modicè coqua-
tur, aluum sumpto iusculo, vt in Horto nostro
medico scribimus, soluit. Hoc de multis sit po-
stremum, Semen brassicæ vetus in raphanum de-
generat. Ex quo nescio an factû hîc fuerit, quòd
antiqua Græcia brassicam raphanum appellarit,
& hunc cum illa confuderit. Autores sunt cum
Aristotele, Theophrastus, Iulius Pollux, & alij.
Hęc de brassica satis erût, vt aliis suû demus locû.

*Brassicam
cum rapha-
no confudit
vetus Gra-
cia.*

Apij cultus, auxilia & secreta. Cap. III.

APIVM hortense & fatium, Græcis Seli-
non, vulgo Petroselinum, & nostratibus
Persilium dici consuevit, perpetua virens fron-
de, & ex veteri semine (si Theophrasto credis) ce-
leriter emergens. Nam è recenti, hortesium om-
nium tardissimè prouenit: nimirum quadragesi-
mo die à satû, & quinquagesimo, maiore ex par-
te, vt scribit Plinius. Sæpius parit, semelque satû,
pluribus annis restibili fertilitate erumpit. Locis
tam frigidis quàm calidis, & terra quali volueris,
vt tradit Palladius, gaudet: dum modò iugis adfit
humor, cuius rigatu facilè animetur, vnde nullû
cælum & solum respuit. Semine & planta, Co-
lumella autore, optimè feritur: & secûdum fon-
teis ac riuulos commodissimè ponitur. Si magnû
& folij latissimi illud habere volueris, & Floren-

*Apium quo
semine cele-
riter emer-
gat.*

*Quenam
terra apio
idonea.*

*Quomodo
fiat apium
folij latissi-
mi.*

tinum Græcum auscultaueris, accipies feminis apij quantum tribus digitis summis prehēdi potest, & rariore linteolo includes: deinde fimo & terra, breui fossa obrues: hoc faciens, magnum & latum tibi parabis. Nam ita omnium feminum germen, capitis vnus soliditate neſtetur, vt scripsit Palladius, & ante cum Columella. Sed longè maximum nascetur, vt tradit Florentinus, si radicibus circumfossis, paleas adieceris, ac rigaueris. Crispum fiet si semen in pila ante sationem paulum pulsaueris, exspoliatumque, vt vult Columella, terræ mandaueris. Aut, si super nascentis areas cylindrum, vel pondera aliqua volutaueris: aut iam natum pedibus proculcaueris. Florentino subscribūt Iunius Columella, Plinius & Palladius. Qui apium mare & fœmina distingui volunt, vt mas foliis constet nigrioribus, & radice breuiori: Fœmina verò crispioribus atque duris, caule crasso, sapore acri & feruido. Sed neutrum Chrysippus medicus, & Dionysius apud Pliniū cibis admittendum censent (licet eiusdem Plinij temporibus, vt hodie, per iura largis portionibus innataret, pcculiarēque gratiam condimentis accerferet) quoniam epulis feralibus dicatum sit, & ob id nefastū habeatur. Vel, vt Plutarchus scribit, quòd apio sepulchra coronentur. Vnde vetus illud prouerbium, Apio indiget: de eo qui profligata & desperata sit valetudine. Caule fœminini vermiculos innasci tradunt: creduntque eos in sexu vtroque sterileſcere, qui ederint: adhæc, in puerperis comitiales fieri qui ab eo cibo vbera hauserint. Innocentioſiorem tamen esse marem

Quomodo maximum fiat apium.

Quomodo crispum fiat apium.

Apium mas Et fœmina.

Cur apium olim cibus interdictū & nefastū habitum.

Comitiales quomodo facias apium.

rem affirmant: eaque causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. Hæc Plinius, fretus veterum sententia & testimoniis. Quibus ex rebus mirandum non arbitror, si recentiores medici ex Aui-cennæ consilio epilepticis, apio interdiciant: quod illorum paroxysmos & accessiones irriter: adhuc, si Græci infantulorum nutricibus & grauidis, puerperisque apium in cibo prohibeant. Quamquam alia etiam subesse potest causa, nimirum quod fæmininos fonticulos impediatur, & lactis prouentum extinguat, vescentisque ad libidinem promoueat. Sed in his versatum satis, & fortasse plus quam oportuit: obliuiscabar enim hæc ferè ad verbum in nostro Alexikepo & medico hor-to translata esse. Finem itaque sum facturus huic de apio historiae, vbi scripsero, coquos suis obsoniis acetum, & cellarios vino graue odorem apio in saccis eximere: quemadmodum adnotauit Plinius vbique magnus.

*Apio quinã
abstinere
debeat.*

Beta, Portulacæ, ac Blii, cura, auxilia & secreta.

Cap. IIII.

BETA pauperum mensis familiaris, madidum solum & putre expetit. Quæ vbi foliorum quinque fuerit, æstate differri debet, si riguus est hortus, vt scribit Columella: si verò siccanus, autumnò, cum pluuiæ incesserint. Amat frequenter effodi, & multo stercore satiari. Cui latitudo maior accerfetur, vt affirmat Sotion in Græcorum georgicis, si priusquam in caulem exierit, pondusculum apponatur lapidis lati, aut testæ, vel rei

*Beta solum,
& quando
transferr
debeat.*

*Quomodo
fiat beta la-
ta & am-
pla.*

alterius. Nam eo onere coërcita, in foliorum amplitudinem se diffundet. Eadem cãdidiore euadet, si fimo bubulo recenti, eius radices oblinantur. Quæ si in prunis tostæ fuerint, mãducari allij tertium odorem ac virus extinguunt, si superedantur, quemadmodum scripsit Græcus Menander. Est hoc mirum in betæ semine, quòd non totum eodem anno gignat: sed aliquid sequẽte, aliquid tertio: celeriusq; proueniat vetere quàm recenti, sicuti rectè adnotauit Plinius. Nec omittendum quòd cùm à brassica vini sapor, vt antea monuimus, in dolio corrúpatur, odore betæ, foliis demersis reparatur. Addam quòd si acetum subito fieri uoles, rusam betæ radicem in uinũ coniicito per horas tres, in acetũ degenerabit. Quod si in pristinum statum redire uoles, brassicæ radicem indidisse satis erit.

Portulaca pauperum ac diuitem mensis familiaris.

Portulacæ condi uia optima, & facili metho do expressa.

Portulaca quòd diligentius colitur, eò latius uagatur, & carnosiore folio constat. Vna est ex hortibus quæ omniũ ferè iusculis innatat, & pauperũ ac diuitem mensas oxelæo & sale excepta inchoat, imò uerò hyeme primas dapes apud multos, cõdita illustrat. Fieri autè solet eius cõditura hunc in modum. Crassissimi quique cauliculi exemptis radicibus leguntur (nam graciles, facilius tabescunt madefacti) & aquã ab arenulis emundantur, decutiuntq; sordes si quæ inhæsit: ac tantisper in umbra siccantur, donec aliquantulum flaccescant: alioqui ob humoris copiam maridi, aut rancidi euadunt. Posthæc acerbarum uuarum succo (omphaciũ uocant) imbuti, substrato uiridis fœniculi spissamento, fictilibus uasis, aut dolio-

doliolis cōponuntur, & sufficienti sale resperfo, interiectóq; rursus sceniculo, vas portulaca impletur: & iterū spissamento sceniculi contegitur, quod miscellaneam deprimat. His peractis ius quod est temperatum duabus partibus aceti, & vna omphacij infunditur: ita vt ad summū fide-
liæ, aut vasis labrum perueniat. Ea postremò cō-
ditura, penore sicciſſimo, & à Sole auerso dilige-
ter seruatur: ne situ loci mucorē contrahat. Quē
etiam vitabis si portulaca nō enatet, sed suo ius-
culo semper sit immersa. Dum vsus exiget, aqua
tepida, aut vino exemptum salgama eluetur, &
superfuso oleo apponetur mensæ, ad excitādam
conuiuarum appetentiam, & restinguendū ven-
triculi, vel iccoris æstum, si quis aderit.

*Conditura
loco humi-
do reposita
mucorem
contrahunt
& vitian-
tur.*

Blitum duorū est generum, rubrum seu nigrū,
& album: rubro caulis & folia rubescunt, vt coc-
cineo colore infecta videantur, etsi temporis tra-
ctu purpureſcant, ac tandem nigrescant: ex quo
etiam blitum nigrum quibusdā dicitur. Album
betaceis constat frondibus & foliis, absque vlla
acrimonia fatuis. Vtrunque ex eorum est genere
quę in horto celerrimè proueniūt, vt tradit Pli-
nius. Seritur solo qualicunque, sed culto: quod
cū semel enatum fuerit, ipsū se per multa fe-
cula seminis deiectione reparare solet: adeò vt si
abolere velis, vix possis. Vnde semel satum, pluri-
bus annis restibili fertilitate prouenit, nec run-
cari, nec farculari flagitans, quemadmodum scrip-
psit Palladius. Sed hīc non arbitror tacendum,
quòd prisca betam cum blito confuderunt: ex
quo eam Martialis fatuam, seu inspidam hoc

*Bliti rubri
& nigri de-
scriptio.*

*Blitum se-
mel satum,
vix aboleri
potest.*

disticho appellauit:

*Vt sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O quàm sæpè petet vna, pipérque coquus!*

Nam re vera sapore est nitroso, & non fatuo aut insipido, vt blitum.

Asparagorum hortensium cura, auxilia & secreta.

Caput V.

*Asparagi so-
lum & sa-
tio.*

ASPARAGVS altilis & satius, gaudet solo pingui, humido & subactò. Seritur, vt Didymus tradit in suis Græcis georgicis, verno tempore, fossulis trium digitorum, in quibus bina, ternæve grana, semipedis spatio discreta, ponuntur. Quæ nullo cultu vexari debent anno primo: sola rûcatione, herbarumque extirpatione contenta. Sed de asparagorum satione & generatione satius fuerit audire consentientes præceptiones M. Catonis, Columellæ, Plinij, ac Palladij. Semen, inquit, quantum tres digiti prehendere possunt, pingui & stercoreata terra, singulis scrobiculis ad lineam directis, imprimatur & leuiter obruatur. Post quadragesimum diem radicula sic inter se implicabuntur, vt in vnitatem coisse videantur: spongiarum præsci olitores nuncupant. Si sicca fuerint loca quibus dicta semina committere satagis, fimo macerata imis sulcorum partibus ita erunt disponenda, ac si in alueolis manerent. Contrario fiet modo in vliginosis: nam in summo porcæ dorso collocanda erunt, ne nimio lædantur humore: qui suo transitu tantum rigare debet, & non mora inebriare. Sic consita semina, anno primo asparagum dabunt: quem infringi oportebit. Si enim ab imo tentes euellere,

*Vera aspa-
ragorum sa-
tio antiquis
probata.*

*De locis qui-
bus comit-
tenda sunt
asparagorum
semina.*

lere, tenellis adhuc, inualidisque existentibus radiculis, tota spongiola sequetur. Quæ per biennium in suo seminario stercore & allidua runcatione nutrienda est. Reliquis annis non erit decerpendus asparagus, sed radicitus vellendus: ut suæ germinationis oculos aperiat. Nam nisi ita fiat, stirpes præfractæ, spongiarum oculos augebunt, & quasi excæcabunt, nec patientur asparagum emittere. Illum seruabis de quo sumpturus es semina: postea scopas eius & scorpiones incendes: deinde circa hyemem spongiis cinerem, ac sterco adiicies, quod M. Cato ouillum esse debere scribit. Est & alter serendi modus per spongias, quas post biennium in apricum & bene stercoreatum locum transferri conuenit. Fiunt sulci pedali mensura inter se distantes, non amplius dodrantalis altitudinis: in quibus spongiolæ ita depressuntur, ut faciliè superposita terra germinent. Vere autem priusquam emergere cœperint, bicorni ferramento (quod capreolum vocant) terra commouenda erit, ut stylus facilius emicet, & relaxata humo radix plenioris fiat crassitudinis. Idem M. Cato farriri ac runcari iubet, sed ita ne farriendo vexentur radices, aut runcando: alioqui infirmæ conculcantur. Cæterum, per hyemem teneris stramentis asparagorum sylvula operienda erit, ne rigore peruratur. Quæ vere nouo aperietur, & stercore saturabitur, ac exhilarabitur. Didymus in Græcorum geoponicis tradit, & post illum Plinius, asparagos plurimos nasci tuis agrestium arietum cornibus, vel in particulas setis, aut derasis, & sulcatum defossis, necnon cre-

*Quomodo
riè tractari
debeant
asparagi.*

*Quomodo
serendi aspa
ragi per spon
gias.*

*Quomodo
runcandiet
farrindi
asparagi.*

*Quomodo
alsq; semi
ne nascatur
asparagi.*

brò irrigatis. Quod licet Dioscoridi non placeat, verissimum nihilominus esse, experiundo fateberis. Non desunt qui longè mirabilius tradant, nimirum quòd integra arietum cornua, nò contusa, nec in particulas secta, si perforètur & pangantur, asparagos producent. Quos si tibi in animo fuerit toto anno edules inuenire, vbi fructù legeris, vt idè scribit Didymus, radices què summo cespite vagantur, circumfodiens aperies. Sic enim tractata plantula, nihil cunctabitur novos cauliculos & asparagos proferte: qui aqua & iure pingui leuiter decocti, salèque & oleo, aut butyro conspersi, addito aceti momento, summa cum voluptate manducabuntur. Sed hoc loco dissimulandum non arbitror, quòd modicam coctionem postulant asparagi: nam diutius percocti, in tabem abeunt. Ex quo Imperator Drusus, celerem rei successum demonstrare volens, dicere solebat, citius fieri quàm asparagi coquantur. His pisciculos in cõuiuiis circundare moris fuit veteribus, vt testatur Iuuenalis in hunc scribens modum,

*Quæ fertur domino squilla, & quibus vndique septa
Asparagis?*

Ad condituram venio. Cauliculi sale conspersi & in alueis compositi, biduo sub vmbra sinùtur desudare: deinde suo iure proluuntur, modò factis humoris remiserint: si micus, muria lauantur, & imposito pondere exprimuntur. Postea in vase, aceti partes duas & vnam muriaè continente, demerguntur: indito fœniculi aridi spissamento, vt & cauliculi deprimi possint, & ius vsque in summum

*Quomodo
toto anno e-
dules inue-
nantur a-
sparagi.*

*Asparagos
modicam
coctionem
postulare.*

*Asparagorù
conditura,
& repessio
in hyemem.*

summum fidelæ labrum peruenire. Hic non o-
mitram quòd Græci herbarum & fruticum ger-
mina ante florem erumpentia, asparagos, nomi-
ne largè sumpto, nuncuparunt : quasi ex incultis
virgultis natos: hinc Martialis illud,

Mollis in æquorea quæ creuit spina Rauenna,

Non erit incultu gratior asparagis.

Sed nos de hortensi asparago, vt de plantis reli-
quis, hîc scribimus.

Rutæ hortensis cura, auxilia, & secreta. Cap. VI.

ET si planta hæc ad esculenta olera parum at-
tinere videatur, scribam nihilominus de illa,
vel ob id quòd nulli sint hodie horti tam vr bani,
quàm agrestes, qui eius fruticem perpetuò virê-
tem, ac grauius olentem non agnoscant. Itaque
de illius cura & cultu hunc in modum præcipit
Columella. Rutam autumno semine satam dif-
ferre oportet Martio mense in apricum, & cine-
rem aggerare, runcarique donec conualescat, ne
herbis suffocetur. Quod suæ Italiæ, non septen-
trionali nostræ Galliæ scriptû voluit. Vt vt fue-
rit, sata semel velata manu runcari debet: quam
nisi contexeris, perniciosa nascentur vlcuscula,
quemadmodum post Dioscoridem Plinius ad-
notauit. si tamen per ignorantiam nuda manu
runcaueris, & prurigo atque tumor incesserit, o-
leo subinde perunges. Id quod de florentè sylue-
strî & montana ruta multi intelligendû censent.
Loca desiderat altiora, vnde humor elabatur, vt
tradit Palladius. Cuius semina si ponas adhuc

*Cura &
cultus rutæ
hortensis.*

*Rutæ perni-
ciosa rû-
catis.*

*Quomodo
ferenda ru-
ta.*

*Ruta ami-
cissimus ci-
nis: sed fer-
ro tangi nō
vult.*

*Ruta men-
struata mu-
lieris conta-
ctum valde
refugit.*

*Ruta in fa-
ba aut bul-
bo feritur,
ut graeco-
lentiam de-
ponat.*

*Vbi.ā op-
tima nasci-
tur ruta.*

clausa folliculis, manu debetis singulatim affi-
gere: si iam minuta sunt & exclusa, sparsim iacta-
bis, ac rastro obducta operies. Caules eius qui ex
seminibus inclusis emergent, fortiores erunt, sed
ferò nascentur. Planta hæc humorem odit ac si-
mum, solo cinere contenta, estque hyemis impa-
tiens: quapropter apricis locis & siccaneis feri
debet, cupitq; per frigora cinere contegi, vt na-
turali eius calore gelicidiis resistat. Si falsis aquis
irretetur, lætior profiliet, vt scripsit Theophra-
stus: sed ferro rāgenda non est, nisi perniciem illi
accerfere voles. Seritur non solūm semine, vt di-
ximus, sed etiam surculo, & seipfa. Nam incurua-
to rami eius cacumine, cūm terram attigerit, sta-
tim radicatur. Tota planta translata, plerunque
moritur: & ramuli cum aliqua parte corticis re-
uulsi verno tempore, pro plantis solent confur-
gere. Annis pluribus frutex iste innoxius perdu-
rat, nisi mulier quæ in menstruis est, illum conti-
gerit, aut excoluerit: nam paulatim arefcit, sicuti
adnotauit Florentinus, rei rusticæ apud Græcos
consultissimus, & post illum Latinæ agriculturæ
doctores diligentissimi, Columella, Plinius, &
Palladius. Sunt qui pertusæ fabæ, aut perforato
bulbo, eius ramulos pangunt, atq; ita adobruūt,
alieno vigore, succo & odore seruandos ac enu-
triendos. Alij maledictis inter ferendum profe-
quūtur, maximè in terra soluti lateris: quod cum
Plinio prodesse affirmat Palladius. Sed meliùs &
fertiliùs, iisdem autoribus, furtiua prouenit: ac
sub fici arboris vmbra libentiùs acquiescit. Eam-
que ob rem Theophrastus optimā rutam ac pro-
batissi-

batissimam putauit, quæ ficulneo cortici defixa, terra obruitur. Quod Plutarchus in Sympotiacis agnouit, hūc in modum scribens: Ruta quæ sub ficu profilit, aut illi adnascitur, suauior habetur & sapore melior. A quo non longè recessit Dioscorides, eam cibus commendans, quæ propè arborem fici crescit, & quamcunque aliam ferculis abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico sympathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiusdem rursus cum cicuta mirabilis antipathia: probabili argumento, quòd rutam colligentes, cicutæ succo manus armant, ne perniciosi vlcerebus, vt paulò antè monuimus, ab ea infestentur. Mustela cum serpente dimicatura in murium venatu, vt idem tradit Plinius, rutam, ceu alexipharmacō quodpiam, prius edit. Ex quo rutam fascinationis amuletum esse, appositissimè scripsit Aristoteles: falsoque putauit Pythagoras, oculis nocere, vel ob id quòd scalptores & pictores, oculorum causa, in cibo illa fœliciter vtantur, vt docuit Plinius: non omittens, serpentes huius nidore abigi, & procul ab illa stabulari. Hæc postrema sint. Feles ab auariis arceri traduntur, pulvis gallinaceorum succo rutæ perfusis: aut illa, vt multis placet, vnde quaque armatis. Quod facili experientia probabis: perinde atque id quod Democritus prodit, nimirum culices abigi, & ne accedant impediri, si rutæ virentis ramo, eius decoctum per domum sparseris. quod multi etiam ad pulices detorquet: vnde tritum illud, Cocta facit ruta de pulicibus loca tuta. Sed & illud memorabile est, quod scribit Arnoldus Villanouanus:

Ruta cum fico summa amicitia.

Ruta cum cicuta odium & inimicitia: adhuc cum serpente.

Rutam oculis nequaquam nocere.

Quomodo felis ab auariis arceatur.

Quomodo culices & pulices abigantur.

Ruta, vel chelidonia albo aceto pauco: aut vino, vel rosacea aqua excepta & calefacta, vapidum fumum exhalat, qui si vase vitreo superposito guttatim colligatur, vtilis est ad oculorum morbos. Sed de his fusius in nostro Alexikepo.

Oxalidis ac spinaceorum cura, auxilia & secreta. Cap. VII.

Oxalis duplex, & vnde dicta.

OXalis, ozella Gallis dicta, ab acido succo nomen habet: vnde apud multos acetosa etiã dici solet. Duorum est generum, maior nimirum & minor. Semẽ vtrique idem, præterquam quod maius maiori, minus verò minori inest. Rumex fatius Latinis, & Lapathon (nomine à Græcis mutuato) appellari solet. Licet multa sint lapathorum genera & differentia, de quibus hoc loco agere non constitui. Tam viuax est oxalis vt semel sata nunquam vitietur in terra, maximè iuxta aquas. Huic caulis est subteres humiliter fruticans, & folia habens in cacumine acuta, sed minùs quàm oxylapathum. Semen rubrum in mucronem acuminatur, & foliaceo vestitur inuolucro. Planta hæc iuribus affatim innatare, & in acetariis singularem gratiã habere solet. Quin & carnibus intingendis iucundum succi viridis accremētum subministrat: nec aliud in obsoniis maiorem sibi vendicat autoritatem. Omnes serè quod gratum acorem palato repræsentet planta ea, acetosam, vt diximus, nuncuparunt: quo per ætatem nihil iucundius, & diuitũ ac pauperum mensis frequentius esse consuevit, ad promouendam

Vinax oxalis & eius descriptio ac pictura pulcherrima.

Oxalis vsu & commoditates.

Oxalis omnium mensis familiaris.

uendam appetentiam. Spinacea veteribus incognita fuisse demirandum est, cum & pauperum & diuitum menfas adeò onerent, vt etiam verna ieiunia faturent. Non sum nescius quosdam illa Chrysolachanon dixisse: alios Seutlomalachon, (quasi dicas maluaceam betam) alios verò atriplicis Hispaniensis nomine donasse: quàm verè & rectè, iudicent eruditi. Spinacea Latinis dicta puto, quòd tam glabræ & mollis herbæ semen in spinas occalescat: quæ nomenclatura postmodum in recentiorem Græciam venit. Planta hæc vernalibus ieiuniis est aptissima: ideòque per Ichthyophagiam seu quadragesimam frequens esse solet. Nullum solum respuit, quocunque loco lætissimè proueniens. Seritur nobis Februario mense & Martio: exitque septem diebus à sattu: folio primùm triangulo & molli, mox intubaceo, & plerunque qua hæret pediculo, laciniato: inertis sapore, exigua radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali & nonnūquam altiore, intus cauo, floribus in vertice rotundis & racematim coëuntibus ac semine spinulis horridulo, necnon minacibus aculeis armato. In huius genere fœmina quidem floret, sed semine sterilescit. Olus hoc purgatum & elotum, abiectis radicum capillamentis citra aquam elixari postulat: nam magnam vim humoris inter coquendū effundit: aspernatūrque ius alienū, proprio contentum: aliter si coquas, natiuum & genitalem illius succum perdis, ac temerè inebrias. Abactō lentore post elixationem, quibusdam ligneo gladio, aut aliter, percutitur & subinde versatur:

*Spinacea
veteribus
incognita.*

*Spinacea
vnde nuncupata.*

*Spinaceorū
cura, culius,
satio, & his-
toria.*

*Spinaceorū
preparatio
& condi-
tura.*

*Summè nota-
sanda del
catulis.*

postcà in manuales globos & sphaerulas herba-
ceas (expressa penitus sanie) redigitur, & patinis
in oleo optimo vel butyro frigitur, addito om-
phacio & piperis tusi momèto, vt magis palatù
titillet. Sed hïc olitorem, non coquum agimus.

RADICES ESCULENTÆ.

Porri cura, auxilia & secreta. Cap. VIII.

*Porri satio
& locus.*

*Genera duo
porrorum.*

*Sectionũ por-
rum quomodo
fiat, &
excolatur.*

*Capitulum
porrũ quo-
modo fiat.*

RADICES hortorum esculentas descriptu-
rus, porrum imprimis expediam: quod feri
debet loco læto, & maximè campestri, vt scripsit
Palladius: adhæc area plana, altè pastinata, diu
subacta, & ritè stercoreata. Huius genera duo si-
gnauit antiquitas: capitatum, quod in caput, vt
cepa, extuberat: & sectionium, longum ac rectum:
cui frondens coma solo tenus amputari solet,
vnde nomen. Postremum qui comparare volet,
post duos menses quàm satum est illud in sua a-
rea secare debet. Durabit autem, Columella au-
tore, diutiùs, multoque melius euadet, si trans-
feratur: & quoties secabitur, aqua iuuetur ac ster-
core. Verùm vsus docuit, sicuti ille idem scribit,
vt translatum, eodem more quo capitatum, mo-
dicis spatiis, hoc est, inter quaternos digitos,
depangatur, & vbi conualuerit, desecetur. Ri-
gari autem & stercoreari, ac sartiri toties debet,
quoties demetitur: éstque sarculandus sæpenu-
merò locus vbi alitur, adhæc herbis extrican-
dus. Si capitatum facere voles, antequam trans-
latum deponas, diligenter tibi erit obseruandum,

vt radículas omneis amputes, & fibrarum parteis summas detondeas: deinde testulas, vel conchas, quasi sedes singulis subiectas, supponas, & ita obruas, vt fiant latioris incrementi capita: quo statu Sotion Græcus rigari prohibet. Palladius post Plinium, vbi porrû digiti crassitudinem est adeptum, præcisís foliis à media parte, & truncatis radiculis, ne delumbatæ alant & distrahant, tum demum transfert, ac fimo liquido oblitum, quaternis vel quinis digitis separat: atque vbi radices egerit, modicè comprehensum, sarculo alleuat: vt suspensum à terra, quod spatij vacuum subter inuenerit, capitis vastitate cogatur implere. Et, vt paucis rem istam cōcludam, si sectiuum voles habere, spissius seres: si capitatû, rariùs: assiduâq; sarritione exhilarabis, ac liquido stercore saturabis. Fiet autem incrementû multò maius, vt post Columellam scripsit Palladius, imò verò ante vtrunque Græcus Sotion, si raris linteolis, aut detritis panniculis, complura grana immiseris, deinde stercore ac terra obrueris, statimque rigaueris. Totus enim feminum vnitus aceruus, in magnum ac prodigiosum porrû euadet. Quod etiam in aliis plantarum feminibus experiri poteris. Res eadem continget, si porraceo capiti semen rapi, absque ferro immittas, & ita pangas: nam sic multùm fertur increfcere, de Græcorum & Palladij sententia. Non desunt, qui dum transfertur, eius capiti, ligneo stylo vel arundine, aut aliter citra ferrum puncto & aperto, cucurbitæ semen, loco rapi, intrudant. Alij semina, quanta capi possunt tribus digitis, fimo oblita & præ-

*Modus al-
ter vt fiat
porrum ca-
pitatum.*

*Quomodo
fiat magnû
& prodigiosum por-
rum.*

*Modi varij
vt porrum
excrefcant in
caput.*

*Porri cultu-
ra ex Sotio-
ne Græco.*

tenui calamo clausa, terræ committunt. Quæ res superioribus planè consentit. Laudat, probâtque idem Sotio Græcus, statim atque satum fuerit porrum, puluinos arearum eius, & sulcos pedibus proculcari: triduúmque, ac si negligeretur, minimè rigari: quarto verò die, aquæ aspergine iuari. nam ita perbellè adulescere tradit. Cæterùm, si inter serendum aut plantandum, arenam terræ miscueris, plenissimum habebis ac vberimum. Addit ille idem Sotio, quòd qui cuminú prægustauerit, fœdum porri odorem nunquam expirabit, etiam si larga manu porrum manducauerit: nam eius esu, grauis halitus extinguitur. Vnum hîc restat, ex Petro Crescentio cognoscendum, nimirum quòd semen porri in vinum proiectum, efficit ne vinum acescat: imò verò vt acetum in vinum redeat, hoc est, acorem omnem exuat. Facilis est experiëntia, quæ his finem faciet, vbi monuero porrum duodeuigesimo die à satu plerunque prodire, & bimatam duntaxat perferre: ab eo tempore, sementescere ac emori.

*Porri com-
mansî odor
quomodo
vitetur.*

*Semen por-
ri efficere ne
vinum a
cescat.*

Allij cura, auxilia, & secreta. Cap. IX.

ALIVM inter ruris pulmêtaria celebratum, terra gaudet maximè alba, fossa & subacta sine stercore. Cuius cohærentium spicarum diuortia liratim feri debent, arearum puluinis impacta, quo minus aquis infestentur. Liras autem similes porcis facies, quas in agris rustici concinant, vt vitent vliginem: sed multò minores esse debent. In quarum dorso nuclei palmari spatio distan-

distantes, non altè depangentur, nec castellatim, vt multi faciūt, grumulis imponentur. Qui cū ternas fibras, seu folia tria emiserint, sarriri debēt: nam grandescunt, quo sæpius id factum fuerit, maiusque incrementum accipiunt. Plinius semine etiam prouenire scribit, sed tardè. Primo enim anno porri crassitudine caput efficitur: sequenti diuiditur: tertio consummatur: pulchriusque tale existimant quidam. Si vastum & capitatum facere voles, antequàm vllum emittat cauliculum, viridem omnem eius comam intorquebis, ac humi prosternes. Palladius, scapū, vbi pro dire cæperit, in terram depressum obruit: atque ita cauet ne in frondem luxuriet: deinde proculcat, vt succus ad spicas reuertatur, & vastum caput faciat. Quod vnum etiam Plinius prior adnotauit. Sotion in rusticis Græcorum obseruationibus, adhæc Palladius & aliquot alij tradunt, quòd si allia terræ committantur, & ex eadem eruantur, Luna sub horizonte latète, virus odoris exuent, & mandentium halitum nullo modo vitiabunt. Quod paulò aliter Plinius interpretatur: tradens allia in eam rem feri debere, cū Luna sub terra fuerit: & colligi, dum Soli coniungitur. Pollicetur ille idem Græcus Sotion, allia dulcescere, si in plantando oliuarum nuclei illis commisceantur & conserantur: aut fractæ leniter spicæ, terræ tradantur: vel in pangendo, olearum fraces adhibeantur. Prodit & Didymus adnotante Ruellio, vel potius Sotion, vt meus habet Græcus codex, tædium halitus à manducatis alliis conciliatum, aboleri, si cruda faba illis superedatur. Alij, betæ

*Quādo sarrir-
riendum al-
lium.*

*Semine al-
lia tardè
prouenire.*

*Quomodo
fiat vastum
& capita-
tum allium.*

*Quomodo
allia virus
odoris de-
ponant.*

*Quomodo
dulcescant
allia.*

*Quomodo
radicum à
manducatis
allia concili-
atum cito
abolcatur.*

*Quomodo
allia diutis-
simè seruen-
tur.*

*Allia sapo-
ris austerio-
ris.*

*Lac allia
redolens cū
suis caseis.*

*Mirabilis
historia, &
summè no-
tanda.*

radicem in prunis tostam supermanducasse, satis superque esse putant: eo siquidem remedio virus mentiri & tegi, Menáder è Græcis apud Plinium pollicetur. Nostrates apio viridi fastidium illud deponūt. Antiquorum plerique promittunt, allia diutissimè duratura, & vsui meliora futura, si vel paleis condátur, aut fumo suspenſa exponantur. Sunt qui illorū capita aqua falsa tepida paulisper intingant, siccant, & ita recondant. Sed hoc & illo modo, in satu plerunque sterilia euadunt. Aliis satis est super prunas sicasse, ne germinent. Plinius saporis austerioris illa esse tradit, quæ plures habuerint nucleos: additque nullam odoris fæditatem coctis inesse, perinde etiam atque cepis. Nec omittit præsumēda esse allia albū elleborum effosfuris, nisi periclitari velint. Est allium syluestre, quod ophioscorodon Græci nuncupant in aruis sponte nascens, quo pecudum lac, quæ comam eius depastæ fuerint, allia subolet: Quid, inquam, lac: imò verò casei qui ex eo coaluerint, odoris grauitatem illam præ se ferunt, rura allium agreste & serpentinum vocant. Quod decoctum, ne renasci possit, aduersus improbitatem alitum semina depascentium, tutò proiici libro superiore admonuimus, scribentes à Plinio alum appellari. Sed mirabile quippiam occurrit hoc loco non tacendum: nimirum quòd mustellæ & sciuri tentato allio dentibus, vix audent in posterum mordere, cicurésque hoc modo fiunt. Est & illud memorabilius & multò mirabilius quod Volaterranus prodit, suo tempore inuentum fuisse rusticum ore aperto in agris per menses

ses & fœnifecia dormiētem : qui cū serpentem per hiantes fauces imprudenter admisisset, se se statim commanducatis alliis, ceu præsentī amuletō, curauit. Virus tamen ac mortem, vxori (res mira) in coitu stillauit ac trās fudit. Sed hoc etiam in allio memorabile est, quòd si cum falsugine coquatur, curculiones leguminum efficaciter interimit, modò horreorum parietes & pauimenta his miscellaneis imbuantur. Hic etiam mihi silentio dissimulanda non est celebris illa magnetis & allij discordia, quam Græci antipathiam nuncupāt, sicuti alibi docuimus, ostendimusque tantū inter has res surdas & sensu carentes odium inesse, vt magnes ferrum negligat, nedum alliciat, si allio confricetur: quemadmodum Plutarchus adnotauit, & post illum Claudius Ptolemæus. Quæ res, cū sæpenuerò & mihi, & amicis meis aliter probata & explorata fuisset, eò me duxit, vt faciliè crediderim viros illos eximios, & in primis Ptolemæū, nequaquam de communi opinione id dixisse, quin potius de suo Ægyptiaco allio rem eam intellexisse. Quod Dioscorides paruum esse scripsit, adhæc dulci, singularique capite ad purpuram vergente. Non desunt qui id ophioscorodo tribuant, quod Antonius Microphonus Biturix, amicus noster, qui rerum experimenta diligenter persequitur, se probauisse nuper ad me scripsit. Illud postremum esto, allia arborū ramis appēsa, accedentes ad fructuum deprædationem auiculas longè arcere solent, vt in Græcorū georgicis à Democrito adnotatum legi.

Alij uero magnetis celebris discordia.

Summè notanda Et animaduertenda.

*Cepæ cur
vniõnes vo
centur.*

*Quæ terra
seredis cepis
accomoda.*

*Quo tẽpore,
& quomo-
do feri de-
beant cepæ.*

*Quomodo
magna &
capitata e-
vadant ce-
pæ.*

*Quomodo
tenuis & a-
crior fiat ce-
pæ, & con-
trã.*

CEPAS corpus habere pluribus cartilagineis
tunicis compactum, & reuolutum, nemo est
qui ignoret. Veteres rustici, vt testatur Columel-
la, vniõnes nuncuparunt: quia vno & singulari
constant capite, multis, vt allium, bulbis nequa-
quam coagmentato. Quod nomen apud nostras
Gallos, velut triuiale hæctenus vsurpatur.
Terram desiderant pinguem, vt scribit Palladius,
vehementer subactam, irriguam & stercoretam,
nec non rubram, vt Sotioni Græco geponico
placet. Quæ prius proscindi debet, vt hyemis fri-
goribus & gelicidiis putrescat, sicuti tradit Co-
lumella: deinde stercoreari, & mox bidentibus æ-
qualiter perfodi, ac in areas disponi, omnibus
herbis euulsis, & earum radicibus deletis. Quo
facto, Martio mense, placido & sereno die, austro
vel euro flante, semina ritè spargentur: satureia
illis intermixta, vt vult Plinius, quoniam sic me-
lius proueniunt. Sotion Græcus admonet eum
qui cepas plantaturus est, caudas & extremitates,
fibrasque omnes, & comam omnem auferre de-
bere, vt magnæ & capitatæ euadant. Alij folia
tantum radice tenuis vellunt: nam ita succum ad
inferiora transmittunt. Sed rariùs hoc modo po-
ni debent, Palladio autore: & runcari ac sarculari,
si nõ sæpius, saltem quater, vt tradit Plinius. Qui
etiam præcipit ter solum fodi debere, antequam
ferantur. Si Luna minuente seris, tenues & acio-
res habebis: si crescente, robustas & saporis hu-
meati, domito accremento. Cæterum, illud nec
ignorant-

ignorandum, nec prætereundum cenſeo, quòd in omni ceparum genere, oblonga acrior eſſe ſolet quàm rotunda: & ruſa, quàm candida: ad hæc ſicca, quàm viridis, & cruda quàm cocta: necnon recens, quàm ſale condita, aut elixa. Lõgè autem maiores habebis, ſi cum translationi locus eſt, deponantur in terra viginti diebus antè ſubacta, & tantisper reſiccata, dum omnis humor exhauriatur, ex ſententia Sotionis Græci. Qui idem fieri etiam pollicetur, ſi detractis tunicis, nuda ceparum capita terræ committantur. Sunt qui affirmant illarũ ſemina ab auibus nequaquam attingi, ex quo negant terra obrui debere. Quod Ruellius malè ex Palladio collegiſſe videtur: nã anetho id aſcribit, & non cepis. Quarũ ſemina, ſi ritè voles excipere, & opportunè legere, cum vi-
rentes illæ caulem agere cœperint, humilibus cãteriolis, vt docet Columella, ſtylorum rigorem conſeruabis, ſcapõsque levibus adminiculis in modum iugatarum vitium præfulcies: alioquin thalli ventis agitati proſternentur, deturbatiſque ſcaporum cacuminibus, torum ſemen excutietur. Quod non antè legendum eſt, quàm nigrum colorem præ ſe ferat: ſicuti poſt Græcos, & Columellã tradidit Palladius. Incorruptè autem diu vige-
bunt cepæ, vt adnotauit idem Sotio, ſi in calidam aquam, vel, vt Plinio placet, ſalfam & tepidam immergantur, deinde inſolentur donec penitus ſicceſcant, hordeaceiſque paleis recondantur, ac ita reponantur, vt nulla ex parte ſeſe contingant. Noſtrates fumo & foculo expoſitas ſuspendunt, ac idem aſſequuntur. Quod priſcis,

*Quomodo
maxima &
ampliſſima
fiat cepa.*

*Semina ce-
parũ ab au-
ibus non
atingit: &
quando le-
gẽda ſunt.*

*Quomodo
incorrupte
ſeruentur
cepæ.*

*Quomodo
ceparum ca-
put in por-
rietasam ma-
gnitudinem
extuberet.*

vt multa alia, acceptum ferre debent. Si cepas ad portentosam magnitudinem in caput extubera-
re voles, semen illarum feminibus cucurbitæ in-
cludes, & cum fimo optimo terræ diligēter sub-
actæ committes. In eandem magnitudinem etiā
luxuriabunt, si effossa in circuitu terra, illorum
capitula, attollendo, erexeris: ita tamen ne eradi-
centur, vt in porro scripsimus. Idem etiam obri-
nebis, si caput cepæ perforaueris, & in illud cu-
curbitulæ semen immiseris, ac terræ vtrūque re-
miseris. Sed hoc loco non putauī omittendum,
quod si cepearū semina opportunè seminaueris,
in caput quidē crescēt, sed minūseminis reddēt.
Si verò capitula seueris, inarescēt cepeta, vel vt a-

*Cepas diu
in aere vi-
uere, & ibi-
dē quando-
que florere.*

liis placet, capita, & in caulē rotūdabūtur. His ad-
do, quod solo erutæ & humi iacētes cepæ, aut la-
quearibus appēse, diutius in aere viuūt: imò verò,
si Aristoteli credimus, solstitio, vt pulegiū, & alia
pleraq; ibidē florent: quasi ancipitis sint vitę, mo-
dò ex terra, modò ex aere nutrimentū capeffentes.
Sed facilè extra terrā germinant, & humoris
illectu gestiunt: verūm actō coliculo flaccescūt.

*Nuces ad-
uersari ce-
pis, & cur
iuxta coro-
narias her-
bas serātur.*

Quibus Plinius nuces aduersari, & cepaceum sa-
porem lenire scripsit. Audio multos iuxta coro-
narias herbas, cepas & allia serere, ad excitandam
conciliandamque odoris suauitatem: idque ex
Plinij & veterum consilio non vsquequaque
aspernando. Verumenimverò, hoc loco valdè
admirandum occurrit, quod cepa sola olerum om-
nium, vt tradit Plutarchus, Lunæ damna non
sentit: habētque augendi & minuendi vires illi
contrarias. Nam reuifcitur & regerminat dece-
dente

dente ac senescente Luna: inarescit verò ac marcescit eadem adolescente. Ex quo Pelusiotæ Ægyptij sacerdotes cepas religiosè cibus abdicabāt. Cùm ergo fruges, herbæ, arbores & animalia syderis huius damna & incrementa sentiant, sola cepa vicissitudines nouit aduersas. Huius condituram ad hyemé sic parabat Columella. Cepam, vel ascaloniam (quibus communia sunt omnia) quæ non fructificauit, nec soboles habuit adherentes, eligebat, & in sole priùs siccata, deinde in umbra refrigerata, substrato thymo vel cunila, in fidelia componebat: & infuso iure, quod erat aceti partium trium, & vnius muriæ, fasciculum cunilæ superponebat, ita vt cepa deprimeretur. Quæ cùm ius ebiberat, simili mistura vas replebat, & loco idoneo, vsui seruandum reponerat. Hoc, licet puerile, non omitam, quia à Cardano viro docto adnotatum. Literæ succo cepearum deductæ & formatæ planè inuisibiles sunt: quæ tum demum se prodent, cùm papyrus aut res alia inscripta, excalfecta fuerit & igni admota.

Cepa olerū sola, Luna vicissitudines nouit aduersas.

Ceparū conditura ad hyemem.

Radici seu raphani cura, auxilia, & secreta.

Caput XI.

SATI VVS raphanus, altilifve radix, notior est Squàm vt hïc à me explicari debeat: nam plerique omnes, cùm diuites, tum pauperes, urbani & agrestes, dum cibi fastidio vrgentur, edendi appetentiam ea radice excitant: illam in taleolas vel orbiculos digerentes, & aqua ac sale imbuentes.

Raphanū lassam appetentiā erigere, & eius usus.

Raphani cultus & terra.

Cuius talis debet esse cura, Columella autore, vt terra stercoreata & subacta eius semen obruatur: atque vbi incrementum aliquod radix admiserit, subinde exaggeranda est terra. Nam si nudetur, ac Soli & aëri exponatur radix, dura fiet & fungosa, vt tradit Plinius, qui terram solutã & humidam illi præscribit. Palladius tophum ac glaream reformidare dicit, & cœli statu nebuloso gaudere: præterea quòd feri debet spatii grandibus & altè follis post nouam pluuiam, nisi fortè humidus ac rigationi aptus fuerit locus. Quod fatum est, statim debet operiri leui sarculo, nec est ingerendum aut iniiciendum lætamen (quam aliter Columella) sed paleæ, vt postea dicemus. Vulgus Gallicum Rauen, & Reforum aut Raphum nuncupare solet. Sæuiente hyeme rarior est apud nos huius cultura: nam frigoribus est impatientissimus raphanus, qui violatus gelicidiis aut flaccescit, aut emoritur. Plinius tamen frigore adeò gaudere scribit, vt quandoque visus sit in Germania raphanus qui infantium puerorum magnitudinem æquauerit. Aristomachus hyeme folia detrahi iubet, eaque ne lacunæ stagnent accumulare: nam ita in æstatem grandescet radix. Vt vt fuerit, certum est frigoribus crescere ac dulcescere, vt rapa, siquidem durare possit: frigus enim incrementum in radices non folia conuertit: & si illas tum lignescere apud multos, Theophrastus prodit. Raphanus iucundior esse solet, ac palato gratior detractis foliis antè quàm decaulescat planta, vt Plinius adnotauit. Folium autem quò leuius erit, eò suauiolem & mitio-

*Quomodo
& quando
feri debeat
raphanus.*

*Raphani
Gallica no-
mina.
Frigoris im-
patientissim⁹
raphanus.*

*Frigore ra-
phanū dul-
cescere.*

mitiorem præbebit radicem: quæ falsugine amaritudinem, si quæ insit, profus exuet. Ex quo falsis ali scripsit Plinius, talibusque aquis irrigari præcepit. Ægyptij nitro conspergunt, ut sit suavitate commedabilior radix: quæ cortice & cattilagine constat: adhæc sapore in multis acuto, sed tamen grato: cuius pars cum extra terram emerit, dura fit, ut diximus, & fungosa, nisi circumobruatur. Fœminini generis esse existimantur raphani qui minus sunt acres, & folia habent leuiora ac iucundè virentia, ut scripsit Palladius. Si dulces habere cupis, ex Florentini consilio, semina mulso, vel passerum vuarum succo, aut saccharata aqua biduo præmacerare debes, & siccata terræ committere. Si maiores fieri peropras, sublatis foliis omnibus solo caule tenui dimisso, terra sæpè operies, ut idem admonet Palladius. Quod similiter fieri pollicetur Plinius, si palo adacto fiat cauernula quæ palea insternatur sex digitorum altitudine, deinde semen raphani simo & terra leuiter in illa contegatur: nam ad scrobis magnitudinem excrescet. Verumenimurò quia ab agrestibus pulicibus infestantur plurimum raphani, ne illis noceant remedium est, autore Theophrasto, cruum interficere. Ne verò nascantur, nulla suo sæculo reperia fuisse auxilia arbitratur: quæ nos libro primo ex antiquis plurima attulimus. Cæterum hic prætereundum non duxi, quòd raphanis amaritudo inest pro corticis crassitudine, ut tradit Plinius: qui etiam dentibus nocere scribit, quòd illos atterant. Sed hoc locò in mentem mihi venit secretum multo argento

Raphanum falsis aquis gaudere, & illi amaritudinem exuere.

Quomodo fiant dulces raphani.

Quomodo fiant maiores raphani.

Raphanum ab agrestibus pulicibus infestari, cum apto remedio.

Raphanum dentibus nocere, & corrupta vna emendare.

ænopolis comparandum, quod gratis ac libenter illis impertiam. Si raphani particulae filo traiectæ, ut eximi possint, dolio vini immergantur, fœtorem omnem ac graueolentiam (si quæ insit) adhæc acorem in se recipient ac contrahent. Sed ne ibi tabescant & vitium trahât, confestim eximere oportebit: & si opus fuerit, recētes immittere. Quod monuisse, multis profuturum mihi polliceor: tametsi ad nostrum vinorum Enchiridion & secreta id transferri poterat. Est sanè miraculum summè admirabile, quòd raphano pernicialia sint cum vitibus odia, à Plinio, Galeno, Athenæo, & Palladio diligenter adnotata: eaque adeò infensa (ut in brassica ostendimus) quòd si iuxtà serantur, ad sensum diffugere videantur, occulta nescio qua naturarum discordia: imò verò si permutatis scrobibus pangantur, nullo modo comprehendant. Ex quo Androcides medicinam cōtra ebrietatem esse dixit raphanū, quem vetus Græcia apertè cum brassica confudit, sicuti in historia brassicæ ostēdimus. Vnde mirum esse non debet, si inuicem communia habeant multa. Fuit sanè apud priscos in tãto honore raphanus, ut Moschion Græcus de eius laudibus vnum scripserit volumen. In quo illum cæteris cibus in Græcia vsque adeò prælatum fuisse tradit, ut Delphis in templo Apollinis ex auro dicaretur, beta ex argento, & rapum ex plumbo. Quod quatuor versiculis Eobanus Hessus doctè, ut omnia, adnotauit, de raphano ad hūc scribens modum.

Pulchra & notata digna.

Raphano esse odium pernicipiale cum vite.

Raphanum in summo honore fuisse apud priscos.

Fabula narratur sacros ab Apolline Delphos,

Omni-

Omnibus hunc aliis præposuisse cibis.

*Ex auro ut raphanum sacrauent, pondere betam
Argenti, plumbum rapa fuisse putant.*

Sed ne obsecro omitteremus quòd ebora perbellè expolire fertur, & salis cumulos in aqueã falsuginem transmutare & redigere, si illis consepe-liatur. Festinans ad finem penè omiseram (quod iniriò dictum oportuerat) raphanum transplan-tatione acrimoniam deponere, & summam gra-tiam in cortice habere, modò recēs fuerit & non inueteratus: idcirco multi exemplo parum imi-tabili, illum edendo temerè à corpore deradunt. Ceterum, ne quid dissimulem quod vel legerim, vel audiuerim, vel obseruauerim, non tacebo quòd ex raphano acetum sic fieri posse ostendit Petrus Crescentius in suo de Agricultura opere. Radices raphani, inquit, siccato & in puluerem redigito, deinde in vas quod vinum habeat infun-dito, misceto, ac dies aliquot quiescere finito, tū demum eximito, & acetum tibi comparabis raphanatu, ad renum calculos atterendos & detur-bādos, aliāque multa summoperè utile. Sed hæc extra olitorium institutum nostrum, quòd fit, ut alia persequar.

*Raphanum
ebora polys-
re, & salem
diquare.*

*Acetum ra-
phanatum
nephriticis
calculosis
summè uti-
le.*

HERBACEI FRUCTVS

ESCULENTI.

Cucurbitarum cultus, auxilia, & secreta. Cap. XII.

DE internis fœtibus horrorum, nimirum ra-dicibus, hætenus sit scriptum: nunc demum

Cucurbitarum differētia. & natura.

Cucurbita sublimitatis auida.

Quenā terra cucurbitis apta, & quod humore iuuēt.

Quomodo fiant longe cucurbitae: edhaec uascula Et crassa.

agendum de his qui supra terram iacēt, vel haud ita procul, & cartilagineo generi ascribuntur. In quorum censu quia cucurbitae primas sibi vendicant, idcirco de illis primo loco dicemus: quas nemo non videt aut in longum prorogari, aut in breue crassamentum, collo prominulo, cogi, vel in orbem intumescere. Priores suum nomen retinent, postremae citruli aut turcicae cucurbitae dici solent: erumpuntque omnes plurimum post sextum, septimumve diem a satu: reptantibus flagellis & capreolis dum adolescunt, ceu cirrhis quibusdam & capillamentis, altè scandunt, naturam sublimitatis auidam, sed absque adminiculis stare nequeunt, leui umbra cameras, testudines ac pergulas opacantes, dependente ex tenui pediculo fructu ponderis plerunque enormis. Amant solum pingue, humidum, stercoreatum & solutum, ut scribit Palladius. Quibus si copia aquae adfuerit, minorem curam desiderant: nam humore plurimum iuuantur: licet reperiantur, quae sine multa rigatione conualescant, & hinc iucundioris gustus fructum praebent. Si sicco fuerint commissa solo, fictilia aquae plena iuxta ponenda erunt: inditis fasciis, quae perpetim humorem stillent. Quod auxilium maximè proderit per aestus & squallores. Seminis parum habent longiores & tenuiores, atque ob id cibis gratiores esse solent, & esculentae merci, cucurbitariove foro aptiores. Quas si tibi comparare uoles, ex Columellae, Plinij & Palladij consilio, hac via procedes. Semina de collo cucurbitae sumpta, recto cacumine ferēs, stercoreabis ac rigabis. Si vastioris incrementi

menti optas, de medio ventre extractum semen, inuerso cacumine telluri depone. Tales, vbi inauerint, cadorum vices supplebunt ad vina, olea aut grana condēda: quòd aluo capaciore plus ceteris intumeant. Quare peregrè proficiscentes, illis carne, semine, & chartilagineis membranulis prius exinanitis, vrceorum loco vti solent: vinū vel aquam infundentes, quibus se ab excruciente siti, & itineris molestia, opportunè vindicēt, collapsasque ex fatigatione vires actutum reparent. Si latas & amplas habere tibi cordi fuerit, semina quæ in fundo latitant, inuersis cacuminibus terræ mandabis. Quæ si à pulicibus infestentur, curabis origani ramulos iuxtà pangendo. Nam vel insidentes enecabunt, vel nouos creati non patientur, sicuti Græca Quintilliorum testantur Georgica. Ex quibus etiam quæ sequuntur tibi libenter deprompsimus. Nascetur absque vlllo semine cucurbita, vti etiam cucumis, si spargēdum semen, triduum antè, sesamino oleo, vel sabino, vt legit Palladius, maceretur: aut herbę succo imbuatur, quæ culex vulgo, & culix Plinio, Græcis verò (quantum coniectare licet) conyza nuncupatur. Idem fiet, si vitium more, sarmentum primum aut virgultum ita defodiatur, vt solum eius caput exertum promineat: quod vbi adoleuerit, repetendum erit, & tertid, si opus fuerit, faciendum. Danda tamen erit opera, vt quæ adnascantur propagines, super terram extantes rescētur: seruato duntaxat eo sarmento & virgulto quod postrethum fuit. Ita curatæ cucurbitæ, cum cucumeribus, fructus absque intestinis semini-

*Cadi viato
ry ex cucur
bitis.*

*Quomodo
lata Et am
pla fiat cu
curbita: Et
à pulicibus
liberentur.*

*Quomodo
nascatur cu
curbita abs
que vlllo se
mine, Et
isē cucumis.*

bus creabūt, solis cartilaginibus contētæ. Quòd si huius, & illius, præmaturus ac præcoces fructus habere volcs, ex eorundem Quintilliorum doctrina, ineunte vere terram cribrò excretam, fictilibus aut cophinis inutilibus impones, mistoque stercore, modicum præbebis humorem: deinde calidis diebus & insolatis, vel imbrem leuem spargētibus, sub dio statues, & Solis occasu ad tectum referes: idque tandiu facies dum frigora, tempestates & gelicidia discutiētur. Postea cum primùm opportunitas vocabit, totos cophinos & fictilia labro tenuis in terram subactam & excultam demittes, ac reliquam diligentiam impendes: & ita cucurbitæ ac cucumeris præcocem fructum habebis. Res eadem facilius & minore cum temporis, tum laboris, impendio fiet, si luxuriantes cucurbitarum, vel cucumerum viticulas putaueris: nam sic fœtus suos celerius edent. Si formas varias & characteres diuersos in cucurbita vel cucumere repræsentari desideras, florem vel primum vtriusque rudimentum, ut erit in sua vite, in effigiato, ut volcs, intus fictili aut cõceptaculo alio claudes ac deligabis. Nam qualem vultum impressa figura præstabit, talem cucurbita vel cucumis præseferet. Tam enim nouæ formæ vtrunque est auidum, ut vasis cui indideris, æmula facie imaginem repræsentet: quemadmodum in Quintilliorum Georgicis adnotatum reperi. Quod Gargilio Martiali cur ascribat Palladius, non video. Itaque qua cogentur forma cucurbita & cucumis, eadem crescent: ut scribit Hippocr. noster in lib. de feminis genitalis natu-

*Quomodo
fiat præcox
cucurbita,
& item cu-
cumis.*

*Artificiosa
inuentio.*

*Quomodo
forme va-
riæ & cha-
racteres cu-
curbitæ aut
cucumeri im-
primantur.*

ra: plerūque sub draconis intorti imagine, vt tradit Plinius. Si longas & angustas tibi fieri contēdis, nuper editos in lucem cucurbitinos partus cum viticularum capitibus fistulæ aut arundini inferere, cui prius omnes nodos perforaueris, ibi in prodigiosam longitudinem procedere animaduertes. Nam quod latitudini per teretem fistulæ angustiam demetur, paria faciendo, longitudine pensabitur: ad eò vt libertate pensili concessa, Plinio visa sit cucurbita nouem pedum longitudinem cœquasse. Nec ignorandū quod quæ post eà nascentur ex istarum semine, longitudinem eandem absque vilo mangonio & artificio retinebunt. Similes omnino efficies, si in patens vasculum, aquam quinque vel sex digitorum intervallo, pendētibz cucurbitis subieceris. Nam ante posterum diem ad aquam, veluti adrepentes, descendisse, & sese in tantum extendisse obseruabis. Destitutis verò sua aqua vasis, decuruabuntur, ac inflectentur: vsque ad eò humore gaudent, & siccitates refugiūt. Secus de oleo sentiendum: nam illud tam insensè oderunt, vt scribit Plinius, quod si loco aquæ illis subiiciatur, aut apponatur, in contrariam partem vergant. Si minùs id possunt, sese intorquent, & velut indignatæ, in modum hami recuruant: quod nocte vna deprehenditur. Cæterum, summè cauendum est, sicuti Columella, post Florentinum Græcum, admonet, ne ad cucurbitariū, cucumerariūmve, mulier accedat, vel quam minimè admittatur: nam contactu eius languescunt virentium incrementa. Quæ si inuenitruis fuerit, visu quoq; suo tenel-

*Quomodo
fiant longe
& anguste
cucurbita.*

*Cucurbita
longa pedes
nouem.*

*Modus ali
comparandi
longas & an
gustas cucur
bitas.*

*Oleū cucur
bitis summè
inimicum.*

*Mulieres ad
cucurbita-
ria accedere
non debere,
nec item ad
cucumera-
ria.*

los fœtus necabit : aut insuaues, vel tabidos reddet. Seminibus destinatae cucurbitae, ad hyemem vsque in sua vite p̄dere debent, vt tradit Pallad. ex qua sublatae, vel Sole, vel fumo siccabuntur: alioquin semina marcore putri confecta vitiabuntur. Diu recentes durabunt & cucurbitae & cucumeres, si in albi vini fecem non peruersam, picatis doliis demergantur & operiantur. In muria itidem incolumes perennant. Sed illis vita, vigorque longo tempore permanebit, vt Quintilliorum Georgica fidem faciunt, si in cadis paucum acetum continentibus, ita sublimes pendeat, vt acetum nullo modo contingant. Verum, oppicanda erunt vasa quae huic negotio destinabuntur, ne foras acetum vaporet, natura alioquin penetrabile, ob partium tenuitatem. Hoc itaque artificio recentes cucurbitas hyems tota opportunè tibi ministrabit. Quas si voles, etiam seruabis, si dum tenerescunt incidaris, & seruefactam aquam affuderis, totamque noctem, sub dio perfrigeraueris, & postea in acri muria cōposueris, sic in alios prouentus egregiè custodies. Hoc loco mihi in mentem sanè quàm opportunè venit, quod Athenæus refert: demiratos conuiuas suos, quod Ianuario mense virides cucurbitae in escam oblatae fuissent, peculiaris succi non immemores, & natium saporem retinètes. Quod olitorum studio, qui artem hanc percallebant, referendum omnino putabant. Erant autem, vt scribit, à salgamariis qui hortenses condituras profitentur, asseruatae. Quem modum longè ante Athenæum, Nicander & alij plerique docuerunt,

*Quomodo
diu recentes
durabunt cu-
cubitae &
cucumeres.*

*Oppicanda
esse vasa a-
cetum conti-
nentia.*

*Pulchra his
storiade hys
malibus A
thenas cu-
cubitais.*

runt, iubentes cucurbitas in aëre priùs siccatas, & funiculo transfixas, fumo appendi, vt refertas iis ollas, per hyemem ociosa seruitia sorberent. Hodie per hybernos mensis omnes, laquearibus & tabulatis edium appensæ, virides & cibus non ingrata, à nostratibus vbique custodiuntur, maxime quæ citruli nuncupantur, vulgaribus longè duriores, & proinde corruptionis labem tam facile & repente nec agnoscentes, nec sentientes. Purgatorias facies & deiectorias, vt alia pleraq; si illarum semen noctem ac diem, cum rhabarbaro, agarico, scammonia, colocynthide aut aliis purgantibus medicamentis simplicibus, præmaceraueris, deinde, qua dictum est formula, seminaueris. Et cùm insipida sit cucurbita, quo voles sapore & odore illam facile imbuere potes, si semina antequàm terræ committantur, in eo præmaceres: hunc enim, vbi adoleuerit, ad vnguem referet: non dico cruda, sed etiam cocta: perinde atque cucumis. Fiet idem profus absque vlla arte, si dum coquitur, quem volueris saporem, colorem, aut odorem iniicias. Nam & cucurbita & cucumis ex eorum sunt genere, quæ Græci ἀποία vocant, hoc est, qualitatis omnis expertia. Latini insipida & fatua nuncupant, quemadmodum in beta adnotauimus. Hic fere omiseram, quod cucurbitæ vni fructuum omnium qui extra terram sunt, cortex maturitate in lignum transit: præterea, quod cucurbita in ossium humanorum cineribus plantata, & oleo rigata, nono die fructum profert, vt autor est Hermes. Qui, quia vana multa tradit, idcirco rerum plurimarum fidem

*Quomodo
seruatur ho
die apud
nos cucur
bita.*

*Quomodo
fiat purga
toria cucur
bitæ & fru
ctus alijs.*

*Cucurbita
& iis cu
cumis quo
modo sapo
re & odore
quemuis sus
cipiant.*

mihî suspectam relinquit : adde quòd incertum facit experientia certum.

Cucumerum cura, auxilia, & secreta. Cap. XIII.

ANTE QUAM hîc de cucumeribus qui cartilaginei sunt generis aliquid scribam, pauca præfabor. Proximo capite secreta multa cucurbitis & cucumeribus communia, in medium attuli, Aphros & Græcos geponicos sequutus. Qui, quantum equidem sentio, cucurbitas cum cucumeribus quadam naturæ cognatione confuderunt, vti etiam Plinius. Hinc Euthydemus Atheniensis, libro quem de oleribus condidit, cucurbitam vocavit Indicû cucumerem. Et Menodorus Erasistrati sectator duplicem eam fecit. Vnam Indicam, quæ (vt loquitur) cucumis est: & alteram, quæ vulgaris est cucurbita. Sic Hellepontij cucurbitas longas, cucumeres vocarunt: rotundas verò, cucurbitas. Addo, quòd ventrosum illud instrumentum, quo corporibus affixo, vel spiritu, vel leni scarificatu sanguis elici solet, Græci medici sicyn & sicyn à cucumere, Latini verò diminuta voce à cucurbita, cucurbitulam dixerunt: vulgus ventrosam nominat, aptius fortasse ventrosam. Ex his liquidò cõstat, rerum nomina & proprietates plerunque ab autoribus confundi. Quapropter mirari defines, si multa cucurbitis & cucumeribus ex cognatione, priscos sequuti, communia fecerimus: quæ hîc non sumus scripturi, formidantes tedium ex iteratione gignere. His positis, ad rem venio. Cucumeres,

Antiquos cucurbitas cum cucumeribus confundisse.

Pulehra & notatu digna.

Quomodo seminandi.

res, Palladio autore, fulcis rare factis feminandi sunt: altitudine sesquipedali, latitudine verò pedum trium. Sed inter fulcos spatiū pedum octo relinquendum est, vt liberè possint euagari. Sarculo & runcatione non indigent, quòd herbis plurimùm iuuentur. Serpunt sarmentis, ac vitilibus prælongis, vitis modo, sese in ramos diffundunt: quos ob caulis infirmitatem humi dispergunt, nisi adminiculum propiùs obiiciatur, cui caduci incumbant. Die sexto vel septimo post satum emicant, quibus si copia aquæ adfuerit, minorem curam desiderant: nam humore plurimùm iuuantur, perinde atque cucurbitæ, sicuti nunc nuper scripsimus: hyemem tamen & frigora summè perhorrent. Quorum semina si biduo ante sationem, lacte ouillo, vt vult Palladius, vel mulso, vt Plinius, aut aqua mellita, vel saccharata præmacerentur, dulces reddent cucumeres, adhæc teneros, candidos, & iucundissimos, cum sapore, tum aspectu, vt adnotauit Columella, & ante eum Florentinus Græcus: necnon, post vtrunque, Plinius ac Palladius: quibus omnibus subscribit experientia. Præcoces & præmaturus, imò verò anno toto qui volet habere, præcedens cucurbitarum caput consulat: & quod ibi fuit ommissum de ficitilibus & cophinis, vasisque aliis, præsentī admonitione resarciat: nimirum, quòd rotulæ illis subiici possunt, vt minore labore pèsiles ipsorum horti, cùm opus fuerit, foras producantur, & rursus intra tecta reducātur. Possunt etiam specularibus vestiri, vt spirantibus ventis, & vigente frigido cœli statu, Soli absque iniuria

*Or tracta-
di cucume-
res.*

*Infirma &
caduca cu-
cumeru na-
tura.*

*Quomodo
fiant dulces
cucumeres
& iucun-
dissimi.*

*Quomodo
præcoces, &
præmaturi
fiant.*

*Pulchrum
artificium.*

exponi queant. Hac ratione, toto ferè anno Tiberio Cæsari cucumis præbebatur, mira voluptate illi expetitus: quemadmodum post Columellam, posteritatis memorię mandauit Plinius, quem nullo non die ei contigisse scribit. Sed leuiore negotio ac labore, id etiam cõfici apud Ægyptiæ gentis Dolum Mendesium, autor est Columella. Aprico, inquit, & stercoroso loco, alternis ordinibus ferulas, alternis verò rubos confita habere oportet: & confecto æquinoctio paululum infra terram secare: ligneoque stylo laxatis, vel rubi, vel ferulæ, medullis, stercus immittere: atque ita semina cucumeris inserere, quæ scilicet incremento suo, rubis & ferulis coëant. Nam ita non sua, sed quasi materna radice alètur: nascenturque fructus, qui inter frigora etiam vigeant. Rem eandem tradit Plinius, admonés Columellam suum hîc commentum prodidisse: & si autorem producat. Sed Plinium ipsum audire præstabit: Columella, inquit, suum tradit commetum, vt toto anno contingat cucumeres: fruticem rubi quàm vastissimum in apricum locum iubet transferre & recidere, duùm digitorum relicta stirpe circa vernum æquinoctium, ita in medulla rubi, femine cucumeris insito, terra minuta, fimòq; circûaggeratas resistere frigori radices. Vt vt fuerit, Plinio cum Columella hac in re malè conuenire vides. Nam ille circa æquinoctium vernum id fieri iubet: hic verò circa autumnale, vt interpretatus est, & ex Columella transcripsit Palladius: sed in his distingue solum & cælum. Si longos & teneros habere desideras, adhuc sine semine, &

*Alia via est
modus accelerandi
cucumeris.*

*Summè ad
uertenda
observanda.*

ne, & qua volueris effigie formatos, necnon re-
 centes tota hyeme, ad præcedens caput recurre.
 Vnum tamen ibi omissum hîc non tacebo, nem-
 pe quòd prisci salgamarij cucurbitas & cucume-
 res sale, aceto, fœniculo & sampsucho cõdire so-
 lebant. Sunt qui virides seruari dicunt, trito sina-
 pi cum aceto. Plinius in scrobe, opaco loco are-
 na substrato illos componit, fœnõque sicco &
 terra operit. Athenæus plenilunio in hortis ma-
 ximè gliscere, & manifestum ineremētum cape-
 sere tradit: necnon more echinorum marinorum
 impleri: quod aquei humoris summum est argu-
 mentum. Athenæo suffragatur Plinius, additque
 quoties cælum tonat, velut timore perterritos
 conuerti & tabescere. Sed memorabile illud est,
 quòd à mulis cucumeres summoperè expetun-
 tur, mira oleris huius voluptate illecti, cuius odo-
 rem vel eminus sentiunt. Quare munienda sunt
 cucumeraria, ne illi erumpentes ea depopulētur,
 ac proterāt. Memorabilius & illud, quòd in Græ-
 cis Quintilliorum georgicis legi, & à multis non
 infœliciter probatum audiui: quid illud, inquires?
 Si febricitanti infanti qui adhuc lacte nutritur,
 paris longitudinis cucumeres dormienti appo-
 nantur, & quasi condormiscāt, statim sanabitur:
 nam febrilis calor omnis in illos transibit. Penè
 omiferam quòd si parum aquosos habere libue-
 rit cucumeres, vbi scrobem foderis in quem illos
 depositurus es, dimidium altitudinis eius, paleis
 aut farnētis implere debes, & terra aggesta, abs-
 que irrigatione reliquum absolueri. Megarense
 ctesius ventis spirātibus, cucurbitis, cucumeribus

*Quomodo
olim cõdie-
bantur cu-
cumeres.*

*Cucumeres
lunari defia
uiso subiici.*

*Munienda
cucumera-
ria aduer-
sus mulos.*

*Notãda pro
febricitan-
tibus infan-
tibus.*

*Quomodo
parãdi sunt
cucumeres
parum a-
quosi.*

*Quomodo
fiat purga-
torij cucu-
meres.*

& peponibus puluerem sarculo concitabant, vt fructus molliores & sine rigatione dulciores fierent. Si radices agrestis cucumeris tufas, aut rhabarbarum, agaricum, cnicum, vel quid simile in potabili aqua per triduum maceraueris, & diebus quinque plātulas cucumerarias huius liquoris haustu satiaueris, ventris purgationem ab his sollicitabis. Quæ validior erit, si dum radices sua fundunt germina, circumfossis & ablaqueatis tenuibus fibris, ellebori aut alterius purgantis medicamēti simplicis portionem adieceris. Hoc postremū esto: Matron suis carminibus, vt est apud Plinium, cucumerem terræ filium nominauit: & Heraclides Tarentinus, hedygeon, quasi terræ suauitatem.

*Cucumis
terra filius
Et suauis
iat.*

Peponum, Melonum, ac Melopeponum cura, auxilia, & secreta. Cap. XIII.

Pepones cucumerū generi olim ascripti.

Forma peponum, melopeponum, & melonū.

PA V C A de peponibus & aliis hīc scribā, quòd cucumerum generi, priscis rei rusticæ doctōribus Græcis & Latinis contribuuntur, & proinde multa illis affinia agnoscant. Ex quo cucumeres in pepones, & melopepones degenerasse visum est. Qui duo postremi figura tātū & quantitate inter se dissident. Nam cū magnitudine excessere, pepones vocantur: dum verò rotundi, formam & effigiem mali referunt, facta ex pepone & malo nomēclatura, melopepones sunt vocati. Vnde Palladius totum hoc genus, melones à malorū figura, ac si dicas pomeos aut cotoneos nuncupauit. Qui pendere non solent, vt scripsit Plinius, sed humi rotundari: maturitatem præ se ferentes

ferentes, cùm pediculus à corpore secernitur, & suaui odor ab umbilico nares ferit. Omnes rariùs sunt ferendi, ita vt femina inter se pedibus duobus distent, locis subactis, & areis diligenter pastinatis: libertate enim gaudet, qua vtrò citròque vagari possint: herbis prætereà impensè iuantur, vt cucumeres: quare sarculatione ac runcatione parum indigent. Vite prælonga serpunt, flagellis hinc inde reptantibus: suntq; fructu cartilagineo (de peponibus loquor) orbiculatim striato, prominulis puluinorum toris, strigis, in vertice & umbilico coëntibus, ac ibidè stellatim decussatis: adhæc cute sunt aspera, & velut lentiginibus occupata, sed carne intus suaui, & seminibus in vtero liratim digestis: Quæ si mulso, vel lacte per triduum macerentur, & exsiccata, solo credatur, longè maiorem suauiatē contrahēt pepones qui inde nascentur, ac palato gratiores erunt. Odorati fiēt, si semina diebus multis inter rosæ folia deponantur, & mixtim cum illis plantentur: aut rosacea aqua vel alio odorato liquore imbuantur, & vt dictum est, terrę committantur. Autor est Florentinus in suis de agricultura Græcis præceptionibus, & post illum Palladius. Hic non est omittendū, quòd à felibus pepones, vt etiam melones, summè expetuntur & auide, quare à peponariis & melonariis sunt arcēdi. Reliqua ex cucurbitarū & cucumerum secretis erūt petenda: cū quibus multa, vt præmonuimus, cōmunia agnoscunt fructus isti. Quare si præcoces, si amplos, si effigiatos, si absque vlllo semine tibi comparare cupis, præcedēs cucurbitarum caput,

*Quomodo
ferēdi pepo-
nes.*

*Pulchra pe-
ponum de-
scriptio Et
historia.*

*Quomodo
suauißimi
fiant pepo-
nes.*

*Quomodo
odor. uti fiāt
pepones, à
quibus ar-
cēdi feles.*

*Autori mo-
lestia repeti-
tio.*

fi videtur, consule. Penè præterieram quòd melonis aut peponis frustulum ollæ iniectum celerem carniū cocturam iuuare fertur: non secus quàm vrticæ vel sinapis semen, aut fici surculus, vt suis dicemus locis.

Cinara seu hortensis cardui cura, auxilia, & secreta. Cap. XV.

CINARAM esse è carduorum genere, nemo nescit herbarius. Ex quo altilis & hortensis carduus etiam dici solet. Nam cultus mangonio, domita feritate in hortis mansueuit, ac in his habitare didicit: nescio qua gulæ audacia, quæ terræ portenta in ganeam & luxú vertit, à quadrupedibus plerunque neglecta: vsque adè ventris & Veneris desiderii obsonantur homines. Est itaq; cinara, seu altilis carduus, plâta nemini hodie nō cognita: quæ compactilibus spicis squammatim coagmentatis constat. In quibus orbiculata, aut pyramidalis facies exterior virescit, interior verò niueo cādore nitescit. Tota struclili nucleorum serie, pineam nucem videtur exprimere: vnde & strobilus plerisq; dicitur. Nulli sunt hodie horti, qui hac plâta longè & latè non pubescant ac syluescant: adè vt opipara nulla sit mensa absque echinato hoc cibo, modò anni tempus illū concedat. Vulgus Gallorū alticoalum nuncupat, ab articulo Arabū al, & cocalos, qui Hippocrati, Galeno teste, nucleus est pineæ nucis: cuius imaginem refert cinara, vt paulò antè diximus. Terram stercoreatam & solutā diligit: quamuis in pingui solo

Quomodo carduus ex agris in hortos transfuerit.

Cinara pulcherrima descriptio.

Vnde cinara nobis alticoalum dicitur.

solo melius possit prouenire, vt tradit Palladius. *Terra cinara apta, & quomodo feri debeat.*
 Qui etiam præcipit semina cinaræ crescente Luna in paratis areis, spatio semipedis discreta, non altè imprimi: sed tribus digitis comprehensa, donec ad primos articulos terra procedat, demergi ac leuiter obrui, rigarique frequenter, si æstus interueniat. Nam ita teneriorem fructû ac pleniorrem educabûnt, vt Varroni Græco visum est. *Cinaram cinere gaudere, à quo nomen habere fertur.*
 Cùm verò plantæ adoleuerint, herbis assiduè liberari ac expurgari debebunt; multoque cinete, si Columellam audire volumus, stercoreari. Nam id genus stercoris, huic oleri aptissimum esse tradit: à quo cinaram dictam fuisse, multis placet. Cauendum autem erit, ne semina inuersa pangantur: sic enim debiles, incuruas ac pumilas creabunt cinaras, vt Palladius asserit. *Quomodo fiat cinara nullis horrensens spinis.*
 Qui ex Afrorum & Græcorum placitis etiam tradit, nullis spinis illas horrescere, quæ seminû cacumina ante sationem fracta, vel lapidis attritu retusa habuerint. Quod etiam multi affirmant contingere, si in lactucæ radicem decorticatam & delibratam, tenuésque in particulas concisam, singula semina, singulis indita particulis obruantur, & quo dictû est modo, plantentur. Suques & odoratas habebis, si semina in odorato liquore aliquo, aut succo triduum præmaceraueris, & siccata terræ commiseris: nam saporem eum referent, cuius humorem combiberint. Vnde laurum redolebûnt, si illa cum lauri foliis maceraueris, aut in lauream baccam intruseris, & ita plantaueris. Simile erit experimentum in reliquis. Dulces prouenient, si semina in lacte, melle, aut aqua saccharata, vel vino a- *Quomodo fiant odorata cinara.*
Quomodo fiant cinara dulces.

romatite maduerint, & siccata tellurem intrauerint. Nonnulli sub autumnis finem, vel hyeme incunte coliculos & folia humo obruunt, ut candorem auferant, & amaritudinem exuat, sintque inter hybernos cibos gratiores: nostrates (nisi fallor) cardas solent appellare. Cæterum, hoc loco tacendum non existimo, quod singulis annis stolones à codice sunt euellendi: ne matres fatigantur, & soboles per alia spacia distribuuntur.

*Summa
inducibilis
cinare fœ-
cunditas.*

Tanta enim est huius plantæ fœcunditas, ut propages colibus auulsas & humi depactas, comprehendere narrent, sæpeque anno eodem & collem & echinum producere. Græcæ agriculturæ magistri, mucrone falcis diducta terra, cum aliqua parte radicis illos eruunt, ac solo bene subacta, & vetere fimo saturato committunt: iugiterque, ubi æstus fuerit, irrigant: donec plantaria solida sibi iecerint fundamenta. Ex horum sylua quotquot ad semina seruare voluerimus, pullis omnibus liberabimus, ut loquitur Palladius, ac testa, aut cortice supertegemus. Nam semina vel Sole vel imbris vitari solent, suoque effœta ingenio perire. Quæ si vel exucta Solibus, vel imbrium aspergine rancida solo credantur, suo cardueta decoquent olitori. Qui hinc mihi monendus est, cinaræ radices à muribus summè expeti: quarum voluptate semel illecti, turmatim, vel è longinquo accurrunt: sicuti in suis agriculturæ selectis præceptionibus adnotauit Varro Græcus: sed non absque auxilio & remedio. Tradit enim insultantem illorum aciem, lana radicibus obuoluta arceri, aut stercore suillo, vel cince

*Quomodo
seruanda
parada
cinare semi-
na.*

Radices cinare à muribus valde expeti, & quomodo ab illis arceantur.

re ficulneo eisdem apposito. Sunt etiam talpæ illis mirum in modum infensæ ac inimicæ: adeo ut crebrò illarum defossu & cuniculatione, cardueta ac cinareta ruinã irreparabilem senserint. Prodest eam in rem mediis carduetis catos frequentes habere ac educare, aut mustellas ibidem mansuefacere. Sunt qui in solido & sicco solo cinaras pangant, ne terra ab hisce infestis animalibus faciliè perforetur. Auxilia qui volet alia, sese conferat ad ea quæ primo libro scripsimus. Hic omisum nolum, quòd cinaræ folia qui ederint, quidquid lingua attigerint (etiam horis aliquot post) illis amarum censebitur. Quæ ex re insignes vires ad multa, non secus quàm carduus benedictus, habere fertur cinara, tam in foliis, quàm fructu & semine: in quam rem consule Alexikepũ, hoc est, medicũ & auxiliarem Hortum nostrum. Postremũ id esto. Cinaræ folia lectulis respersa, vel eorum lignis attrita, cimices procul abigunt, vel enecãt. Res & factu & paratu facilis, ac grata admodum quam plurimis, qui huiuscemodi olida & molesta animalcula ferre non possunt.

Talpa carduetis infense, quomodo expugnentur.

FLORES AC PLANTÆ hortorum odoratæ, & contrà.

Rosarum cura, auxilia, & secreta, Cap. XVI.

DE odoratis floribus nunc demum agendum: in quorum albo quia rosæ floris ac odoris raro priuilegio nobilitatur, & aspectu perquam iucundo ac vario hortorum ornamenta censen-

Rosæ hortorum ornamenta.

tur, idcirco de illis primo loco dicendū mihi proposui. Rosarum multa habentur genera, in quibus frequentissimæ nobis sunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, vulgò incarnatæ nuncupatæ. Præstantissimæ sunt, quæ puniceo colore rubent: proxima laus iis quæ in rufum cædicant. Vilissimæ omnium iudicantur albicantes. In quarum tamen genere odoratissimas excipimus, quæ moschatæ & Damascenæ dici solent, diuitum hortis hodie familiares. Seri nolunt cuiuscunque sint generis, pinguibus aut argillofis locis, nec item riguis, contentæ raris: proprièque ruderatum amant agrum, vt scribit Plinius, voluntque virgulto pangi, scrobibus breuissimis, aut sulco, vt tradit Pallad. Quaquam semine etiã prouenire possunt, sed tardissimè. Quod vnum nequaquam esse putabis medium in rosa flosculum coloris aurei, sed quòd bacca nutriunt in breuissimi pyri similitudinem tornatæ: quas per æstatè seminibus turgentes, quis non videt? quis, nisi fortassè alter fuerit Tyresias, non obseruat, coralli modo per autumnū horrentia spinis rosaria variè illustrare? Fodi debēt altiùs rosæta quàm fruges, & leuiùs quàm vites: idq; annis omnibus, non omiſsa interputatione: quæ Martio mense aggredienda est, pro cæli & soli conditione: hoc enim modo excultum rosetum, longo perennabit tempore. Quod si antiquatum fuerit, eadem etiam anni tempestate circumsodietur, aridâque superfluitas omnis præcidetur: & quæ rara erūt, ducta virgarum propagine reparabuntur, ex Palladij consilio. Plinius vſtione ac recisione, rosaria

*Locus & a-
ger roſis cõ-
modus.*

*Quid semē
in rosa.*

*Quomodo
tractari de-
bent rosaria*

*Rosaria o-
ptimè prone-
uere vſtione,
recisione, et
vſtatione.*

ria quæque summè proficere scribit, adhæc trās-
latione, ocysimèque prouenire tradit furculis
quaternùm digitorum longitudine, & ampliore.
Sūt qui integras plantas cum suis radicibus trās-
ferant. Alij palmares taleolas cum iisdem radici-
bus, sobolis modo, cubitali interuallo deponūt,
& crebris irrigationibus ac stercore iuuant: nec-
non ad maiorem odoris fragrantiam, intertextas
rosis coronas iis simul adobruunt. Quòd si plan-
tarum indigus fueris, & volueris à paucis virgul-
tis copiosa gigni rosaria, ex Plinij & Palladij len-
tentia, gemmanteis furculos quaternùm, vt dixi-
mus, digitorum, paulòve longiores, cum suis sar-
mentulis excidere debebis, & in modum propa-
ginis sternere, ac stercoreatu rigationibusque tue-
ri. Vbi annum attigerint, pedis spatio inter se dis-
iunctos trāsferes, & luxuriantem materiam om-
nem excludes, ac crebris defossionibus exhilara-
bis. Vita rosæ non recisæ, nec adustæ, ad quinque-
nium durat, alioquin iuuenescit: ad cuius fragran-
tiam & iucunditatem, cælum plurimùm confer-
re creditur. Vnde serenis diebus collecta, odora-
rior esse solet: adhæc quæ nascitur in siccis, rude-
ratis & gracilibus locis. Si odoratissimam facere
voles, ex Græci Didymi consilio, hinc-inde allia
conferes: nam quæ ex frigiditate languescunt, ca-
lore exacui solent: Si præcocem, duobus palmis
in gyrum effodies, & calida aqua manè ac vesperi
irrigabis. Sed id non antè aggrèdiendū multi ar-
bitrantur, quàm germinare calix incèperit: quem
eo artificio nonnulli euocare solent. Si mensibus
omnibus rosam tibi comparaturus es, autore eo-

*Quomodo
ex paucis
virgulis co-
piofa fiant
rosaria.*

*Rosa vita
quinquen-
nium.*

*Quomodo
odorata &
precox fiat
rosa.*

*Quomodo
mensibus o-
mnibus rosa
cōparetur.*

dem Didymo, mensibus omnibus plantare, ster-
corare, & rigare debes. Verùm id locum habere
non potest in borealibus nostris regionibus: se-
cus in calidis & temperatis. Præcoces rosas aliter
tibi parabis, si cophinis aut fictilibus plantaueris,
& eadem cura tractaueris, quâ præcoces cucur-
bitas ac cucumeres, vt suo diximus loco. Cæte-
rùm, nondū patefactas seruabis, vt scribit Pallad.
si in fissam viridem cannā calices immiseris, eam-
que leniter papyro, aut cortice circū ligaueris,
& eo tempore excideris quo virides rosas habe-
re volueris. Alij rudi olla conditas, & bene muni-
tas sub dio obruunt, & sic custodiunt. Vita & vi-
gor iisdem permanebit, si amurca ita immergan-
tur, vt humor extet. Quidam ex Didymi præscri-
pto, hordeum, dum adhuc in herba est, cum suis
radicibus euulsū, in fictile non picatum demit-
tunt: ibique rosas priusquam dehiscant, diligen-
ter operiunt: viridēsque quandiu volunt, ac si es-
sent in rosario parente, custodiunt. Plerique vi-
rentem hordei segetem pauimento sternunt, &
rosas in ea condunt. Florentinus inter Græcos
geoponicos vbique admirabilis, tradit rosam in
mali corticem posse inoculari, & malorum tem-
pore sese proferre. Quæ res in aliis arboribus suū
etiam locum fortasse agnosceret: perinde atque in
veterano brassicæ caule & ilice, in quem si rosa
inferatur, viridis euadet, sed inodora, vt scribit
Albertus. Quæ res facilem viam præbet experiē-
ti, cum his quæ de punicea rosa circumferuntur,
nimirū quod candida fiet, si sulphuris fumo im-
buatur, dum in folia dehiscens cœperit euolui.

Sed

*Rosa præ-
cox.*

*Quomodo
virides ser-
uentur rosa
ac recentes.*

*Modi varij
seruandarij
rosarum.*

*Quomodo
fiat rosa se-
rosina, aut
viridis.*

*Quomodo
ex punicea
rosa fiat cân-
dida.*

Sed de rosis hæc satis: quarum frutex rectè & appositè Cupidini dicatur: quem tota facie videtur repræsentare; quemadmodum scripsit Philostratus. Nam rosa semper recens ac iuuenis apparet in suo rosario, nec non blanda, vt Cupido: aureis prætereà comatur capillis, vt ille: spinas pro iaculis gestans, pro facibus fulgorem, & pro alis folia. Addo, quòd sicuti rosam absque vulnere paucissimi assequuntur, ita Cupidine absque corporis, vel animi, aut fortunarum vulnere & iactura, paucissimi potiuntur, nimirum quos æquus amavit Iupiter. Sed hæc extra hortensem philosophiam: ad quam potiùs refero, quòd flores tam rosacei quàm alij, in Sole, aut clibano, sublato pane adhuc calente, siccati, colorem, odorem ac vires magis retinent, quàm in vmbra expositi, modò metam moræ non excedant. Idem de foliis & radicibus odoratis existimare licebit.

Rose ad Cupidini collatio perpulchra.

Quomodo optimè seruentur flores

Lilij cura, auxilia, & secreta. Cap. XVII.

LILIVM rosis nobilitate proximum esse scripsit Plinius, medióque earum prouentu incipere: cui florum excelsitas de omnibus maior inest, interdum cubitorum trium: sed languida semper ceruice, & non sufficiente capitis oneri. Flos eius emaculato candore, & eximio odore, calathi effigiè præsefert: foliis ab angustia in latitudinem paulatim sese laxantibus, extrinsecus striatis, resupinis per ambitum labris, & emicantibus ex fundo calathi luteis staminibus, tenui filo crocatis. A quibusdam ob nobilitatem flos re-

Lilij flores omnes excelsitate superat.

gius nuncupatur, & Iunonis rosa: nam ex eius lacte natus fertur, vt hoc tetraſticho doctè expreſſit Conrardus Geſnerus.

*Dum puer Alcides diuæ vagus vbera ſuxit
Iunonis, dulci preſſa ſopore fuit :
Ambroſiùmque alto lac diſtillauit olympo
In terras, fuſum lilia pulchra dedit.*

Fœcunditas mira & penè inexplicabilis eſt in lilio : nam vna radix bulbos ſæpenumero quinquaginta emittit. Quos Palladius circa veris initia ponendos, & cùm opportunum & tempeſtuum fuerit, exactè ſarriendos præcipit : idque ſumma diligentia, ne oculos circa radicem naſcèntes, minorèſque bulbos ſauciemus. Qui à matre ſubducti, atq; in alios ordines digeſti, noua lilièta formare ſolent. Purpurea lilia monſtrificis, vt Plinius loquitur, hominum ingenüs, ſic fiüt. Iulio mēſe ſcapi areſcentes colliguntur, & in fumo lilia ſuſpenduntur: dein nudantibus ſe nodulis in fœce nigri vini, vel Græci, mēſe Martio macerantur vt colorem imbibant: atque ita in ſcrobiculis ſerütur, heminis fœcis circumfuſis. Quod inuentum non Plinio, ſed Anatolio Græcorum geponico èximio aſcribendū cenſeo. Cuius verba è Græco in Latinū conuerſa hunc habent ſenſum: Si lilia facere velis purpurea, dū florèt, cauliculos eorū decē, aut duodecim, cū ſcapis in faſces vel ſcopas colligato, & in fumo ſuſpedito, vt radículas bulborum ſimilitudine inibi iaciant & remittant. Cùmq; plātandi tempus appetiuerit, in fœce nigri vini macerato, donec colorè purpureum contraxerint, & eo intinctu affatim ſaturati fue-

*Quomodo
ſiant purpurea lilia.*

*Multa ſibi
Plinius aſcribit, quæ
ſunt antiquorum.*

ti fuerint. Mox scrobiculis fœce largiùs affusa de-
 pone, & purpureos liliorum flores habebis. Eof-
 dem rubros fieri affirmat Florentinus Græcus, si
 inter cortices aut micæ cinnabaris infundantur:
 hac tamen obseruatione, vt bulbi nullo modo
 vulnerentur. Qui si alium quemuis colorem ebi-
 berint, par erit eù lilia referre. Mirùmque est ita
 tingi aliquid, vt nascatur infectum: Priscis illis
 Græcorum & Latinorum obseruationibus suf-
 fragatur Hieronymus Cardanus, tradens nodos
 plantæ lilij camino suspēfos absque foliis, & in-
 de siccatos, si fœce rubentis vini obruantur, & in
 fimo cum eadem fœce sepeliantur, flores edere
 purpureos. Est sanè lilio tanta viuacitas, vt sur-
 culi eius suspensi, etiam radicem mittant. Cæte-
 rùm viridia ac recentia toto anno durabunt lilia,
 si cùm parentia nondum dehiscunt, & clausa si-
 lent, fictilibus nouis non picatis decerpta impo-
 nantur, ac operculo diligenter muniantur. Dum
 verò in vsum depromere voles, ad Solem profe-
 res, cuius calorificum ac vitalem teporem simul-
 atque senserint, statim expandētur ac dilatabun-
 tur: quod secretū Anatolius posteritati scriptum
 voluit. Nec omisit, quòd vicissim & variis tēpo-
 ribus flores pariēt lilia, si bulbos eorum ita seue-
 ris, vt ex iis aliquot duodecim digitorum altitu-
 dine obruantur: alij octo tantùm, alij quatuor
 duntaxat. Nam ita diuersis diebus ac temporibus
 suos dabunt flores. Quod etiam de aliis floribus
 fieri posse, ille idem pollicetur.

*Quomodo
fiant rubra
lilia.*

*Quomodo
fiant liliorū
flores pur-
purei.*

*Quomodo
viridia &
recentia ser-
uentur lilia
anno toto.*

*Quomodo
lilia vicif-
sim & di-
uersis tēpo-
ribus flores
producent.*

VIOLIS honor fuit summus apud antiquos post rosam & lilium. Quarum genus omne hodie in hortis ac fenestris frequentissimum ubique visitur, in figlinis aut ligneis vasis, à mulierculis studiosè excultum. Flores cum varietate coloris, tum suauitate odoris, tantam cum oculis & naribus incunt gratiam, vt in coronamenta, cum cæteris, omnium maximè veniant. Itaque atiles violas hîc paucis perstringemus: quas qui facturus erit, ex Columellæ consilio terram stercorata & repastinatâ, minimùm altè pedem, in puluinos redigat, atque ita plâtas hornotinas factis scrobiculis pedalibus, circa ver in illis disponat. Semen duobus temporibus in arcis feri potest, verè & autumno: sed postremû nobis ineptum habetur, qui cælum tenemus frigidum. Colitur viola eo modo quo cætera olera: runcatur, sarritur, & dum tempus inuitat rigatur. Quæ nigra est versicolor spectatur. Quòd sic in Rustico pulchrè expressit Politianus:

Violis maximam inesse gratiam in colore et odore.

Violarum cultura et satio.

Non omnis fert omnia tellus.

Nigra viola multicolor.

Nigraque non vno viola est contenta colore:

Albet enim, rubet, & pallorem ducit amantùm.

Omnes cubitali altitudine profiliunt, floribus quadrifoliis, vt est apud Plinium: nec vnus coloris, sed multorum: nam alij purpurei sunt, alij niuei, & alij lutei. Albæ vita trimatu peragitur: ab eo senectam sentiens plerunque degenerat. Gallic genera omnia innotescunt, partim violetæ nomine, partim garyophylli odore. In quorû censu non

fu non modò prædictæ continentur violæ, albæ, inquam, cœruleæ, pallide, variegatæ & luteæ, sed etiam purpureæ, quas Martias nuncupamus, ver plerunque nobis aperientes, odoris suauissimi, & coloris sanè quàm iucūdi. Si omnes omnium colores vnam violarum plantulam referre cupis, singularum semina confusa, in tenuem cānulam, aut detritum linteolum include, & terræ optimè subactæ ac stercoreatæ, vt fieri solet, expone. Experimento id mihi sæpenuerò probatum fuit summa cum voluptate, & pari admiratione. Sed hîc tacendum non est, quòd spectatissimus violarum flos, nisi quotānis situm loci mutare condiscat, in humilem ac degenerem flosculum, minúsque odoratum deficere solet. Poterunt toto anno florere violæ, si dum ad semen festinant capuli eis truncentur.

*Viola mar-
tia.*

*Quomodo
vna viola-
rum planta
omnium co-
lores refe-
rat.*

Ocimi & Amaranthi cura, auxilia, & secreta.

Caput XIX.

HORTORVM plantas alias odoratas & coronarias, tã edules quàm non edules cū fruticibus pergo describere. In quibus primùm sese offert hortense ocimū (nam aliud est pabulare ocimum & segetarium) quod vsque adeò notum est, vt perraræ vbique sint ædium fenestræ quæ illo longè latè que non redoleant. Huius tria videntur genera: vnum foliis amarantò maioribus: alterum, foliis & ramulis multò minoribus: tertium minutis & angustis: quod ab odoris fragrantia & suauitate Italis basilico gentile nuncupari

*Ocimi du-
plex.*

*Ocimi hor-
tensis gene-
ra tria.*

Ocimum unde dicatur garyophyllatum, ozimum & basilicum.

Quomodo ferendum et trachidum ocimum.

Ocimum a qua feruenti & aceto gaudere.

Ocimum ferro tangi recusat.

vulgò solet : & à Serapione garyophyllatum ab insigni odore . Vnde etiam ozimum rectè dici ac scribi posse contèdunt multi, vt sit ab ózo, quod est redoleo . Recentiores Græci qui de re herbaria scripserunt, Psellum sequuti , Basilicum id est regium appellant, quod nomen apud nos passim vsu patatur. Sic fortasse dictû quòd in solis regum hortis aleretur olim: vel quòd regibus ob odoris præstantiam dignum esset. Teporem hæc planta desiderat: cuius semen vbi obrutum erit, pauicula vel cylindro, aut aliter, sedulò inculcari debet. Nam si ei terrâ suspensam relinquis, ad corruptionè inuitas, vt scripsit Columella . Satorû omniû celerrimè prouenit : putantque maturius erûpere si inter initia feruenti aqua fuerit conspersum. Quidam aceto perfundi iubent , si hyeme inclinâte feratur: nam illius imbre rigatum, citiûs nasci creditur . Plinius ei tantûm aquâ meridianam dandam præcipit: cùm cæteris oleribus horæ rigandi sint maturina atq; vespera, vt libro primo admonuimus. Vbi ad palmi altitudinem venerit, rectè præciditur : licet ferro cum ruta, mentha & ctunila, tangi diligenter vetuerit Sabinus Tyro, libro Cepericon, seu hortésium, quem Mecænati dicauit. Sub canis exortum ac si morbum sentiret, aut astrobolian expallescere deprehèditur. De quo rem miram narrat apud Palladium Gargilius Martialis (qui à Seruio in Georgicis Virgilianis librum de re hortensi scripsisse traditur) nimirum quòd modò purpureos flores, modò albos, modò roseos parit. Sed maiore admiratione dignum arbitror quod scribit Plutarchus, succinum

num solos ocimi furculos à se abigere, cùm leuissima quæque, & quisquillas omnes, attritu exal- factum, repentè moueat, & ad se pelliciat. Est & prodigio non minore dignum quod Theophrastus prodidit, ocimū leuius prouenire, si cum maledictis ac probris seratur. Quod etiam Plinius affirmat, & fortasse Persius hoc senariolo testa- tum voluit,

Ocimi fur- culos succi- num abige- re, reliquos trahere.

Res mira et notanda.

Cùm bene discincto cantauerit ocima vernæ.

Refert ille idem Plinius Chrysippum medicum grauitè ocimum increpuisse, & ob id homini- bus fugiendum præcepisse, quòd captæ illud aspernentur. Quæ cùm cæteris pabulis omnibus auidissimè vescantur, ab hoc vno etiam famelicæ diligenter abstinent. Quod & à Sotione geo- pónico Græco adnotatum fuisse inuenio. Qui etiam vltra hæc asserit, insanos fieri qui ocimo v- tuntur: additque eum qui mādūcauerit, si eo die à scorpione feriat, seruari non posse. In quem & Chrysippum pugnare videtur Plinius, scribēs captas libenter ocimum esse, nec cuiquam men- tem motam qui illud manducauerit: quin & ter- restrium scorpionum ictibus ex vino & pauco aceto sumptum salubriter mederi. Dioscorides ex Afrorum placitis aliud videtur proferre: ni- mirum eos qui ocimum ederint, si à scorpione feriantur, nullo conflictari dolore. Has contro- uersias nonnulli componere satagentes, omnia ad tertium ocimi genus referenda censent: & ad in compositum, profusumq; illius vsum & esum. Vt vt fuerit, experiundo veritas elucescet, alio-

Capras oci- mum etiam in fame as- purnari.

Sotionis & Chrysippi sententia à Plinio im- pugnata.

Ocimū scor- pionibus aduersari.

quin obscura. Quam tamen arbitror te in dubio malle relinquere, quàm periculum temerè subire. Autor est ille idem Sotion, commansum ocimum & in Sole positum, scorpiones gignere: vel vt legunt Dioscorides & Plinius, vermiculos aut vermes, qui fortasse in scorpiones tandem transcunt. Quod sanè mirum est, cùm dixerimus illud scorpionibus aduersari. Subdit idem Sotion fœminis ocimū tanta antipathia pugnare, vt si puluario aut patinæ inscia muliere integrū ocimum cum radice supponatur, futurum vt cibo nunquam manus admoueat priusquam subductum sit: ex quo misodulon vocari credit. Diodorus in Empyricis pediculos creare tradit, si quis eo largiū vtatur, ob excrementitiam humoris superfluitatem quo imbuitur. Quinetiam volūt nonnulli, vt scribit Plinius, ad huius manipulū cum decem cancris marinis vel fluuiatilibus tritum, scorpiones à proximo omnes conuenire. Cæterum, Galenus non cēset eos audiendos, qui promittunt ocimi trituram fictili nouo inditam & operculo vestitam, intra paucos dies scorpiones gignere, maximè si olla ad Solem quotidie incalcescat. Sit pro capitis huius colophone quod apud Theophrastum legi, nimirū ocimum quandoque degenerare in serpillum, aut sisymbrium, vt vult Palladius: præsertim si loco satum fuerit Soli exposito, aut transplantatū. Quæ res etiam vetustate illi solet contingere. Hieronymus Cardanus scribit, ocimum prima Luna tritum, & in nouam ollam inditum, sub plenilunio ab altero capite flores emittere: quod si duplicato tempore sub

*Ocimum
quomodo
scorpiones
gignat.*

*Ocimum fœ
minis aduer
sari, & pe
diculos cre
are.*

*Ocimū scor
piones con
gregare.*

*Ocimi dege
neratio.*

*Mira siqui
dem vera.*

re sub terra defodiatur, strifiones generabit, nescio an scorpiones scriptum oportuit.

Amarantus pedali altitudine crescit, caule ferulaceo & subrubete, foliis ocimo longioribus, spica purpurea veriùs quàm flore, prorsus inodora, sed qua nihil aspectu gratius ac iucundius dari possit. Nam Tyrias purpuras suo rutilati & flammeo nitore vincit: adhæc coccum quoduis, siue saturatum fuerit, siue dilutum. Ex quo Gallis Passuelutum vulgò nuncupari solet, quia cum holoserico coccineo, quod Carmesinum dicunt, de coloris præstantia certare videtur. Itali Fiorvelutto appellant. Spica purpurea Plinio veriùs dicitur quàm flos, solo colore commendabilis, absque vlllo, vt monuimus, odore. Gaudet decerpi, & quo frequētius legitur, hoc lætiùs renascitur: mirumque illud est, cum defecere cuncti flores, madefactus aqua reniuiscit, & hyernas coronas pulcherrimè necdit. Qua ratione in fictilibus feri solet à virgūculis, nomine Amaranti donatus, quòd non marcescat: ita Græcam nomenclaturam vsurpante Latio. Puellæ, furni tepore siccatum illū ad coronarios hyemis vsus recedere non cunctantur. Philostratus ex Amaranto sepulturas coronari solitas affirmat: idque Thessalos instituisse primos ad tumulum Achillis. Sed hæc de Amaranto satis, qui licet ad odoratas horutorū plantas non attineat, his nihilominus illum ascribendum duxi, ob floris præstantiam coronamentis sanè quàm aptam & vbique receptam.

Pulchra descriptio & pictura amaranti.

Amaranti mira venustas.

Vnde dicitur amarantus, quod eius usus.

Saluie, Rorismarini, Satureiæ, Hyssopi, & Fœniculi, cura, & auxilia. Cap. XX.

Saluia histo-
ria & pi-
ctura.

TAM nota est hortensis Saluia, vt nulli prorsus hodie reperiatur horti in quibus illa passim non spectetur. Frutex est oblongus, surculosus, quadrangulares habens & candidas virgas, folia longiuscula, scabra, hirsuta, albicantia, & vehementer odorata, sed vt cunque virosa: purpureo in spica flore, qui aquilini rostri falcata speciem præ se fert. Ea quæ folio est leuiore, contractiore & minùs squalente, nobis Franca saluia, & saluia minor nuncupatur. Quæ verò solidiore constat & scabriore, adhæc latiore ac si cultum senserit, vulgaris saulgia dicitur, & saluia maior. Seritur in hortis semine & surculo: cuius fruticem olitores lixiuij cinere muniunt, testantes lætiores sic prouenire. Apricum amat locum, quanquam frigora non abhorret. Vnde hybernis temporibus & viuere & iucundè virere percipitur, etiam si minimè operta fuerit. Quæ tempestate, olerum premente penuria, iuribus passim innatat.

Quomodo
seratur &
colatur sal-
uia, frigorij
patientiss-
ima.

Rorismari-
ni historia
& pictura.

Rorismari-
ni vsus.

Libanotis, quam officinæ & rura Roremmarinum appellant, & qua coronas vbique necimus, folium fert tenue in exilibus virgis, crebrum, oblongum, & gracile, pinnatum, herbaceum infra, canum verò supra: hoc est, intus candicans, & extrà viride ac striatum: flore cæruleo, cui odor suavis inest, resinam aut thus vt cunque spirans, vnde illi nomen libanotis. Frutex est topiarius, & idem, vt diximus, coronarius: quo Narbonensis

sis Prouinciæ tractus adedò scætet, vt ibi lignum aliud ferè non vratur. Apud nos areas hortorum topiario opere eleganter conuestit: ita vt nullum non animal suffragante olitoris mangonio confingat. Democritus in suis Georgicis Græcis ferendū præcepit viuiradice & ramis auulsis: sic vt in terram depacti humentur. Planta hæc nullum solum respuit, quæ tam iucundum ac gratum iaculatur odorem, vt quos animus defecerit, illico recreare possit.

*Quomodo
ferèdus ros-
marinus.*

Satureia, Gallis sarrieta & thymbra dicta, in asperis gracilibusque locis nascitur. Frutex est pedali altitudine, surculosis vtrinque coliculis stipatus: odore, saporéque gratissimò: & flosculis per interualla ex purpura candicantibus, quibus valdè oblectantur apes. Paulus duo genera fecit, syluestre ad eadē quæ thymus pollēs: & satium quod viribus ignauius est, sed vsui cibario & gratius & aptius: quapropter in hortis frequens esse solet ad condienda obsonia: illud medicinis commodius, hoc cibis vtilius. Non sum nescius Columellam sentire thymbra à satureia non nihil discrepare, nostratémque cunilam cum satureia confundere, vel pro ea potiùs vsurpare. Quod viderint eruditi: nam nostrum hîc non est istas componere lites.

*Satureia
descriptio.*

*Satureia ge-
nera duo.*

*Satureia
& cunila
Columella
eadem.*

Hysopus planta est fruticosa, altitudine pedali, folio cunilæ, floribus purpureis thyrsos spicæ vestientibus. Quæ Gallis vel hoc nomine nota esse solet, quòd in vsu condimentarium veniat, & recentibus fabis dum elixantur, aut fringuntur, iucundè remisceri solet. Locum desiderat neque

*Hysopi hi-
storia &
usus.*

*Gelu ac ni-
ues hyssopū
sustinere.*

pinguem, neque stercoreatum, sed apricum. Seritur semine & plantulis, quæ ubi prehenderunt, viuaciores esse solent, quàm vt hyemem ac niues reformident.

*Fœniculi
pictura ele-
gans.*

Fœniculum hodie omnibus hortis valde innotescit: ferulacei generis est, in eam altitudinem plerūque assurgens, vt hominis proceritatem exsuperet. Caule constat geniculato, fungosa intus medulla, & leui exterius cortice. Estque planta tota odorata, muscarium gerens in summo rotūdum, amplum, luteum & in orbem radiatim circinatum, in quo semen nudum dependet absque cuticula aut folliculis. Locum amat apricum & modicè saxosum. Radix ei candida, odorata & esculenta. Plantam hanc serpentes nobilitauerunt: nam gustatu eius senectam exuere traduntur, & oculorum aciem succo reficere, aperto ac inciso caudice. Vnde intellectum est, vt scribit Plinius, oculorum quoque caliginem præcipuè eo releuari. Nostrates folia fœniculi virentia panibus & placentis quandoque substernunt in clibano, ad odoris & incrustationis gratiã. Adhæc pisces iis infarciunt, præsertim marinos, ad conciliãdam saporis suauitatem, & fallendam marinæ auræ graueolentiam, delicatulis palatis plerūque molestam. Fœniculum, vt autor est Cōrardus Gesnerus, dulce est futurum si terrâ circa radicem effusâ fimum bubulum ei iniiciatur.

*Quis locus
fœniculo a-
ptus, & cur
à serpētibus
sit nobilita-
tum.*

*Fœniculi r-
sus non sper-
nendus.*

Lauandula,

*Lauandulæ, Menthe, Thymi, & Solsequij, cura
& auxilia. Cap. XXI.*

LAUANDULA, quæ & pseudonardus dicitur, duorum generū apud nos esse solet, Vnū altiùs adolefcens & maiorem odorem spirans: quod quia non minùs placet quàm nardus, idcirco apud nos spicæ nomen sibi arrogauit, ex quo aspicum vulgò nuncupatur. Alterum tum amplitudine, tum odore est minus, quod quia balneis & hominum lauacris expetitur, elotâque omnia, si permisceatur, odoris suauitate commendat, lauanda & lauādula nominari solet. Illud mas, hoc fœmina multis esse creditur. Frutex est vbique nascens, folio crasso, carnosio & angusto, cui color languidus ad candidum vergens, frequentibus spicis in aristas sparsim purpurascens, & alicubi albicantibus illustratus. Gaudet apricis & petrosi locis, tanta suauitatis fragrantia præstas, vt omnes flores quibus remiscetur, odoris iucunditate prouocet. Qua dote vestibus inferitur, & scriniis commendatur. Vterque frutex perpetua coma canescit: cuius spicata cacumina, & tōsiles vertices manipulatim in scopas & muscaria concinnatos vendere solent rustici ad varios odorū vsus, vbi Solem aliquandiu sustinuerint. Hodie bigis & clitellis asinariis per æstatem Lutetiæ venales vicatim proclamantur, & passim comportantur. Narbonensis Prouincia vtroque genere est fœlix, tam campis, quàm montibus. Falluntur insigniter qui pro nardo Celtica vsurpant lauandulâ: nam longè alia est plâta, vt alibi scribemus.

*Lauandula
vnde dicitur,
& eius
pictura.*

*Loca lauandule
accommodata:
vbi de eius odore.*

*Lauandule
spicata muscaria,
& eorum vsus.*

*Lauandula
alia est à
nardo Celtica.*

*Mentha pi-
ctura &
descriptio.*

Mentha nomē in Gallia retinet, & à plerisque Romana cognominatur, præsertim quæ est horten-
tensis: cauliculos gerit lentè punicanteis & odo-
ratos, flagellis lanugine pubescentibus, folio si-
fymbrij, sed longiore & molli, æstate herbaceo,
hyeme subflauo, & vbique odorato: cui purpu-
reus flos circa cauliculorum fastigia spicatur.

*Mentha sa-
tio & usus.*

Iuxta fontes rectè ponitur, cuius si fortè semina
defecerint, licet de noualibus syluestre mentha-
strum colligere, & inuersis cacuminibus depo-
nere: nam ita feritatè exuet, ac edomabitur. Plan-
ta hæc semel sata pluribus annis restibili fertilita-
te durat, grato mensis odore cùm in iusculis, tum
acetariis & plerisque condimentis. Hanc ferro
non expedit tangere, vt alibi docuimus. Apricū

*Mentha lo-
cus aptus.*

locum amat, sed non valde pinguem, nec sterco-
ratum: feriturque planta, vel radicibus, æstate vi-
rens, hyeme verò flauescens. Galenus duplicem
fecit: vnam hedyosmū, ac si odoratam mētham
dicas. Alteram inodoram, quam calamintham,

*Mētha du-
plex.*

alij menthastrum appellant. Hæc fera est & syl-
uestris, illa mitis & satiuā: quæ cultus mangonio
humorem sibi asciscit, ex quo Venerem stimula-
re traditur: quod est omnium commune quæ se-
micocto humore ac spirituoso & flatuoso par-
ticipant. Quæ res problematicum hoc Aristote-
lis adagium soluet, cur mētha belli tempore nec

*Cur mētha
belli tēpore
nec edi, nec
feri debeat.*

edi, nec feri debeat. Hoc enim cibo largè vescen-
tes in libidinem ruunt, quæ corpus & vires fran-
git, ac animos eneruat. Rectè itaque Dioscoridi
mentha Veneris auiditates cōcire traditur. Quæ
res antiquos mouit, vt flagrante bello militibus

mentham

menthā interdixerit. Vsu enim Veneris fortissimi-
 que, ceu effœminati ac molles, facile torpe-
 scunt. De menthastro, seu syluestri mētha, quam *Menthastri*
 nonnulli syluestre pulegiū vocant, hīc nihil scri- *vires in ele-*
 bam, nisi quòd foliis eius manducatis & imposi- *phantiam.*
 tis, Plinius elephātiā sanari affirmat. Quod ma-
 gni Pompeij ætate fortuito cuiusdam experimē-
 to facie illita, compertum fuisse scribit. Sed id ad
 nostrum Alexikepum pertinet.

Thymus & si magis conuenire videatur curā-
 tibus aluearia quàm hortos, nihilominus de illo
 hīc scripturi sumus, quòd cōdimentorū & co-
 ronarum causa, etiam in hortis studiose colatur.
 Duo sunt eius genera. Vnum candidum lignosa *Thymi duo*
 radice in collibus nascens, quòd præstantissimū *genera.*
 est. Alterum tam specie, quàm flore nigrū, quod
 Aëtius cibus damnauit: nam intus receptum faci-
 lè computrescit, & biliosos humores creat. Qui *Hortensis*
 triuialis est, surculosus frutex & dōdrantalē esse *thymi pi-*
 spectatur, odore suauissimo, multis foliis usque *ctura.*
 immortalibus comatus: flosculos gerens ex pur-
 pura candicantes, & capitella complicatarū for-
 micarum specie. Vulgus Gallorum Thym nūc-
 pat: plerique maioranam Anglicam. Gracili solo
 & petroso lætius prouenit: vnde neq; pinguem,
 neque stercoratum, sed apricū desiderat locum. *Locus thy-*
 Semine & planta profilit, imò verò & flore satō *mo accomo-*
 nascitur, vt perhibet Theophrastus. Apiarij eo *ditus: ad hæ-*
 largè florescente prouentum mellis vberimum *cus satio.*
 certo sperant augurio. Nam flores apibus ami-
 cillimos creat, qui colorem & odorem mellis ad-
 dunt. Hinc Virgil.

-redolentque thymo fragrantia mella.

Hic non omittendum, ex eodem Theophrasto, quod destruitur peritque flos thymi, si imber incesserit.

Florise solsequium non esse heliotropium.

Solsequium, officinis Calédula, & vulgo Solsia nūcupatum, falsò à multis heliotropium esse existimatur, siue maius illud fuerit, siue minus. Non quòd Solem nō sequatur, vt mox dicemus, sed quòd pictura ei planè repugnet. Nostratibus itaque Solsia nominatur, quasi solsequiam dicas. Fruticosa est planta, cauliculo dodrantali, folio longiusculo, flore specioso, crocato & odoris non ingrati: ex quo in coronamenta passim venire solet. Nascitur potissimùm in cultis: adhibeturque & condimentis & acetariis. Semen haud dubiè scorpionem imitatur, maximè quâ continetur in vagina. Vnde scorpioni idem quidam esse putarūt, sed ineptè, meo iudicio, cum notæ scorpioniidis illi non subscribant. Calendula apud herbarios dicitur, quòd singulis ferè mēsum calendis florere, vel (vt aliis placet) fruticare deprehendatur. Rusticorum horologium quibusdam nūcupari solet, quòd matutinas meridianas, ac vespertinas horas de circūactu illis indicet. Alij Solis spōsam dixerunt, & solarem herbā, quòd eius flores Solē ab ortu per meridiem in occasum sequantur, & notabili conuersione comitentur: ita vt quacūque cœli parte sedem teneat ille, in eam conuersi flores spectent: eoque, etiam nubilo aëre, dirigantur: ac si spiritu eius recrearentur, vigerent & agerentur: tantus syderis amor est: noctu eius desiderio, quasi mœrentes, contrahuntur, &

Solsequij pictura pulchra.

Cur solsequium calendula dicatur, Et rusticorum horologium.

Mirum solsequij amor erga Solem.

meri-

meridie sese vndique explicant, ac si spōsum obuiis vlnis amplecti satagerent. Sed de his abūdè scriptum in nostris Naturæ Arcanis, & alibi.

Vettonicæ coronariæ, & Sampsuchi seu Maioranæ cura, auxilia, & secreta. Cap. XXII.

VETTONICAM coronariã (quæ inter flores superiùs erat describenda) Gallorum vulgus à floris figura, ocellum seu oihetrú: vel ab odore, garyophylleam, nominare solet. Hæc tantam cum mulierculis iniuit gratiam, sui odoris iucunditate, & coloris præstantia, vt perpauca reperiantur apud nos, quæ in suis hortis, aut fictilibus vasis, fenestratim illam, cura admodù diligenti, non foueant. Florem omnium speciosissimum profert, caryophyllorum odoratu, sed lōgè suauissimo. Quorum alius cocco rutilat, alius saturata nitet purpura, alius niueo blanditur colore, alius verò vermiculato & vario applaudit aspectu. Omnibus teres, longiusculusque calix conceditur, orbiculo superiore denticulatus, à quo folia prodeunt lentè fimbriata, in quibusdã frequentiore coma stipata, in aliis rariore, sed profundioribus incisuris crenata. Quæ cum fuerint profus explicata, radiatum orbem circinant per extrema ferratum, geminis vtrinque emicantibus staminibus apiculis. Non desunt qui sibi persuadeant, olitores radicibus caryophyllum adegisse, vel factis stylo foraminibus inseruisse, quò iucundum odorem illum flores alliciant, & caryophyllorum suauitatem naribus expirent. Sic ex flore

Vettonica mulierculis gratissima.

Pulcherrima vettonicæ descriptio.

Quomodo conciliatus odor vettonicæ.

*Quomodo
& quando
seratur ves-
tonica.*

minùs odoro, quàm odoratissimus prodiit, humano artificio nouitatis semper studioso. Apud nos semine rariùs seritur: quin olitores incunte vere & autumno, sobolè à radice copiosâ eruūt, & patulis fictilibus, aut cadis, ligneisve situlis pāgunt in terra, putri fimo saturata. Et cum hycnis gelicidia premunt, sub tecto locis à frigoribus tutis recondunt. Cùm verò serenat cælum, feruidusque Sol illucescit, in apertum reuocant: & sub dio illic apricari sinunt. Si inceserit pluuiā, aliquidisper madescere permittunt, & cœlestem imbrem haurire. Sed mirum est, quòd tam celebris flos, tamque iucundus, à veteribus silentio inuolutus fuerit: qui pulchritudine, varietate, amplitudine & odore, rosa inferior non videretur: imò verò cum ea de principatu certat, illi nec colore cedens purpureo, candido, vermiculato, nec etiam odore, nisi quòd à longinquo plus olet recens rosa: cui decerpæ longissima mora dies esse solet: vettonicæ in quatrimum, & ampliùs, vita vigórque perseuerat. Folia insunt nonnullis quaternā, quinā ve, aliis rosæ modo numerosa. Prodigij simile est quod hîc referam. Si ad calendās Octobris, vettonicæ, violarum & similibus plantulas cum radicibus, in vinaceis quibus cortices sint exempti sepeliueris, aut in fimo equino identidem reparato, flores pulcherrimos tibi edent sub brumam atque ita in fragis, melonibus, & aliis experiri poteris. Sed à frigore externo seruari debent: plurimùm verò sic cum fœtibus suis emoriūtur. Autor Hieronymus Cardanus. Hinc fanè admirari

*Vettonica
priscu inco-
gnita, quæ
ne rosæ qui-
dem cadit.*

*Quomodo
vettonica
hyeme efflo-
rescit.*

rari desino, quod solebam adolescens, dum vettonicā in vinariis cellis & subterraneis locis, fruticare per hyemem, & fauente loci tepore flores parere obseruabam. Olitores in hortis multo letamine paleato illam munire solent, ac circūuestire, vt ab iniuria gelantis, ningentis, aut grandinātis cœli asseratur. Nam apricis plurimūm gaudet, ac Solis illustratione summè exhilaratur. Est admiratione dignum, quòd hæc planta vno anno florem parit candidum, altero purpureum, tertio colorum varietate promiscuum. Et quod multò mirabilius dici possit, vidimus ramū eundem, niueum, purpureum, ac vermiculatum florem expromere. Quod cultus studio, aut soli cōmutantis vbertate, fieri solet. Quanquam multos id affecutos vidi, defixis in ouillam aut caprinam baccam, vel cannulam fragilem, detritūm vel linteolū, diuersis vettonicæ seminibus arte compositis, & terra ac stercore diligenter opertis. Nā femina illa in vnam coalescunt radicem, quæ ramos florum varietate illustres emittit. Hoc loco non arbitror prætereundū quòd vettonicæ flos, vnguibus detractis, acetum iucūdo sapore commendat, modò in Sole vitreis vasis maceretur.

Sampsuchus seu amaracus vulgò maiorana dici solet, nomine à Latinis mutuato: fortasse quòd maiore cura ac diligentia seratur, colatūrque, quàm cæteræ plantæ. Vel quòd odoris maiore aliis gratia commendetur, & perpetua vireat comma. Seritur vtroque genere, nimirum semine & ramo: ètque magnoperè viuax planta, & cultura nonnunquam arborefcens. Diocles medicus

Quomodo hyeme seruanda vettonica.

Quomodo colenda vettonica, quæ vno ramo flores diuersos emittas.

Acetum ex vettonica.

Cur sampsuchus maiorana dicatur: & unde.

*Cōtrouersia
de sampsu-
cho & a-
maraco.*

*Priscos me-
dicos cū par-
thenio con-
fuisse ama-
racum.*

& Sicula gens amaracum appellauerunt, quod Ægyptus & Syria sampsuchum. Video sanè inter vtrumque à Poëtis & Oratoribus, Dioscoride item & Plinio, nullum, nisi appellationis nomine, discrimen positum fuisse: licet in contraria sint sententia Claudius Galenus & Paulus Ægineta, multiq̄ue recentiorum medicorum, qui longè aliter de amaraco sentiunt. Sed doctorum testimonio constat, hos & eorum sequaceis, amaracum pro parthenio vsurpasse: quod & leucāthen & amaracum appellari tradit Plinius. Sed lapsus is multò est euidentior, quàm vt refelli desideret: siquidem sampsuchus iucundo placet odore, illorum verò amaracus siue parthenium magnoperè viroso fastiditur. Vnde mulieres in vuluæ strangulatu illud salubriter odorari solent: ex quo matricariæ nomen ei indiderunt. Hîc nō licet omittere, quòd mures radicibus maioranæ valdè insidiantur, ceu medicamentū & auxilium ab his deposcentes.

Bellij seu Bellidis, & Phlogij, hoc est violæ flammæ & inodoræ, adhæc Iridis, cura, auxilia, & secreta.

Caput XXIII.

*Trium esse ge-
nera bellis-
idæ.*

ET si duæ plantulæ sequentes, & earundem flores in censu odoratorum ritè adnumerari non possint, scribam nihilominus de illis, vel ob id quòd in coronamenta veniant, & hortorum areas mira elegancia vestiant. Itaque Bellis seu Bellius trium generum esse conspicitur. Primum in hortis seritur, de quo hîc potissimùm agemus.

Reli-

Reliqua in pratis & campestribus nascuntur : de quibus nihil à me expectabis, qui hortēsia & non campestris tracto. Venio ad rem. Bellius hortensis herbula est foliis longiusculis solo procubentibus, in cacumine subrotundis & ad rotæ modū radiantibus, crassiusculis, per ambitum minutim ferratis, è quorum medio cauliculi prodeunt villosi ac flexibiles, flores anno ferè toto gestantes in cacuminibus versicolores ac inodoros, qui barbulis multis circinantur. Ex quibus alij punicei spectantur, alij emaculato candore placent, à quo Gallis margaritæ nomen adipiscuntur : alij verò mixtis coloribus applaudunt. Bellides omnes nostratibus Borboniis Pasquetæ appellatur, quòd circa Pascha (vt opinor) oriri incipiant, vel quòd oculos grato colore pascant.

Phlogion (quibusdam Trinitatis herba dictū) violæ inodoræ genus illud esse mihi videtur, quod Gallicū vulgus Penseam vocat, folio mercurialis herbæ per ambitum crenato, cauliculo triangulo intus cauo, leniter striato, & ex intervallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum sinu pediculis longis, in quorum capitellis emicant violæ figura purpurearū seu martiarum, tribus flosculis summa parte latis, atraq; purpura saturatis, & duobus infernè luteis ac angustis, lineolis quinque rutilo ignis fulgore radiantibus exaratis: à quibus phlogij seu flammulæ nomen illis, vt reor inditum fuit. Vere statim post purpuream violam se prodit plantæ huius flosculus, estque coronis aptus, odore, vt diximus, nullo, sed colore vbique commendato : qui plurimum

Pictura bellidis pulchra (2) elegans historia.

Pellidū coloris varij.

Autoris membrum ingenium.

Viola inodora descriptio.

Pulchra & notatu digna.

Viola inodora flos loquax.

durat, nam in autumnum prorogatur: imò verò tepidioribus locis vbi cœlum arridet clementiùs etiã hyeme spectari solet. Venio ad tertiam plantam, flore pulchram & radice odoratam.

Iris pictura
Et unde
g autum
diatur.

I R I S cuiq; notissima est, foliis cõstans gladioli, sed maioribus, pinguioribus & latioribus. Vnde quibusdã Gallix partibus glaiutũ, ac si diceres gladiolũ, nuncupari solet: quòd folium in gladij speciem mucronatum habeat. Caule nititur recto & semipedali ex cuius fastigiis singulis inter se paribus, flores exeũt labiorum mutuo inflexu recurui, & coloris varij: nimirum candiduli, pal-

Torrentis
irin' color
es, & un-
de cœleste
lilium dica-
tur.

lenti, lutei, purpurei & cœrulei. A qua varietate cœlestem arcum exprimente, nomen cœlestis lilij apud herbularios sibi adoptavit: ac si rudimẽta quãdam arcus cœlestis versicolore linearum discursu, in sui calathi cõcauo, ob oculos spectãtiũ ponere satageret. Rura alicubi flammam vocant: propter easdem, vt arbitror, causas, quas supra in phlogio, seu flammea viola protulimus: quæ mihi specimen videtur esse naturę irin effingere condiscẽtis. Radices fundit geniculatas, so-

Iris flamma
quibusdam
dicitur.

lidas & summè odoratas: quas sub veris exitum terra erutas, plerique in orbiculatas taleolas dissecant, & siccatas in vmbra, filòq; transutas penfiles recondunt: aut lixiuio macerant ad exhauriendam & absorbendam succi vim, quo tinearũ iniuriis sunt opportunę, dein siccatas includunt: nam tẽredines nõ siccæ modò, verùm & in terra virides celetimè sentiunt. Pleriq; ita curatas armariis imponunt, vt odore perquàm iucundo vestes & lineam supellectilem commendent.

Pulchra co-
notanda de
radibus i-
ridis.

Radis i-
ridis a ma-
ris Et re-
lu illorum
odorem cõ-
siliare.

Abinthũ

Absinthij, & Abrotoni cura, auxilia, & secreta,
 Cap. XXIII.

SICUT in hoc mundi theatro rerum omnium
 sparsens illa, iucundis tristia, & dulcibus amara
 remiscet, ita ego in hac hortensium historia, sua-
 uibus insuauia miscebo, & gratis ingrata: nimi-
 rum absinthij & abrotoni plantas, quæ tam odo-
 re, quàm sapore iniucundo, nulli placent. Absin-
 thij genera tria esse constat, vnum vulgare, Gallis
 Aluina vocatum, ac si diceres aloïna, ab insigni a-
 marore aloes, quem præ se fert. Nostrates Bor-
 bonij Fortû, à forti & vehementi odore ac sapo-
 re nuncupant. Huic Ponticum Galeno maximè
 simile esse traditur, à Ponto nomen habens, vbi
 pecora illo pinguescere, & ob id sine felle inueniri
 autor est Plinius. Veteres huius folia paruulis
 dabant in fico, vt amaritudinem fallerent: aut il-
 litis melle vasculi labris, eorum decoctum pro-
 pinarent: quod Lucretius his versibus elegan-
 ter expressit,

*Ac veluti pueris absinthia tetra medentes
 Cùm dare conantur, prius oras pocula circum
 Intingunt mellis dulci flauoque liquore.*

Alterum genus Seriphium vocant seu marinum,
 cuius semine medici vermibus & lumbricis cor-
 poris necem moliuntur: & ob id, semen contra
 lumbricos nuncupant. Gallicum vulgus barbo-
 tinam, & mortem vermium: quas appellationes
 officinæ egregiè norunt. Tertium Santonicum
 dicitur gentili regionis vocabulo: quod vt reli-
 quis minus est; ita amarore multò mitius. Ho-

*Absinthij ge-
 nera tria, et
 vnde alu-
 na seu fortû
 dicantur,*

*Notanda
 de absinthij
 exhibitione*

*Semē cōtra
 lūbricos &
 barbotina.*

die in plurimis hortorum arcis passim feri solet: imò verò de coma acetariis remiseri, summo vētriculi & hepatis commodo ac beneficio.

*Abrotani
genera duo.*

Abrotonum duorum generum esse conspicitur, vnum mas, alterum fœmina: vtrique amaritudo absinthij inest. Fœmina Dioscoridi quadã arboris specie fruticat, & ob id multis Cypressus appellatur, foliis circa ramulos minutim concisis candicans, & auri fulgore corymbis in fastigio rutilans, cui odor cum quadam grauitate subiundus adesse solet, & sapor amarus. Mas foliis constat non vsque ad albicãtibus, estque illius frutex surculosior. Galli Latinos imitati vtrunq; abronũ, duabus literis extritis nuncupant: adhæc custodem vestiarij, quòd armariis sparsum vestes à tineis vindicet. Alsiosum est admodũ tam hoc quàm illud: quare frigus multũ reformidat, Solẽque nimio læditur, suo se cacumine propagans. Theophrastus radice vel auulso ramulo, potiùs quàm seminio, germinare prodidit. Sed mirari licet cùm calida dote sit præditum, cur frigus tantopere horreat, & æstum non ferat. Idem Theophrastus rationem in infirmitate collocat: nam viribus tam contra frigus, quàm contra æstum, longè est impar.

*Abrotonũ
vestes à tineis
vindicat.*

*Abrotonum
nec frigus
nec æstum
ferat.*

Fragariæ, Frambæsi, & Grossularij vel Grosellarij, cura, auxilia, & secreta. Cap. XXV.

*Historia
descriptio
fragariæ
pulcherrima.*

DV M fœtus hortenses qui supra terram extãt percurrebamus, fragaria describenda erat: quia verò tunc nobis, nescio quo fato, excidit

memo-

memoriâ, hoc loco restituēda venit. Herbula est fraga gerēs (vnde nomē habet) & foliis tribus cōstans, quę humi sine caule spargūtur, multis à radice lanuginosis pediculis exeuntibus, quorū alij flore cādidō coronantur, alij trigemino, vt diximus, comantur folio per ambitū serrato atq; venoso: qui fructū gerūt exiguis moris haud absimilē, callosum, tenerum, rubentē (dum maturuit) & ex albo nonnunquā pallentē, ac gustu & odore suauissimū, Gallorum vulgo Fresa nuncupatum. Spōtē nascitur in opacis, quasi aliarum plātarum umbra gaudeat, & in hortis cultura tam grandis euadit, vt mora quę in rubo nascuntur suo globulo æquare cernatur: hinc morum terrestre Virgilianus Seruius fortasse appellauit. Sūt ex fragis quę diligentia & cura coloni è rubris in candida degenerarunt.

Fructus fragarum pictura elegans.

Vnde magnus euadit fragarum fructus.

Frambœsia quibusdam Idæus rubus esse putatur. Frutex est pumilus & humilis, spinis prorsus viduus, cui morum rubens appendet (vbi maturuit) Gallis Frambœsia appellatum, quod germano sapore, palato mirum in modum placet & applaudit. Vnde, cū vinum generosum à sapore laudare volumus, olere frambœsiam aut fragum vernaculo sermone nostro dicimus.

Pulchra & notata digna.

Grossularius vel Grosellarius, quantum mihi licet coniectare, veteribus silentio fuit obuolutus: quanquam non defuerunt qui Rhamnum esse dixerint, alij oxyacantham, sed temerē. Frutex est aculeatus, folio apij ferē, acinis candidis & in maturitate dulcibus, qui frequens hodie in hortis esse solet: cuius bacca non ingrata displi-

Grossulariū pictura pulchra.

De grossula
rij bacca no
tatu digna.

Vnde gros-
sularij &
grossula no-
men.

Groselle ru-
bra pulcher-
rima descri-
tio.

cet acerbitate, magnamque in it cum palato gra-
tiam: quare diuitum ac pauperum iuribus inna-
tare solet, & in dulciarios panes ac farcimina pas-
sim transire: vere præsertim dum vix acerbæ
locum supplet, quo nomine grauidis summè ex-
petitur. Vulgus Gallicum, Grossularium vel gro-
sellarium, & eius fructum Grosellam seu grossu-
lam nominat, quòd grossulorum fici quandam
præ se ferat imaginē. Bacca maturitate in cibum
dulcescit, ac nonnullorum mensis inter postre-
mos cibos apponi solet.

Est in hortis alter frutex nullis planè spinis
horridus, folio vitis pusillæ & iuuenis, ruben-
tem vuulam ferens sapore subacido, cuius acini
racematim congesti pendent, fastidium cibi di-
scutiētes, & more punici mali abeuntem appe-
tentiam reuocantes. Nostratibus grossula seu
grosella rubra, vel transmarina vulgò dici solet.

Sunt qui putent à Mauritanis Riben appel-
lari. Frutex iste in vsum topiarium
venit, sepitq; eleganter hor-
torum puluinos
& areas.

ANTONII MIZALDI
MONLUCIENSIS, MEDICI,
De Hortorum cura, cultu,
auxiliis, & secretis,

LIBER TERTIVS.

AMQVE alios vocor ad cultus, a-
lium ve laborem
Hortorum: neque enim simplex genus,
vnâ ve stirpis
Hortensis soboles, ratio ac tantum
vna colendi.

Proximo libro hortensia olera, edules item ra-
dices, & herbaceos fructus, cum odoratis plantis
& floribus, pro nostræ Mineruę captu & modu-
lo ut cunque expediimus. Superest vt simili me-
thodo & diligētia frugiferas hortorum arbores,
vitæ humanæ accommodas, earum dēmque fru-
ctus hoc libro persequamur: siue molli tunica ve-
stiantur illi, quos Græci geoponici oporas, Latini
poma nuncuparunt: siue dura & forinsecus li-
gnosa, quos itidem illi acrodrya, nostri verò nu-
ces appellare solent. Opus sanè varium & impe-
ditum, sed legi tamen & cognosci dignissimum:
si minus scribentis ope, saltem sui contemplatio-
ne & indicibili voluptate, quæ comitem habet

*Epilogus su-
periorum li-
bri, cum pa-
rasce ad
frugiferarū
arborum
historiam.*

*Latinis
quid poma
& nices.*

*Autoris se-
pus & insti-
tutū in hoc
libro.*

utilitatem pari commoditati iunctam. Vt itaque tabulæ (quod dicunt) manum admoueam, omnium primum de cura, studio, & auxiliis quæ arboribus in genere congruunt, pro mea tenuitate scribam: hinc mihi gradum facturus ad ea quæ seorsum & particulatim vnicuiq; arbori debentur, & propria sunt.

Hortensium arborum præcepta quædam & auxilia generalia. Cap. I.

*Arborū vo-
ta cōmunia*

*Quas com-
moditates
adserāt ni-
ues & fri-
gora arbo-
ribus.*

*Quando a-
quæ vtilis
arboribus.*

QUIS QVIS ille fuit qui scripsit hyemes serenatas agricolis optandas esse, nā pro arboribus tam hortensibus & fructiferis, quàm aliis, vota non fecit, quemadmodū tradit Plinius: nam communia arborum vota esse solent, niues diuturnas sedere. Causa, nō solū quia animam terræ vanescentem exhalatione, includunt & comprimunt, retróq; agunt in radices: sed etiam quòd liquorem sensim præbent purum ac lenissimum, quando aquarum cælestium spuma esse dicuntur niues. Ergo humor ex his non vniuersim ingurgitās diluensque, sed quomodo sititur stillans, velut ex vbere alit omnia, nequaquā inundans. Sunt itaq; niues & tēpestiua frigora arboribus & frugibus summè vtilia, sicuti (Deo opitulante) ostēsuri sumus in nostro Opusculo de lignis, causis, & præfagiis caritatis & sterilitatis annonæ. Niues itaque tam arborum quàm frugum firmitati plurimū conferunt, nam sic optimè germināt. Quòd ad aquas attinet, opportunæ sunt quæ germinationem præcedunt: tum demum

demum cum educant poma arbores: nec protinus, sed iam valido foetu. Quæ fructus suos diutius continent, longiorésque desiderant cibos, his ferotinae aquæ vtilis esse solent. Caterùm, generis cuiusque arboribus diuerso modo desiderantur, aliis alio tempore maturantibus: quapropter iisdem imbribus quasdam lædi videas, alias iuuari, etiam in eodem genere. Sicut in pyris alio die hyberna quærunt pluuias, alio verò præcocia. Sunt qui nocturnos imbreis diurnis præferant, quod eos Sol statim non diripiat. Sed quomodo radicibus arborum admittenda sit aqua, & ibidem retinenda, audiendus est Virgilius.

Aut lapidem bibulum (inquit) aut squalenteis infode conchas:

Inter enim labentur aquæ, tenuisque subibit

Halitus, atque animos tollent satia.

Vt arbores aquam admittant, ex Virgilio.

Si diutius humidi blandiuntur austri, defatiscen-tes fiunt arbores, ac magis etiam in flore. Si cum defloruere protinus sequantur imbres, in totum poma depereunt, aded vt amygdalæ & pyri, si omnino nubilum fuit cælum, austrinúve flatus, suos amittant fructus, eodem Plinio autore. Qui etiam admonet arborem post collectos fructus purgari debere, amputata omni superfluitate, & ablati truncorum propaginibus, vt leuior sit, adhæc habitior: & si nouella est, rectior. Quæ si delatior erit, blandè tractari debet: nam rudi contactu facilè obtorpescit. Iam quod ad positionem & sationem attinet, raris interuallis ponendæ sunt arbores ac plantandæ: vt cum creue-

Imbres arborib⁹ cum defloruere inimici,

Arbores à superfluitatibus purgari debere.

rint, spatium habeant, quo ramos extendant. Nam si spissè posueris, vt loquitur Columella, nec infrà serere quid poteris, nec ipsæ fructuosæ erunt, nisi interuulseris. Dum transferre volueris, antè quàm id aggrediaris, sedulò tibi notandum erit quibus ventis expositæ erant, vt simili situ illas componas & implantes. Quod dum facis, in imū vsque scrobē, sarmentorum fasciculos crassitudine brachij debes demittere, ita vt supra terrā paululum extent. Nam æstate paruo labore aquā radicibus per illos subministrare poteris. Sed optimū erit annum antè quàm plātare voles, scrobem fodere, vt terra Sole & pluuiis opportunè maceretur, & quod positum est citò comprehendat. Quòd si eodem anno & scrobem facere, & arbores serere voles: minimū antè menses duos scrobem fodies, postea stramentis incensis, vt vult Columella, calefacies. Quem si latiorem patientiorēque feceris, lætiores, vberiorēsque fructus percipies. Scrobem verò clibano similem aperies: cuius imum summo patētius sit, vt laxiūs radices vagentur, ac minus frigoris hyeme, minúsque æstate calidi vaporis per os angustum penetrret. Generatim autem sic arbusculas & arbores dispones, ne imbecilla à valentiorē prematur: quia nec viribus nec magnitudine par esse potest, imparique temporis spatio adolescit. Addam ex M. Varrone quòd arbores ex ordine plantari debent, vt eas ex omnibus partibus Sol & Luna coquant. Porrò summe cauendum est, ne post rigidas tempestates, & violentas cœli iniurias, arbores ferro vulneres,

vel

*De arborū
translatione.*

*Secreta pro
arborum
transpositione
et plantatione.*

*Forma scro-
bi ad trans-
ferendas ar-
bores: & de
illarum dis-
positione.*

*Notanda et
aduertenda.*

vel amputes : præsertim quæ fructiferæ sunt.
 Quod pulchrè his versibus expressit Iouianus
 Pontanus.

*Nã memini (inquit) cum nullæ arteis, non arma, doliq;
 Vim cæli aduersam ferrent, periere con, arteis
 Syluæ, ac obriguere gelu nemora omnia, cuncti
 Horti dum furit Scythicus aquilonibus ær,
 Et caua consuetos tenuerunt flumina cursus:
 Quod quando (auertat deus ipse) rigentibus euris
 Contigerit, neu tu gladio, neu cade securi
 Arenteis hortos: sed calce, sed imbre madenti
 Affer opem. hoc fac sæpè hyeme, hoc fac vere repentii:
 Crede mihi non te fallat labor: inde repentè
 Pullulat ab radice, aut summo stipite læta
 Arbos, diffundens gemmas, et germine frondens.*

*Secretũ pul-
 cherrimum
 pro arbori-
 bus gelu ta-
 ctis.*

Cauendum præterea ne vna arbor, alterius stilli-
 cidium quatiente vento excipiat: præsertim si di-
 uersi fuerint generis. Adhæc ne æstate radices cõ-
 tra Solem nudentur, aut ab eo feriantur: & ne
 hominis manu cacumina duriter tractentur, aut
 à pecoribus, capris maximè, prærodantur: nam in
 posterum capere incrementum nequeunt, maxi-
 mè si tenellæ fuerint. Sed de translatione hîc pau-
 cis agendũ nobis restat ex Columella & Plinio.
 Arbusculæ omnes, priusquam transferantur, ru-
 bricâ sunt notandæ: vt cum ponentur, eadem
 cæli parteis aspiciant, quas in suo seminario vi-
 debant: alioquin frigore, vel calore laborabunt
 ab his partibus quas præter consuetudinem sub
 alio tractu expositas habuerint. Erit ergo plaga
 cæli in translatis similis retinenda, vt prius adno-
 tauimus, ne aquiloniæ partes meridianis oppo-

*Rerũ arbo-
 rearũ præ-
 cepta pul-
 cherrima.*

*Trãslata ar-
 botes suum
 propriũ ser-
 uare debet.*

fitæ Solibus findantur: aut algeant meridianæ, a-
quilonibus obuersæ: quemadmodum scripsit M.
Cato, & post illum Virgil. Latinæ agriculturæ do-
ctor elegantissimus, his versibus:

*Quinetiam cæli regionem in cortice signant:
Ut quo quæque modo steterit, qua parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga obuerterit axi,
Restituant. adeò in teneris consuescere multum est.*

Plerique arborem nec minorem bima, nec ma-
iorem trima transferri præcipiunt, censentque
non negligendum ne radices mora inarescant:
néve à septentrionibus, aut ab ea parte cæli vsq;

*Radicum in
arboribus
summa ra-
tio habenda.*

arbores: aut iis ventis radices exponantur: nam
ita emoriuntur, ignaris causæ agricolis. Prode-
rit etiam, quàm plurimum terræ in qua vixerint
arbores, radicibus cohærere, ac totas cespite cir-
cunligari. ob id Cato in corbibus transferri iu-
bet. Rigari debent quoties cælestis imbris

*Arborum
rigatio.*

negabitur profusio, & ingens æstus perseuera-
bit: nam ita maioris incrementi fructus dabunt,
ac vegetiores, lætiorésque euadent. Amant

*Arborum ab-
laqueatio.*

nonnullæ circumfodi, & ablaqueari: quod si
non præstetur, aut sterilescunt, aut à sua natu-
ra degenerant. Sunt quæ tam siccis quàm hu-
midis locis musco infestentur: quem nisi ferra-

*Arborum e-
muscatio.*

mento deraferis & abstraxeris, nec fructum nec
lætam frondem emittent: debent itaque diligen-
ter emuscari, nisi quid aliud peculiare præpedie-
rit. De morbis & laboribus arborum scriben-
dum aliquid superest.

Arbo-

Arborum ac stirpium hortensium morbi, labores & impedimenta aliquor. Cap. II.

LABORANT, impediuntur & ægrotant arbores, vt stirpes aliæ, modis multis. Quædã in ipsa seminum proiectione: aliæ in pullulatu & germinatione: multæ in flore: nonnullæ in gestatione, partu & educatione, vel aliter, vt postea dicemus. Idque vel à syderatione, carbunculatione, rubigine, pruina, nebula, grandine, imbre, frigore, flatu, coloni imperitia, soli vitio, æstu, vulnere, erosione, cruditate, obesitate, tabe, repletione, peste, vermiculatione, atrophia, siccitate, fornicatione, & aliis. Sunt itaque arborum ac platarum, siue domesticæ illæ fuerint, siue agrestes, iniuriæ diuersæ, morbi multiplices, ac incommoda varia. Quorum primas tenent syderatio, carbunculatio & rubigo: de quibus in fine libri primi nonnulla scripsimus, fusiùs de his philosophaturi in nostro opusculo De causis & signis sterilitatis annonæ. Vermiculantur inter stirpes aliæ magis, aliæ minùs, quod aues caui & marci corticis sono experiuntur. Sunt quæ vermiculis omnis generis infestantur, vt puerorum & adultorum corpora: ex quibus plerunque contingit atrophia, tabes & mors. Laborant nonnullæ plethora seu plenitudine: quæ sæpenumero comitem habet cruditatē ob redundantis humoris copiam. Nonnunquam etiam fame, ob eiusdem inopiam & paucitatem: adhæc obesitate, vt nimio adipe animalia, ob immodici alimenti luxuriantem prouentum: & interdum tabe ac marcote,

Variis modis arbores ac stirpes laborare.

Iniuriæ arborum diuersæ.

Arborum vermiculatio.

Plenitudo, fames, obesitas & tabes arborum.

ob eiusdem parsimoniam, defectum vel prauitatem: aut cum macie corticis ex ægitudine astringente se, vitalia arborum plus iusto comprimuntur. Aliis contingunt vulnera, contusiones, fracturæ, luxationes, partium debilitates: quæ societate nominum, cum hominum morbis & miseris quoque conueniunt. Hinc trunca dicimus arborum & herbarum corpora, & germinum oculos exustos, & multa alia sorte simili. Sunt etiam quæ clauum pariuntur, seu fungum, à superaffato, aut addensato & lapidescente succo: quales sunt in hominum & animalium corporibus tophi ac nodi. Scabies arborum omnium communis est affectus: quæ lentis rotibus & nebulis post exortas Vergilias gigni solet. Particularis quarundam est impetigo. Verùm vt in hominibus neruorum extrema cruciatus sæpè obsident, ita & in arboribus: aut enim in pedes, hoc est radices, vis morbi erumpit, aut in articulos, hoc est, cacuminum digitos, qui longissimè à toto corpore exeunt. Priuati generum morbi sunt pestis, ceu lues quædam: quæ sicuti inter cetera & peculiaria duntaxat animalia nonnunquam grassatur, ita inter certas & priuatas arbores plerumque locum habet. Vnde modò pyri, modò pomi, modò cerasi, nunc nuces, aliàs pruni, quandoque persici, aut amygdali de aliis arboribus solæ laborare, sterilefcere, ægrotare, aut vexari & languere obseruantur. Est & articulatio illis perinde atque vitibus, morbus gratis ac perniciosus, vi tempestatû germinibus ablatis, & in supinum, vt scribit Theophrastus, excisis: vel culturæ seu colen-

Arborû vulnera, debilitates & alia.

Arborû clauus & fungus.

Arborû scabies & impetigo.

Pulchra.

Arborû pestis & lues.

Arborû articulatio, ceu articulatis morbus.

colēdi imperitia laēsis. Quæ omnes iniuriæ in articulis sentiuntur, ex quo articularis morbi, seu articulationis nomen. Ægrotant & plerunq; languent colentium culpa, quando ictu iniurioso à colono verberantur, aut intempestiuè cædūtur, vel ineptè defrondantur: adhæc quando olitor aut arator imprudens radices laxat, corpūsve desquāmat: vt interim ab hebetiore ferro cōtusionem, ac parum apti instrumenti vsū, ipsiūsque coloni imperitam audaciam hīc reticeam, quibus causis æstum ac frigora difficiliūs tolerant: nam iniuria omnis extrinsecus adueniens, in vlcus facile penetrat. Pessimū est inter omnia, cū deflorescentem arborem percussit grando: aut imber inuasit, vel validus vētus perflauit, aut frigida nebula vel pruina descēdit. Quæ postrema omnium perniciosissima esse solet: quoniam lapsa semel & admissa, obstinatè hæret, vt alibi docuimus. Debilitas in multis sterilitatem adfert, sed non necem, vt si quis cacumen aut germen auferat: sic enim sterilescunt stirpes, licet non emòriantur. Aliquando fructus tantū laborant, salua & incolumi arbore: maximè si necessariis & opportunis temporibus, imbres, tepores, vel salutare afflatus defuerint, aut intempestiua frigora, ardotēve negotium fecerint: nam ita decidunt fructus, vel emaciantur, aut flaccescunt, vel deteriores fiunt. Est & aranea cōmune arborum vitium & malum, quando tenellum fœtum veluti telæ quædam inuoluunt & absument. Sunt culicum genera aliquibus molesta, qui nasci videntur ex dulci humore corticibus subdito. Eru-

Arborū iniuria à colono.

Arborū labores ac impedimenta à celo & aère.

Arborū debilitas.

Arborū vitium aranea.

*Arborum
mala est in-
iurie à be-
stiis.*

cas, vermes, pulices agrestes, formicas, canthari-
des, limaces & bestiolas alias hîc prudēs omitto:
Quarum ea est natura, vt detonsam, corrosam,
caluam & depastam arborem aut plantam turpi
facie, quæadmodū scripsit Theophrastus, & mor-
ribundæ simili relinquunt. Quæ lues ab humido

*Arboribus
inimica est
mortifera.*

& lento tepore gigni maximè solet. Pix, oleum,
& adeps, nouellis arboribus ac plâtis inimica esse
cententur: estq; cortex in orbè detractus omni-
bus mors, excepto subere & andrachne: nisi cor-
pus arboris simul lædatur, aut profundè incida-
tur. Similem rationem in multis habet decacu-
minatio, quæ aut mortem, aut tabem conciliat.

*Decacumi-
natio, erosio
ac depastio.*

Similem quoque quorūdam animalium erosio,
delinctus ac depastio: nam oleā si lambat capra,
sterilescere autor est M. Varro, vt suo loco dice-
mus. Sunt quæ hac iniuria moriuntur, aliæ dete-
riores tantūm fiūt. His addo quòd arborum ple-
ræque fissa stirpe, aut truncò sæpenuerò labo-
rant, & quandoque intereunt, exceptis malo, fi-
co & punica. Radicibus amputatis, omnibus &
arboribus & plantis mors instat certissima. Cæ-
terū densitate & alimenti rapina, vt loquitur
Plinius, nonnunquam etiam ægrotant, ac tādē
deficiunt. Sic vinciens & præstringens hedera
necat, nec prodest viscum, cytîsus, & quod Græci
halimon vocant. Lædunt quædam & vicissim læ-
duntur vicinia & succi mistura, vt laurus & ra-
phanus vitem. Hoc de omnibus postremū sit,
Nitrum, alumē, calida aqua, marina item, & fabæ
ac earum putamina, nec non alia multa, libris su-
perioribus scripta, & tum demum scribenda, ar-
boribus

*Notanda de
extremis ar-
borum exi-
tis.*

boribus ac herbis vltima plerunque solent esse exitia. Superest vt iam dictis arborum morbis, laboribus ac impedimentis, certa remedia, auxilia & præsidia, si non omni, saltem bona ex parte proferamus, ab antiquis scripta & obseruata, nobis verò ac amicis nostris cognita, & in multis probata.

*Autoris
summa dili-
gentia &
suauis pro-
na voluntas.*

Hortensium arborum agrotantium, aut aliter laborantium, remedia quedam, & secreta vniuersalia.

Caput III.

DIDYMVS in Græcis agriculturæ Pandetis tradit, quòd si ægra fuerit arbor quæuis, illius radicibus affundi debet amurca aquæ remista æqualiter. Plinius summum præsidium esse dicit, fæcem vini, aut aquam lupini decocti circumfundere, vel lupinum ipsum circa radices serere. Si emaciata fuerit & languida, habitior fiet, si radices circumfossas, & item truncum, veterere vrina humana, eaque virili, vel pecorum loto imbueris: Illæsam, & à vitiis arborariis immunem habebis arborem quamuis, si bubulo, taurino ve felle, radices illius perfuderis, aut fabarum, vel aliorum leguminum paleis circumpositis, acerbisve frumenti respersis, easdem radices vestiueris, & regesta terra adiuueris. Si Caniculæ æstu fatigatur arbor, & ob id syderari periclitatur, trium fontium singulos sextarios post Solis occasum radicibus iube influere, sed ita ne remedium Luna deprehendat. Vel herbam symphoniacam (quæ Apuleio eadem est cum Apollinari

*Remedium
arboris agro-
tantis.*

Arbor emaciata & languida quomodo curetur.

Ut arbor stet illæsa.

Contra Caniculæ æstus & syderationem.

& hyoscyamo) circa truncum arboris, coronæ modo, in torque. Vel ex ea iuxta innum caudicem cubile facito. Si fuerit syderata arbor, & veluti ta

Remedium syderatae arboris.

Ne aues arborem impetant.

Presidia arboris infrugifera.

Remedia alia arborum parum frugiferarum.

Auxilia arborum habentium fructus defluos

admonet, arborem ab alitibus non impeti, quæ alliorum fasciculum suspensum habuerit: aut falce putatoria allio perlita, expurgata fuerit. Si florum largo proventu luxuriando nullum ferat fructum, querno vel fagineo palo radicem foramine impacto, & terra occultato, velut inita fecundabitur. Proderunt & fabaceæ paleæ, trunco ad radices circumiectæ. quemadmodum scripsit Zoarostres in suis de Agricultura præceptionibus Græcis, in quibus supersticiosa nescio quæ pro eadem re adfert, ridenda potius quam docenda.

Columella arborem terebrare præcipit, & in foramen viridem oleastri taleam demitti: nam ita arbor velut inita fecundo semine fertior euadet. M. Carus amurcam æquis partibus cum aqua remiscendam censet, deinde arbori circumfundendam. Quæ si maxima erit, commisti amphora una satis erit: si minor, pro ratione fundendum erit. Si arbores etiam feraces fuerint, hac miscellanea meliores quoque fient. Africanus inter Græcos geoponicos celebris, portulacam & tithymalum probe contusa & mista, arborum truncis illinebat, ut fecundiores adolescerent: hisque columbinum simum nonnunquam addebat. Quæ si, veluti ægrotantes, fructum defluum habebant, nec retinere poterant, Sotion Græcorum hortulanus

lanus diligens & peritus, Lolium quod zizaniorum nomine venit, cū radicibus euulsam in coronæ figuram efformabat & arboris trunco circumdabat, vel marinos caneros paguros nuncupatos eidem circumligabat, aut plumbea corona amplexabatur. Præterea, radicem ablaqueabat, eamque perforabat, & cuncum ex corno immittebat, terra circumaggesta. Quidam nudatas radices aliquot crassiores ac maiores findūt, & fissuræ silicis fragmentum immittunt, deinde ligāt & accumulata terra rursus adobruunt. Palladius rubrica aut amurca insulsa, aquæ remista arborē illinit. Vel cancrum fluuialem cum rutæ ramo, aut lupinorum fasciculum eidem suspendit. Hæ sunt antiquorum obseruationes, quæ defluos arborum fructus continere possunt. Quibus si flores etiam decidere percipiuntur, aut folia, hūc in modum auxiliaberis ex Quintilliorum Græcis georgicis. Circunfossis radicibus, palearum fabacearum aqua temperatarū & maceratarum mensuram magnam magnæ arbori, paruam verò paruæ circumpones, & ita defluuiio laborantem curabis. Si à vermibus infestabitur arbor, de Florētini consilio sic illam defendes: Lemniam terram quam sigillatam vocant, & origanum cum aqua tere, eaque miscellanea radices illine, aut scillam in circuitu plāta. Si verò piceos paxillos circa arborem defixeris, tabescent vermes ac decident. A quibus etiam suillum stercois vino dilutum illasam seruabit, sicuti scripsit in suis Græcis georgicis Didymus, modò illud circa arborem frequenter iniiciatur. Quod etiam præstare potest; co-

*Remedia
eam in rem
alia.*

*Arbor que
deciduos ha
bet flores,
uel folia.*

*Arbor que
à vermibus
infestatur.*

*Ne vermes
producat
arbor.*

lumbinum stercus, nudatis radicibus circūpositum. Adhæc taurinum fel, iisdem frequenter ingestum: nam ita neque citò senescet arbor, neque vermes faciliè producet. Palladius fæces veteris vini per triduum affundit. Auxilia aduersus arboreas formicas, erucas, muscas, & bestiolas alias, larga & liberali manu tibi protulimus libro primo, quem ubi voles, & quoties opus erit, consulere poteris. Superest, vt reliqua suo ordine particulationem expediam.

Multa ex primo libro huc profertenda.

Arboris mali, cuiusque pomi, cura, auxilia, & secreta.
Caput IIII.

MALVS arbor, lippis, quod dicunt, & ronsoribus, cognita, pingue ac lætum solum desiderat: & cui humorem non tam rigatio, quam natura suppeditet, vt scribit Palladius. Quòd si arenosum, vel argillosum fuerit, rigationibus iuuabitur. Potest etiã in macro & arido solo provenire, sed ex eo poma dabit vermiculosa & caduca, in frigido itidem & humecto, si cœli tepor adfuerit. Stercus ouillum non tantum exigit, sed & libenter assumit, etiam si pulueres cineris misceantur. Aptissima est ei putatio, vt arida & male nata tollantur, cum illi vita sit alioquin breuissima: sed vt citò cadit, ita velociter crescit: quæ quòd annosior fuerit, eò deteriorem, minorèmq; ac vermiculosiorem fructum feret. Siccitatibus vespere rigari appetit quotidie, vnde quòd potu indigeat hæc arbor, hinc illius fœtus poma dici putat Marcus Terentius Varro in suis de Agricultura

Malus quale solum desideret.

Poma vermiculosa.

Putatio malis aptissima.

Rigatio astate malis utilis.

cultura præceptionibus & Commentariis. Tentatur quandoq; syderatione & vredine, his præfertim locis quæ à venti flatu silent: sed omnium maximè vermiculationē sentit, hoc est vermium erosionem. A quibus immunis erit, si, vt præcedenti capite scribebamus, scilla circūposita fuerit. Quos si hæreditarios habuerit, felle bubulo, vel suillo stercore misto humanæ vrinæ, & radicibus affuso extinguentur, sicuti ante Palladium Anatolius Græcus in suis rusticæ disciplinæ præceptis diligēter adnotauit. Nec temerè, mea sententia, nam hæc arbor mirū in modum lotio recreatur, cuius rigatu crebrò iuuari certum est. Si verò negotiū exhibere perrexerint, cortex æreo clauo, vel scalpro, vt Palladius legit, fodicandus erit atque vellicandus, donec mucrone vermes tacti radantur & deturbentur: sed vlceratum locum bubulo stercore obducere licebit. Porrò, si generosissimæ quæque malorum plantulæ, taurino felle radicibus admoto, ita scrobibus imponantur, vt cacumen tantū super terram extet, à vermibus immunes prorsus erūt, cū fructibus qui inde nascentur, eodem Anatolio autore. Qui etiam morbos quo suis ægrotātis mali curat stercore asinino aqua macerato, & sex diebus, occiduo Sole, ad radices irrigato, idque frequenter, & per interualla, donec germen erumpat. Si fructum multum eam parere cupis, & sobolem numerosam proferre, sectum plumbei tubi seu canalis os patulum, sic vt circulum ducat, caudici altitudine pedis à terra circunducito, & cū mala cœperint adolefcere, vel arbor ipsa florescere,

Syderatione & vredine tentatur malus.

Remedia aduersus vermiculationem.

Pulchra machina pro abigendis vermibus ab arbore mali.

Remedia ægrotātis mali.

Vt malus sobolem proferat numerosam.

torquem illum & circulum eximito, idque quotannis facito, vt fecunditatem arbor recipiat.

Ne pomifera arbor vti patatur pondere grauari.

Cæterùm, quia pomiferis arboribus, vti etiam aliis, frequenter vsu euenire solet, vt degrauataætuum pondere, laborare videantur, adeò vt nonnunquam rumpantur incuruati rami (sicuti hoc disticho adnotauit Ouidius,

*Aspice curuatos pomorum pondere ramos,
Vt sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.)*

furcis suppositis oneri impares fulciendæ erunt. Quod in nucis historia non prætermisit idem Ouidius:

*Pomâque læsissent matrem (inquit) nisi subdita ramo
Longa laboranti furca tulisset opem.*

Vt malum aut pomum aliud imaginem quânis referat.

Africanus Græcus in suis georgicis scriptum reliquit modum, quo vel humanam, vel animalis, aut rei alterius, imaginem induet malum in sua adhuc arbore pendens, vel pomum aliud quoduis. Gypso (inquit) aut figulari luto quamcunque voles insculptam imaginem tege: & in duas partibus apto instrumêto, ea industria seca, vt iterum illæ ritè coniungi possint ac committi. Deinde in figlina excoque: cùmque malum ad dimidium peculiari incrementi peruenerit, hisce formulis include, validisq; vinculis firmiter obstringe, ne fictiles typi diuellantur auctu obuoluti mali. Quod vbi capacitatem illorum expleuerit, tales animalium figuras repræsentabit, quorum & habitum & imaginem ibidem mentiri visum tibi fuit. Quæ res in effigiandis malis non solum locum habebit, sed etiam in pyris, cotoneis, persicis, citriis, punicis, aurantiis, limoniis & reliquis pomorum

pomorum generibus. Quod hinc semel dictū velim, ne dum per varias pomorum classes spatior, illud identidem molestè repetere cogar. Verū enim uerò oportet vasi & fictilibus typis perspirationem aliquam relinquere, hoc est foraminula imprimere, quibus aërē admittant & emittant, alioquin putrefactioni facilis parabitur via, licet multi aliter sentiant. Si dulcia mala fieri desideras, stercus caprinum vrina humana dissolutum cum veteris vini fœce radicibus infunde. Si imputria habere voles, felle viridis lacertæ inungatur caudex: erit & hoc aduersus formicās remedium præstantissimum. Si caduca fuerint mala, fissæ radici lapis impactus illa retinebit. Quæ si ramos spissius onerabunt, vt disrumpi periclitentur, interlegenda erunt, quæ vitiosa videbuntur: vt generosa copiosiore alimento gaudentia, maiori incremento luxurient, vitiosis alimoniam amplius non surripientibus: aut furcis adiuuanda erit arbor, vt antea diximus. Quæ si imbres metuet, Solis exortum spectare debebit, Plinio autore, vt eos Sol statim diripiat ac reficet.

*Si tibi sit curæ grandæis educere fœtus,
Et patulas implere manus: agè, decute ramis
Crescentem sobolem, è multis vt pauca supersint
Poma sed & maior a loco, & magis auspice nota.
Vberiore etenim succo lætabitur hæres
Fraterni lactus, vacua dominator in aula.*

Quod vnum deinceps ad reliqua pomorum & nucum genera, prudenter etiam accommodare tibi licebit, vt à crebris repetitionibus, quas semper habui molestas, opportunè me liberet. Si ru-

Autori molestis ubique repetitio.

*Vt dulcia fiant mala, ad hæc impu-
trata.*

Vt mala nõ sint caduca, & onere nõ rumpatur arbor.

Vt grandes fœtus producat arbor mali.

*Vi rubra
sunt mala.*

bra poma nasci desideras, arbor vrinæ humanæ rigatu satietur, quemadmodum scripsit Berytius in suis de rebus agri præceptis. Non desunt qui rosas puniceo colore rubentis sub arbore mali vndique serant, & ita rubra mala fieri promittât. Alij palos in terram defigunt, hisque pomiferos ramos citra vulnus incuruatos alligant: & iuxta illos vasa vel scrobiculos factos aqua implent: fatagentes vt meridie solaris radius in aquam illa-bens calidum vaporem euocet, qui refractu in fructus resiliens, ex calore rubrum colorem eis conciliet. Qui re vera absque vilo mangonio & artificio his partibus maximè solet inesse, quæ Phœbum recta intuentur & meliore dici parte illum excipiunt. Nonnullis sanguineus color peculiaris inest, tracta origine ex mori insitu. De malorum nomenclatura, omnibus ferè nationibus varia, variòque insitionum adulterio, hîc nihil à me expectabis. Omnia seminis nigrore maturitatem fatentur: suntque legenda circa autumnale æquinoctium: pro cæli, soli, & arboris cuiusque natura: nec ante xv. Lunam, vt scribit Plinius: idque cauta manu, ne contusione, aut vulnere aliquo lædatur: separatis cadiuis, putrescentibus ac vermiculosis, à præstantibus & generosis. Seruabuntur optimè tabulatis extra fumum & graueolentiam in loco frigido & septentrionalibus fenestris aperto: quæ sereno die patentis lucem accipere debent, exclusis austris: nam aquilonibus multò nocentiores fructibus esse solent: à quibus poma quæque rugis deturpari certum est. Seruatur præterè in frigido & arido loco supra paleas,

*Fulchra &
notata di-
gna.*

*Quando
matura dici
debeat ma-
la: & quo
tempore de-
cerpenda.*

*Quomodo
seruanda &
reponenda
mala.*

*Loca apta
seruandis
malis.*

paleas, vt scribit M. Varro. Ideo qui oporothecas faciunt, ad aquilonem vt fenestras habeant & ære perflentur summè curare debent. Plinius foliis ficulneis singula, præterquam cadiua & vitiata conuolui iubet: cistisque vitilibus condi, vel creta figlinarum illini. Apuleius Græcus in suis geoponicôn præceptis, adhæc Columella, Plinius, Palladius, & alij rei agrariæ doctores, eam in rem multa posteritatis memoriæ diligenter mandauerunt. Ex quorum Commentariis sequentia tibi libentissimè selegimus. In olla fictili cera interius inducta, & bene operata, multi innocenter poma custodiunt. Sūt qui creta aut figulina terra singula incrustent, siccent, ac ita reponant. Seruantur etiam integra, vegeta & longo tempore incolumia, substratis nucum foliis non caducis: quibus & odori & colori perquàm bellè confulitur. Quod melius cedit si foliis ipsis conuoluatur, & foliatis nucum frondibus tegantur. Multi arculas singulis pomis assignant. Alij in tabulis supposita palea disponunt, & stramentis superiori parte operiunt: ac ita componunt vt limites peruij spiritum æqualem accipiant. Palladius in locis obicuris, vbi ventus non sit, stramentis prius in crate subiectis, cumulatim secreta disponit, & cumulos frequenti diuisione separat. Custodiuntur etiam vitigineis foliis singillatim obuoluta, & luto vel argilla candida illita, ac Soli quoad crustam duret, commissa: talia enim permanent, qualia concluduntur. Aliter canistris vel vimineis cistis componuntur, & mundo tomento vestiuntur. Sunt qui solos pediculos figlina

*Modus varij
custodiendo -
rum & re-
ponendorū
malorum.*

*Modus faci-
lis & popu-
laris.*

*Ingeniosus
modus &
paratus fa-
cilis.*

*Pulchrū in-
uentum.*

tetra muniant . Plerique in puteo vel cisterna fictilia vasa mergunt : quibus diligenter picatis & clausis, mala committuntur . Nonnulli pediculis feruenti pice demersis, supra tabulatum ex ordine disponunt . Hyberna seminibus, præsertim hordei, vt uæ conduntur . Seruatur etiam optime hoc modo: Accipe vas fictile non picatum & in fundo perforatum, quod ad fauces vsque incolumibus & generosis pomis manu collectis exple, & pyxantha, vel myachata, vt Græci habet codices, aut re quauis alia, vasis spiracula diligenter obtura, & in qua volueris arbore suspende, ac per totam hyemem ibi esse permittite : talia inuenientur, qualia fuerunt cõdita . Quod experientia certa fatetur se didicisse Apuleius Græcus : tradens ea etiam durare musti dolis immersa, clausa & à fece seruata . Quo etiam modo vinum ipsum, vini que suauitatem miraculo quodam conseruant . Sed id ad mala cydonia propriè attinere, vt pleraque alia hîc scripta, suo dicemus loco . Conduntur & ollis fictilibus in vini dolium demersis, ita vt ei innatent, & dolium oblinatur .

*Mala à vino seruata,
& vinum seruantia.*

Non putrescent si herba virentis satyrij illita fuerint cacumina . Palladius Neapolitanus rotunda mala quæ orbiculata dicuntur, sine cura toto anno seruari posse ait . Plerique scobem populi, vel abietis inter poma diffundunt : quæ sic ponenda esse constat, vt flosculi sursum, & pediculi deorsum spectent : nec ante vsus necessarium attingantur . Sed illud in totum præcipiendum duxi, nullum esse pomi genus, quod non possit melle seruari . Itaque cum sit hæc res interdum ægrota-

*Vt mala nõ
putrescant,
& incolumia diu custodiantur.*

tibus

*Pomi genus
omne optime
seruari
melle.*

ribus salutaris, censeo vel pauca poma in melle custodiri, sed separata generatim: nam si commisceas, alterum genus ab altero corrumpetur. Sūt alia custodiendi secreta, quæ in cydoniis seu cotoneis malis exprimentur, adhæc in pyris, & omnium maximè in punicis, citriis & aliis. Quod tātis per dum expectas, ex Plutarcho admonere superuacaneum esse non putauī, mala gestantibus doruariis iumentis tam graua esse (etiam si pauca portent) vt oneri, viribus alioquin non impari, succumbant, ac sudando deficient: solo odore, vt Latinus putat Apuleius, aded illa offendente, vt animo linquantur. Quod ad cydonia summè odorata an potiùs referendum sit, faciat experientia fidem. Remedium præsentissimum est oblatu panis: quem si vorarint, vt scribit Plinius, sese protinus recolligunt. Vitabitur id periculi si aliquot prius edenda, vel conspicienda odorandaque illis exhibeantur. Ex acerbis & syluestribus malis præstantissimum omphacium prælo vel trusatilibus molis exprimi potest: adhæc acetum in hunc modum. Per triduum mala in cumulo seruantur, deinde mittuntur in cadum, cui fontana aut pluuialis aqua miscetur: ac opertum vas per triginta dies sinitur, & subinde quantum fuerit acetū sublatū ad vsus, tantū redditur aquæ ad reparationem. Vinū quoque factitare sic solent multi ex generosis & domesticis malis, quod citream vulgò nuncupant. Eadem prælo, vel trusatilibus molis, tortium ius exprimitur: deinde rursus secundariam, fracibus & retrimentis in aqua maceratis, ita vt pomea lora dici possit: non

Iumenta doruaris porcis malis sudare & succumbere.

Quomodo ex malis fiat omphacium & acetum.

Quomodo fiat vinum ex generosis malis.

*Notanda diligenter
& observanda.*

parui momenti ad restinguendam sitim rusticorum per mellēs & fœnifecia. Quod mirum esse non debet: nam pomis, pyrīsq̄ue inest vini proprietās, quemadmodum scripsit Plinius, similiterque ægris medentes cauent: ac vino & aqua coquuntur, atque pulmentarij vicem implent. Priusquam hinc abeam, alienū à nostro instituto non erit memorare, quòd multi sequenti experimento deprehendunt, an aquis vinum fuerit infuscatur, vt Plautino vtar vocabulo. Malum in vas iniiciūt, aut pyrum syluestre, & si quidem supernataverit, vinum esse purum significat: si verò mergatur, aquam habere. Sed hoc ad nostra vinorum secreta transferendum erat.

*An vino
insit aqua
experimentū
in pulchrū.*

*Arboris Pyri, eiusque pomi, cura, auxilia, &
secreta. Cap. V.*

*Quibus locis
gaudeat
pyrus.*

PYRVS frigidis, humidis ac vberibus locis summe gaudet, quemadmodum scribit Diophanes, rei agrariæ apud Græcos doctor insignis. Gaudet etiam planis, in quibus lætior educatur. Palladius tale solū ei destinat, quale vinetis conuenit: nimirum lætum & non impeditum. Prouenit hæc arbor semine, plāta, & insitione. Quod tamen interest, sicuti post Plinium idem adnotat Palladius. Nam si quis pyrorum semen spargat, nasci quidem necesse est, natura originem suam refouente: cuius æternitati nulla tarditas potest adferre fastidium. Sed homini, cui, Hippocrate teste, vita breuis esse solet, hoc expectare lōgum est: cū & serò ita veniant fructus, & à generis sui

*Quibus modis
proueniat
pyrus.*

fui nobilitate decedant. Quæ sua planta feritur arbor, dulcedinem ac teneritatem retinet, diu tamen seruata non durat. Quæ insitione comparatur, moram ætatis sustinet. Crebris fossionibus, & humore frequenti pyrum gaudere, autor est Palladius: nam ita vegetior euadit, ac melius proficit: vsque adeò, vt tempore quo florere consuevit nihil de prolato flore depereat, si eam tunc fossor adiuerit. Primos fructus, Plinio autore, facile perdit, si cum defloruerit, vel in florem defatiscit, protinus sequantur imbres, aut nubilum fiat, austrinumve cælum. Iuuabis plurimum si interiecto anno qualelibet lætamen ei adiungas. Sed bubulum spissa & grauiua poma, vt loquitur Palladius, creare solet. Sût qui cinerem misceant, hinc existimantes pyris argutiores sapes contrahi. Non duxi omittendum, quòd pyro vita breuior esse solet, quàm pyrastrò: quæ pyrus fieri recusat, & si ex vitiata pyro bene nascatur, vt tradit Theophrastus. Si sterilis fuerit pyrus & languida, fœcundabitur eo artificio quod superius expressimus. Plerique vbi adoleuerit arbuscula, altè solent ablaqueare, ex Columellæ præcepto, & iuxta radicem truncum findere, ac fissuræ cuneum tædæ pinæ, aut ex fago vel quercu, vt vult Palladius, adigere, atque ita obruere. Si lapidosos fructus emittit, iubet Quintilliorum agricultura arborem ad imas vsque radices detegi, & quicquid lapidosum inuenietur, secerni ac excludi: altera terra cribro excreta, alterius loco suffusa, & addito stercore reposita. Quod summè proderit, si rigate nō cessaueris. Si dulciora & copiosiora pyra

Pyrus sata quid distet ab insita.

Summè notanda pro florere & deflorere pyro.

De stercore pyris apto.

Remedium sterilis pyri.

Ne lapidosos fructus pariat pyrus.

*Vi pyrus co-
piosum &
dulcè ferat
fructum.*

*Remedium
agrotantis
pyri in flore
aut à vermi-
bus infesta-
te.*

*Pyra quo-
modo fiant
rubicunda
& effigiat-
a*

*Quando et
quomodo lo-
canda a cu-
stodienda
pyra.*

arborem tibi exhibere voles, trunco proximè ra-
dicem terebrato, cuneum ex fago, vel quercu, vt
longè antè Palladium scripsit Græcus Diophan-
nes, defiges, aut vini fæcem nudatis radicibus in-
stillabis. Si dum floret ægrotabit, curabis fæce vi-
ni veteris affusa radicibus ablaqueatis, per tri-
dium, regesta tum demum terra. Si à vermibus
infestentur arbor & fructus, radicibus felle bu-
bulo, vel taurino, frequenter imbutis & perun-
ctis, moriètur omnes, ac in posterum gigni pro-
hibebuntur. Sunt alia arboris huius auxilia & se-
creta, ex præcedentibus capitibus, & sequètibz
eruenda, ne sim repetendo molestus. Moro insi-
ta, rubicûda pyra feret, vt Tarentinus tradit. Mo-
dum effigiandi pyri in quas volueris formas, re-
quires ex præcedenti capite & sequentibus. Sed
de parente arbore satis: superest vt eius sobo-
lem aggrediamur: quæ hodie apud nos vsque-
adè creuit, & tot insitionum adulteratis con-
iugiis tam fœcunda ac multiplex euasit, vt sin-
gillatim persequi, sanè quàm difficile putem.
Quò fit, vt ad pyrorum condituram, reposi-
tionem & custodiam me conferre cogar. Le-
genda sunt pyra eo modo quo mala, eaque me-
thodo, nimirum die sereno, & blanda manu ne
vulnerentur, caducis & vitiatis, à sanis & integris
seclusis, decrescente Luna, & vegeto Solis calore.
Quod vbi factum erit, in picato vase diligenter
includètur: cuius os deorsum reclinabitur, atque
breui serobe eo loco obruetur circa quem peren-
nis aqua decurret. Hoc Palladij est consilium &
præceptû. Democritus optimè seruari affirmat,

si illitis pice furculis vel pediculis suspendantur. Alij sapa, vel passo, aut dulci vino mersa, vasis plenius custodiunt. Sunt qui inter scobes obruant. Plerique siccatis frondibus iuglandis inuoluta reponunt. Nonnulli in vinaceis discreta, ne se contingant, sepeliunt. Rustici inter paleas aut frumenta seruant. Alij statim lecta cum tenacibus suis, vt loquitur Palladius, picatis vrceis condunt, & oribus vasculorum gypso vel pice clausis, sub diuo obruta, sabulove tegunt. Seruantur omnium optimè, vt reliqui fructus, melle: modò non se contingant. Fit vinum è pyris, perinde atque ex malis, quod nostrates pyraceum nuncupant. Cuius modum require ex præcedenti capite, & alia pleraque huic pyrorum historiarum valde affinia & consentanea.

*Varij modi
reponendo-
rum pyrorum*

*Notanda pro
custodiendis
pyris.*

*Vinum py-
raceum.*

Arboris Cotoneæ seu Cydoniæ, ac eius pomi cura, auxilia, & secreta. Caput VI.

ARBOREM hanc à M. Catone Cotoneam appellatam fuisse tradunt, ac si diceres Catoneam, cum à Græcis longè antè Cydonia vocaretur, à Cydone Cretæ oppido, vnde primùm aduecta fuit. Amat locum frigidum & humectum, vt tradit Palladius. Quæ si in tepido statuatur, rigatione opus habet. Sunt qui scribunt illam statum mediocris situs inter naturam frigoris & caloris libenter ferre, & in locis tam planis, quàm decliuibus facillè educari, quanquam inclinata & deuexa magis desiderat. Dum ponitur, si minor est, stercore iuuari debet: si maior, cinere vel cre-

*Cotonea ar-
bor vnde di-
cta.*

*Locus arbo-
ris cotoneæ
aptus.*

Stercus *et*
rigati, co-
tonea, ad-
hec fossio.

Cotonenū
figura va-
ria.

Quomodo
effigiata fi-
ant cotonea

Remedium
pro agra
aut sterili
arbore coto-
neae, vel ali-
ter laborā-
te.

Autori mo-
lesta repeti-
no.

tæ puluere, semel toto anno radicibus immisso. Rigāda est, Paxamo autore, quoties cælestis negatur infusio. Nam sic poma sua citò matura & maiora dabit. Licebit etiam idoneis temporibus illam circūfodere, aliàs sterilefcet, aut ingenium mutabit. Sic verò in suo coroneto disponetur, ne altera, quatiēte vento, stullicidium alterius tangat, & combibat. Pomi illius figura simpliciter exprimi nequit, quoniam cotoneorum alia incisuris crispantur, colore ad aurum vergente: ex quo Græcis chrysomela, & Virgilio aurea mala, vt multis placet, dicta sunt. Alia cādidiōra videntur, odoris præstantissimi. Alia struthea nuncupantur, serotino proventu maiora, & nescio quid odoratius reliquis vibrātia. Habentur præterea syluestria, parua & in sepibus plurimū nascētia. Quotquot sunt, tenui lanugine omnia pubescunt, & fragrantī odore caput feriunt. Democritus in suis Georgicis græcis promittit cotonea cuiusque animantis effigiem repræsentatura, si in formatis fictilibus, aut insculptis vasculis adolescant, ea methodo quam in malorū historia præscripsimus. Si ægra fuerit arbor cotoneorum, amurca æqualiter aquæ remista, radicibus affundatur. Aut calx viua cum creta & aqua temperetur, arborisque trūco illinatur. Si sterilis fuerit, infœcunda, vermiculosa, lapidosa, aut aliter laborans, recurre ad ea quæ superiūs tam generali, quàm particulari præcepto scripsimus. Nā pudet toties eandem, quod dicūt, incudem tundere. Ad condituram itaq; & repositionem, custodiāmque cotoneorum venio. Quam ex pri-

scis

scis Græcorum geponicis, & Latinis rei rusticæ doctoribus, M. Varrone, Columella, Plinio, Palladio & aliis excerptam sic habet, & auscultat. Imprimis cotonea quàm maturissima & integerrima, sine macula, sereno cœlo, ac decrecente Luna colligere debes: & in lagena noua, quæ sit patentissimi oris, deterfa qua canescunt lanugine, laxè ac leniter componere, ne collidi possint. Deinde cùm ad fauces vsque fuerint composita, vimineis furculis aut circulis sic erunt arctanda, vt modicè premantur, ne cùm humore fuerint imbuta, sustollantur. Tum quàm optimo & liquidissimo melle vas vsque ad summum ita replebitur, vt pomum quoduis ibi submersum videatur. Sed summo perè tibi cauendum erit, ne immaturum illud & crudum reponas, alioquin ita indurascet, vt vsui esse non possit. Audio nonnullos cotonea osseo aut ligneo cultro (quod ferrum metuant) aperire prius quàm in melli seruanda committat, adhæc semina eximere, à quibus pomum vitari putant. Res ridenda potiùs quàm audienda. Nã ea mellis est natura, vt vitia coërceat, nec serpere patiatur. Qua ex causa etiam exanimum corpus hominis per annos plures innoxium seruat. Hæc ratio non solum cotonea custodit, sed etiam liquorem mellei & cotonei saporis exhibet, qui sine noxa potest interdum dari febricitantibus, & melomeli nuncupatur. Democritus lecta cotonea doliis multi ad sæcem vsque mergebat, atq; ita claudebat, vinum hinc odoratius reddi promittens. Alij in nouam ollam dolio vini innatantem illa recondunt, & dolium oblinunt.

*Quomodo
legenda &
seruanda co-
tonea.*

*Pulchra &
notatu di-
gna.*

*Admonitio
non asser-
nanda.*

*Mel putre-
dini resiste-
re, & vitia
queque co-
erere.*

*Varij modi
custodiendo-
rum cotoneo-
rum.*

Sunt qui foliis fici obuoluta custodiāt. Plerique stupis, tomentóve mundo vestita, in cistis concinnant & disponunt. Multi in scobe, vel milio, hordeo, aut auena, longo tempore incorrupta seruant. Sed in ea domo nec sunt condenda, nec reponenda vbi reliqui fructus fugaces, vel alij quique tenelli custodiri solent. Nam illos suo acerrimo odore vitiant ac labefactant, omniúmque maximè vvas in vicino situ iacentes. M. Cato in loco frigido & arido supra paleas rectè seruari putat, quemadmodū de malis diximus, quorum custodia cū cotoneis annuit & conspirat in multis. Non desunt qui fici, aut nucis foliis inuoluta seruent. Alij creta figulina illinunt, siccatáque in Sole, suspendunt, & dum vsus postulauerit, creatam diluunt. Plerique arculis ligneis separatim includunt, & in tabulato, siccissimo ac frigidissimo loco, vbi neque fumus, neque teter sit odor collocāt, ita vt flosculi sursum, pediculi verò deorsum spectent, nec alterum ab altero corrumpatur: deinde scobe populnea, vel abiegna interposita, luto paleato opercula munita superponunt, ne introire possit spiritus. Hæc ex antiquorum penu deprompta fusiùs persequi volumus, quòd aliorum pomorum custodiis maxima ex parte accommodari possint. Sed penè híc prætericram cydonitem, seu cydoniatum, quod fieri solet decoctis cotoneis ex saccharo simpliciter, vel additis caryophyllis & cinnamomo, deinde expressis & asseruatis. Fit etiã vinum ex his tuis, & torculari, vel molis trusatilibus expressum, cui nonnihil mellis addi debet, alioquin celeriter acore vitiat.

*Summè nota
Et obseruanda.*

*Alij modi
seruandorū
cotoneorū*

*Quomodo
fiat cydonia-
tum.*

*Vinum cy-
doniatum.*

Arboris Pruni ac eius pomi cura, auxilia, & secreta. Cap. VII.

PR V N V S læto & humido solo gaudet, opti-
 méque adolescit tepido cælo: cum tamen &
 frigidum possit sustinere, quemadmodum scri-
 psit Palladius. Si in locis glareosis & lapidosis iu-
 uetur lætamine, caduca pruna & vermiculosa nõ
 gignet. Scri potest ossiculo in putri & subacto
 solo, modò duobus palmis altè obruatur. Ponit-
 tur etiam planta sumpta ex caudice, radicibus fi-
 mo oblitis. Iuuatur frequenti humore, & assidua
 fossione. Sed quæ Damascena vocatur, sicca ter-
 ra & aëre calido lætatur, vt scribit Pamphilus
 Græcus in suis georgicis. Si læguida fuerit & mi-
 nùs ferax, amurca æqualiter cum aqua tempera-
 ta radicibus infundi debet. Vel bubulum lotium
 solum, aut humanù, idque vetus, mistum æquis
 partibus cum aqua. Vel cineres è furno, maximè
 sarmentorù, vt ex Græcorù geponicis testatum
 voluit Palladius. Eadem arbor si à vermibus aut
 formicis infestatur, rubrica & pice liquida illini
 debet. Quod modestiùs tentandum erit, ne idem
 efficiat remedium, quod venenum. Alia auxilia
 ex superioribus tibi petenda, hìc mihi sunt tacè-
 da, vt reliquis ex ordine suum concedam locum.
 Ab arbore itaque, ad fructum descendo, quem
 absque ossiculis tibi comparabis, si tenellam ar-
 borem ad binos pedes recisam vsque ad radicem
 findas, abrafaque & excauata scalpro vtriusque
 partis mèdulla, confestim seiunctas parteis vin-
 culo constringas, superiorémque partem ac diui-

Quo solo
 gaudeat pru-
 nus, et quo-
 modo poma
 vermiculo-
 sa non gi-
 gnat.

Quomodo
 ferenda pru-
 na.

Remedium
 languida
 pruni, &
 minus ferax
 eius.

Remedium
 contra ver-
 mes & for-
 micas pru-
 nã infestã-
 tes.

Vt nascan-
 tur pruna
 sine ossicu-
 lis.

furas laterum fimo, vel argilla, ceráve obducas, ac charta madida munias: elapso anno obfirmata cicatrice omnia coaluisse perspicies. Hanc deinde arboré surculis qui fructú non tulerút inferes, & sine ossiculis poma proferet, siue illa fuerint pruna, siue cerasia, persica, mespila, palmulæ, lapidósæve corna. Prunorú differentiæ apud nos esse solét innumeræ, & ferè inexplicabiles. Nã ex his alia reperiuntur herbaceo colore perfusa: alia rubro, semirubro, eburneo, luteo, purpureo, nigro, cæruleo, ac variegato. Quædã prætereà videtur magna, quædã parua, & quædã mediocria. Dulcia nõnulla, alia acida, vinosã, dura, mollia, rotúda, ouata, & oblonga. Quæ omnia post Catoné cœpisse scribit Plinius. Habetur & nucibus insita, quæ faciẽ, & succú adoptionis repræsentant, ab utroque parente nuci pruna appellata. Prima omniú laus Damascenis tradi solet, à Damasco Syriæ monte, vt scribit Galenus, oriundis & cognominatis. Seruantur optimè, vt tradit Pamphilus Græcus, cadis vino dulci, vel nouo expletis, modò in his fluitarint, & vasa diligenter operta fuerint. Secundas parteis sibi vendicant, quæ pruni dactyla vocantur, à digiti longitudine, vt puto dicta: ouata pomi specie, & carne suauis, necnò insitionis mægonio nusquã non nascétia. Quæ ex omni genere seruari debent, ea integra & sine vitio aut vermiculo, die serena legenda sunt, & in picata fidelia reponenda defruto aut passo plena, vt pomú omne demergatur: cui operculum diligenter gypsum superaddetur. Siccantur etiam in Sole per crates, sicciore loco disposita, vt scribit Pallasius.

*Prunorum
differentiæ
varietas.*

*Nuci pruna
insitione cõ-
parata.*

*Quomodo
optimè ser-
uetur pru-
na, & qui-
bus laus tri-
buatur.*

*Quæ serua-
ri debent pru-
na, quomo-
do legenda
& reponẽ-
da.*

dius. Sunt qui in aqua marina, vel feruente muria, recenter lecta demergant, & inde sublata, aut in furno tepido, aut in Sole resiccant.

Arboris Cerasi, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. VIII.

CERASVS frigidis & humidis locis delectatur, vt tradit Florentinus in suis Græcorum georgicôn placitis. Cui astipulatur Palladius, scribens eam frigidum cæli statum amare; & solum positionis humectæ. Plinius, septentrione, & frigidis aquosisque montibus gaudere testatur, adhæc scrobes altas amare, & spatia largiora, necnô assiduas fossiones. Vultque ramos illius putres, marcescentes ac siccos amputari: adhæc quos densius arctatos protulerit, nimirum vt rarefcat. In qua sententia etiam Palladius totus esse videtur, adfirmans præter hæc cerasum tanta esse ad comprehendendum facilitate, vt virgulta (nec dum sparsa officula) in vitibus pro adminiculis posita, in arborem prosiliisse viderit: non omitrens trunco ac nouellis ramis illius lanuginem quandoque innasce, quæ si obstinatè adhæserit, totum corpus arboris putrefacit, quare deber sedulò deradi priusquam inseratur trunco, alioquin officiet. Porro finum vsque adeò horret oditque, vt admoto eo degenerare palam conspiciatur. Valde autem proficit ac iuuatur, si sui ipsius putamina falce concisa circum radices sepeliantur, ibique marcescant: quemadmodum adnotat And. Matthiolus commentariis suis do-

Quibus locis, quòve cæli statu gaudeat cerasus.

Quomodo tractanda arbor cerasi.

Ceraso summa facilitas ad comprehendendû.

Cerasum finio nõ fauere, & quemodo stercorenda.

Nulla arborum suã sobolẽ tã propagat, quã Cerasus.

Etissimis in Dioscoridem. Sanè nulla est arborum quæ suam sobolem & propagationem magis adaugeat. Nam eius humore & salua, seu fœcundo quodam spermate, grauida facta terra, in campis, montibus & syluis adeò numerosas plãtas concipit, procreat & parit, vt nihil numerosius, frequentius atque admirabilius occurrat. Speciosissimos satiuarum omnium fructus profert diuersorum generum, quò fit vt diuersa quoque sortiantur nomina: quæ hïc explicare non admodũ laboro, contentus docere, quòd

Quid Cerasus Francis propriè appellatur, & eius pictura

Cerasi fructus morosis palati gratissimus.

Gradus maturationis cerasiorum.

Francis Cerasij nomen fructus ille proprium sibi fecit, qui mediocri arbore nascitur (interdum pumila, quasi frutice, chamæcerasum rectè dixeris) pediculo breui, rotundulo pomo, pulcherrimè & iucundissimè inter virentia folia (carbunculi modo) rubente, dum maturuit: cui caro multa, mollis & succosa inest, officulum in meditullio claudens. Solet vsus eius maximè placere grato acore, vnde morosa ægrotantium palata mirè recreat, & prægnantium malaciis, antequam maturescat, summè expetitur. Quòd ad gradus maturationis attinet, primùm virent cerasia, mox albescunt, inde pellucido rubore illustrantur. Sunt quæ ab vno latere rubent, altero albent. Quædam etiam nigricant. Alia maculis quibusdam interspersis distinguuntur. Vnde rectè Ouidius:

Quæque sibi vario distinguit poma colore,
Audiant hæc cerasus, stipes inanis erit.

Florentinus rusticæ disciplinæ apud Græcos doctor insignis, tradit arborem cerasij fructum bonum

num & dulcem nunquam exhibituram, nisi fuerit alteri arbori insita. Quæ si humore nimio concepto putrescere obseruabitur, ex Palladij consilio, foramen in trunco excauari debet, quo ille possit educi. Si formicas patitur, succum portulacæ licebit affundere, cum aceti parte media mistum, aut fœcibus vini truncum florentis arboris illinere. Præcoces fructus dabit, si ante florum exortum, calx viua radicibus circumponatur, aut aqua calida sæpiùs infundatur, sed postea paruo temporis tractu inarescit. Optimum est huius arboris poma interuelli, vt quæ relinquentur turgescant. Si quis, vt Florentinus tradit, Ceraso nigram vitem inserat, verno tempore vuas profert. Si exossata habere cupis cerasia, hoc est ossiculis carentia, ex Gargilij Martialis sententia, vt Palladius adnotauit, teneram adhuc arborem ad binos pedes recides, & vsque ad radicem findes, abrasaque ferro partis vtriusque medulla, illicò seiunctas partes vinculo perstringes, & summum ac diuisuras laterum fimo oblines: post annum ducta cicatrice dum diuortia coalescent: eidem arbori furculos qui adhuc fructum non tulerunt inseres, & hinc sine ossibus poma recipies. Sed melius erit audire loquentem ea de re Democritum, rei agrariæ apud Græcos consultissimum. Si tenellum (inquit) cerasi caudicem radice tenuis scindas, non vulnerata parte ima, medullamque ferramento ad eam rem apto eruas: deinde lacrymam cyrenaicam infundas aqua dilutam, donec sapæ consistetiam referat, & humente charta dictum caudicem, non neglecto admi-

*Remedium
putrescentis
cerasi.*

*Quomodo
fiant præco-
cia cerasia.*

*Quomodo
fiant cerasia
ossiculis ca-
rentia.*

*Vt Cerasia
prodeant e-
nucleata,
ex Demo-
crito.*

niculo, liges ac fulcias, ne lacryma effluere possit, ac rursus octavo die eadem lacryma perfundas, ut germina exciter: hoc faciens enucleatum fructum habebis, non dicam cerasi, sed alterius arboris pomum ossiculatum ferentis. Secreta alia & auxilia sunt de superioribus eruenda. Hic non omittam quod cerasus lauro conuenienter inseritur, sicuti in nostro Insitionum opusculo docuimus. Nam hinc quandam odoris gratiam sibi conciliat fructus, qui inter redolentia ac viridissima lauri folia speciosissimus spectatur, & à veribus minus infestatur. Quod ad condituram & custodiam attinet, ratio à Florentino Græco sic est tradita. Cerasia ante Solis exortum arbore sua decerpta mittuntur in vas cuius fundo substrata sit satureia, iterumque alternis sternitur satureia, deinde cerasia, vsquedum vas oppletum fuerit: cui nonnihil aceti dulcis, vel, ut placet Ruellio, acidi mellis aliquantum dulcescentis, superfunditur, vase diligenter operculato. Seruantur etiam interpositis arundinum foliis alternatim, ut nunc dictum est, in cado digestis. Multi æstuante & candenti Sole, vsque ad rugas siccant: vel blando & temperato ignis aut clibani calore, eoque modo optimè seruant, ad sanorum & agrotantium usum.

*Cerasum
lauro conuenienter
inse-*
retur.

*Cerasiorum
conditura
et custodia.*

*Modi alij
custodiendo-
rum cerasio-
rum.*

Arboris Mori, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta.

Caput IX.

MORVS amar loca calida & sabulosa, Palla-
dio autore, fossionibusque & stercore plu-
rimum

rimùm delectatur, non in profundum, sed ad radicem vsque superficiem, vt Berytius Græcus geponicus tradit. Assiduo humore non admodum gaudet, cui putria, arida & superflua, post triennium sunt putanda. Semine prouenit si lecta granùla deponantur, sed rigari continuò desiderant. Seritur meliùs taleis & cacuminibus sesquipedalibus, vtraque parte laui gatis, & fimo oblitis. Plantę eius trãslatę scrobes altiores desiderant, & interualla maiora, ne altera vmbri alterius prematur. Vitibus summè est amica, vrbana rum omnium nouissima, & serotino germinatu florescens, nec nisi exacto frigore: ob id dicta arborum sapientissima, vt Plinius scribit: licet nomen fatuę & stolidę à Græcis adepta fuisse videatur. Folia eius vrina madefacta pilum coriis detrahunt, illisq; aluntur vermiculi qui mirabili naturę artificio & spectaculo sanequàm iucundo, sericum vellus nobis conficiunt. Sed hęc Mori Plinianum miraculum nobis tacendũ non est. Morus, inquit, laurus & hederamutuo attritu ignẽ facillè concipiunt: quod exploratorũ vsus in castris, pastorũque industria reperit. Quoniã ad excutiendum ignem non semper lapidis occasio est, teritur lignum ligno, & arido fomite excipitur scintilla, sed nihil hederam præstantius quę teratur lauro, laurũque terat. hætenus Plinius. Nonnulli scripserunt arborem Mori feraciorem & proceriorem fieri, si forato prorsus trunco, cunei inferantur terebinthi hinc, inde lentisci. Eadem, vt Berytius tradit, si populo albę inferatur, vel inoculetur, candida

Quomodo tractanda & curãda arbor Mori.

Quomodo ritè proueniat morus.

Morus vitibus summè amica.

Pulchra & notatu valde digna.

Mori lœnũ attritu ignẽ concipere.

Quomodo fiat feracior morus, & candidos ferat fructus.

mora proferet. Quæ Italia tam copiosa habet, quàm nos nigra, pomo cartilagineo constantia.

*Quomodo
reponenda
& seruan-
da mora.*

Quod vnum exortu candidum est, dum pubescit, rubrum, vbi maturuit adedò nigrum, vt manus sanguineo tingat colore, qui moris acerbis optimè eluitur. De repositione & diuturnitate, Berytius hæc posteritatis memoriæ mandauit. Mora in vitreo vase diligenter condita plurimo tempore durant, proprio ipforum iusculo & vino demersa, ac diligenter operta, modò non fuerint nimium matura, vieta, & flaccida, seu languida.

*Arboris Persicæ ac eius pomi cura, auxilia, &
secreta. Cap. X.*

*Quibus lo-
cis proue-
niat Persicæ
malus.*

PERSICIS scatent Gallica rura, & maximè vineta. Proueniunt locis qualibuscunque: sed frondibus, pomis, & durabilitate præcellunt, si calidum cælum, arenosumque solum, nec non aridum sortiantur, quemadmodum scripsit Palladius, & ante illum Plinius. Frigidis locis & maximè ventosis, nisi obiectu aliquo defendantur, citò interit hæc arbor: quæ plurimum lætatur suorum foliorum stercoratione, & opportuna ablaqueatione. Ossa in pastinatis arcis sunt ponenda, binis à se pedibus separata, vt cum ibi plâta creuerint, commodè transferri possint. Nec debent altiùs duobus aut tribus digitis obrui, cacumine deorsum verso. Dum tenera erunt germina, sæpè herbis circumfossa liberari cupiunt, transferrique post bimatam scrobe breui. Sed à se non longè statuen-

*Frigida lo-
ca & ven-
tosa persicis
exosa.*

*Quomodo
ponenda
persicorum
ossa.*

*Quâdo &
quomodo
transfe-
nda persicæ
arbor.*

statuendæ erunt arbusculæ, vt à calore Solis se inuicem ex pellant ac defendât. Quæ si irrigentur poma ferent maiora: nam assiduo potu hæc arbor inebriari desiderat, maximè per ætatem: nec alia est quæ coloniam frequenter mutare libentiùs sustineat. Habitu multò lætior euadet, vt Florentinus in suis testatus est Georgicis, si simulatque poma persica ederimus, illorum ossa ponamus & conferamus, carnis parte aliqua in eis relicta. Verùm, cùm arbor hæc celere sentiat senectam, pruno aut amygdalo amaræ inserendam esse præcipiunt Græci. Quæ si languida videbitur, veteris vini fæces aquæ mistas oportebit infundere: & frequenti aggestione cumulare, versperinòque humore iuuare, ac obiectis vmbra culis defendere, si ardore Solis siccata contabescat. In quam rem etiam proderit serpentis spoliolum appendere. Si vermibus infestatur, cinere amurcæ misto extinguentur: vel bouis vrina cum aceti tertia parte confusa. Si à pruinis periclitatur, sterçus illi ingeratur: vel vini fæces cum aqua permixtæ: vel, quod magis prodest, aqua in qua faba fuerit incocta. Contra vitia omnia proficit spartum alligatū, vel suspensa ramis spartea. Poma persica sine ossibus tibi comparabis, vt in suis Georgicis tradit Africanus, si in perforatum infernè truncum, excisa medulla, salicis vel cornipalum adegeris. Vt persica admirandæ magnitudinis tibi compares, amygdalas item ac nutes & similia, accipies tres vel quatuor nucleos ex illis, quos ita coaptabis vt corpus vnum constituere videantur. Hos iunctos, & si opus fuerit, colliga-

Vt lætior euadat mal' Persica.

Remediū læguidæ & tabescentis persica.

Ne à vermibus infestetur, aut à pruinis periclitetur.

Vt persica sine ossibus producantur

Modus ingentiosus vs fiat persica eximia magnitudinis

tos, in vas aliquod terra stercoreata plenum im-
mittes plantabis ac sepelies: sed ita vt vas illud
foramen habeat in operculo per quod nucleorū
germen exire cogatur. Sic fiet vt nuclei illi in vnā
coalescant arborē, quæ suo tēpore fructus exi-
miæ magnitudinis ac pulchritudinis edet ac pro-
feret. Sūt qui nucleos nō in vas, sed fistulam aut
tubulū terra saturum mittant. Si id multò leuius
& facilius tibi comparare voles, diligenter inter-
legenda erunt persica illa quæ parua & languida
apparebunt, nimiāque vbertate matrem onera-
bunt: vt arboris succus ad reliquorum nutrimē-
ta conuertatur. Sic enim saliuæ copia in paucio-
res fœtus se conferens, illos altili saginabit incre-
mento, ac maiores reddet. Si rugosa nascantur
persica aut putrida, iubet Palladius circa imum
truncum corticem recidi: & cū inde modicus
effluxerit humor, argilla vel paleato luto plagam
contegi. Si caduca & deflua fuerint persica, nu-
datis radicibus, cunei lentisci vel terebinthi adi-
gantur: aut arbori terebratæ in medio, palus sali-
cis imprimatur. Si inscripta & figuratā nasci cu-
pis, ex Democriti consilio id assequeris, si excisa
aut derafa carne pomi, os triduo in aqua mada-
scat: & aperto sensim ligno, nucleus exclusus æ-
neo stylo cortice tenus, quibus placebit literis
aut figuris non profundè exaretur: deinde in suū
alucolum remittatur, & commissis carinulis, fi-
mo, charta, aut foliis inuoluatur, & feratur, rige-
tūrque si opus erit: quidquid enim in eo nucleo
scripseris, aut figuraueris, enatum inde pomum
illud repræsentabit. Quodd si voles rubrum ha-
bere,

*Via alia
modus fa-
cilior.*

*Ne sint ru-
gosa persica
aut putria*

*Ne caduca
& deflua
sint persica.*

*Quomodo
inscripta et
figurata na-
scantur per-
sica.*

*Vt rubra
nascantur
persica.*

bere, id ipsum, eodem affirmate Democrito, obtinebis, rosas purpureas sub arbore confitis. Vel si in ossium internos sinus, post septem dies, quando patefieri incipiunt (nam totidem diebus obruta ossa sponte fatiscunt) cinnabarim vel minium infundas: & strictim obligata ossa illa, ut cohaereant simul cum suis nucleis, adhibita omni cura sepelias: sic rubra intus & in cute sua dabunt arbores persica. Si alium quemuis infuderis colorem, saporem aut odorem, in similem nata progenies degenerabit. Hic penè præteribam persicorum genera: quæ tria vulgo obseruari solent. Vnum populare, cuique notum: quod sub æstatis finem consuevit maturescere, citius, tardiùs, pro cæli & soli natura. Alterum ex re duracinum dicitur, quod caro ossi tam pertinaciter hæreat, ut auelli nequeat: Pressum vulgus nūcupat, quia interiori ligno caro, ceu agglutinata apprimitur. In quo etiam genere inueniuntur, quæ sanguinea pulpa, & succo manus inficiant: adhæc, quæ cotoneorum more, intus & extra valde flavescant. Tertium genus præcox & antepersicum appellatur, olim Armeniacum, initio æstatis maturefcens, & cætera persica longè præueniens: ex quo nomen habet: dicique solet à nostratibus Abriocum. Alia sunt genera olitorio mangonio, & insitionis adulterio prognata, quæ hîc prudens omitto. Popularibus primi generis, Plinij seculo nihil fuit fugacius, nam longissima decerptis erat bidui mora, & ob id cogebant se venundari, ut scribit. Duracina, Palladio autore, muria & oxymelite condita, vel aceto mulso, optimè seruan-

*Notanda
quia pul-
chra.*

*Persicorum
genera tria.*

*Persica san-
guinea &
flava.*

*Præcox,
antepersica
& arme-
niaca.*

*Popularib⁹
persicum ni-
hil fugacius*

*Quomodo
custodienda
persica.*

tur. Eadem detractis ossibus, prunorum more, in Sole vel clibano siccantur. Sæpè etiam ossibus exemptis, melle condiuntur, sapore grato ac iucundo. Seruantur præterea si umbilicus eorum, gutta picis calentis oppleatur, & ita sapæ innatare cogatur, vase diligenter clauso. Quæ omnia etiam præcocibus, & aliis carne duriore & minùs aquea constantibus, qualia sunt Parisiensibus Corbelliana, facilè accommodari poterunt: iis præterea quæ loco sicco & lapidoso nascuntur.

Aduertèda quia pulchra.

Corbelliana persica.

Arborum Mespili & Sorbi, pomique earundem, cura, auxilia, & secreta. Cap. XI.

MESPILVS Gallis nunc Messierus, nunc Messierus vulgò dici solet. Cuius duo obseruantur genera. Vnum, quod rarioribus spinis horret, in dumetis, nemoribus, & viuis sepibus, quasi syluestre nascens. Huic pomum paruum inesse solet, & per initia tam acerbum, vt vix edendo esse possit, nisi hyemis frigidibus mollescat. Alterum grandiore pomo sese profert, ita vt magnitudine mala sæpenumero peræquet, absque vllis spinis: quòd crebro insitu & cultu in hortis habitasse, & feritatem deposuisse dubium non est. Locis calidis gaudet, sed tamen irriguis, vt tradit Palladius. Frigidis etiam prouenit, sabulone pingui, aut glareosa terra cui arena permista sit, vel argilla cum saxis. Putari amat, necnon circumfodi, & parco humore inter siccitates refocillari. Nostrates ligno huius ad

Mespilorum genera duo.

Vnde magnitudo in mespilis.

Quibus locis gaudeat mespilus.

vcna-

venabula & aurigarum flagella vti plurimùm solent. Vermibus in senecta crebrò infestatur mespili arbor, qui prægrandes, & quàm ceteris arboribus diuersi cernuntur: purgandi æreo stylo, vt Palladius admonet, atque amurca, vel humana vrina vetere, aut viua calce perfundendi, sed parcius, propter arboris noxam. In quam rem plurimùm etiam proderit decocti lupini aqua. Si labuntur poma, frustum de eius radice præcisum, in media truci parte figatur. Si molestæ sunt formicæ, rubrica cum aceto & cinere temperata necabuntur. Arbore huic pomum rotundum esse solet, ac viride dum pubescit, fuluû verò ac molle dum maturuit, fundo in latitudinem resimo & barbatulo, coronæ modo, quod Politianus in Rustico sic expressit, *Regùmque altis imitata coronas, Mespila*. Inest illorum pomo astringens ingenium. Galenus communi vocabulo tricocum, quasi triossum, aut trigranum ab aliquibus appellatum dicit: quoniam tria intus grana, siue lignea ossicula, seminis loco plurimùm continet. Quod ad custodiam attinet, in parète arbore diu durare possunt mespila, vel in vrceolis picatis, vt habet Palladius, aut in ordinem suspensa. Vel, vt quidam volunt, posca aut sapa condita. Die serena legi debent circa meridiem, & paleis obrui differeta, ne vicissim contactus ea vitiet. Si cum pediculis semimatura legantur, & salsa aqua per dies quinque macerentur, postea sapa infundatur vt enatent, perbellè seruabuntur. Quod facere si nequeas, etiam melle, si minus matura collegeris, rectè custodies. Per gelicidia acerbitate domita,

*Quomodo
à vermibus
expurganda
sit mespilus.*

*Ne labatur
poma mespi-
li, & mole-
ste sint for-
mica.*

*Pulchra de-
scriptio fru-
ctus mespili*

*Quomodo
custodienda
mespila.*

*Notata di-
gna quis
pulchra.*

in passo vel mulso à plerisque decoquantur, addito cinnamomi momento. Sed cùm hîc hortulanum agam non Apicium, isthæc cocis curanda relinquo.

Quenam loca Sorbis apta.

SORBUS, Gallis Cormierus, vel Sorbierus dici solet. Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, vt scribit Palladius. Quod ex Theophrasto translatum esse videtur, qui sorbum viuacem esse prodit solo alsioso & humecto: vnde paulatim sterilefcere tradunt, si ad feruentia loca deuenerit. Nascitur semine, radice & auulsione.

Notanda pro educatione Sorborum.

Quæ si trāsferēda est, robustior esse debet. Scrobem altiorem desiderat, & spatia longiora: vt (quod illi maximè prodest) à vêtis frequentibus agitata grandescat, quemadmodum tradit Palladius.

Quomodo à vermibus liberetur sorbus.

Vermibus rufis & pilosis summè est obnoxia per senectam, qui medullæ interna sectantes, arborem ad interitum tabémque perducunt. A quibus libera euadet, si aliquot ex iis sine arboris iniuria detracti, vicino concrementur incendio, nam ita vel fugere, vel perire credūtur. Si minus ferax fuerit arbor, tedæ cuneus radicibus inserēdus est. Vel circa partem vltimam fossa facta, cumulo ingesti cineris adæquanda. Ante trimatum non censetur esse fœcūda: cuius fructus cùm largè proueniunt, vuæ modo facti, congestique visuntur, ex vno petiolo faui speciem præbentes.

Vt ferax et fœcūda fiat sorbus.

Pomorū sorbi differentia quatuor

Hos vermiculus etiannū crudos, acerbillimósque exest, vt scribit Plinius: qui pomorū sorbi differentias quatuor statuit, vni rotunditatem mali ascribens: alteri turbinationem pyri: tertio oualem formam: quartum torminale nuncupat, remedio

medio tantum probabile. Seruantur hoc modo: Lecta duriora ac posita, ubi mitescere cœperint, fictilibus vrceolis vsque ad plenum clauduntur, gypso desuper tectis: postea scrobe bipedanea loco sicco & aprico merguntur, ore peruerso, vt loquitur Palladius, & terra spissius calcata. M. Cato in sapa diu posse seruari tradit. Cui subscribit M. Varro, addens in arido vbicunque posita, facile per se durare. Quæ etiam dissecta, nonnulli in Sole, vt pyra siccant, seruântq; vasculis in hmem. Cùm vti volunt, aqua feruente macerant, ac ita reuirescere cogunt, sapore sanequàm iucundo. Alij integra cum ramis dolio picato suspendunt, illitis pice omnium furculis, exclusaque aura quacunque operculo ac gypso, dolia ab aqua & humiditate procul esse satagunt. Quiddam, vt tradit Columella, in defruto illa commodè seruant, addito spissamento aridi fœniculi, quo deprimantur, ita vt ius supernatet: deinde picato operculo vas claudunt, & gypso illinunt, ne quis possit intrare aut abire spiritus. Fit ex maturis sorbis, sicut ex malis & pyris vinum apud multos: adhæc, omphacium & acetum ex immaturis.

*Quomodo
seruanda
sorba.*

*Alij modi
custodiēdo-
rum sorbo-
rum.*

*Pulchra &
notatu di-
gna pro sor-
borum reposi-
tione.*

*Vinum, om-
phacium, &
acetum ex
sorbis.*

*Arboris Nucis, seu Iuglandis, eiusque fructus, cura,
auxilia, & secreta. Cap. XII.*

Nv x, siue Iuglans, arbor est pueris ac senibus notissima, quæ locis siccis & frigidis gaudet, nec non lapidosis, quemadmodum post Plinium scripsit Palladius. Columella agrum calidum, durum & siccum desiderare tradit. Potest tamen &

*Quibus lo-
cis gaudet
nux.*

*Quomodo
serēda nux,
& ante sa-
tionem præ-
paranda.*

*Notāda pro
nucum pe-
sione &
plātatione.*

*Quomodo
& quando
transferen-
da nux.*

*Nucem de
omnibus ar-
boribus citò
ac facilitè
prouenire.*

locis temperatis inuante humore educari. Seren-
da est nucibus suis eo modo quo amygdalus, sed
priùs fìccari debēt in Sole, vt exhauriatur humo-
ris noxium virus. Idem Columella præcipit eas
macerandas esse in aqua mulsa, nec nimis dolci
ante depositionem: nam ita iucundioris saporis
fructum cùm adoleuerit arbor præbebit: ac inte-
rim melius & celerius nasceretur. quod de Auella-
na multi intelligēdum censent. Palladius admo-
net nucas eas transuersas ponendas esse, vt latus
ac commissura terræ infixæ sepeliatur, & cacumē
ad Aquilonis partem vergat. Columella ternas
in trigonum statuit, sed ita vt pars acutior sit in-
frà (quia inde radices mittit) & nux à nuce mini-
mè palmo absit, ancēpsq; ad Fauonium spectet,
Vt vt fuerit, lapis vel testa subter apponi debet,
vt radicem nō simpliciter, sed repercussu disper-
gat. Hęc de iuglādibus obscurè tradita, ad amyg-
dalas cum Plinio libenter detorquerem: & si iug-
landes nucas commissuris iacentibus porrectas
optimè feri præcipit. Quarum arbor quò sapius
transferetur, eò latior euadet. Quod fieri exped-
dit, dum bima est in locis frigidis: in calidis verò,
dum trima. Cuius radiculæ refecari non debent,
vt fieri solet in aliis arboribus, quin potius bu-
bulo fimo tingi, vel quod melius erit, cinere in
scrobibus respergi, ne stercoris calore aduratur
arbuscula. Nulla est arborum (post cerasum) quæ
vel facilius, vel melius proueniat. Cuius rei testē
proferemus Ouidium, apud quem nux querula
hunc in modum loquitur:

Sponde

Sponte mea facilis contempto nascor in agro:

Parsque loci qua sto, publica penè via est.

Scrobibus altis admodum delectatur, vultque interualla magna, quia stillicidiis foliorum suorum, proximis vel sui generis arboribus nocet. Ita enim frondis proicctu diffunditur, vt per ipsam non desuât imbres, sæuâque stilla est, quemadmodum scribit Plinius. Apud quem etiam lego vmbra arboris huius, satis quibusque non nutricem esse, sed nouercam, vnde quæcunque attigit haud dubiè venenat. Arbor hæc inferiore sui parte fertilior esse solet, neque cariem, neque vetustatem sentiens. Idque de multis singulare habet, quod se frangi sonitu prænunciat, ita vt præsentire homines possint. Quod in Antandro contigisse tradit Plinius, omneiq; è balneis terrefactos aufugisse. Sed mirabilis esse solet illius cum quercu antipathia: tam enim pertinaci odio dissident, vt iuxta nucem iuglandè depecta quercus moriatur, imò verò altera in alterius scrobe posita elanguescit: & si nucem in quercum senio mutari nonnulli tradiderint. Damageron in suis Georgicis græcis scribit, nucem meliorem fieri, meliusque adulescere, si vrina pueri impuberis, vel nondum Venærem experti, diebus quinque præmaceretur, antequàm terræ committatur, & ita plantetur. Quod etiam in amygdalis commendatur, vt sequenti capite scribemus. Si caudici, vel radicibus cinerem iugiter affuderis, corticis teneritudinem & nuclei fragiliorem carnem, fructuumque densitatem procurabis. Eadem lætior euadet, ac citò adulescet, si cupcum clauum,

Nucis arboris stillicidia nocere, ad hæc vmbra.

Mira de nucis arbore, et notanda.

Nucis et quercus summa antipathia.

Quomodo nux optime adolescas.

Quomodo cortex nucis fiat fragilis.

*Quomodo
modosam du-
ritiem exu-
at nux, &
fructum nō
perdat.*

*Ne vitio se-
nellæ exca-
uetur nux
& inter-
hiet.*

*Ne ligno-
sum fructū
nux progri-
gnat.*

*Quomodo
gignantur
nuxes a l'fq;
putaminib;*

*Notanda
quia valde
pulchra.*

aut ligneum palum ad medullam vsque transfi-
xeris. Nodosam duritiem exuet, ac nuces facilè
friabiles dabit, si truncum terebro per medullam
traieceris, atque foramini parem vlni cuneum
adegeris. Si fructum amittit, & defluum habet,
verbasci radicem, vel coccineum pannum detritum,
& sterquilinio acceptum, amuleti vice sus-
pende, aut illiga. Hæc Damageron. Ad Palla-
dium redeo. Si senectæ vitio, inquit, excavetur
iuglandis arbor, longus canalis à summo trunco
ad imum excudi debet: sic enim Solis & venti be-
neficio diffiantur ac durefcunt quæ in marcorem
transibant. Arcebitur autem hiantis cauernæ vi-
tium, frequenti arboris ablaqueatione. Si præ-
durum & lignosum fructum gignat, cortex in or-
bem vulnerandus erit, vt noxij humoris vitium
deducatur. Alij radicum summa præcidunt. Ple-
rique terebratæ radici buxum cuneum impo-
nunt, aut cupreum, ferreumve clauum. Africanus
pollicetur in suis georgicis, iuglandes sine puta-
minibus nuces edituras, quas Tarentinas nuncu-
pant, si fractis vtrinque carinis, integer nucleus
illæsa prorsus carne, lana aut vitigineis foliis re-
centibus obuoluetur, quò minùs à formicis enu-
cleatus arrodatur, dein terræ mandetur. Africa-
no subscribunt Florentinus Græcus, & Palladius
Latinus, promittitq; ille, amygdalis idem euen-
turū, si trunco & radicibus assiduè cinis circum-
fundatur: imò verò & reliquis fructuum generi-
bus, quæ testam forinsecus habent, si iuxta præ-
cedentem modum eorum arbores plantentur.
Quod nuciferæ arbori quæ ætatem tulit, si vo-
les

les accommodare, lixiuio per annum continuu-
ter in mense rigabis. Cæterum quia arbor hæc
sata quæuis, vt diximus, sua vmbra & præsentia
lædit, atque hortis ob id inutilis esse censetur,
(hanc nisi in extremo margine fundus alat) idcir-
cò cuperét plerique rationem inire, qua vel are-
fceret, vel annosa & grandis facilè extirparetur.

*Quomodo
nucifera ar-
bori quæ æ-
tatem tulit,
succurratur*

His Democritus huic in modum satisfacit. Ie-
iunus (inquit) lentis grana aliquot mande seor-
sum: quæ dum adhuc in ore versas, pubescentis
flore iuglandis ramum quem volueris demorde,
arbor paulatim distabescet. Id si non placet, fla-
grans igni clauus (vel lentis granum, vt legit Ruel-
lius) radicibus imprimatur. Aut in traiectam te-
rebro arborem, puerile lotium, vel cuneus myr-
teus immittatur: præsertim dum floret. Aut radi-
ci ablaqueatæ dictamnus, faba, vel pannus men-
struo muliebri imbutus, admoueat: nam ita ar-
bor tabida ariditate conficietur. Sunt qui in te-
rebratam medullam viuum argentum iniiciant.

*Quomodo
facilè extir-
panda sit &
perdenda
nux annosa*

De extirpatione quarumcunque arborum, quan-
do huc incidimus, hæc apud Plinium reperi. Syl-
uæ extirpandæ rationem Democritus prodidit,
lupini flore in succo cicutæ vno die macerato, &
radicibus ablaqueatis resperfo. Sunt qui sub die-
bus Caniculæ illas ad medullam perforét, & pe-
troleum cum sulphure iniiciant. Ferè hîc prære-
rieram quod à multis traditum & obseruatum
audio, nimirum nucem arborem crebra vapula-
tione emendari & fœcundari: vel fidem faciente
hoc populari disticho,

*De extirpa-
tione qua-
rumcunque
arborum.*

*Nux vapu-
lando, vt
mulier &
asinus, emē-
dasur.*

*Nux, a sinus, mulier, simili sunt lege ligata,
Hæc tria nil rectè faciunt si verbera cessent.*

*Prognostico
fertilis
vel sterilita
tis à nuce.*

His utcumque positis non prætermittam pulcherrimum fertilitatis, vel sterilitatis præfagium & prognosticon, quod ex nucis arbore Virgilius posteritatem latere noluit, licet multi amygdalæ ascribant:

*Contemplator item (inquit) cùm se nux plurima
sylvis*

Induet in florem, & ramos curuabit olenteis:

Si superant fructus, pariter frumenta sequentur,

Magnaque cum magno veniet tritura calore.

At si luxuria foliorum exuberat umbra,

Ne quicquam pinguis palea teret area culmos.

Hic dissimulandum non arbitror, quod Juglandis cortex lanis tingendis, & rufandis capillis, Plinio autore, adhibetur. Quinetiam digitos & manus suo attritu infuscare solet. Quod nux que rula sic apud Ovidium testatur,

Nostra notat fusco digitos iniuria succo,

Cortice contactas inficiente manus.

*Fructus nu
cis pulcher
rima descri
ptio Et pi
cluta.*

Sed omissa arbore, ad eius fructum, si placet, veniamus, quem duplici munimento & inuolucro regi, nullus est qui non videat, puluinato primùm calice, herbaccòque cortice: mox ligneo proamine, compactili carinarum loculo, & tenui tunica intus armato, quot modis fœtus in parente solet esse, ut scribit Plinius. Quæ causa nuptiis religiosas fecit nuces: olim à Regibus è Perfide translatas, & ob id regias ac persicas nominatas, ut autor est ille idem Plinius. Hic

*Cur nuptiis
religiosa
sint nuces.*

non

nō tacebo, quòd à capitis grauedine, quam foliorum odore in cerebrum penetrante, nux inducit: nec non à grauitate vmbrae, karyon Græcis dici solet: quibus kara, Attico idiomate, caput significatur. Sic à Latinis ob easdem causas, à nocendo nux (vt opinor) nomen habuit. Cæterùm iuglandē nuncupari volunt, ac si dicerēs Iouis glādem, interlisis literis. Quo nomine primo mundi æuo ita appellatam fuisse plures tradunt. Quippe cùm homines diu glandibus victitassent, inuenta tandem arbore quæ nuces ferebat, degustato nucleorum eius sapore, dulcedine illorum mirum in modum illecti, nuces, Iouis glandes ob præstantiam & excellentiam appellauerunt. Ad pensum redeo. Nucibus cortex sponte exutus maturitatis indicium præbet, ac tempestiuitatem faretur. ex quo tunc excuti debent. Seruantur optimè vel paleis obrutæ, vel arena, vel foliis suis aridis, vel arca ex ligno suo facta, si in ea claudantur, vel si cepis remisceantur. Quibus hanc contubernalis hospitij vicissitudinem rependūt, vt eis acredinē tollant, & proinde suauiores reddāt, quemadmodum Palladius adnotauit. Apud quem Gargilius Martialis (cuius ineminit Seruius in Georg. Virgil. vt antea monuimus) asserit se expertum nuces post annum virides inueniri, si liberæ putaminibus suis melle demergantur: additque, ipsum mel ita medicabile fieri, vt ex eo concinnata potio faucibus & arteriis medeatur. Sed hæc sequenti narrationi medicæ erant contextenda. Istud pro coronide erit. Si in aquæ sitalam virentis iuglandium cortices tusos immise-

Nota de nominibus nucis & eorūdem etymo.

Vnde nuces Iuglandes vocata.

Quòd noces matura iudicanda.

Quomodo optimè seruentur noces.

Quomodo nuces post annum virides inueniantur.

Terrestres libraci à corticibus Iu-

*fiat fructife-
ra amygda-
lus.*

*Ut fructum
copiosum fe-
rat amygda-
lus.*

*Remedium
aduersus
pruinam.*

*Quomodo
inscripta
nascatur a-
mygdala.*

*Pulcherrima
pictura
amygdala-
rum.*

*Quando
matura a-
mygdala,
& quomo-
do ceteruanda.*

ueris : vel in perforatam arborem, vt vult Colu-
mella, lapidem adegeris . Quòd si perseuerauerit
folia ferre, fructum verò nullū dare, partem trun-
ci iuxta terram forato, vel potius radicem, vt le-
git Palladius, & pinguis tedæ cuneū in foramen
transfigito, humanaque vrina affusa obruito: aut
filicē sic insere, vt libro tegente claudatur. Theo-
phrastus copiosiore fructum dare promittit, si
ferreus palus arbori adigatur, impressioque fora-
mini querneus inseratur paxillus : quo modo in
arborem animaduertitur, ac si iniuria lasciuerit.
Vbi à pruina metus erit, Gargilius Martialis hoc
remedio subueniri ait. Antequā floreat amygda-
lus radices nudentur, & albi lapides minutissimi
arenis remissi congerantur : atque vbi iam tem-
pus videbitur vt debeat germinare, effossi sub-
moueantur. Porro, inscripta nascentur amygda-
la, vt Democritus in suis adnotauit Geoponicis,
& Palladius cōfirmavit, si aperta testa sanus tol-
latur nucleus ac integer, & in eo quod libuerit
scribatur: inuolutusque papyro, & luto intectus,
necnō suillo stercore diligenter circūlitus obrua-
tur. Itaque de arbore & eius secretis hactenus.
Cuius nuctilas, quas & amygdala & amygdalas
nuncupauimus, gemino operimento tegi nullus
est qui nō videat : puluinati primū calicis, mox
lignei putaminis multos scarificatus sustinētis, &
in rimulas varias dehiscētis, cui solidus subest
nucleus. Maturitatem fatentur omnes, vt tradit
Florentinus, cū spoliatae fuerint corticibus. Quæ
si muria lauentur, candidæ fient, ac longō tem-
pore incolumes perseuerabunt : sed ante reposi-
tionem

tionem debent in Sole siccati. Si collectæ difficulter corium exuant, paleis obrutæ illud facilè relaxabunt ac deponent. Si illas ad magnitudinem mirandam prodire desideras, Perlicorum caput consule. Quod ad longævam attinet custodiam, absque vlla hominis cura, vllóve externo auxilio, diu seruari possunt, modò locum natæ fuerint idoneum & opportunum, qui austris minimè pateat, & sitú ac marem nō admittat.

Arboris Punicæ, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta.
Cap. XIII.

NUNC demum agendum mihi restat de arboribus quarum fœtus admiramur, palpamus, & gustamus, sed parentes ignoramus, non videmus, & desideramus. De Punicis, inquam, Aurantiis, Citriis, Limonibus, Ficu & Olea. Quæ tametsi in septentrionalibus hortis nostris & agris non nascantur, nec foueantur, de his nihilominus hîc scribere non detrectabo, vt labor noster, opera & studium, omnibus ex æquo proficit. Sanè huiusmodi arbores climati nostro cum suis fructibus vsque adeo sunt implacabiles & infensæ, vt nullis blâditis, nullis officiis, nullis obsequiis apud nos habitare velint, etiam si mitioribus locis hospitia illis designemus & offeramus: tantus est patriæ & natalium amor. Sed missa longiore præfandi mora, ad rem venio. Arbor Punica nostratibus Granata vulgò dici solet, à granorum seu acinorum multitudine. Cuius pomum vnà cum arbore nobilitauit Cathago:

*Mirum autem
ris cador est
modesta.*

tos, in vas aliquod terra stercoreata plenum im-
mittes plantabis ac sepelies: sed ita vt vas illud
foramen habeat in operculo per quod nucleorū
germen exire cogatur. Sic fiet vt nuclei illi in vnā
coalescant arborē, quæ suo tēpore fructus exi-
miæ magnitudinis ac pulchritudinis edet ac pro-
feret. Sūt qui nucleos nō in vas, sed fistulam aut
tubulū terra saturum mittant. Si id multò leuius
& facilius tibi comparare voles, diligenter inter-
legenda erunt persica illa quæ parua & languida
apparebunt, nimiaque vbertate matrem onera-
bunt: vt arboris succus ad reliquorum nutrimē-
ta conuertatur. Sic enim saluæ copia in paucio-
res fœtus se conferens, illos altili saginabit incre-
mento, ac maiores reddet. Si rugosa nascantur
persica aut putrida, iubet Palladius circa imum
truncum corticem recidi: & cū inde modicus
effluxerit humor, argilla vel paleato luto plagam
contegi. Si caduca & deflua fuerint persica, nu-
datis radicibus, cunei lentisci vel terebinthi adi-
gantur: aut arbori terebrata in medio, palus sali-
cis imprimatur. Si inscripta & figurata nasci cu-
pis, ex Democriti consilio id assequeris, si excisa
aut derafa carne pomi, os triduo in aqua made-
scat: & aperto sensim ligno, nucleus exclusus æ-
neo stylo cortice tenus, quibus placebit literis
aut figuris non profundè exaretur: deinde in suū
aluolum remittatur, & commissis carinulis, fi-
mo, charta, aut foliis inuoluatur, & feratur, rige-
tūrque si opus erit: quidquid enim in eo nucleo
scripseris, aut figuraueris, enatum inde pomum
illud repræsentabit. Quòd si voles rubrum ha-
bere,

*Via alia &
modus fa-
cilior.*

*Ne sint ru-
gosa persica
aut putrida*

*Ne caduca
& deflua
sint persica.*

*Quomodo
inscripta et
figurata na-
scentur per-
sica.*

*Vt rubra
nascantur
persica.*

bere, idipsum, eodem affirmate Democrito, obtinebis, rosas purpureas sub arbore confitis. Vel si in ossium internos sinus, post septem dies, quando patefieri incipiunt (nam totidem diebus obruta ossa sponte fatiscunt) cinnabarim vel minium infundas: & strictim obligata ossa illa, ut cohaereant simul cum suis nucleis, adhibita omni cura sepelias: sic rubra intus & in cute sua dabunt arbores persica. Si alium quemuis infuderis colorem, saporem aut odorem, in similem nata progenies degenerabit. Hic penè præteribam persicorum genera: quæ tria vulgo obseruari solent. Vnum populare, cuique notum: quod sub æstatis finem consuevit maturescere, citius, tardiùs, pro cæli & soli natura. Alterum ex re duracinum dicitur, quod caro ossi tam pertinaciter hæreat, ut auelli nequeat: Pressum vulgus nûcupat, quia interiori ligno caro, ceu agglutinata apprimitur. In quo etiam genere inueniuntur, quæ sanguinea pulpa, & succo manus inficiant: adhæc, quæ cotoneorum more, intus & extra valde flavescant. Tertium genus præcox & antepersicum appellatur, olim Armeniacum, initio æstatis maturefcens, & cætera persica longè præueniens: ex quo nomen habet: dicique solet à nostratibus Abriocum. Alia sunt genera olitorio mangonio, & insitionis adulterio prognata, quæ hic prudens omitto. Popularibus primi generis, Plinij seculo nihil fuit fugacius, nam longissima decerptis erat bidui mora, & ob id cogebant se venundari, ut scribit. Duracina, Palladio autore, muria & oxymelite condita, vel aceto mulso, optimè seruan-

*Notanda
quia pul-
chra.*

*Persicorum
genera tria.*

*Persica san-
guinea &
flava.*

*Præcox,
antepersica
& arme-
niaca.*

*Popularibus
persicis ni-
hil fugacius*

*Quomodo
custodienda
persica.*

tur. Eadem detractis ossibus, prunorum more, in Sole vel clibano ficcantur. Sæpè etiam ossibus exemptis, melle condiuntur, sapore grato ac iucundo. Seruantur prætereà si vinbilicus eorum, gutta picis calentis oppleatur, & ita sapæ innatare cogatur, vase diligenter clauso. Quæ omnia etiam præcocibus, & aliis carne duriore & minùs aquea constantibus, qualia sunt Parisiensibus Corbelliana, facillè accommodari poterunt: iis prætereà quæ loco sicco & lapidoso nascuntur.

Aduertèda quia pulchra.

Corbelliana persica.

Arborum Mespili & Sorbi, pomique earundem, cura, auxilia, & secreta. Cap. XI.

MESPILVS Gallis nunc Messierus, nunc Messierus vulgò dici solet. Cuius duo obseruantur genera. Vnum, quod rarioribus spinis horret, in dumetis, nemoribus, & viuis sepibus, quasi syluestre nascens. Huic pomum paruum inesse solet, & per initia tam acerbum, vt vix edendo esse possit, nisi hyemis frigidibus mollescat. Alterum grandiore pomo sese profert, ita vt magnitudine mala sæpenumero peræquet, absque vllis spinis: quòd crebro insitu & cultu in hortis habitasse, & feritatem deposuisse dubium non est. Locis calidis gaudet, sed tamen irriguis, vt tradit Palladius. Frigidis etiam prouenit, sabulone pingui, aut glareosa terra cui arena permista sit, vel argilla cum saxis. Putari amat, necnon circumfodi, & parco humore inter siccitates refocillari. Nostrates ligno huius ad

Mespilorum genera duo.

Vnde magnitudo in mespilis.

Quibus locis gaudeat mespilus.

vena-

venabula & aurigarum flagella vti plurimùm solent. Vermibus in senecta crebrò infestatur mespili arbor, qui prægrandes, & quàm ceteris arboribus diuersi cernuntur: purgandi æreo stylo, vt Palladius admonet, atque amurca, vel humana vrina vetere, aut viua calce perfundendi, sed parcìus, propter arboris noxam. In quam rem plurimùm etiam proderit decocti lupini aqua. Si labuntur poma, frustum de eius radice præcisum, in media truci parte figatur. Si molestæ sunt formicæ, rubrica cum aceto & cinere temperata necabuntur. Arbori huic pomum rotundum esse solet, ac viride dum pubescit, fuluù verò ac molle dum maturuit, fundo in latitudinem resumo & barbatulo, coronæ modo, quod Politianus in Rustico sic expressit, *Regùmque altas imitata coronas, Mespila*. Inest illorum pomo astringens ingenium. Galenus communi vocabulo tricocum, quasi triossum, aut trigranum ab aliquibus appellatum dicit: quoniam tria intus grana, siue lignea ossicula, seminis loco plurimùm continet. Quod ad custodiam attinet, in parète arbore diu durare possunt mespila, vel in vrceolis picatis, vt habet Palladius, aut in ordinem suspensa. Vel, vt quidam volunt, posca aut sapa condita. Die serena legi debent circa meridiem, & paleis obrui discretæ, ne vicissim contactus ea vitiet. Si cum pediculis semimatura legatur, & salsa aqua per dies quinque macerentur, postea sapæ infundatur vt enatent, perbellè seruabuntur. Quod facere si nequeas, etiam melle, si minus matura collegeris, rectè custodies. Per gelicidia acerbitate domita,

*Quomodo
à vermibus
expurganda
sit mespilus.*

*Ne labatur
poma mespi-
li, & mole-
stæ sint for-
mica.*

*Pulchra de-
scriptio fru-
ctus mespili*

*Quomodo
custodienda
mespila.*

*Notata di-
gna quia
pulchra.*

in passo vel mulso à plerisque decoquantur, addito cinnamomi momento. Sed cùm hîc hortulanum agam non Apicium, isthæc cocis curanda relinquo.

Quenam loca Sorbis apta.

SORBUS, Gallis Cormierus, vel Sorbierus dici solet. Amat loca humida, montana, & frigidis proxima, vt scribit Palladius. Quod ex Theophrasto translatum esse videtur, qui sorbum viuacem esse prodit solo alsioso & humecto: vnde paulatim sterilefcere tradunt, si ad feruentia loca deuenerit. Nascitur semine, radice & auulsione.

Notanda pro educatione Sorborum.

Quæ si trāsferēda est, robustior esse debet. Scrobem altiorem desiderat, & spatia longiora: vt (quod illi maximè prodest) à vētis frequentibus agitata grandescat, quemadmodum tradit Palladius.

Quomodo à Vermibus liberetur sorbus.

Vermibus rufis & pilosis summè est obnoxia per senectam, qui medullæ interna sectantes, arborem ad interitum tabémque perducunt. A quibus libera euadet, si aliquot ex iis sine arboris iniuria detracti, vicino concrementur incendio, nam ita vel fugere, vel perire credūtur. Si minus ferax fuerit arbor, tedæ cuneus radicibus inferendus est. Vel circa partem vltimam fossa facta, cumulo ingesti cineris adæquanda. Ante trimatum non censetur esse fœcūda: cuius fructus cùm largè proueniunt, vix modo facti, congestique visuntur, ex vno petiolo faui speciem præbentes.

Ve ferax sit fœcūda fiat sorbus.

Pomorum sorbi differentia quatuor

Hos vermiculus etiamnū crudos, acerbissimósque exest, vt scribit Plinius: qui pomorū sorbi differentias quatuor statuit, vni rotunditatem mali ascribens: alteri turbinationem pyri: tertio oualem formam: quartum torminale nuncupat, remedio

medio tantum probabile. Seruantur hoc modo: Lecta duriora ac posita, vbi mitescere cœperint, fictilibus vrceolis vsque ad plenum clauduntur, gypso desuper tectis: postea scrobe bipedanea loco sicco & aprico merguntur, ore peruerso, vt loquitur Palladius, & terra spissius calcata. M. Ca-
 ro in sapa diu posse seruari tradit. Cui subscribit M. Varro, addens in arido vbicunque posita, facile per se durare. Quæ etiam dissecta, nonnulli in Sole, vt pyra siccant, seruântq; vasculis in hycem. Cùm vti volunt, aqua feruente macerant, ac ita reuirescere cogunt, sapore sanequàm iucundo. Alij integra cum ramis dolio picato suspendunt, illitis pice omnium surculis, exclusaque aura quacunque operculo ac gypso, dolia ab aqua & humiditate procul esse satagunt. Quiddam, vt tradit Columella, in defruto illa commodè seruant, addito spissamento aridi fœniculi, quo deprimantur, ita vt ius supernatet: deinde picato operculo vas claudunt, & gypso illinunt, ne quis possit intrare aut abire spiritus. Fit ex maturis sorbis, sicut ex malis & pyris vinum apud multos: adhæc, omphacium & acetum ex immaturis.

Quomodo seruanda sorba.

Alij modi custodiendorum sorborum.

Pulchra & notatu digna pro sorborum repositione.

Vinum, omphacium, & acetum ex sorbis.

Arboris Nucis, seu Iuglandis, eiusque fructus, cura, auxilia, & secreta. Cap. XII.

Nv x, siue Iuglans, arbor est pueris ac senibus notissima, quæ locis siccis & frigidis gaudet, nec non lapidosis, quemadmodum post Plinium scripsit Palladius. Columella agrum calidum, durum & siccum desiderare tradit. Potest tamen &

Quibus locis gaudet nux.

*Quomodo
ferēt nux,
& ante sa-
t.onem præ-
paranda.*

locis temperatis inuante humore educari. Seren-
da est nucibus suis eo modo quo amygdalus, sed
priùs sicari debēt in Sole, vt exhauriatur humo-
ris noxium virus. Idem Columella præcipit eas
macerandas esse in aqua multa, nec nimis dulci
ante depositionem: nam ita iucundioris saporis
fructum cùm adoleuerit arbor præbebit: ac inte-
rim melius & celerius nascetur. quod de Auella-
na multi intelligēdum censent. Palladius admo-
net nuces eas transuersas ponendas esse, vt latus
ac commissura terræ infixæ sepeliatur, & cacumē
ad Aquilonis partem vergat. Columella ternas
in trigonum statuit, sed ita vt pars acutior sit in-
frà (quia inde radices mittit) & nux à nuce mini-
mè palmo absit, ancép; ad Fauonium spectet,
Vt vt fuerit, lapis vel testa subter apponi debet,
vt radicem nō simpliciter, sed repercussu disper-
gat. Hęc de iuglādibus obscure tradita, ad amyg-
dalas cum Plinio libenter detorquerem: & si iug-
landes nuces commissuris iacentibus porrectas
optimè feri præcipit. Quarum arbor quò sapius
transferetur, eò latior euadet. Quod fieri expē-
dit, dum bima est in locis frigidis: in calidis verò,
dum trima. Cuius radiculae rescari non debent,
vt fieri solet in aliis arboribus, quin potius bu-
bulo fimo tingi, vel quod melius erit, cinere in
scrobibus respergi, ne stercoris calore aduratur
arbuscula. Nulla est arborum (post cerasum) quæ
vel facilius, vel melius proueniat. Cuius rei testē
proferemus Ouidium, apud quem nux querula
hunc in modum loquitur:

*Notāda pro
nucum po-
sitione &
plata:ione.*

*Quomodo
& quando
transferen-
da nux.*

*Nucem de
omni: in ar-
boribus cito
ac faciliè
prouenire.*

Sponie

Sponte mea facilis contemptio nascor in agro:

Partisque loci qua sto, publica penè via est.

Scrobibus altis admodum delectatur, vultque interualla magna, quia stillicidiis foliorum suorum, proximis vel sui generis arboribus nocet. Ita enim frondis proiectu diffunditur, vt per ipsam non defluat imbres, sæuâque stilla est, quem admodum scribit Plinius. Apud quem etiam lego vmbra arboris huius, satis quibusque non nutricem esse, sed nouercam, vnde quæcunque attigit haud dubiè venenat. Arbor hæc inferiore sui parte fertilior esse solet, neque cariem, neque vetustatem sentiens. Idque de multis singulare habet, quod se frangi sonitu prænunciat, ita vt præsentire homines possint. Quod in Antandro contigisse tradit Plinius; omneisq; è balneis terrefactos aufugisse. Sed mirabilis esse solet illius cum quercu antipathia: tam enim pertinaci odio dissident, vt iuxta nucem iuglandè depacta quercus moriatur, imò verò altera in alterius scrobe posita elanguescit: & si nucem in quercum senio mutari nonnulli tradiderint. Damageron in suis Georgicis græcis scribit, nucem meliorem fieri, meliusque adulescere, si vrina pueri impuberis, vel nondum Venere experti, diebus quinque præmaceretur, antequàm terræ committatur, & ita plantetur. Quod etiam in amygdalis commendatur, vt sequenti capite scribemus. Si caudici, vel radicibus cinerem iugiter affuderis, corticis teneritudinem & nuclei fragiliorem carnem, fructuumque densitatem procurabis. Eadem lætior euadet, ac citò adulescet, si cupcum clauum,

Nucis arboris stillicidia nocere, adhac vmbra.

Mira de noue arbore, et notanda.

Nucis et quercus summa antipathia.

Quomodo nux optime adulescat.

Quomodo cortex nucis fiat fragilis.

*Quomodo
nodosam du-
ritiem exu-
at nux, &
fructum nō
perdat.*

*Ne vitio se-
nectæ exca-
uetur nux
& inter-
hiet.*

*Ne ligno-
sum fructū
nux progri-
gnat.*

*Quomodo
gignantur
nuxes ab ſq;
putaminib⁹*

*Notanda
quia valde
pulchra.*

aut ligneum palum ad medullam vsque transfi-
xeris. Nodosam duritiem exuet, ac nuces facilè
friabiles dabit, si truncum terebro per medullam
traieceris, atque foramini parem vlmicuncum
adegeris. Si fructum amittit, & defluum habet,
verbasci radicem, vel coccineum pannum detri-
tum, & sterquilinio acceptum, amuleti vice sus-
pende, aut illiga. Hæc Damageron. Ad Palla-
dium redeo. Si senectæ vitio, inquit, excauetur
iuglandis arbor, longus canalis à summo trunco
ad imum excudi debet: sic enim Solis & venti be-
neficio difflantur ac durefcunt quæ in marcorem
transibant. Arcebitur autem hiantis cavernæ vi-
tium, frequenti arboris ablaqueatione. Si præ-
durum & lignosum fructum gignat, cortex in or-
bem vulnerandus erit, vt noxij humoris vitium
deducatur. Alij radicem summa præcidunt. Ple-
rique terebratæ radici buxum cuncum impo-
nunt, aut cupreum, ferreumve clauum. Africanus
pollicetur in suis georgicis, iuglandes sine puta-
minibus nuces edituras, quas Tarentinas nuncu-
pant, si fractis vtrinque carinis, integer nucleus
illæsa prorsus carne, lana aut vitigineis foliis re-
centibus obuoluatur, quò minùs à formicis enu-
cleatus arrodatur, dein terræ mandetur. Africa-
no subscribunt Florentinus Græcus, & Palladius
Latinus, promittitq; ille, amygdalis idem euen-
turū, si trunco & radicibus assiduè cinis circum-
fundatur: imò verò & reliquis fructuum generi-
bus, quæ testam forinsecus habent, si iuxta præ-
cedentem modum eorum arbores plantentur.
Quod nuciferæ arbori quæ ætatem tulit, si vo-
les

les accommodare, lixiuio per annum continuum ter in mense rigabis. Cæterum quia arbor hæc fata quæuis, vt diximus, sua vmbra & præsentia lædit, atque hortis ob id inutilis esse censetur, (hanc nisi in extremo margine fundus alat) idcirco cuperét plerique rationem inire, qua vel arefceret, vel annosa & grandis facilè extirparetur.

*Quomodo
nucifera ar-
boris qua æ-
tatem tulit,
succurratur*

His Democritus huic in modum satisfacit. Ieiunus (inquit) lentis grana aliquot mande seorsum: quæ dum adhuc in ore versas, pubescentis flore iuglandis ramum quem volueris demorde, arbor paulatim distabescet. Id si non placet, flagrans igni clauus (vel lentis granum, vt legit Ruellius) radicibus imprimatur. Aut in traiectam te rebro arborem, puerile lotium, vel cuneus myrteus immittatur: præsertim dum floret. Aut radici ablaqueatæ dictamnus, faba, vel pannus menstruo muliebri imbutus, admoueat: nam ita arbor tabida ariditate conficietur. Sunt qui in te rebratam medullam viuum argentum iniiciant.

*Quomodo
facile extir-
panda sit &
perdenda
nux annoſa*

De extirpatione quarumcunque arborum, quando huc incidimus, hæc apud Plinium reperi. Syluæ extirpandæ rationem Democritus prodidit, lupini flore in succo cicutæ vno die macerato, & radicibus ablaqueatis resperſo. Sunt qui sub diebus Caniculæ illas ad medullam perforét, & petroleum cum sulphure iniiciant. Ferè hinc præterieram quod à multis traditum & obseruatum audio, nimirum nucem arborem crebra vapulatione emendari & fœcundari: vel fidem faciente hoc populari disticho,

*De extirpa-
tione qua-
rumcunque
arborum.*

*Nux vapu-
lando, vt
mulier &
asinus, curâ
datur.*

*Nux, asinus, mulier, simili sunt lege ligata,
Hæc tria nil rectè faciunt si verbera cessent.*

*Prognostico
fertilis
vel sterilita
tis à nuce.*

His utcumque positis non prætermittam pulcherrimum fertilitatis, vel sterilitatis præfagium & prognosticon, quod ex nucis arbore Virgilius posteritatem latere noluit, licet multi amygdalæ ascribant:

*Contemplator item (inquit) cùm se nux plurima
sylvis*

Induet in florem, & ramos curuabit olenteis:

Si superant fructus, pariter frumenta sequentur,

Magnaque cum magno veniet tritura calore.

At si luxuria foliorum exuberat umbra,

Ne quicquam pingues paleæ teret area culmos.

Hic dissimulandum non arbitror, quòd Juglandis cortex lanis tingendis, & rufandis capillis, Plinio autore, adhibetur. Quinetiam digitos & manus suo attritu infuscare solet. Quod nux que rula sic apud Ovidium testatur,

Nostra notat fusco digitos iniuria succo,

Cortice contactas inficiente manus.

*Fructus nu
cis pulcher
rima descri
ptio & pu
lchra.*

Sed omissa arbore, ad eius fructum, si placet, veniamus, quem duplici munimento & involuero tegi, nullus est qui non videat, puluinato primum calice, herbaceoque cortice: mox ligneo pumine, compactili carinarum loculo, & tenui tunica intus armato, quot modis factus in parente solet esse, ut scribit Plinius. Quæ causa nuptiis religiosas fecit nuces: olim à Regibus è Perside translatas, & ob id regias ac persicas nominatas, ut autor est ille idem Plinius. Hic

*Cur nuptiis
religiosæ
sint nuces.*

non

nō tacebo, quòd à capitis grauedine, quam foliorum odore in cerebrum penetrante, nux inducit: necnon à grauitate vmbra, karyon Græcis dici solet: quibus kara, Attico idiomate, caput significatur. Sic à Latinis ob easdem causas, à nocendo nux (vt opinor) nomen habuit. Cæterum iuglandē nuncupari volunt, ac si diceres Iouis glandem, interlisis literis. Quo nomine primo mundi æuo ita appellatam fuisse plures tradunt. Quippe cùm homines diu glandibus victitassent, inuenta tandem arbore quæ nuces ferebat, degustato nucleorum eius sapore, dulcedine illorum mirum in modum illecti, nuces, Iouis glandes ob præstantiam & excellentiam appellauerunt. Ad pensum redeo. Nucibus cortex sponte exutus maturitatis indicium præbet, ac tempestiuitatem fateretur. ex quo tunc excuti debent. Seruantur optimè vel paleis obruta, vel arena, vel foliis suis aridis, vel arca ex ligno suo facta, si in ea claudantur, vel si cepis remisceantur. Quibus hanc contubernalis hospitij vicissitudinem rependunt, vt eis acridinè tollant, & proinde suauiores reddant, quemadmodum Palladius adnotauit. Apud quem Gargilius Martialis (cuius meminit Seruius in Georg. Virgil. vt antea monuimus) asserit se expertum nuces post annum virides inueniri, si liberæ putaminibus suis melle demergantur: additque, ipsum mel ita medicabile fieri, vt ex eo concinnata potio faucibus & arteriis medeatur. Sed hæc sequenti narrationi medicæ erant contextenda. Istud pro coronide erit. Si in aquæ situlam virentis iuglandium cortices tusos immise-

Nota de nominibus nucis & eorundem etymo.

Vnde nuces iuglandes vocata.

Quando nuces matura iudicanda.

Quomodo optimè seruentur nuces.

Quomodo nuces post annum virides inueniuntur.

Terrestres lübrii à corticibus iu-

*glandis ex-
citantur.*

ris, & aqua illa terrā perfuderis, videbis lumbricorum ingentem copiam emergere. Quod piscatoribus scriptum sit.

*Arboris Amygdali, cuiusque nucus, cura, auxilia,
& secreta. Caput XIII.*

*Locus aptus
amygdalis.*

*Quomodo
plantanda
amygdalis.*

*Nota &
aduertenda*

*Nona amy-
gdala pan-
genda, &
quomodo
illis succur-
rendum.*

AMYGDALVS agrum durum, siccum & cal-
culosum amat, adhæc cœlum calidissimum.
Quæ quia maturè florere consuevit, præcocique
partu, pro cœli & soli natura germinare, idcirco
Palladius ita statuendam præcepit, vt meridiem,
si fieri potest, semper spectet. Plantatur, Florētino
autore, à nuce, viuiradice, & auulsione, vel stolone.
Nuces quæ feri debent, pridie liquido fimo
macerantur. Sūt qui hydromelite, aut aqua multa
madefaciant, & noctem vnam ibi esse sinant,
vt mellis mordacitas germen non extinguat, &
iucundioris saporis arbor fructum præbeat, cum
adoleuerit: meliùsque & celeriùs frondeat. quod
de amaris amygdalis multi intelligendū censent.
Vt vt fuerit, amygdali nux in terram recta figi
debet, ea parte quæ acuminata est, ita vt lignosior
pars sursum vergat. Sed quæ pangentur amygdala,
noua sunt eligenda, ac vegeta & recentia. Quibus
si siccitas intercesserit, terna succurremus rigatione
in mense, herbis que nascentibus & nocentibus,
circumfodiendo, emergentem arbusculam sæpenumero
liberabimus. Terra seminarij Palladio adnotante,
lætamen admistum habere debet, spatiis inter arbores
xx pedum distantibus. Adolescentes arbusculæ &
nouellæ diligenter à

ter à pecore sunt seruandæ, quia si ab illis roduntur, amarescunt. Dum floret arbor, circûfodi non debet, quia inde flos excutitur: cuius ea est natura, vt in senio fœcundior sit, quàm iuuenta. Hoc loco minimè prætereundum duxi, quòd amygdalus sola minùs ferax censetur: associata, fructû dat celerius. Equinum fimum, eiùsque vaporem summè odit: maximè circa germinatione & flores: Hinc nimirum plures amygdalinas arbores sterilescere & siccescere obseruatum est. Theophrastus tradit, & post eû Plinius, ex amaris dulces fieri amygdalas, si stipite circûfosso, & ab ima parte perforato, defluens vndique pituita detergeatur. Quod Africanus in suis Georgicis græcis etiam monuisse videtur, hunc in modum scribens. Ex amaris dulces fient amygdalæ, si circûfosso stipite quatuor digitis à radice cauernula imprimatur, per quam lacryma quotannis effluat, donec dulcescat fructus. Idem fiet si circa radices ablaqueatas, vrina & suillum sterces largius infundantur, deinde terra exaggeretur, & sepius id repetatur: aut truncus medius terebretur, & cuneus ligni, melle oblitus imprimatur, vt habet Pallad. Quin teneram & dulcem, ex dura & amara efficies, eodem Africano autore, si radicibus ante florè circûfossis, aqua calida frequenter ingeratur. Quod Gargilio Martiali, suo more, parum prudenter ascribit Pallad. Fructum facillimè amittit, nedum florem, si austrinum fiat cœlum atque nubilum. Cæterùm, ex sterili fructiferam reddes, vt scripsit Democritus in suis de re agraria commentariolis, si radices hyeme nuda-

*Amygdalis -
ne arbuscu-
le à pecore
defendenda.*

*Quomodo
ex amaris
dulces fiant
amygdala.*

*Quomodo
fiant tenera
& dulces
amygdala
ex duris &
amaris.*

*Quomodo
ex sterili*

*fiat fructi-
ra amygdala-
lus.*

*Ut fructum
copiosum fe-
rat amygdala-
lus.*

*Remedium
aduersus
pruinam.*

*Quomodo
inscripta
nascatur a-
mygdala.*

*Pulcherri-
ma pictura
amygdala-
rum.*

*Quando
matura a-
mygdala,
& quomo-
do seruanda.*

ueris : vel in perforatam arborem, vt vult Colu-
mella, lapidem adegeris . Quòd si perseuerauerit
folia ferre, fructum verò nullū dare, partem trun-
ci iuxta terram forato, vel potius radicem , vt le-
git Palladius, & pinguis tedæ cuneū in foramen
transfigito, humanaque vrina affusa obruito: aut
filicē sic infere, vt libro tegente claudatur. Theo-
phrastus copiosorem fructum dare promittit, si
ferreus palus arbori adigatur, impresso que fora-
mini querneus inferatur paxillus : quo modo in
arborem animaduertitur, ac si iniuria lasciuerit.
Vbi à pruina metus erit , Gargilius Martialis hoc
remedio subueniri ait. Antequā floreat amygdala
radices nudentur, & albi lapides minutissimi
arenis remissi congerantur : atque vbi iam tem-
pus videbitur vt debeat germinare, effossi sub-
moueantur. Porrò, inscripta nascentur amygdala,
vt Democritus in suis adnotauit Geoponicis,
& Palladius cōfirmavit, si aperta testa sanus tol-
latur nucleus ac integer, & in eo quod libuerit
scribatur: inuolutusque papyro, & luto intectus,
necnō suillo stercore diligenter circūlitus obrua-
tur. Itaque de arbore & eius secretis hactenus.
Cuius nuctilas, quas & amygdala & amygdalas
nuncupauimus, gemino operimento tegi nullus
est qui nō videat : puluinati primū calicis, mox
lignei putaminis multos scarificatus sustineris, &
in rimulas varias dehiscens, cui solidus subest
nucleus. Maturitatem fatentur omnes, vt tradit
Florentinus, cū spoliatae fuerint corticibus. Quæ
si muria lauentur, candidæ fient, ac longò tem-
pore incolumes perseuerabunt : sed ante reposi-
tionem

tionem debent in Sole siccati . Si collectæ difficulter corium exuant , paleis obrutæ illud facile relaxabunt ac deponent . Si illas ad magnitudinem mirandam prodire desideras , Perlicorum caput consule . Quod ad longæuam attinet custodiam , absque vlla hominis cura , vllôve externo auxilio , diu seruari possunt , modò locum natæ fuerint idoneum & opportunum , qui austris minimè pateat , & sitû ac marem nò admittat .

Arboris Punicae , ac eius pomi , cura , auxilia , & secreta .
Cap. XIII.

NVNC demum agendum mihi restat de arboribus quarum fœtus admiramur , palpamus , & gustamus , sed parentes ignòramus , non videmus , & desideramus . De Punicis , inquam , Aurantiis , Citriis , Limonibus , Ficu & Olea . Quæ tametsi in septentrionalibus hortis nostris & agris non nascantur , nec foueantur , de his nihilominus hîc scribere non detrectabo , vt labor noster , opera & studium , omnibus ex æquo proficit . Sanè huiusmodi arbores climati nostro cum suis fructibus vsque adeo sunt implacabiles & insensæ , vt nullis blâditiiis , nullis officiis , nullis obsequiis apud nos habitare velint , etiam si mitioribus locis hospitia illis designemus & offeramus : tantus est patriæ & natalium amor . Sed missa longiore præfandi mora , ad rem venio . Arbor Punica nostratibus Granata vulgò dici solet . à granorum seu acinorum multitudine . Cuius pomum vnà cum arbore nobilitauit Carthago :

*Mirus autem
 vis cædor est
 modestia.*

*Quo celo
& solo gau-
deat Punica.*

indéque nomen sibi adoptrauit. Calido aëre gaudet, & in locis minimè aquosis plátatur, testimonio Florentini Græci, cui Palladius post Plinium suffragatur: additque solum macilentum ac cre-

*Quomodo
serenda Punica.*

tosum amare, sed in pingui quoq; prouenire. Seritur plantis de matrum radice auulsis. Sed meliùs procedet, si ponédus ramulus de gémata assumatur matre, & scilla radicibus immittatur:

*Ne findatur
Punica mala.*

nam ita lætior ac fœcundior fiet. Si tres lapilli in radice constituentur, prouidebunt ne poma findantur, quemadmodum scripsit Palladius. Rigatum & purgationem desiderat: soláque hæc arbor, cum vite & ficu, caudice fisso non emoritur,

Flos Punice qualis.

brevi alioquin viuens spatio. Flos illi puniceus esse solet, oblongus & calathi effigiem repræsentans, aspectu sanequàm iucúdo: balauustum vulgus núcupat. Quanquam non sum nescius Dioscoridem fatiuræ punicæ florem cytinum appellare, syluestris verò balauustum: cui Plinius non subscribit. Perdit facilè ante maturitatem fructû,

*Ne florè &
fructû amit-
tat Punica.*

roribusque nimis & pruinis florem: qua de causa ramos eius inflectunt coloni, ne subrecti humorem infestum excipiant & contineant. Prolem sursum versus procreat, quæ corio & membrana tegitur, factis intus numerosis acinorum granis, vnde Granati nomen. Qua voce vtuntur antiquorum plerique cum Columella. Scio non deesse qui pomum hoc ita nuncupatum velint à

*Punicum ma-
lû vnde Gra-
natû appel-
latur.*

Granata regione Hispaniæ, quòd inibi numerosa proueniant punica. Quæ triplici specie à Dioscoride distinguuntur: in dulcia, acida, & vinosa seu mista. In quibus & fructus, & acinorum ma-

*Punicorum
species.*

gnitu-

gnitudine, adhæc liquoris copia præcellūt vinolenta. Plinius species quinque fecit, dulcia scilicet, acria, mista, acida, & vinosa. Acida fieri credūtur, si assiduè rigentur, nam siccitas in his & suauitatem præstat & copiam: cuius tamen nimietati, vt Palladiano vtar verbo, aliquid debet humoris opponi. Si ex acidis dulcia facere voles, stercore suillo & humano, vrinæque vetere radices irrigabis, Columella autore. Quin & nos, ait, etiam exiguum admodum Laser Cyrenaicum vino diluimus, & ita cacumina arboris summa obleuimus: ea res emendauit acorem malorum, & apyrenum, dulcémque fructum fecit. Paxamus Græcæ agriculturæ professor peritissimus, eam in rem arboris radices circumfodi iubet, suillumque sterces sublini, deinde terra superingesta, humano lotio rigari. Sed de hoc, inquit, in alio nostro Georgico opere perfectiùs à nobis dictum reperies. Georgicum opus illud desiderari intelligo, vt alia antiquorum pleraque, magna rei literariæ iacturâ. Rursum ex acidis dulces facies, si ablaqueatis radicibus tedæ clauum infigas. Sunt qui algam marinam radicibus obruant, & ei asininum sterces cum porcino remisceant. Ne punica in sua rumpantur arbore, remedio sunt lapides tres ad radicem collocati, dum seritur arbor: quæ si iam fata est, scilla secundum radices plantanda venit. Aliter cum matura fuerint punica, antequam rumpantur, petioli quibus dependent sunt intorquendi. Quæ res etiam præstat vt anno toto viridia seruari possint in arbore, quemadmodum ex Columella Plinius

*Quomodo
punica fiât
acida.*

*Quomodo
ex acidis
dulcia euadunt.*

Modus Paxami pulcherrimus.

Alius modus.

*Ne findatur
punica in
arbore.*

*Quomodo
punica ser-
uabuntur vi-
ridia in ar-
bore.*

& Palladius adnotarunt: vel potiùs ex Florentini & Africani Græcis Georgicis, & ij & ille transcripserunt. Sed præter iam dicta, idem Africanus in excavatos scrobes, dum pangitur arbor punica, cochleas iniicit, si quidem reperiri possint: vel scillæ bulbos vnà mittit, cæca quadam naturarum discordia. Tradunt in miram magnitudinem punica mala protuberare, si olla fictilis circa arborem obruatur, vel ita aptetur, vt ramus cum flore in illa claudatur, ad palum, ne resiliat, illigatus, ipsaque olla contra aquarum incurfus operta muniatur: nam suo tempore poma eiusdem magnitudinis qua fuerit, opportunè reddet: imò verò ad illius rei figuram efformata, quam ollæ aut vasculo impresseris, quemadmodum tradit Gargilius Martialis apud Palladium. Qui etiam promittit Punicorum multitudinem, si tithymali & portulacæ succus æqualiter mistus, trûco arboris, antequam germinet, illinatur. Quod Democriti georgicis acceptû ferre debebat Palladius, non Gargilio Martiali. Si florem non continet arbor punica, vterem vrinam cum aquæ mensura pari temperabis, & per annum radicibus ter infundes, vni punicæ amphora ingesta sufficiet. Sunt qui algam radicibus iungant, vel florentis arboris trûcum, plumbeo circulo concludant: aut anguis corio circumdent, vel bis in mense irrigent. Si vermibus laborât tam poma quàm arbor, radices felle bubulo sunt tingendæ, & cõtinuò morientur. Si clauo æneo, vt alibi scripsimus, illos purgaueris, nõ facilè renascentur. Quibus etiam appositè obuiabis

*Quomodo
in mirâ ma-
gnitudinem
crescant pu-
nica.*

*Quomodo
comparetur
punicorum
multitudo.*

*Quomodo
florem cõti-
neat arbor
punica.*

*Quomodo à
vermibus de-
fendatur pu-
nica arbor
& eius po-
ma.*

uiabis afini vrina fuillo stercore admista & radicibus affusa, vt tradit Palladius. Cæterùm, in sua arbore viridia longo tempore permanebunt punica, vt scripsit Florétinus, si petiolos, vel potius ramulos, dum in vigore sunt poma, semel atque iterum contorseris, & cucurbitas aridas ac rapa singulis circundederis, ne humectentur, aut ab auiibus arrodantur. Si infæcunda fuerit punica arbor, fructuosam reddes cinere & lixiuio circa truncum frequenter infuso. Si ægrotabit & languida erit, curabitur, recreabiturque vbi caudicẽ iuxta radices, algis è mari proiectis contexeris, & assiduè rigaueris. Candidi fient punicorum acini, si argillæ & cretæ miscueris quartam gypsi partem: & toto triennio hoc genus terræ radicibus insperferis, de Gargilij Martialis consilio. Didymus in suis Georgicis testatum reliquit, punica rubicunda fieri, si cinis cum lixiuio circa arboris truncum crebrò immittatur, aut glandium cinere radices saturentur. Sine acinis nasci promittit Africanus si dempta medulla, vt in vite, surculus adobruatur, & dum cõprehenderit, quod emergit amputetur. Sed hoc loco prætereundum non arbitror, quòd ramis punicæ gestatis, venenatæ bestię procul arcètur: quapropter in stragulis & locis serpentibus obnoxiiis illos securitatis ergo deponendos censent prisca rei agrariæ doctores, & interpretes, sicuti libro primo admonuimus. Punica arbor myrti coniugio apprimè lætatur, vt tradit Democritus, & ob id myrto insita fertilior euadit. Vtriusque radices & si aliquanto distent interuallo, nihilominus mutuo complexu

*Vt punica
du seruentur
viridia
in arbore.*

*Remedium
infæcunda,
languida &
ægrotantis
punice.*

*Vt candidi
fiant puni-
corum aci-
ni.*

*Vt fiant ru-
bicunda pu-
nica, & abs-
que acinis.*

*Punica ra-
mos vene-
nata arcere*

*Punica cum
myrto sum-
ma amici-
tia.*

exhilarantur. Quid amplius? Africanus in suis de agricultura Commentariis docet, quomodo punico decerpto ex sua arbore, dicere possis quot grana intus contineat. Pomú vnum, inquit, prius aperi, & quot acinos habeat dinumera, ac tibi in singulis tot esse persuade, etiá si magnitudo variet, modò ex eadem arbore legantur. Nam sola differentia erit non circa numerum, sed magnitudinem aut paruitatem acinorum. His vtcunque pro arbore & eius pomis expeditis, ad condituram, repositionem, & tutam custodiam commodum venio. Berytius in suis de agricultura præceptionibus græcis tradit, punica ad hybernos vsus reseruanda, leni manu decerpi oportere, ne tactu asperiore vitientur, aut vulnus sentiát (quæ duo putrilaginis originem adferre solent) deinde pediculis in coctam & liquidam picem demersis, refrigerata, ex ordine suspendi debere. Sunt qui tota in picem mergant, & vbi refrixerint, suspendant. Alij arenibus flocculis singillatim inuoluta, funiculis obstringút, ne tumescētia dehiscant in rimas: postea gypso vnde quaque illinút & vestiunt, eoque modo munita ac loricata, in parente arbore hætere patiuntur: sed maioribus ramis alligari debent, vt immota maneát, & ventorum vim sustineant. Palladius, & ante illú Columella, ex Græcorum placitis, atque adeò vnius Berytij, tradit diu seruari posse punica, si integra vt diximus, collecta, & lino spartóve colligata, in aqua marina, vel feruente muria, tandiu demergantur, vt liquorem combibant, & madescant: siue, vt legit Columella, tantisper demittantur
dum

Pulchrū inuentum de diminutione acinorum Granatis.

Quomodo punica ad hybernos vsus seruari debeant.

Vt longo tempore seruentur punica.

dum decolorētur, deinde Sole triduum resiccen-
tur, sed ita vt nocte sub dio non maneant: postea
loco frigido suspenduntur: cūm volueris vti, a-
qua dulci macerabis. Sunt qui in scobe querna
prius aceto suffusa ordinatim obruant. Alij ar-
gilla, vel figulari creta induūt, & siccata, loco fri-
gido suspendunt, atque cūm vsus exegerit, in a-
quam demittunt, & cretam resoluunt. Plerique
attactu illa inuicem separant, & paleis diligenter
operiunt. Columella pediculos pomorum sicuti
sunt in arbore contorquet, ne pluuiis rumpātur,
& hiantia dispereant: deinde ad maiores ramos
alligat, vt immota maneant: mox sparteis resti-
bus arborem cludit, ne à coruis aut cornicibus,
alijsve auibus, eius soboles laceretur. Sed ad Be-
rytium de punitorum custodia scribentē redeo.
Is singulis fictilibus ollulis punica singula ex ar-
bore pendentia collocat, & diligenter operta ita
munit ac stabilir, vt neque ad ramos aut truncos
offendant, vel mutuo collisi sese atterāt & con-
fringant. Cui Columella ad vnguem subscripsis-
se mihi videtur his verbis: Nonnulli vascula fi-
ctilia dependentibus malis aptant, & illita luto
paleato arboribus hærere patiuntur. Alij fœno
vel culmo singula inuoluunt, & insuper luto pa-
leato crassè linunt, atque ita maioribus ramis al-
ligant, ne, vt dictum est, vento commoueantur.
Sed hæc omnia sereno cœlo administrari debent
absque rore: quæ tamen aut facienda non sunt,
quòd lædantur arbusculæ, aut certè non conti-
nuis annis vsurpanda, præsertim cūm liceat de-
tracta mala ex arbore, modis multis innoxia cu-

*Varij &
pulchri mo-
di custodiē-
dorum puni-
corum.*

*Ne rumpā-
tur, aut in-
terhiant pu-
nica.*

*Pulchra &
notatu di-
gna pro ser-
uandis pu-
nicis.*

*Modi alij
custodiendo
rum puni-
corum.*

*Artificium
pulchrum
Et ingenio-
sum.*

*Inuentiones
misa pro
seruandis
punicis.*

*Via alia cu
stodiendorū
punicorum.*

stodire, sicuti antea ostendimus, & nunc demum etiam ostensuri sumus. Palladius docet optimè seruari, si seriola obruatur sub dio quæ habeat arenas ad medium vsque, & cum suis ramulis lecta mala imprimatur singula cannis singulis, vel sambuci virgulis, & ita in dictis arenis separata figantur, vt quatuor digitis emineant ab arena. Hoc idem paulò aliter & apertius Columella sic est profecutus: Sub tecto, inquit, fossulæ sūt tripodaneæ loco siccissimo, eoque dum aliquantum terræ minutæ repositum est, infiguntur sambuci ramuli: deinde sereno cælo granata leguntur cū suis pediculis, & sambuco inferuntur. Quoniam sambucus tam apertam & laxam medullam habet, vt facilè malorum pediculos recipiat. Sed cauere oportebit, ne minùs quatuor digitis à terra absint, & ne se contingant poma. Tunc factæ serobi operculū imponetur, & paleato luto circumlinetur, ac ea humo quæ fuerat egesta operietur. Sunt qui in calidam aquā intincta, & statim exempta diutissimè incolumia seruant. Alij in siccam arenam distincta & secreta deponunt, aut in frumentario acruo ad vmbra, donec rugosa fiant, diligenter condunt. Plerique, vt Palladius adnotat, in seriola cui ad mediū aqua mittatur, punica sic suspendunt, ne humorem tangant, quæ postea diligenter clauditur, ne ventus irrumpat. Alij in dolio hordei pleno ita collocant ne se inuicem contingant, illudque desuper operiunt. Nō desunt qui illa cum ramulis arbori detrahant, & creta figulari perlita, vbi diligèter maturuerunt, in Sole desiccant: deinde si quā rimam

creta

creta fecit, luto linunt, & rursus assiccata frigidulo loco suspendunt, quemadmodum scribit Columella. Qui hanc rationem postremam custodiendorum granatorum à Græcis geoponicis tacitè mutuatam, sic nobis proponit. In vrceo fictili nouo (inquit) scobem populneam, vel iligneam substernere oportet, ac ita disponere vt scobs inter se calcari possit. Deinde factò primo tabulato, rursus scobem substernere, & similiter mala disponere, donec vrceus impleatur. Qui cùm fuerit oppletus, licebit operculum imponere, & crasso luto diligèter oblinire. Omne autem pomum quod in vetustatem reponitur, cum pediculis suis legèdum est: & si absque arboris noxa fieri possit, etiam cum ramulis, nam ea res plurimùm ad perennitatem confert. Hactenus de punicorum repositione & custodia, in qua demonstranda & recensenda, si tibi prolixior sum visus, factum id puta, quòd hæc ratio multa habeat communia cum reliquis pomorum generibus. Cæterùm, hîc non omittam quòd ex punicis seu granatis vinum medicatum fieri solet tali arte ac methodo. Acini maturi diligenter ex suis membranis seclusi, prælo committuntur ac exprimuntur: mox vinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in vasculis reponitur quouisque fex residat, deinde clarum custoditur affuso desuper oleo ne corrumpatur, vel acefcat. Sunt qui absque oleo illud in cadis asseruent, sed per æstatem facillè acefcit. Modi alij sunt requirendi à consultissimis agriculturæ & medicinæ professoribus, nam, vt dixit Poëta, *Non omnia possumus*

Nosatu digna quia pulchra.

Quomodo legendum pomū quod vetustatem ferre debeat

Quomodo fiat vinum medicatum ex punicis.

Oleum ab acore vina tuetur.

omnes. Illud interim non dissimulabo quod apud Hieronymum Cardanum legi: nimirum corticem punici mali ferrum in chalybem mutare: sed modum subtrahit.

Arborum citriæ, Aurantiæ, & Limoniæ, earumdemque pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. XV.

Arbor citri cur Medica & Persica dicatur.

Palladius arborem citri primus in Latium transtulit.

Quo solo est celo gaudeat malus citria.

Pulchra arboris citri descriptio.

CITRIA arbor, quia apud Medos & in Perside nata ac educata fuit, idcirco & Medica & Persica Theophrasto, & Assyria Plinio vocari solet. Hanc gentes plurimæ ob remedij præstantiam, frustra olim sudarunt ad se transferre fictilibus in vasis, dato per cavernulas radicibus spiramento. Plinij ævo in Italia non vigebat: primusque Neapolitanus Palladius cultu & diligentia è Medis in Latium transtulisse ac propagavisse dicitur. Quem solers imitata posteritas, meridionali Galliæ & Hispaniæ ceu per manus tandè comunicavit. Amat terram rarioris naturæ, quemadmodum idem scribit Palladius: adhæc cælum calidum & humorem continuum.

Ipsa ingens arbor (inquit Virgilius) facièmq; similima lauro:

*Et si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia ventis:
Flos apprima tenax.*

Et Iouianus Pontanus,

*Ipsa quidem lauro foliisque, & cortice, & ipso
Stipite tum similis, tum frondescente iuventa:
At cono inferior, ramisque valentibus impar:
Nam florum longè candore, & odoribus antèit.*

Hæc arborum omnium sola ab austro opem sentit,

tit, & ab aquilone læditur, aut dicitur Florentino in suis de agricultura Græcis Rudimentis. Si quis in regione frigida illā nutrire & cicutare volet, loco ad meridianam partem conuerso debet disponere, & hybernis mensibus stramine, aut tegetibus operire, & maximè cucurbitarum sarmētis: nam sympathia quadam illam à frigore illęsam seruare dicuntur, vt idem scripsit Florētinus. Hinc factum videas, vt multi non ineptè prope citriam cucurbitas vbique serāt, nam ab his iuari creditur. Vbi æstas refulserit, nuda arbor aëri tuto est reddenda ac exponēda. Gaudet assidua fossione, ex qua maiora proueniunt pōma. Stirps ea sua pte natura tenerior, si paucā glaciem experiatur, syderata contabescit. Quare diuites in concameratis fornicibus ad Solem spectantibus, illā prope parietes collocāt, copiosūque humore rigāt. Dum æstas aduentarit, apertis fornicibus, vt dictum est, Sole illustrari sinunt, & eius tepore vitalique spiraculo foueri ac recreari. Appetente rursum hyeme sub fornices reducant. Seritur semine, talea, ramulo, & claua, vt in suis Georgicis græcis tradit Anatolius. Si semine vel granis serere satagis, hunc in modum de Palladij consilio incedere tibi licebit. Imprimis terrā ad duos pedes fodies, cinerēmq; miscebis ac in breues areas digeres, vt vtrinque per canales aqua discurrat. In dictis areis palmarem scrobiculū manibus aperies, & tria grana verso deorsum cacumine, iūcta cōstitues, ac obruta quotidiano imbre resperges, vt rigatione animata melius adulescant. Ac reis medullas in dulcis mutabunt, si per triduū mul-

*Cucurbitas
citriam ser-
uare ac iu-
uare.*

*Arbor Ci-
tria frigoris
impatiens.*

*Quomodo
semine serē-
da sit arbor
citri.*

*Quomodo
acres medul-
las mutet in
dulces citria*

sa maceraueris, citiūsq; procedent, si aque tepētis beneficio utaris, vel ouillo lacte, quod præstat. Seruntur etiam fictilibus, dato radicibus spiramēto per cauernas. Natis germinibus proxima herba semper runcanda est, & planta trima trāsferenda. Quæ plurimū inuari creditur circūsitę cucurbitę flagellis: nā naturali & occulta quadā vi, illam, vt diximus, à frigorū iniuria vindicāt. Ex quo combustæ cucurbitarū vites, citri radicibus vtilissimū præbent cinerē. Si arborem increscēs fructus degrauat, poma multa detrahete cōueniet, ita enim alenda, vegetiore proficient incremento. Calidis locis partum nunquā alternat, sed perpetua fertilitate pomificat, aliis pubescentibus, aliis adultis, aliis maturitate caducis. Vnde sic gradatim illius succedunt poma, vt maturis se substituāt acerba, acerborūmq; atate florentia consequātur: orbē quendam continuæ fœcunditatis sibi ministrāte natura, quæ hanc fœturam non interpellat, sicuti præclare adnotauit Plinius. Soli flores qui velut eiectā in medio colum gerunt, fœcūdi credūtur: qui verò ea carēt, sterilecūt, infertilec; labūtur. Porro, hīc mihi dissimulādum non est, quòd hæc arbor aliis annecti recusat. Cuius pomū citrium vulgò nuncupatū, effigie rugis caperata, oblōga, & interdū rotunda, aureo colore sup pallido illustratur, comite grauissimo odore, & acidulo sapore. Non mādebatur Theophrasti atate, sed ne Plutarchi quidem auorū memoria, vt Athenæus scriptū reliquit. Parthorū proceres huius grana dūtaxat incoquere solebāt esculētis, cōmendādi halitus gratia. Quod pleriq; ad folia detorquent non

*Remedium
arboris quæ
à suo degra-
uatur fru-
ctu.*

*Mira arbo-
ris citri po-
mificatio &
fecunditas.*

*Pulchra de-
scriptio &
pictura ci-
tri pomi.*

*Summe no-
tanda &
aduertenda
quia pul-
chra.*

non minùs odorata quàm pomum ipsum . idcirco vestibus vtrunque peraptè interferi solet , vt eas suauì odore perfundat , & ab offensis vindicer: vnde Homerus & Neuius vestes citrosas cognominarūt . Si pubescens pomum, fìctili vel vitro claudatur , per incrementa non solùm formã vasis contrahet , sed tanta magnitudine , quanta fuerit vas, extuberabit. Quod si effigiatum fuerit, formæ & imaginis speciem inclusum pomũ præ se feret : sed vasi oportet perspirationem relinquere , vt antea monuimus, hoc est, foraminula addere, quibus aërem admittat, ex Florentini cõsilio . Est alia via & ratio effigiandi pomi à nobis superius tradita , quãdo malorum historiam percurrebamus . Cæterùm, si rubra citri poma voles efficere , surculum moro inferito, & rubrum pomum dabit . Medium pomi dulce fiet , vt tradit Palladius , si truncus obliquo foramine ab imo terebretur , vt altera parte non exeat : sic humor effluere permittetur donec poma formètur: mox foramen luto replendum erit. Idem fieri affirmat si semina priusquàm ponantur , ouillo lacte , aut mellita vel saccharata aqua maduerint, aut in recenti ficu dies aliquot sepulta fuerint, aut in aqua decoctionis ficuum quadragesimalium emaduerint . Sed pulchrum erit his de rebus audire Iouianum Pontanum, de Citriorum & Limoniorũ mutando sapore hunc in modum scribentem:

*Quò non ars penetrat? palmes cadatur, & ipse
Crassior: in palmumque cauetur, & vndique labris
In gyrum ductis, nec pollice crassius, illuc
Infer mella liquata, & grandi contege saxo,*

*Quomodo
citrium pomum nascatur effigiatum.*

*Quomodo
rubra fiant citria, & medium illorũ dulce.*

Aliud vt citria fiant dulcisa.

Ingeniosa,
pulchra &
notata di-
gna.

Quod Solem auertat: postquam arida suxerit arbor
Inclusum humorem, & sitiens noua pocula gliscit.
Mella cauo immersans flauentibus imbue riuus.
Vel vacuam solers thymbræo neclare cellam
Distende, ac latices humano è corpore fusos
Mollibus irora radicibus: interea ne
Neglige frondosum toto de slipite germen
Vellere: non dêerit fœlix fortuna labori.

Ionjani Pō
tans lano.

Hactenus Iouianus Pontanus, poëta, orator, &
philosophus ad vnguem factus. Qui citriorum
historiam in suis Hesperidum hortis, omnibus
partibus docto ac eleganti carmine absolutam
reddidit. Hunc si videbitur, leges & consules. Ve-
nio ad citriorum condituram & repositionem ab
antiquis acceptam. Itaq; si aptè voles citria colli-
gere & optimè seruare, nocte cum suis foliatis
ramulis, latèrte Luna carpere debes, & secreta dis-
ponere: autor G. Martialis. Sotion inter Græ-
cos geop. celebris, promittit citria nullo modo
putrescere, quæ aceruis hordei aut milij obruta
fuerint. Alij singula singulis fictilibus claudunt,
& opaco loco ordinata custodiunt. Plerique in
minutis straminibus seruant: vel paleis, aut icobe
lignea. Idem Sotion iubet pomum citrij subacto
gypso studiosè lini, vt toto anni curriculo inof-
fensa integritate, & omni vitio illæsum custodia-
tur. Sed ne, queso, obliuiscaris, quòd calido pani
si superponatur citria putrilaginem celetius cõ-
cipient, & in corruptionem promptius agentur.

Modi alij
valde no-
tands.

Hæc de citriis: de Aurantiis nunc paucis dicẽ-
dum: quorum arbor citriæ plâtam magnitudine
æquat, & foliis ab ea parum, aut nihil refragatur.

AVRANTIA poma cum auri colore pelluceant, ab auro nomen merito accepisse mihi videntur, ex quo aurea mala dici possunt. Quæ ex viridi in luteum languescunt, citreola & citrula nominantur. Quæ verò ouata specie turbinantur, si luteo nitent colore, citrangula, & priuatim citrea appellantur. Si herbaceo colore virent, limonia dicuntur. Si prægrandia sunt melonum modo & orbiculata, ouatæque facie turgent, ponceria & citromala vocitantur. Quæ omnia specierum vernacula nomina, à citrio deflexa videntur. Cum quo communia ferè omnia habere creduntur, tam auxilia quàm secreta. Quæ res me mouet ut de illis in præsentiarum nihil amplius scribam. Tráseo itaque ad Limonia, quorum cura, cultus & auxilia cum citriis conueniunt. Suntque in triplici differentia.

Vnde dicta
Aurantia
poma.

Citreola, citrangula, limonia, ponceria, & citromala.

LIMONIA.

—altera sætu

Exiguo, succos gustu meditantur acerbos:

Alteri sunt fructu maiore, & torida succo

Vertore. sed oblongo tamen utraque ductu:

Tertia prægrandi turgent ouata volemo,

Ac citrii referunt sinuosa ab imagine formam,

sed gustu ingrato, quemque ora offensa recusent.

Est idem cunctis cultusque, & cura, & iniquum

Cælum indignantur, frigusque, æstusque recusant.

Qui plura volet, consulat librum secundum Horti Hesperidum Iouiani Pontani: illic reperiet quo sibi abundè satisfactum dicat. Hic finem eram facturus, nisi mihi in mentem opportunè venisset, quod succo limoniorum bis aut tercolato, si integras margaritas lauabis & immerges, Solique expones, in quinque aut sex diebus ita colliqua-

Tres limoniorum differentie.

Notanda de succo limoniorum margaritas colliquante.

bis, vt mellis consistentiam referant. Ex ea materia poteris formare quicquid tibi visum fuerit, & paucis diebus diues fieri. Autor Hieron. Cardanus: cui ingentis debentur gratiæ, si vera sunt quæ tradit. Hic non omittam quod apud Leuinum Lemnium medicum doctis. scriptum & adnotatum legi: nimirum limoniis tam acidum succum inesse, & vsque adeo exedentis naturæ, vt si ei per horas aliquot aureum numisma inseras, acciso imminutoque pondere illud eximi deprehendes: nam penetrabile frigus adurit. Quanquam alia subest causa, quæ, vt aliis describendis suis detur locus, hic nobis non temerè relinquatur.

Succum limoniorum auro suum potius eximere.

Arboris Fici, ac eius pomi, cura, auxilia, & secreta. Cap. XVI.

Quibus locis gaudeat ficus, & quæ terra ei quadrat.

Vita præstantior ficus, in montanis nascens, an planis.

Ficum non ferre glaciem, ventos, nec aquas.

FICVM Columella tradit aprica loca, calculosa, glareosa, & interdum saxosa maximè amare. Quo in situ celeriter conualescit, modò scrobis amplos & idoneos feceris, & altos, vt vult Palladius. Qui genus terræ durum, gracile ac ficum, ei etiam quadrare scribit, pro vtili pomorum sapore. Quæ in montanis & frigidis locis nascitur, quia minus lactis habet, ad siccitatem durare non potest: quare vsus illi in viridi est. Quæ in planis & calidis locis viget, pinguior est, & ob id, in siccitate durabilis. Sanè, cum delicatula sit planta, facillimè perit à glacie, ac citò à ventis dirumpitur. Quare ab his summè est tutanda, quemadmodum in suis Georgicis admonet Didymus. Qui multitudinem aquæ, & crebram rigationem

gationem, pomorum arboris huius naturalem pulchritudinem corrumpere, iisque putrilaginem conciliare tradit. Nec omittit arborem hanc femine provenire posse, si quis maceratas ficos resti obducatur, & cum eadem obrutas frequenti imbre irroret: sic enim complures emergent arbusculæ, quas oportebit transferre in scrobes. Si quis viuiradicem pāgat, scillæ bulbos interiiciat, aut muria madefactam collocet. Præstabilius tamen fuerit, siue plātulam, siue ramulos seras, bubulo fimo madefacere. Sunt qui calcem viuam cum plāta adobruant, vt idem prodit Didymus, arbitantes sic satam suo domino nequaquā decoquere. Alij rubricam ablaqueatis radicibus adiiiciunt, alij verò cinerem. Iuxta scillā sata Plinio lætior euadit: imò verò ocyus augetur, minúsq; vermibus infestatur: quæ senescens fertior esse solet, quàm adolescens: excitato puluere non solum virescit, sed etiā increscit ac proficit: ad quæ vsus ficos solent suffodere coloni, cum puluere opus fuerit. Non desunt qui radices amputandas contendāt, & cinere obstruendas, caudice passim vulnerato: copiosiore fructum inde sperantes. Recidenda sunt in ea arbore, quæ aut putria aut malè nata reperientur: alioquin locis humectis pomum dabit saporis obtusi: circuncisis contra hoc radicibus, aliquātus cinis debet apponi. Hæc ex fructiferis vna est quæ nunquā floret, ac breui tempore in ficeto viuit. Cui caprificus permiscetur, ne ante maturitatem fructus amittat ac vermes creet, quibus alioquin summè est obnoxia: adhæc, vt non sit necesse per singulas arbores fi-

*Quomodo
femine pro-
ueniat fi-
cus.*

*Ficus senes-
cens fertior
quàm ado-
lescens.*

*Ficus sola
ex fructife-
ris nūquam
floret, ver-
mibus sum-
mè obnox-
ia.*

culneas, caprifici poma in remedium suspendere. Si hoc desit, abrotoni virga, vt docet Palladius, suspenditur: aut callum quod in vlmeis foliis inuenitur. Si id rursus non fuerit in manu, arietis cornua circa radices obruentur. Vel trucus ipsius arboris, qua parte turget, scarificabitur, vt possit humor effluere. Si vermibus laborauerit, ramum terebinthi, vel lentisci taleam cum plantis fici, cacumine inuerso ponemus. Perdentur verò calce viua radicibus inspersa, vel in cauas trunci parteis missa. Sunt qui æreis vncinis illos tollant. Alij amurcam, alij veterem vrinam ablaqueatis radicibus miscent: adhæc bitumen & oleum. Si voles vt ficus sua poma serò proferat, hoc est, si maturam ficum cupis serotinã facere, secretum id docentem Columellam auscultat. Cùm grossuli, inquit, minuti erunt, id est, cùm fabæ magnitudo illis fuerit (vt interpretatur Palladius) ex arbore decutito: hoc faciens coges vt alterum fructum edat iterum, cuius maturitatem in hyemem serã differet. Summè prodest simul atque folia agere cœperit, rubricam amurca diluere, & cum stercore humano ad radices profundere: nã res ea vberiore fructum, & pomi farctum speciosius ac plenius efficit. Prodest insuper cum frondere incœperit, acutissimo ferramento summa cacumina nonnunquam amputare: sic enim firmior fit arbor ac feracior. Democritus in suis Georgicis asserit, ficum pomorum iacturam non facere, si caudex mororum succo fuerit illitus. Adhæc fructum non abiicere ægrotantis modo, si radices sale ac marina alga, aut fuco marino, vt legit Ruellius

Ne ficus fructus amittat.

Remedium aduersus vermes.

Vt ficus serotina ferat poma.

Vt fructum vberiore ferat ficus.

Quomodo ficus fructus non abiiciet.

Ruellius

Ruellius obducantur. Vel si quadrantibus Lunæ caudices rubrica oblinantur: aut caprifici grossuli, vel intorta ex his ferta arbori suspendantur. Addit ille idem Democritus, quòd si Pleiadam emerfu quis in excauatam scrobem pares aquæ & amurcæ portiones mistas, circa truncum infundat, arbor sui fœtus tenax, pomum nequam abiiciet. Ad quam rem Palladius cancrum fluuiale cum rutæ ramo eidem arbori suspendit, aut fascem lupinorum: præcipitque terebratæ arbori nonnunquam cuncum defigendum, vel securi corium illius sæpè proscindendum. Si syluestrem māsuefacere volueris, amputatos ramos vino & oleo per septem dies irriga, & optato poteris, quemadmodum scripsit Africanus. Si scabie laborauerit, curabis ex Leontij præscripto, scilla iuxta radices plantata: aut rubrica aqua diluta, & circa truncum affusa. Si arbori molestæ fuerint formicæ, tubricam butyro & pice liquida mistam circa truncum induci iubet Palladius. Sunt qui pro amuleto coracinum piscem arbori suspendant: de quo & auxiliis aliis, libro primo abundè scripsimus, ad quem si videbitur recurre. Democritus promittit ficus præcoces, si columbinum simū, piper item ac oleum radicibus indideris. Idem etiam continget de Palladij consilio, si succo longioris cepæ cum oleo & pipere misto, poma inunxeris, quādo grossi rubere incipiunt. Cæterum vt fructum varium ficus exhibeat, ita vt pomum altera parte nigrescat, altera verò candicet, sic coitum eum agredieris. Duorum ficorum diuersorum semi-

*Ve ficus sub
fœtus sit te-
nax.*

*Ve syluestris
ficus māue-
scat & sca-
bie libera-
tur.*

*Ne molesta
sint formica*

*Quomodo
fiant præco-
ces ficus.*

*Ve fructum
varium exhi-
beat ficus.*

Vt ficus nascentur inscripta.

Vt ficus sint deiectionis alui.

Vt alites ficus non attingant.

Quomodo lac cogatur absque coagulo.

Vt ficus celeriter maturescant.

Pathebra & notatio digna.

na siue grana linteolo deligata, sere : & cùm res postulauerit arbusculam transfer adultam . Si ficus inscriptas vel figuratas tibi comparare uoles , ficulneum oculum ea quam cupies figura inscribito , & poma hac specie insignita habebis , si non mentiuntur Democriti græca Georgica . In quibus etiam tradit , quòd si quis fici esu alui deiectionem moliri cupiat, veratrum nigrum cum lactuca marina seu tithymalo tritum , radicibus arboris eius quæ deponetur , debet inferere : hinc quæ nascentur poma ventrem mouebunt . Res eadem fiet , si purgantia alia simplicia , ut loquuntur , addideris . Cuius rei experimentum etiã in aliarum arborum pomis , ut antea diximus , tibi facile erit . Illud ex Columella hinc nequaquam prætereundum duxi , quòd decocta caprificus & cum cibo alitibus atque gallinaceis exhibita , ficorum fastidium illis creat , quorum alioquin sunt appetentissimi . Addo quòd succo ficum satiuarum lac à plerisque cogi solet , syluestrium uero nequaquam . Quod unum , si ad ignem tepesciat , ficique ramulo moueatur , idem , testante Africano , præstabitur . Imò uero & succo ex vulnerato fici cortice stillate . Si ficus celeriter maturescere uoles , ubi ad iustam magnitudinem creuerint acu perforabis , oleoque illines , deinde oliuæ foliis circunteges , ac ligabis . Autor Petrus de Abano . Sed nec istud hoc loco mihi est dissimulandum , quòd tam passim , quam recentes ficus , panis ac obsonij uicem olim habuerunt , eoque cibo prisca athletæ vires aluerunt priusquam Pythagoras exercitator eos ad carnes transtulisset .

Sale

Sale inueteratis etiam casei loco uesci excogitatum est, Plinio autore. Hic duo prodigiosa naturæ miracula mihi in mentem veniunt. Vnum tauros quamlibet indomitos & feroces, fico alligatos cicurari, & immobiles conuiuiscere. Quod & caprifico illorum collis circumdata, Plinius ascripsisse mihi videtur. Alterum, victimas, castrorumque animalium carnes perquam celeriter tenerescere & fragiles effici quæ in fico pependunt. Postremi rationem in Symposiacis Plutarchus petiuit. Cum inter obsonia Aristionis, inquit, coquus immolatum Herculi gallinaceum gallum recentem, tenerum ac penè friabilem obtulisset: tam citam teneritudinem fico referebat Aristion, contendens iugulatas aues etiam præduras teneritatem contrahere, quæ pensiles fico adhæserunt. Causam adfert, quod auram, halitumque vehementem ac digerentem expiret ficus, quo carnes desiccantur & concoquuntur. Idem etiam continget, ut id obiter admoneam, si tritici aceruo obruantur, aut penitus demergantur. Hæc de parente arbore satis: venio ad sobolem, & eius custodiam. Ficus seruari possunt virides, ut scribit Africanus, & confirmat Palladius, si in melle ita disponantur, ut neque se inuicem, neque vas contingant, quod operculo diligenter regi debet. Idem continget si singulæ intra viridem cucurbitam claudantur, oculis unicuique cauatis, & suspensa in umbroso loco cucurbita, ubi nec ignis, nec fumus inspiret. Verum cum petiolis legi debent, nam sic diutius integre durant. Alij calicem vitreum, aut aliud quoduis perspi-

Tauros feroces à fico cicurari.

Carnes ad ficum suspensas tenerescere.

Cur iugulata aues tenerescant in fico pensiles.

Quomodo seruentur ficus virides

*Quomodo
dulces seruentur
ficus ac si essent in
arbore.*

cum poculum super ficos leuiter inuertunt, & obducto cera spiramento ita relinquunt, ac immarcescibiles seruant. Scribit ille idem Africanus musteas, ac si in parente essent, hunc in modum custodiri. Cum vinaria dolia operculantur, in nouum fictile non rotundum, sed potius ex arbitrio quadratum, fundoque fultum, recentes ficus minus maturas, cum suis pediculis lectas, immitte: & ita secerne, vt spatium intercedat, vbi diligenter fictile illud clausuris, in dolio vini pleno, ad vnguem aperto, natare permittit: nisi acore contraxerit, tali habitu ficus mansisse comperies, quali constabant dum iniectæ fuerunt. Quod ad aridas attinet, quas Ischadas vocant, Paxamus in Græcorum agricultura exercitatissimus, scribit à putrilagine vindicari posse hunc in modum. Passæ ficus, inquit, sine vlla cariosæ labis notâ integræ manebunt, si tres liquida pice imbutæ ita collocentur, vt vna fictilis fundum obtineat, altera referto ficubus ad medium vase, ibidem resideat, & tertia eodem ad fauces vsque cõpleto, superficiem teneat. Durabunt insuper, vt ille idem tradit, si in tegete, qualo, sporta, vel cratibus inditæ, calfacto furno, post panem exemptum, propendeant, & in noua, ac bene picata fidelia condantur. Sunt qui cû pediculo lectas, feruefacta muria cum oleo, in Sole rigent: & in vas, luto, vt decet, oblitum, immittant. Alij, cratibus exponunt, toto Sole siccandas, & nocte sub tecta reportat. Modos alios cùm ex Columella, tum Palladio requires. Sed in hac ficuum historia tacendum non est memorabile Catonis ingenium. Is dum
perniciâ

*Quomodo
arida ficus
à putrilagine
vindicentur.*

*Varij modi
custodiendâ-
rum ficuum*

*Modus po-
pularis.*

perniciosa odio Carthaginis flagraret, & nepotū securitatis anxius esset, clamaretque omni Senatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in curiam præcocem ex ea prouincia ficum. Quē vt scribit Plinius Patribus ostendens: Interrogo vos, inquit, quando hoc pomum demptum putetis ex arbore? Cū inter omnes recentem esse constaret. Atqui tertium, inquit, ante diem scitote decerptum Carthagine, tam propē à muris habemus hostem: statimq; sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est, & sequente anno raptus Cato. Qui vnus fici argumento, res mira, tantam urbem, & de terrarū orbe vnā per c. x. annos Romanæ gloriæ æmulam, funditus euertendam suasisit, & tandem impetrauit. De ficu hæc satis sint. Sed ô me obliuiosum! priusquàm hinc abeam, illud silētio nequaquam inuoluam, quod Plutarchus tacitum noluit. Quid illud, inquires? equos & asinos linqui animo, qui ficos dorsuarij comportarint: sed maiore miraculo dignū est remedium, quo & ipsis, & hominibus quoq; succurritur. Exanimata ferè iumenta, extinctosque penè deliquio virium homines, obiectus panis reuocat: namque si paucillum huius vorauerint, protinus cibo sese recolligentes roborantur, & pristinum iter prosequuntur. Nec secus in hominibus euenisse, idem prodidit Plutarchus. Brutum, inquit, per altas nives in Apolloniam proficiscentem cū animus defecisset, panis ab hoste muros urbis defendente proiectus, extrēpore recreauit. Potitus tandem rerum Brutus, de hoste bene meritus est. Sed hæc

Pul. l. vii. h. i. historia et notatu dignissima.

Mira de equis & asinis dorso ficos portare solent.

Magna panis efficacia ad animum statim reficiendum.

nihil ad ficum, cuius præsidia, cultum, & secreta duntaxat hîc persequimur.

Olea sativæ, ac eius baccharum, cura, auxilia, & secreta. Caput XVII.

Plurimû diligentia circa oleâ adhibendum.

Oleam septentrionalibus horis & agris desiderari.

Quibus locis & quo celo gaudeat olea.

FLORENTINVS Græcæ agriculturæ professor consultissimus, de plantatione & cura Olearû in suis Georgicis differens, scribit oportere eû qui rei rusticæ studio tenetur, plurimû providentiæ ac diligentiæ circa oleâ adhibere. Vel ob id quòd magnos habeat redditus & certos, hominémq; citò ac facilè ditare possit: sicuti de historia Pliniani Democriti, vel Aristotelici Thaletis cõstat, quã tibi & fusè & plenè exponemus in nostro sterilitatis & vbertatis Opusculo. Sed ô dolor! nobis non tã licet esse beatis, vt oleâ arborem verè diuinã, septêtrionalibus hortis & agris nostris aliarum more videamus, colamus, & ex ea fructus vberes ac dites percipiamus: inscrutabili Dei opt. max. consilio, qui omnibus omnia non dat, sed quod bonum atque vtile nouit. Neque tamen ob id laborem detrectabo, vt quæ de illa, & eius baccis, necnon oleo scitu digna legi, vel audiui, candidè & ingenuè, vt omnia, in medium proferam. Venio itaque à verbis (quod dicunt) ad rem. Olea, quam Gallicum vulgus oliuerum nuncupat, siccis collibus & argillosis maximè gaudet, feruidumque & squalidum cœli statum libenter amplectitur. In humidis campis & pinguibus frondes quidem lætas, sed plerunque steriles profert, rubricosum solû prorsus repudiã, quòd

quòd suo æstu stirpes eius exurat. Sed longè magis salebrosum ac scaturiginosum oëit, in quo semper vligo consistit: ibi enim strigofas & minimè ariles baccas, facilè que marcescentes, procreat. Itaq; arduis locis & accliuibus summè oblectari solet: quòd propitium illic naëta ventù, suè nihil expiret saliuæ. In his enim excellens Solis æstus, ventorum afflatu mitescit, quare ibi oliueta generosam suis oliuantibus oleam, ac præstantissimum præbent oleum. In planis & campestribus, quia non difflatur, sed aduruntur, crassius & sæculentius oleum exstillant. Nec temerè, mea sententia, nam cum stirpes omnes, tum maximè oleæ, aduerso flatu roboratæ, summè vigēt. Vel eo argumēto & indicio, quòd lætiores & virentiores his partibus semper offendes, quæ à flatu silent. Recreantur itaque spiritus nouitate, modò id spatij intercedat, quo liberè peruagetur aura. Autores sunt horum omnium post Pænos & Græcos rerum agri scriptores, agriculturæ nostræ, Latinæ inquam, parentes & doctores eximij, M. Carò, Varro, Columella, Plinius, Palladius, & recentiores alij plerique. Apud quos etiã lego oleam fici societate imprimis gaudere, vnde iuxta illam feri præcipiunt, non ampliore intervallo, quàm vt contingi largè possit, ramo oleæ maximè sequaci atque obedituro. Huius stolonnes qui seminio destinabuntur, caudicibus adnati legi non debēt, sed decerpti ramis furculi longitudine cubitali, dandaque est opera, vt stylus parte ima bubulo fimo cù cinere illinatur, & se-

Quodnã salu repudiet olea.

Vbi generosa nascatur olea.

Oleas recreari aura et spiritus nouitate.

Oleas fici societate gaudere.

Quomodo sereda olea.

ctione cortex nõ violetur nec collidatur, scrób-
que sinu concamerato excauetur, vt imbrium
fit capax. Nõ defunt qui sectas ab imis radicibus
foboles deponant, postea cùmprehendisse vi-
dent, vt mutationi locus esse possit, transferunt.

*Pulchra &
motatu di-
gna pro
transferen-
da olea.*

Sed maximum fuerit beneficium vt incremento
proficiant, ante quàm transferantur, & rubrica
partes cœli notetur, vt tradit Columella, quibus
obuersæ stant, vt simili ratione ponatur, ac trans-
plantentur, eosdémque ventos excipiant, ac si-
miles parteis intueantur. Scrobes ante sationem
fodiendi sunt, vt Sole, ventis, & imbribus, terra
fragilior reddatur, ac stirpes vltro citróque radi-
ces liberè agant, quæ iugi rigatu gaudet: nam ita
celerem edût germinatum, faciliusq; transpo-
nuntur. Cæterùm, locus quem oleis destinaueris,
diligenter runcadus est, omnique alterius gene-
ris frutice extirpandus, adhæc maceris aut sepi-
bus viuis cingendus, vt Didymus Græcus in suis
admonet georgicis, ne pecori facilis pateat adi-
tus. Fimi aggere impensè lætatur oleæ, vt scripsit
Sotion, sed locis vliginosis parcius debet iniici,
aliis largius, quòd fimo saturatæ lætius frondent
ac fœcundantur. Cæterùm, opportunè refecare

*Preparatio
soli oleas re-
cepturi, vbi
de stercorea-
tione.*

*Quomodo
purgada &
curada olea*

licebit quæ marcida & sicca erunt, vt liberalius
diffentur reliqua: adhæc ramulos detrahete qui
inuicem incumbunt, inflexosque & recuruos am-
putare, præsertim cùm in nimiam longitudinem
exeunt, & in deformem proceritatem luxuriant.
Nam inter omnes rei rusticæ prudetes conuenit
incommodam ac ineptam esse longitudinem olearum,
quæ denos cubitos excedit. Adde quod increm-

*Quanta de-
beat esse o-
learum lon-
gitudine.*

tum

tum noxis omnibus patere solet: franguntur enim rami ventorū impetu, & flores aut fructus succulsi, intēpestiuē procidunt. Ideò multi ramos terrā versus retrahūt, vt arborem in solū procumbere cogāt. Sed ante omnia meminisse oportet, quòd cōpluribus interpositis annis oliuetum putandū est: cōuenitq; veteris prouerbij meminisse, Eum qui arat oliuetum rogare fructus: qui stercoret, exorare: qui cedit, cogere. Itaque octauo anno id fecisse satis erit, ne fructuarij rami subinde amputentur. Verū stolones adnatīq; caudicibus nepotes adhuc molles & teneri, quotannis eximēdi erūt, ne his onustus caudex fatigetur. Porro, summè curādū admoneo, ne cūm ęstibus hiabit terra, Sol per rimulas ad radices olearum penetret. Quas, vbi oliuario suos reddiderint fructus, collucandas suadet Africanus Græcus. Nā submotis petulantibus ramis, minus decoquent domino, maiorēmq; frugē ac liberaliorē nouelli rami impertiēt, vt nūc nuper dictū fuit: est enim nepotū procreatione & stirpe fœlix olea, ducētos viuēs annos, vt tradit Theophrastus. Cui Plinius hunc in modū subscribit: Firmissimæ ad viuendū sunt oleæ, vt quas durare annis c c. inter autores cōueniat. Hinc Argis olea, inquit, nunc etiā durare dicitur, ad quā Argus Io alligauerat in vaccā mutatam: adhæc, illa quoq; Athenis, quam in certamine Minerua edidit. Sed hæc quia poëticā olent vanitatē missa facimus, qui oleę synceram narrationē prosequimur, monemūsq; vnā omniū esse, quæ in opere solet regerminare. Nam oleaginea eius materies tã rudis, quàm elaborata, si humore

Quando putandum oliuetum.

Radices olearum à Sole defendendæ, & petulantes rami submonēdi.

Oleam annos ducētos viuere.

Oleam in opere regerminare, & tineis ac teredinibus non subici.

naſta fuerit, aut locū adepta humectū, germē citare cōſuevit. Cuius rei teſtē producā Pliniū, qui & cardinē valuæ oleaceū, & poculū limo immerſum regermināſſe tradit, ſubditq; à tinea nuſquā rodi, nec à teredine terebrari. Ex quo factū puto, vt priſci ex olearū radicibus minorū deorū ſimulachra inſculpi voluerint. Cæterū, ne quid in hac hiſtoria ſciens omittā, quod vel legerim, vel obſeruauerim, vel audiuerim, nō tacebo, quod ſturni oleis maximè ſolēt eſſe inſeſti. Quia turmatim volantes, illarum baccas cumulatim deiiciunt, perdūt ac diripiunt. Quare ab oliuetis longè ſunt arcendi, ne oliuis negotium faciant, quarum ſunt appetentiſſimi ob nucleū, qui in illis ſuauiſſimus eſt. Quod prouida natura præuidens, muro fortiſſimo illum circumuallauit, adhæc carne & cute præmuniuit, nec id in aliis fructibus etiam neglexit, quorum nucleus veluti anima quædā eſt, propagationis mater & formatrix. Sed hæc alterius ſunt inſtituti. Oliuā in profanis vſibus polluere olim nefas erat: imò ne propiciandis quidē numinibus ex ea altaria accendebantur. Illa eſt quæ equitum turmas coronauit, & minoribus triumphis ouantes illuſtrauit. Cuius rami portati indiçiū pacis fuerunt, ex quo olea à poëtis pacifera rectè nuncupatur:

*Sturni oleis
ſummè inſe-
ſti, Et quam
obrem.*

*Natura ſum-
ma ſaga-
tas circa nu-
cleos fru-
ctuum.*

*Oliua apud
priſcos mi-
ra dignitas
& maiestas*

*Oliua pacis
nuntia.*

Paciferæq; manu ramū prætedit oliua (inquit Maro)
Quid illud, quod Columba ex arca Noë emiſſa, oliuæ ramū rediens potius attulit, quàm arboris alterius? Num vt ſignificaret Deum optimū maximum, tam prodigioſæ illuuiōis autorem, peccatum fuiſſe ac reconciliatum? Verūm hæc quia
theo-

theologica, theologis relinquo, & rusticam meæ oliuę narrationē repeto: quā vtiliter ac probè defloruisse dicūt, dū caduci eius flores perforati reperiuūt. Illa ex arboribus vna est quę folia post æstiuū Solstitiū statim conuertūt (cuius rei fidē faciet experientia, rerū dubiarū & incertarū magistra certissima) vnde inuersa, illud præteruisse indicant. Sed hęc tria non minus admiranda quàm celebrāda, mihi peropportunè in mentē veniunt. Vnum, quòd olea quercū valde odit, sicuti post Theophrastū diligenter adnotauit Plinius. Nā si quercetū in confinio habuerit, non solūm illud nō feret, sed etiā refugiet, seq; introsum abiiciet in fundum. Quinetiam aiūt excisam quercū suas radices propinquo oliueto noxias relinquere. Adhęc oleam eo loco positam vnde quercus effossā fuit, mori aut tabescere, si vera tradit Columella: vsque adeò mirabilis est harum arborum antipathia, & naturalis discordia: cuius causam natura nos potius mirari, quàm scire voluit. Alterum, non solūm contemplatione, sed admiratione summa dignum, quòd à mundis pueris & virginibus olea plantari, coli, ac vindemiari diligit: aut ab his qui iureiurando affirmant, alienum torum vel cubile non violasse, licet vxores duxerint: nam ita lætior, fertior, ac fructuosior euadere creditur, sicuti scripsit Florentinus Græcus in suis Georgicis. Cui suffragatur Palladius, causam addens, quòd hęc arbor præsidem habeat castitatem, ob Mineruam eius tutricem & patronam. Tertium in olea mirabile est, quòd opem quandoque senserunt, & à capitis dolore absque

*Olea folia
æstiuo Solstis
suo conuertit.*

*Olea &
quercus summa
inimicitie.*

*Olea à mundis
pueris & virgini-
bus coli de-
siderare.*

*Folia olea
quomodo ca-
pitis dolores
sintiant.*

vllis medicamentis leuati sunt, qui folio eius hoc nomen (Athena) scripserunt, ipsūque folium capiti circunligarūt : quemadmodum tradit Zo-roastres in suis de agricultura Commentariolis. Quod vnum quia vanam superstitionem redolet, tibi aestimandum relinquo : & oleæ meæ curam ac secreta repeto : cui malè esse creditur, cū deflorescentem imber comitatur, aut dum circa Vergilias pluit, quoniam illius coitus tunc esse solet : & hoc illud est quatrīduū, vt admonet Plinius, oleis ac vitibus decretorium : hic articulus austrinus spurci nubili. Non omittam quòd vredini post ficum olea de omnibus arboribus summè est obnoxia : cui etiam imperigo peculiaris morbus esse solet, vt scabies fico, & vitibus fluor. Vermiculis præterè ab erucis non admodum differentibus valdè infestatur : qui per flatus austrinos, vt ipes in vitibus, maximè gigni solent. Morbos alios quibus priuatim patet, prudens omitto, ne dicendis suum præripiam locum. Oleæ flores ab apibus non degustari, nec attingi autor est Plinius : adhæc cicadas vmbra oleæ de omnibus arboribus summè diligere : traditque M. Varro oleam sterilescere, quam capra primo gemitu depauerit, aut lingua perlustrarit. Ex quo factum arbitror, vt Mineruæ olearum antistiti, caprini generis nihil immolarint prisca, vt tradit idem Varro : licet aliter sentiat Plinius. Diligenter itaque munienda sunt oliueta, ne ab his & reliquo pecore lædantur, sicuti antea adnotatum est. Oleæ fertilitas summa indicatur, vt Florentinus Græcus testatum reliquit, si non in obliquo & à late-

*Quæ sæpe-
stas oleis in-
festa & in-
imica.*

*Olea pecu-
liaris mor-
bus impeti-
go & ver-
mes.*

*Diligenter
munienda
esse oliueta
contra ca-
pras.*

lateribus, sed in summo ramo fructū gestet. Quæ si veluti ociosa, aut aliunde præpedita cessauerit, *Quomodo cessans olea fecunda fiat.* fœcundam reddes, vt scripsit Africanus, si in excavatum & terebratum truncum, duos feracioris & fructuosæ oleæ ramulos ita adegeris, vt traiectim penetrēt: eosque manibus prehenso fortiter ac validè traxeris, dum strictim adhererēt, quo factō extantes foramini stilos sic refecabis, vt impacti cuneoli faciem præ se ferant: deinde luto paleato dras terebrati loci, ac hiātem sinum diligenter lines. Hoc veluti initu grauida arbor, vberiore partū enitetur. Sed meminisse oportet, quòd etiam valentibus & generosis oleis, amurca, ex Columellæ consilio, infundenda est. *Amurca oleis valde medicamentosa est vis.* Nam per hyemem si vermes atque alia suberunt animalcula, hoc medicamento necabūtur. Quod ex græca Quintilliorum agricultura, vt pleraque alia, sibi ascripsisse mihi videtur Columella: in quibus notatum reperio generosiores ac lætiores euadere oleas, fructūque plurimum adferre, si circum ablaqueatas illarum radices, insulsa amurca aquæ remissa affundatur, vtriusque sextarius vnus. Paleas quoque fabaceas sufficet indidisse, plus minus pro arboris modulo. Vrinæ etiam humanæ quantum fuerit visum instillari poterit, aut argilla bubulo stercore permista, algæ aut marinus fucus. Sed confestim terra circum est exaggeranda dodrantali altitudine: sinu prius in orbem fornicato, vt imbres pluuij retineantur. Qui cum se insinuarint, breuissimis ac frequentissimis fossionibus sunt sollicitandi. Quod auxilium per torrida Caniculæ incendia adhibē-

Notanda pro olearum irrigatione.

*Oleas ab
infestante
musco liberandas.*

*Remedium
ad olea qua
soli vitio
nullū pro-
fert fru. sū.*

*Quomodo
sterilis olea
fœcunda fiat.*

*Remedium
pro oleis fo-
lia, & non
fructum fe-
rentibus.*

dum censent. Sed præstabilius esse putant multi, rigatione vti, præsertim si validi squalores incesserint. Cæterū, quia tam in siccis quàm humidis locis oliuariæ arbores musco plerunque onerantur, & adedò infestantur, vt nec fructum, nec lætam frondem producant, ferramento leniter deradetur, vt emergentes oleæ vberius alantur, & fœlicius procedant. Soli vitio fructum negare, vel (vt quidam volunt) necare, si perrexerint, docente Columella, sic mederi solemus. Altis gyris arbores ablaqueamus: deinde pro magnitudine cuiusque, calcis quantum licet circundamus, ita vt minima arbor modicum, maxima verò plurimum excipiat. Hoc remedio si nihil fuerit effectum, ad infitionis præsidium confugimus. Sterilem oleam Quintillij agriculturæ peritiss. hac ratione fœcundam fieri posse tradūt. Caudici ab radice spatiolo cubitali, ea maximè parte qua austrum spectat, terebra foramen vtrinque imprimito digiti maioris amplitudine: quo facto duos frugiferæ oleæ ramulos ab australi parte sublato, crassitie qua foraminis hiatus possit exple, strictè in illud coniucito: distractisque vehementer cacuminibus, eminentes ac extantes vndiq; particulas scindito, & paleato luto foramina obducito. Hoc veluti coitu sterilem arborem fœcundabis. Quod præceptum cum Africani consilio paulo antè proposito, planè consentire mihi videtur. Porro, quæ nimia foliorum & ramorum petulantia syluescunt, & absque vlla fruge luxuriāt, Græcis hylomanes nuncupatæ, hoc est, insanæ (quòd folia quidem ferāt multa, fructum

verò

verò paucum, vel nullum) coërceri poterunt ex Quintilliorum obseruatione, & præcepto, si in radice foramen quod terebra excouauit, viridem oleastri taleam, aut pini, vel quercus paxillum, lapidémve immiseris. Quintillius ea in re suum addit calculum Columella. Solent, inquit, quantumuis lætæ arbores fructum quandoque non adferre, eas terebrari Gallica terebra conuenit, atque ita in foramen, oleastri viridem taleam demitti: sic arbor fœcundo semine fertilior euadet. Potest eadem sine ablaqueatione adiuuari amurca infusa, cum suilla, vel nostra veteri vrina. Cuius vtriusque modus seruatur: nam maximæ arbori, ni tantundem aquæ misceatur, vrna abundè erit. hæctenus Columella de sterili olea fœcundanda. Quæ si fructum multum præseferet, quem ad maturitatem non perducatur: volo dicere, si florem multum induat, & perperâ illum exuat, nec sinat in baccas efformari & adulescere, facile medeberis si ablaqueata arbore, algæ seu marini fuci corbes duos ad radices obdlexeris, si maior fuerit olea: si minor, vnū. Quòd si algæ, vel fuci copia negetur, solius amurcæ vsu contentus eris, aqua potabili permittæ: ita vt singulis trûcis iuxta radices congios quatuor affundas, plûs, minûs, pro arborei corporis ratione. Nonnunquam in olea ramus vnus cæteris aliquantò lætior esse solet: quem nisi recideris, tota arbor contristabitur. Solent & radices velut morbo languentes plerunque arefcere, arborémque ipsam facie veluti moribunda, videndam exhibere: quod soboli vermium interno sinu delitescentium acceptum

*Remedium
eam in rem
aliud, &
paratu fa-
cilis.*

*Quomodo
olea probè
florescens,
sed nihil gi-
gnens emē-
desur.*

*Quomodo
curetur olea
veluti mo-
ribunda elã-
guescens.*

ferre licet. Quos multis modis disperdédos, cum hoc libro passim, tum primo fusillimè ostendimus. Si efformatæ olearum baccæ defluant, summum adhibebitur præsidium, vt in suis Georgicis testatur Democritus, si faba quæ vermiculum, aut pediculum cõtinet, obstructo cera foramine, in gleba radicibus hærente condatur, & ita obruatur. Hic silentio nequaquam inuoluendum arbitror, quod de vite & olea Africanus Græcus Florentini testimonio fretus, in suorum Georgicõn libris, memoriæ posteritatis mandauit: Si olea, inquit, viti inferatur, non vuas modò, sed & oliuas quoque proferet: cui perticæ subiiciundæ sunt, vt brachiorum onus fulciant. Fit autem hoc artificio. Prope terram vitem terebramus, & fœcundæ oleæ ramulum foramini imponimus: vt à vite dulcedinem, & ab humo vernaculum nutrimentum sugat & alliciat. Vbi adoleuerit, & fructum ferre nondù assueuerit, si viticulæ eius sarmenta fructuaria trãserantur, misturam progenitorum seruabunt, fructumque producent, qui à promiscua parentum conditione nomen adoptabit diceturque Græcè elæostaphylos, Latine verò vuolea, aut olevua. De arbore, eiusque cura, auxiliis & secretis hæctenus. Cuius fructus, quem baccam vbique cum priscis nuncupauimus, oliua vulgo dici solet, carne constans & nucleo. Quam (immaturâ præsertim) pleriq; virescentibus prunis albis aqua salsa cõditis, dissimulare ac mentiri solent. Quæ impostura me, & alios multos, in celebri conuiuio hyemali, quandoque cepit ac delusit. Oliuarum baccæ muria exceptæ, Græcis halma-

*Remedium
ne olearum
baccæ de-
fluant.*

*Quomodo
viti infera-
tur olea, &
qualis inde
fructus e-
mergat.*

*Quomodo
olearum bac-
cæ cõditæ si-
mulari pos-
sint.*

halmades nuncupantur: quæ verò oleo suo puræ, & sine accersita commendatione innatant, ac velut vrinabundæ fluitant, colymbades nuncupantur. Quod ad oleum attinet ex his conficiendum, hîc à me pauca admodû expectabis: ne dicar instituti mei fines trāsiliisse. Itaque monuisse satis erit, tempus legendæ & vindemiadæ oleæ accommodum esse, quâdo maior pars dimidij fructus nigrescere apparuerit: quemadmodû in suis Georgicis adnotauit Paxamus. Quæ res, si minûs cœlum aspirauerit, non semper erit expectanda. Vnde olearû vindemia quandoque præuenienda est, ne à gelicidiis & frigoribus intercipiatur. Cæterûm, sereno die, & minimè pluuio, ab oliuantibus aggredi debet: nec licet vel minutis imbrium guttulis labentibus ramos oliuarios mouere, aut decutere, donec humiditas omnis exhausta sit. Nô desunt qui manibus sensim ac leniter ramos quatiant, vt ex iis fructus excutiant. Sed diligenter cauendû erit ne virga oliuaria baccæ deiiciantur, aut contingantur: nam hinc arbor minûs fructûda in posterû euadet: si vera sunt quæ scripsit Paxamus, inter Græcos geponicos non postremus. Qui etiam admonet tantum oliuæ legendû esse, quantû nocte veniente possis exprimere: adhæc molam primo oleo leniter suspendi debere, ne oslibus defractis sordescat. De omnibus nobilius esse solet, quod sponte defluxit: virginèu vocant multi. Nouo ac recenti sal & nitrum misceri debent, vt illius spissitudinem absoluant, & à labe vindicent, si quidem durare debebit: exactis diebus x x x. (vbi amurca subsederit) in vitrea va-

Olea halmades Et colymbades.

Quodnam tempus oleæ colligendæ aptum.

Serenitas vindemianæ oleæ oportuna.

Summè notandum & aduersèdû.

Quid virginèu oleum.

*Oleū secun-
darium.*

sa trāsferendū est, aut alia opportuna, vt mox dicemus. De secūdo similis erit disciplina: nisi quod mola fortiore quassari debebunt oleę. His vtcūque expeditis, ad ipsius olei custodiam & auxilia calamum conuerto: quando nobis in vsu cū cibario, tum medico frequens esse solet. Apuleius Græcę agriculturę professor eximius, tradit oleū vitreis vasis tutissimē conseruari, quod frigore summē oblectetur. Si tamen vitrea defuerint repositoria, terreis doliolis optimē custodietur: aut aliis cribrato gypso intus perlitis, omniū verò præstātissimē plumbeatis aut vitreatis: vel perfectē excoctis terreis, qualia sunt Bellouacorum fictilia, quorum vsus apud nos frequens esse solet. Verumenimverò præsens locus admonet vt de olearia cella paucis agam: quæ ad eam cœli regionem constituenda est, quæ à calidis ventis maximē auersa fuerit. Quare, vt septentrionem spectet summē expedit: nam siccum & frigidum locum diligit oleum, calores & humores tanquam inimicos perniciali odio habēs. Fumo valde infestatur: quapropter olearij doctores in totū præcipiunt, vt neque fumus, neque fuligo, quandiu oleum conficitur, in torcular aut cellā oleariam irrumpat, admittaturve: imò ne lucerna quidem. Oleū quod gelatur, plerunque fracescit: præsidium est salem vel nitrum opponere. Rancidum Tarentinus sic posse curari asserit, & post illum Palladius. Albam ceram mundo & optimo oleo resolutā, & adhuc coctura cum eo liquentem, in oleū profundere oportet, deinde calentes sales defricos addere: ita oleum sapore, & odore mutato,

*Quib⁹
stis optimē
seruetur
oleum.*

*De loco
suo olearia
cellæ.*

*Fumū oleo
esse infestū.*

*Rancidi olei
curatio ac
saporis &
odoris resti-
tutio.*

optimē

optimè purgabitur. Si verò misturam eam anticipaueris iniicere, nūquam rancescet. Medetur & rancori anisum oleo demersum. Si sæculentum fuerit & impurum, purificabitur Sole, vel igne, vel aqua feruenti, si in illam vase minimè fragili imponatur. Si sordet, sic purū facies ex eiusdem Tarentini consilio. Salem ad ignem frige, & dum adhuc calet in oleum demitte, ac diligenter receptaculum operi. Idem præstabit pinea nux, modò candens oleo restinguatur. Emundabit & citri radix in oleum demersa, adhæc fex olei torrefacta, & immissa, nam ita lymphidius euadet. Si fuerit fætidum, & odoris horrēdi, præcipit idem autor virides oleas sine ossibus tundi, & in vasa olearia sub solis calore demitti. Si bacçe oliuariæ defuerint, teneris oleæ cauliculis tuis idem efficies. Nonnulli vtraque linteolo clausa, remisto sale tuso, in vas olearium demergunt, & exacto triduo adimunt, oleū agitātes ac commouentes, quod vbi conquiesuerit, in aliud conceptaculum transfusant. Sunt qui vetustos lateres ignitos in illud extinguant. Plerique hordeaceos panes minutim friatos, & raro linteolo obuolutos immittunt, quod vbi secūdò & tertio repetiuerint, nouos permutando & iniiciendo, salis miculas & granula induunt, & in alia vasa translatum paucos dies subsidere patiuntur. Alij fertulam campanā, seu meliloton oleo delibutu, per diem noctemq; infundunt. Si aliquod animal in oleum fortè inciderit, & putri nidore illud vitiauerit, iubet Democritus in suis Georgicis, coriandri manulem fasciculum in olcario vase suspēdi, atque ita pau-

Faculentiales expurgatio.

Sordidi olei purificatio.

Remedium fætidis olei, & odoris mali.

Varij modi curatiois fætidis olei.

Vitiati olei & putris remedium.

cis diebus permanere. Si hinc de nidore nihil de-
 cesserit, mutandum erit coriandrū, donec vitium
 superetur. Sed maximè proderit, serenis diebus
 in vasa munda decapulare, quæ optima erunt, si
 prius acetum continuerint. Quidam semen fœni
 græci, aut coriandri siccum, tritumque oleo re-
 miscent, vel incensos oleagineos carbones in illo
 frequenter extinguit. Non desunt qui vvas pas-
 sas, vinaceis exemptis, tritas & in offas aut pastil-
 los redactas, oleo mercent, & elapsis decem die-
 bus detractas exprimant, agitatūque oleum in
 aliud vas transfundant. Alij vtrumque, hoc est v-
 uas & vinacea, simul tundunt, ac in oleum mit-
 tunt. Si turbidum fuerit, Tarentinus suadet illud
 in fidelia oris ampli feruescere, & vbi ebullierit,
 tenuissimum sale frictum ac torrefactum in-
 spergere, atque vbi substiterit, aliò transfundere.
 Pellucidum facies si corticem & ramulos oleagi-
 neos cum sale detritos, & linteolo conclusos in
 vase oleario suspēdas. Odoratum sic compones:
 Oleo recenti primo, sincero, & ab omni amurcæ
 spurcitia immuni (quod antea virgineum nun-
 cupari diximus) inulam herbam siccam, lauri fo-
 lia, cyperum, radicē iridis, & alia quæ voles odo-
 rata in pollinem tenuissimum trita & excreta in
 oleum vitreo vase receptum iniice, & diu mul-
 tumque agita: deinde sale torrefactum & in fa-
 rinam detritū immitte, ac rursus agita, diebū-
 que xv, plus minus, vas ipsum cum oleo Soli ex-
 pone, aut in duplici vase calidam aquam excipie-
 te merge: sed ita ne quid expiret, vel diffugiat: tā-
 tispérque ibi esse permittite, donec horas treis len-

*Sylva reme-
 diorum pro
 curandis ce-
 leis vitiatis.*

*Olei turbi-
 di curatio.*

*Vt oleū fiat
 pellucidum.*

*Quomodo
 comparatur
 oleum odo-
 ratum.*

to igni ebullierit, exemptum patere spatio quodam conquescere, vsquedum concorporari, & in vnum coïre perceperis. Dein percolato, & in tuum vsu loco ac vasculo idoneo optimè seruato, & diligenter prospicito, ne qua illabatur aura.

HACTENVS scribendo & meditando fatigatus, hisce Hortorum & hortensiũ rebus colophonem sum impositurus, & ab iis qui legent, & fructum cum voluptate aliquem inde sibi comparabunt, sollicitè postulaturus, vt suis apud Deum precibus conatus nostros adiutare dignetur: vt quæ præ manibus habemus alia quã plurima, & quotidie pro nostræ Mineræ modulo, discendi cupidis meditamur, lucem optatam aliquando videre possint.

FINIS TRIVM LIBRORVM DE
cultu, cura, auxiliis, & secretis Hortorum, Autore ANTONIO
 MIZALDO, Medico &
 Mathematico Lutesiæ.

1574.

DE HORTENSIVM
 ARBORVM INSITIONE
 Opusculum,
 ANTONII MIZALDI MON-
 LVCIENSIS, MEDICI, STUDIO
 & diligentia ex variis Auctoribus
 Græcis & Latinis accuratè
 congestum.

PRAEFATIVNCVLA.

ROPOSITIS publicæ v-
 tilitati Auxiliis, cura, & se-
 cretis Hortorum, precium
 operæ nunc demùm factu-
 rû me cogitavi, si libellum
 De arborum Insitione co-
 mitem illis darem, vt no-
 stra Hortensiû historia suis
 vndique partibus absoluta foras prodeat. Vt ita-
 que à verbis ad rem transeam, Arbores quæ ho-
 minum cura & arte prouenire solent, vel semine
 emergunt, vel radicum plantulis, vel propagine,
 vel auulsione, vel furculo, vel insitione. Relictis
 primis & medijs, ceu notissimis, postremum lon-
 gè ac latè, si diuina fauerint, ex priscis & recetio-
 ribus rerum agrî professoribus Græcis & Latinis

explicare satagam, vt fœcundiffimam illam pulcherrimorum fœtuum arboreorum matrem Inſitionem, meritis honoribus exornem, & omnibus ſuis numeris, pro mea tenuitate, illuſtrem.

De inſitione quæ fit ſub cortice, & in trunco, ex Græcis Florentini Georgicis. Caput I.

FLORENTINVS inter Græcos rerû agri doctores priſcos clarus, tria inferendi genera eſſe tradit. Vnum ſub cortice, alterum in trunco, & tertium quod emplaſtro fit, ſeu inoculatione. Omiſſo vltimo, ſic primum & ſecundum perſequitur. Arbores quæ deſiore libro & cortice veſtiuntur, & ex terra copioſum humorem ſugunt, quales eſſe noſcuntur ficus, olea, ceraſus, & ſimiles, ſub cortice inferi deſiderant. Sed ante cuneus tenuis valido ligno conſtructus (quo facilius imprimatur) inter corticem & lignum paulatim adigi debet, tam diligenti & accurato manus libramento, ne corticis fascia diſrumpatur, quo leniter ſubducto, ſurculus mergitur, & blâdè imponitur. Hanc inferendi rationem emphylliſmon & infoliationem appellant. Quæ autem cortice tenui cinguntur arbores, ſuntq; pauciori humore contētæ, & foris exuccæ (quod humor relicto cortice in medullam interiorè ſe recipiat (qualis eſſe ſolet citrea malus, & arbores alię complures, fiſſo ligni medio, ſurculi inſiguntur, quæ modum propriè Inſitionem vocant, & Encentriſmon. In vtroque genere conſeſtim inferendû ſurculum præcipiunt, & compèdiariam inſitionem faciendam

dam, ne diuturniore mora natiuus humor exhauriatur, & furculus reficetur. Porro, qui inferuntur furculi, nitidi esse debent, & ex fertili arbore selecti, ab ea parte qua Aquilonem spectat: adhuc acutis falcibus decisi, de nouo nati, leues, frequentibus gemmis prægnâtes, bifurci, vel trifurci, ab imo crure simplices, crassitudine digiti minoris, & bimi, nam anniculorû salua sursum recurrens auocatur, ex quo infructuosi fiunt. Falcis mucrone ab vna parte instar scriptorij calami salua medulla scinduntur, sic vt lignum ligno, & cortex cortici possit committi & adhærere. Surculi dera sum acumen, cum fissura & hiatu in quæ debet imponi, æquali constabit magnitudine: ita vt exacurio & fissura stylum excipiens, binos digitos non excedant, quibus iustè coëuntibus nihil adimendum volunt. Argilla duntaxat vulnus muniendum erit, propterea quòd flaua terra cauliculos exurat, & ob id inepta sit. Surculos finiēte Luna, vel silente, decem aut paulò plures dies ante insitionem accipiendos iubent, & operto vase ita muniendos, ne qua expiret aura, quos oportebit, dum eliguntur, adhuc oclusos nõ dehiscere, insitòsq; ad germinationem properare, quare decē antè diebus, aut plusculis, vt diximus, qui insitioni destinabuntur, vellendi erunt. Sed edocenda est ratio cur statim eruti non sint inferendi, quippe si feruēs adhuc, turgēnsque furculus in capacem & destinatam rimam immittatur, necessum est quippiã eius emarcescere, antequã in vnũ coalescat corpus, fungosãq; laxitatem inter lignũ excipiens, & hospitem furculũ inter-

cedere: aut, si maius, laxationem fieri inter immis-
sum & suscipiens lignum, in cuius rimas hiantes
subiens aër, prorsus in vnitatem coïre non pati-
tur. Quòd si dies aliquot vase prius includantur,
faceffet omnis iniuriæ suspicio, neque vinculorū
laxans mollities infestabit, neque inspiras aër of-
ficiet, sed breui tempore comprehendent. Surcu-
li aquilonio flatu ruëte non sunt inferendi, quin
potius Austro spirante: quoniam vt imber insi-
tionibus in trunco prodest, ita his quæ sub cor-
tice fiunt nocet. In trunco ad æquinoctiū vsque
Autumni optimè fieri potest. In cortice vsque ad
Brumam, & post Fauonij flatus (qui septima Fe-
bruarij die spirare incipiunt) vsque ad solstitium.
Sunt qui insitionem optimam in trunco prædi-
cent post Canis ortum, rursumque æstate post
extinctos Caniculæ feruores. Si surculi à longin-
quis tractibus deferantur, infixi luto, vase dilige-
ter oblito, ne ventum sentiant optimè asportan-
tur. Hactenus Florentinus in suis Georgicis.
Sed in his omnibus distingue loca & tempora.

*De insitione quæ fit per inoculationem, seu empla-
strationem, ex Græcis Didymi Georgicis.*

Caput II.

DIDYMVS inoculationem, quæ enophthal-
mismus dici solet, ante solstitium æstiuum
opportunè fieri tradit, quãuis circiter vernum
æquinoctiū, cùm germinatione turgēt arbores,
& gēmis grauidę gestiunt, die tràquillo, & silen-
te cælo à se cōmodè auspicatam fuisse memorat.
Verùm,

Verùm, quæ inoculatur arbor, nodis & agnascēti sobole, comaque debet purgari, relictis vberioribus, nitidioribúsq; surculis qui huic insitioni destinantur. Fœcundæ arboris ex anniculo germine immaculatum & selectum oculú, seu gemmam, asciscere conuenit: & circumrafo acie scalpri diligenter cortice, cum caudici in alterius vestigium imprimere. Purum autem corticē, erugatum, nec vlla sui parte cicatricosum secare exactè decet, ac lignú integrum & inuiolatum seruari: hoc enim perquam necessarium habetur. Fœliciter cedit, si recepta hoc hospitio gemma, in alterius sedem incidat: nam ita dubio procul cōprehendit. Citra quoque gemmam vel oculum in pullulatione, altera caudicis parte insitionē moliri nihil vetat. Cæterùm cortices crassitudine pares esse debent: & vbi coaluerunt, amputandú quod supra compagem prominet, ne eo loci feratur alimentum, & à coalitu succus auocetur. Dum surculi tria monstrabūt folia, vincula sunt resoluenda. Ego verò, inquit Didymus, sæpenumero non ipsum oculum ex anniculo germine acceptum, per seipsum inseui, sed relicto oculo in germine illæso, à tergo gemmæ corticem delibraui: & lignum instar scriptorij calami scalpēs, cum ligno quod remansit, in vestigium vel lacunam impressi, generosiorésque arbores mihi cōparauī. Porrò, si sinistra ramorum partes inoculationem susceperint, suos partus cum fœnore liberaliter refundent. Hactenus Didymus in suis Georgicæ disciplinæ Institutionibus græcis, ex quibus hæc accepta & translata sunt. Sed in his

semper tibi habenda erit ratio tui cæli, soli, & cōsuetudinis. Quod pro reliquis scriptum puta.

Particularia de Insitione ex Diophane Græco rerum agri interprete. Cap. III.

FICVS moro & platano rectè inseritur: Morus castaneæ, fago, malo, pyro syluestri, terebintho, vlmo & albæ populo: quo coniugio cãdida nascuntur moza. Pyrus inseritur punicę malo, cotoneæ, moro, amygdalo & terebintho. Si pyri furculi moro figantur, rubra creabunt pyra. Malus inseritur omni pyrastri generi: eadem cottonei fœcundata coitu, poma dabit, quæ Græci melimela nominant: similiter & pruno sociatur: sed inito platani consortio, rubra mala proueniunt. Nux in arbutum solam inferi voluit, cæterarum ferè societatem horrens. Punica falici inseruntur, Laurus malo, Persica damasceno & amygdalo. Damascena syluestri pyro cuiuscũque generis: adhæc cotoneæ, & malo. Castanea variis arborũ adulteriis gaudet, vt fagi & roboris. Cerasus nec persici nec terebinthi respuit hospitium: nec contra, cerasi terëbinthus & persicus. Cotonea oxyacanthę consortium non aspernatur. Myrtus falici inseritur, Præcocium damasceno & amygdalo. Citria malus cùm tenui libro vestiatur, vix subtercutem recipit aduenam furculo: quin potius in nutritio parentis sinu alitur: post coalitũ emarcescit. Loquor autem de fructu, inquit Diophanes, qui vbi arbor comprehendit, citromalum appellatur. Si tamen quis citrium moro

insecuc-

inseuerit, rubra feret poma. Cotonea & caprificus, arboris cuiusque consortium incunt, nec vlli furculo denegant hospitium. Citriam malum in punicæ trunco fixam ali, Didymus in Georgicis scriptum reliquit. Florentinus insitam ceraso vitem vuas vere promittit ferre: eadēmq; oleæ impactam fructum promere, qui de vtriusque parentis adoptione, elæostaphylus dicitur. Odorata pyra, in myrapiâ nuncupata, quam optimè in malis comprehendunt. quod vnum, inquit Diophanes, experientia magistra didici. Hactenus Græci rerum agri interpretes de insitione. Venio ad Latinos qui de ea post illos scripserunt, vt sua vnūquemque tulit ætas & ordo.

De arborum generatione & insitione ex lib. 2.

Georgicón Virgilij. Cap. IIII.

P Rincipiò arboribus varia est natura creandis.
 Namque aliæ nullis hominum cogentibus, ipsa
 Sponte sua veniunt, campósque, & flumina latè
 Curua tenent: vt molle siler, lentæque genistæ,
 Populus, & glauca canentia fronde salicta.
 Pars autem posito surgunt de semine, vt altæ
 Castaneæ, nemorūmq; Ioui quæ maxima frondet
 Esculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
 Pullulat ab radice altus densissima sylua:
 Vt cerasis, vlmisq;: etiam Parnassia laurus
 Parua sub ingenti matris se subiicit vmbra.
 Hos natura modos primū dedit: his genus omne
 Sylvarum, fruticūmq; viret, nemorūmq; sacrorum.
 sunt aliij quos ipse via sibi repperit vsus:

Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
 Deposuit sulcis: hic stirpes obruit aruo,
 Quadrifidâsque sudes, & acuto robore vallos.
 Sylvarumque aliæ pressos propaginis arcus
 Expectant: & viua sua plantaria terra.
 Nil radice egent aliæ, summumque putator
 Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
 Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
 Traditur è sicco radix oleagina ligno.
 Et sæpè alterius ramos impundè videmus
 Vertere in alterius: mutatamque insita mala
 Ferre pyrum: & prunis lapidosa rubescere corna.
 Quare agite, o proprios generatim discite cultus
 Agricola: fructusque feros mollite colendo.

Deinde subdit,

Sponte sua quæ se tollunt in luminis auras,
 Infœcunda quidem, sed læta & fortia surgunt:
 Quippe solo natura subest. tamen hæc quoque si quis
 Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
 Exuerint syluestrem animum, cultusque frequenti
 In quascunque uoces arteis, haud tarda sequentur.
 Necnon & sterilis quæ stirpibus exit ab imis
 Hoc faciet, vacuos si sui digesta per agros.
 Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
 Crescensique adimunt fetus, vruntque ferentem.
 Iam quæ seminibus iactis se sustulit arbor
 Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
 Pomæque degenerant succos oblita priores:
 Et turpes auibus prædam fert vna racemos:
 Scilicet omnibus est labor impendendus, & omnis
 Cogendæ in sulcum, ac multa mercede domandæ,
 Sed truncis oleæ melius, propagine vites

Respon--

Respondent: solido paphiæ de robore myrtus:
 plantis & duræ coryli nascuntur, & ingens
 Fraxinus, Herculeæque arbor & umbrosa coronæ,
 Chaonique patris glandes: etiam ardua palma
 nascitur, & casus abies visura marinos.
 Inseritur verò ex sætu nucis arbutus horrida.
 Et steriles platani malos gessere valentis:
 Castaneæ fagos ornisque incanuit albo
 Flore pyri: glandemque sues fregere sub ulmis.
 Nec modus inserere, atque oculos imponere simplex:
 Nam quæ se medio trudent de cortice gemmæ,
 Et tennes rumpunt tunicas: angustus in ipso
 Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
 Includunt, vdoque docent inolescere libro.
 Aut rursus enodes trunci refecantur, & altè
 Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
 Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
 Exiit ad cælum ramis fœlicibus arbor:
 Miraturque nouas frondeis, & non sua poma.

Hactenus diuinus poëta Virgilius de arborum
 diuisione, in eas quæ natura gignuntur, & quæ
 artificio. Priorè modum perspicuè explicat: po-
 steriorem, obscurè. Nos ex Plinio vtrūque paulò
 post facilem ac familiarem tibi reddemus. Postre-
 mò insitionem exemplis aliquot persequitur &
 illustrat, cum duabus eius sororibus quæ infolia-
 tio seu emphyllismus, & emplastratio vel inocu-
 latio seu enophthalmismus tam Latinis quàm
 Græcis agricolis dici solent, & corticè nituntur.
 Sed hîc Virgilij interpretem non agimus. Pergo
 itaque ad reliquos qui de insitione plenius ac cla-
 rius post Virgilium scripserunt.

OMNIS furculus omni arbori inferi potest, si non est ei, cui inferitur, cortice dissimilis. Si verò etiam similem fructum, & eodem tempore adfert, sine scrupulo egregiè inferitur. Tria genera porrò insitionum antiqui tradiderunt. Vnum, quo resecta & fissa arbor, resectos furculos accipit. Alterù, quo resecta inter librum & materiã, semina admittit, quæ vtraque genera verni temporis sunt. Tertium, quo ipsas gemmas cum exiguo cortice, in partem sui delibratã recipit: agricolæ emplastrationem vocât: vel, vt quidam, inoculationem: hoc genus insitionis æstiuo tempore optimè vsurpatur: quarum insitionum rationem cum tradiderimus, à nobis quoq; reperi tam aliã docebimus. Omnes arbores simul atque gemmas agere cœperint, Luna crescente inferito: oliuam autem circa æquinoctium vernum, vsque in idus Aprilis. Ex qua arbore inferere voles, & furculos ad insitione sumpturus es, videto vt sit tenera & ferax, nodisq; crebris: & cum primùm germina tumbunt, de ramulis anniculis, qui Solis ortum spectabunt, & integri erunt, eos legito, crassitudine digiti minimi: furculi sint bifurci vel trifurci. Arborem quam inferere voles, ferra diligenter exsecato, ea parte qua maximè nitida & sine cicatrice est: dabisque operam ne librum lædas. Cùm deinde truncum recideris, acuto ferramento plagam leuato: mox cuneum tenuem ferreum vel osseum, inter corticem & materiam nec minùs digitos tres, sed consideratè demittito, ne lædas

lædas aut rumpas corticem. Postea furculos quos inserere voles, falce acuta ex vna parte deradito tantum, quantum spatij cuneus demissus dabit: atque ita ne medullas, néve alterius partis corticem lædas. Vbi furculos paratos habueris, cuneū vellito, statimque furculos in ea foramina, quæ cuneo adactō inter corticem & materiam feceris, demittito. Ea autem sine qua adraferis, furculos sic inserito, vt semipede nec amplius de arbore extent: deinde muscum supra imponito, & ita ligato ne pluuia dilabatur. Quosdam tamē magis delectat in trunco arboris locum feminibus serra facere, insectasque parteis tenui scalpello leuare, atque ita furculos aptare. In vna arbore duos aut tres ramulos figito, dum ne minus quaternū digitorū inter eos sit spatiū. Pro arboris magnitudine, & corticis bonitate hæc facito. Cū omnes furculos quos arbor patietur demiseris, libro vlimi, vel vimine arborē astringito: postea paleato luto bene subactō oblinito totā plagam & spatiū quod est inter furculos, vsq; eò vt duobus digitis insita extet. Supra locū muscum imponito, & ita alligato ne pluuia dilabatur. Si pusillam arborem inserere voles, imam abscindito, ita vt sesquipedē è terra extet: & cū deinde præcideris, plagā diligenter leuato, & mediū truncum acuto scalpello permodicè findito: ita vt fissura digitorum triū sit in ea: postea cuneum, quò diducatur, inserito: & furculos ex vtraque parte derafos demittito: sic vt librū feminis, libro arboris æqualē facias. Cū furculos diligenter aptaueris, cuneū eximito, & arborē, vt supra dixi, alligato: deinde

terram circa arboré adaggerato, vsque ad ipsum
 insitum: ea res à vëto & calore maximè tuebitur.
 Hoc tertiú genus insitionis cùm sit subtilissimú,
 nō omni generi arborum idoneú est: sed ferè re-
 cipiunt talem insitionē quę humidú, succosumq;
 & validum librú habér, sicut ficus. Nam & lactis
 plurimum mittit, & corticem robustum habet:
 optimè itaq; ea inseritur tali ratione. Ex qua ar-
 bore inferere voles, in ea nouellos & nitidos ra-
 mos eligito, in iisdémq; obseruato gemmam quę
 bene apparebit, certámq; spé germinis habebit:
 eam duobus digitis quadratis circúsignato, vt gē-
 ma media sit: & ita acuto scalpello circuncidito,
 delibratóque diligenter ne gēmam lædas. Postea
 item alterius arboris quã emplastraturus es, niti-
 dissimum ramum eligito, & eiusdem spatij corti-
 cem circuncidito, & materiam delibrato: deinde
 in eam partē quam nudaueris, præparatum em-
 plastrum, seu gemmam, aptato: ita vt alteri deli-
 bratæ parti conueniat. Vbi ita hæc feceris, cir-
 cã, gemmam bene alligato, cauetóque ne lædas
 ipsum germen: mox commissuras & vincula lu-
 to oblinito, spatio relicto, vt gemma libera vin-
 calo nō vrgeatur & liberè germinet. Arboris au-
 tem insitæ sobolē & ramos superiores præcidito:
 nequid sit quò possit succus euocari, aut ne cui
 magis quàm insito seruiat: post x x i. diē soluito
 emplastrú: & hoc genere etiam optimè inseritur
 olea. Quartum illud genus insitionis iam docui-
 mus cùm de vitibus disputauimus: itaque super-
 uacuú est hoc loco repetere traditã rationē tere-
 brationis. Sed cùm antiqui negauerint posse om-
 ne ge-

ne genus furculorum in omnem arboré inferi, & illam quasi finitionem qua nos paulò ante vñ sumus, veluti quandam quasi legem sanxerint, eos tantùm furculos posse coalescere qui sint cortice ac libro & fructu cõsimiles iis arboribus quibus inseruntur, existimauimus errorém huius opinionis discutiendum, tradendámque posteris rationem quã possit omne genus furculi omni generi arboris inferi. Quod ne longiore exordio legentém fatigemus, vñum quasi exemplũ subiiciemus, quo possit omne genus furculi, omnibus arboribus inferi. Scrobẽ quoquouerfus pedum quatuor ab arbore oliuæ tam lógè fodito, vt extremi rami oleæ possint eam contingere, in scrobem deinde fici arbusculam deponito, diligentiamque adhibero vt robusta & nitida fiat. Post triennium aut quinquénium, cùm iam satis amplum incremētum ceperit, ramum oliuæ, qui videbitur nitidissimus, deflecte, & ad crus arboris ficulneæ religa: atq; ita amputatis cæteris ramulis, ea tantùm cacumina quę inferere voles, relinquito: tum arborem fici detruncato, plagámque leuato, & mediam cuneo findito: cacumina deinde oliuæ sicuti matrì cohærent, ex vtraque parte abradito, & ita fissuræ fici aptato, cuneumque eximito, & diligenter ramulos colligato, ne qua vi reuellantur. Sic interposito triennio coalescet ficus cū olea, & tũ demũ quarto anno cùm bene coierint, velut propagines, ramulos oliuæ à matre refecabis. Hoc modo omne genus in omnem arborem inseritur. Haftenus Columella rerum agri interpretæ æquè facundus ac diligens.

SEMINI inferere natura docuit raptim auium
 Sfame deuorato, solidoque, & alui tepore ma-
 dido, cum fœcúdo stercoris medicamine in mol-
 libus arborũ lecticis abiectò, & ventis sæpè trãf-
 lato in aliquas corticum rimas. Vnde vidimus e-
 natam cerasum in salice, platanum in lauro, lau-
 rum in ceraso, & baccas simul discoloras. Tradũt
 & monedulam semina in cauernarum thesauros
 condentem, eius rei præbuisse causas. Hinc nata
 inoculatio futoriæ simili fistula aperiendi in ar-
 bore oculus cortice exciso, seménq; includendi
 eadem fistula sublatum ex alia. In ficis autem &
 malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana
 quærit sinum in nodo gemmæ expulsi corticis,
 gemmámque ex alia arbore includit, & hæctenus
 natura ipsa docuit. Infitionem autem casus ma-
 gister alius, & penè numerosior, ad hũc modum
 exposuit. Agricola sedulus casam sepiis munimẽ-
 to cingens, quò minùs putrescerent fudes, limen
 ex hẽdera subdidit, at illæ viuaci morſu apprehen-
 ſa, suam ex alieno fecere vitam, apparuitque
 truncũ esse pro terra. Aufertur ergo terra aqua-
 liter superficies, læuigatur falce truncus. Ratio
 postea duplex. Prima inter corticẽ & lignum in-
 ferendi, timebant enim prisca truncum findere,
 mox inforare ausi medio, ipsi que medullæ cala-
 mum imprimebant, vnum inseretes, neque enim
 plures capiebat medulla. Subtilior postea ratio
 vel senos adiecit, mortalitati eorum & numero
 succurrere persuasa, trunco per media leniter fis-
 so,

fo, cuneoque tenui fissuram custodiente, donec cuspidatim decifus descendat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primùm omnium quænam arbor patiatur coitum talem, & cuius arboris calamus. Variè quoque, & non iisdem in partibus succus omnibus subest. Vitibus, ficifq; media ficiora, & è summa parte conceptus, idèd illic furculi petuntur. Olei circa medias succus, inde & furculi, cacumina sitiunt. Facillimè coalescunt quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florètia eiusdem horæ germinationem, succorumque societatem habent. Reliqua obseruatio ne fissura in nodo fiat (repudiat quippe aduenam inhospitalis duritia) vt in parte nitidissima, ne longior multò tribus digitis, ne obliqua, ne translucens. Virgilius ex cacumine inferi vetat, certùmque est ab humeris arborum orientè estiuum spectantibus furculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, nisi vetustè arbori inferantur, ij enim robustiores esse debent. Præterea vt prægnantes, hoc est gemmatione turgentes, & qui parere illo sperauerint anno. Bimì vtrique nec tenuiores digito medio. Inferuntur autè & inuersi, cum id agitur vt minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante omnia gemmantes nitere conueniet, nihil vsquam vlcerosum esse, cicatricosum aut retorridum: spei fauet medulla calami cõmissuræ, si in matre ligni, corticifque iungatur, id enim fatiùs quàm foris cortici æquari. Calami exacutio medullam ne nudet tenui tamè fistula detegat, vt fastigiatio læui descēdat cuneo tribus non ampliore digitis, quod facillimè con-

tingit, tinctum àqua radētibus. Calamus ad corticem vsque suum deprimatur. Ne luxetur dum deprimatur, néve cortex replicetur in rugas. Ideò lacrymantes calamos inferi non oportet, non, herculè, magis quàm aridos, quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc vitali defectu nō humescit, neque cōcorporatur. Id etiam religionis seruant, vt Luna crescente calamus vtraq; deprimatur manu: alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur, necessario temperamento: validiùs enim demissi, tardiùs ferunt, fortiùs durant, contraria ex diuerso. Ne hiscat nimiù rima, laxèque capiat, aut ne p̄arum, & exprimat, aut compressum necet. Hoc maximè præcauendum, vt præualidè accipiētis trunco in media fissura relinquatur. Quidam vestigio fissuræ falce in truncis facto, falice præligant marginē ipsum, postea cuneos figunt continente vinculo libertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita, eodem die transferuntur. Si crassior truncus inseratur, inter corticē & lignum inferi meliùs est, cuneo optimè osseo, ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur, hæ solæ & post brumam inseruntur: dempto libro habent veluti lanuginem, quæ si comprehendit insitum, putrefacit: incolumi cuneo adactum vtilissimè adstringitur. Inferere aptissimum quàm proximum terræ, si patiatur nodorum trunciq; ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non ampliùs debent. Cato argillæ, vel cretæ arenam, simumque bubulum admisceri, atque ita vsque ad lentorē subigi iubet, idq; interponi & circunlini.

lini . Ex iis quæ commentatus est, facilè apparet illa ætate inter lignum & corticem, nec alio modo inferere solitos : aut vltra latitudinem duùm digitorum calamos demittere. Inferi autem præcipit pyra ac mala per ver, & post solstitium diebus L. post vindemiam. Oleas autem & ficos per ver tantùm, Luna sitiente, hoc est sicca. Præterea post meridiē, ac sine vento Austro. Mirum quòd non contentus insitum munisse, vt dictum est, & cespice ab imbre frigoribusq; protexisse, ac molibus bifidorum yiminum fascibus, lingua bubula (herbæ id genus est) insuper obtegi iubet, eamque illigari oportam stramētis. Nunc abundè arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos insito extante . Verno inferentes tempus vrget incitantibus se gemmis, præterquàm in olea, cuius diutissimè oculi parturiunt, minimùmque succi habent sub cortice, qui nimius insitis nocet. Punicam verò & ficum, quanquam aliàs sicca sint, recraftinare minimè vtile . Pyrum vel florentem inferere licet, & in Maium quoque mensem protendere insitionem. Quòd si longiùs afferantur pomorum calami, rapo infixos optimè custodire succum arbitrantur : seruari inter duos imbrices iuxta riuos, vel piscinas, vtrinque terra obstructos. Emplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata videri potest, crasso autem maximè cortici conuenit, sicut & ficis. Ergo amputatis omnibus ramis, ne succum auocent, nitidissima in parte quaque præcipua cernatur hilaritas, exempta scutula (ita ne descendat vltra ferrum) cortici imprimitur ex alia cortex pars cū sui ger-

minis mamma, sic compage densata vt cicatrici
 locus non sit, & statim fiat, vnitas, nō humorem,
 non afflatum recipiens, nihilominus tamē & lu-
 to munire, & vinculo melius. Hoc genus nō pri-
 dem repertum volunt qui nouis moribus fauēt.
 Sed id etiam apud veteres Græcos inuenitur, &
 apud Catonem, qui oleam ficūmque sic inferi
 iussit, mensura etiam præfinita, secundum reli-
 quam diligentiam suam, cortices scalpro excidi
 quatuor digitorum longitudine & trium latitu-
 dine, atque ita coagmentari, & illa sua intrita ob-
 lini eadem ratione & in malo. Quidam huic ge-
 neri miscuere fissuram in vitibus, exempta corti-
 ce tessella, sūrculo à latere plano adigendo. Tot
 modis insitam arborem vidimus iuxta Tiburtes
 Tullias, omni genere pomorū onustam, alio ra-
 mo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyrīs,
 punicis, malorūmque generibus, sed huic breuis
 fuit vita. Nec tamen omnem experimentis asse-
 qui naturam possumus. Capacissima insitorum
 omnium dicitur platanus, postea robur, verūm
 vtraque sapes corrumpunt. Quædam omni
 genere inseruntur, vt ficus & punicæ. Vitis non
 recipit emplastra, nec quibus tenuis ac caducus,
 rimosusque cortex, neque inoculationem siccæ
 ac humoris exigui. Fertilissima omnium inocu-
 latio, postea emplastratio, sed vtraque infirmissi-
 ma. Quæ cortice nituntur tantūm, vel leni aura
 ocysimè deplantantur. Inserere firmissimum &
 fœcundius quàm serere. Hactenus Plinius.

De insi-

De insitione, ex Palladio, maximè earum arborum
quas libro tertio Horti nostri descripsimus.

Caput VII.

Incipiam quicquid veteres scripsere coloni,
Sacraque priscorum verba labore sequar.
Principiò multas species industria solers
Protulit, & doctam iussit inire manum.
Nam quæcunque virens alienis frondibus arbos
Comitur, huc discit credita ferre modis.
Aut noua discreto figuntur germina libro,
Aut aliud summo robore fissa capit.
Aut virides oculos extremi gemma tumoris
Accipit, & lento stringitur vda sinu.

DE MALO.

Insita proceris pergis concrefcere ramis,
Et sociam mutat malus amica pyrum.
Sèque feros syluis hortatur linqvere mors:
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armataque robora sentes
Læuigat, & pulchris vestit adulta comus.
Exiguam sorbum dulci distendere succo
Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.
Robora thyrfigero platani concordia Baccho,
Fætibus instituit plena rubore nouis.
Illius insolitas miratur persicus vmbra,
Populeaque ferunt candida dona comæ.
Mespilus huic paret, lapidosaque viscera mutans
Tenditur, & niueo plena liquore rubet.
Pro sudibus fætis, & pro prægnantibus armis
Castaneæ fuluum dant noua mala decus.

DE PYRO.

Germine cana Pyrus, niucos haud inuida flores
 Commodat, & varium nectit amore nemus.
 Nunc rapit hirsutis horrenda sororibus arma,
 Et docet indomitas ponere tela pyros.
 Nunc teretem pingui producit acumine malum:
 Fraxineâsque nouo flectit honore manus.
 Phyllida quinetiam grandi mitescere fructu
 Instituens, dura dat sua membra cui.
 Et steriles pinos, & inertem sætibus ornum
 Dotat, & ignotum cogit amare decus.
 Huius & immissi vertère cydonia rami,
 Pomâque confusus blanda creauit odor.
 Castaneæ septos aspro velamine sætus
 Exuit, & placido pondere mutat onus.
 Mespilâque exarmat, pugnacibus horrida membris,
 Et mala tranquillo cortice vota premit.
 Creditur in Libycis sua germina nectere ramis,
 Latâque puniceo posse decore frui.

DE COTONEA.

Cùm præstet cunctis se fulua cydonia pomis,
 Alterius nullo creditur hospitio.
 Roboris externi librum aspernata superbit,
 Scit tantùm nullo crescere posse decus.
 Sed propriis pandens cognata cubilia ramis
 Stat, contenta suum nobilitare bonum.

DE PRVNO.

Pruna suis addunt sælicia germina membris:
 Donâque cognato corpore lata ferunt.

Exarmat

Exarmat fœtus, sed brachia roboris armat
Castaneæ prunus iussa tenere larem.

DE CERASO.

Inferitur lauro Cerasus, partuque coactò
Tingit adoptiuus virginis ora pudor.
Umbrantes platanos & iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra suis.
Populeâsque nouo distinguit munere frondes:
Sic blandus spargit brachia cana rubor.

DE MORO.

Mutua quinetiam moris commercia fœtus
Præstat, & oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidæ confert sua membra sororis
Et metuit fœtus sparsa cruore nouos.
Proceras fagos, & poma hirsuta virentis
Castaneæ, durus aspera mala comis
Inficiens, monstrat piceo nigrescere partu:
Et succo pascit turgida poma nouo.
Obsequitur moris blando terebinthus odore:
Et geminis veniunt muncra mista bonis.

DE PERSICO.

Ipsa suos onerat meliori germine ramos
Persicus, & pruno scit sociare genus.
Imponitque leues in stipite phyllidis umbras,
Et tali discit fortior esse gradu.

ANT. MIZALDI OPVSCVLVM
DE MESPIL O.

*Æmula dura pyri despecti mala saporis
Mespilus admissio germine tuta subit.
Et geminis sese violentior inserit armis:
Atque auidas terrent robora sæua manus.*

DE SORBO.

*Sorba suos partus meritò maioris honestant
seminu, & pulchro curua labore nitent.
Hæc arbor spinæ duros mucronibus artus
exuit, ac libris mitibus arma tegit.
Auræque annexo miscere cydonia factu
Gaudet, & externi dona coloris amat.*

DE NYCE.

*Arbuteas frondeis vasta nucis occupat umbra:
Pomæque sub duplici cortice tuta refert.*

DE AMYGDALO.

*Phyllis odoratos primæuis floribus artus
Discissi pruni cortice fixa tegit.
Pomæque permutat velamine persica musto:
Duritiemque docet tegminis esse loco.
In modicam tornat siliqua tendente figuram:
Et frondes pulchro ditat odore feras.
Castaneamque trucem depulsis cogit echinis
Mirari fructus læuia poma sui.*

DE FICV.

*Persuadet moris tetrum mutare colorem
 Ficus, & inuasit dat sua iura pomis.
 Se quoque miratur pingui grandescere succo,
 Et solitum gaudet vincere poma modum.
 Insignes foliis platanos, fœlicia mensis
 Brachia, gaudentes vitis honore comas.
 Ingrediens pingui se cortice maxima ficus
 Seruat, & optatos implet adepta sinus.*

DE PVNICA.

*Punica non alios vnquam dignata sãpores
 Mala, nec externis associata comis:
 Ipsa suas augent mutato semine gemmas,
 Et sibi cognato picta rubore placent.*

DE CITRIO.

*Necnon & citrij patiuntur mutua rami
 Pignora, quæ grauido cortice morus alit.
 Pomæque pasturi blando redolentia succo
 Armatis mutant spicula nota pyris.*

DE OLEA.

*Robora Palladij decorant syluestria rami:
 Nobilitat partus bacca superba feros.
 Fœcundat sterilis pingueis oleaster oliuas,
 Et quæ non nouit munera, ferre docet.*

OPORTET scire quòd insitionũ multi sunt
 modi. Primus quidem est quòd fraga eiusdem
 arboris omnia vltra medium medullæ ex
 transuerso incidantur, & tunc alligetur quod in-
 cisum est, sicut vulnera ligari consueuerunt: &
 circumponatur cera vel lutum ad pluuiæ & ex-
 trinsecorum nocumetorum defensionem, & ne
 rumpi aut eorum plagæ aperiri agitatione ven-
 torum possint, conuenientibus perticis munian-
 tur: statim enim consolidato vulnere superior
 pars emundatum in sapore profert fructum pro-
 pter digestionem succi in nodo factam, & hoc
 propriè dicitur Insitio: quæ quidem plantam in
 alteram non transmutat speciem seu genus, sed
 eam de syluestri domesticam facit. Secundus mo-
 dus est quòd vna & eadem arbor abscindatur in
 trunco, & fragum superius in eadem arbore acce-
 ptum, trunco suo inseratur, tunc enim conuale-
 scens insita, profert fructum alterius generis in
 sapore, & quantitate & figura quam prius protu-
 lerat: & iste modus fecit diuersitatè omnem quæ
 est in malis & pyris, & cæteris fructibus. Tanta
 enim est vis nodi & conuersionis pororum qui
 prius ascenderunt, quòd succum ex nodis reten-
 tum dirigunt ad aliam formam plantalem, quæ
 monstratur in quãtitate & sapore fructus. Ter-
 tius modus inuētus est in vite & quibusdam aliis
 quæ ex medulla crescunt: videlicet quòd gemma
 vnius vitis excidatur vsq; ad medullam profun-
 dè,

dè, vulnere transfuerso & obliquato : & tantundè de gemma vitis alterius eruitur, & loco alterius ponitur, & fit colligatio sicut in aliis, & tunc conualescit & fructificat. Fieri fortè in aliis arboribus, sed in vite expertum est. Quartus insitionis modus est, quo fragum arboris vnus in aliam inseritur arbore, conualescitque & fructificat in ea per modum qui sæpè dictus est. Et iste modus regulariter cum fuerit magis similium, erit melior & citius conualescens: & fit propriè in illis arboribus quæ rectos habent poros, & per tunicas ligatas, à radice accipiunt nutrimentum. Sed iste modus, & similiter secundus, in plures subdividuntur modos. Vnus quidem est, quo surculus inferendus inter corticem & lignum nouæ matris imprimitur. Secundus, cum surculus scisso ligno infigitur. Tertius fit more emplastri. Quartus dicitur ad buccellum. Quintus verò salicis peritica perforata. De omnibus per ordinem dicendum est. Primus quidè modus, quo surculus inter corticem lignumque deponitur; fit hoc modo. Truncum terra acuta recidimus in loco nitido & succoso: ipsumque cum fascia corticis desuper polimus: deinde vimine salicis, aut vlmis ligamus: ibique inter corticem & lignum cuneum ferreum, vel osseum, in acutum tendentem, ab vna parte latum, & ab alia quasi rotundum, tribus propè digitis deponimus, considerando ne corticis fascia scindatur: & in eum locum subducto cuneo statim surculum mergimus ab vna parte decisum, salua medulla & cortice partis alterius, pellicula exteriori remota, ita quod optimè trū-

co adhæreat furculi incisura : qui super truncum quatuor aut sex digitis emineat, vel vsq; ad octo. Duos vel tres, vel plures furculos pro trunci qualitate constituimus, quaternis digitis vel amplius ad minus inter eos spatium relinquentes, & lutum desuper conuenienter ponentes, & peciam disponentes, vel ligâtes. Hic autem modus optimè comprehendit & conualefcit : sed fieri non potest nisi mense Martio vel Aprili, cùm iam potest lignum à cortice separari. Sed nec fieri potest nisi in crasso trunco vel mediocri : & in his arboribus quæ crassum habent corticem & pinguem : vt ficus, pyrus, malus, & similes. Conualefcit autem optimè iuxta terram huiusmodi facta incisio, & etiam in quacûque parte stipitis & crassorum ramorum satis congruè prouenit : sed omnis furculus duobus adminiculis ad minus, propter ventorum rabiem indiget. Modus autem secundus qui scisso fit stipite hoc modo aggrediendus est. Resecetur truncus & desuper poliatur, vt dictum est superius : deinde scindatur in ea parte quæ magis succosa videtur, & quæ corticem ibidem planum & adæquationi furculi congruum cernatur habere, quod maximè inuenis vbi maius est spatium inter corticem & medullam propter abundantiam nutrimenti quod ad partem illam accessit. Si antequâ scindas, vinculum prope summum truncum stipitis ligaueris, cum minima scissura longitudinis defendet : deinde cuneum duobus digitis vel quid minus, lōgum formabis : & aperta scissura eo, sublatâque omni lanugine de ipsius scissuræ labiis, furculum ab vtraque

que parte decifum immerges: taliter quòd cortex cortici adæquetur in parte exteriorè, & lignum ligno interius, vt succus inter cortices & ligna poffit liberiùs pertrãfire. In fciffura etiã furculus optimè trunco nouæ matris adhæreat: deinde fubducto cuneo, furculus in trunco fpontè immiffus constringatur. Super rimulas coniungendas & cortices, aliquid corticis huius arboris vel panni linei cerati ponatur, & cum iunco ftriçtè ligetur. Deinde (vt ait Cato) fubtili puluere in fuperiorem fciffurã immiffio, creta plurimùm comprehenfa cum pauca arena & fimo bubulo, vel cum cera, fuper truncum & ligaturam ad defenfionem caloris, venti & pluuiæ congruè difponatur, & pecia falcietur. Ego autem plusquã millesies probaui & fempè inueni fufficere folam cretam bene compreffam fine fimo & arena, vel cera & puluere. Hæc etiã in fciffura proderunt, fi vapor à radice afcendens ad nouum alendum furculum foras egrediens denegetur. Notandum tamen quòd iftiusmodi & actus & operatio diuerfificatur fecundum diuerfitatem crãffitudinis & tenuitatis ftipitis inferendi, & cunei furculi incidendi. Nam inferendus ftipes, furculo crãffior eft paulò, aut multò. Si multò, duobus potèft fcindi modis. Vno, vt ab vna parte ftipitis vfque ad medullam tãtùm cum cõgruo ad hoc fcalpro fcindatur, vbi vnus tantùm furculus infigatur. Altero, vt ab vna parte ftipitis ad aliam fciffuram pertranfeat: ibique duo furculi, fcilicet vnus à qualibet parte ponatur, vel vnus tantùm fi placuerit ab vna parte, altera vacua remanente. Si verò

stipes est paulò crassior furculo, necessariò per mediũ scinditur, & vnum solum recipit furculũ. Vbicunq; autem vnus tantummodo furculus ponẽdus est, debet cuneus eius formari vt in scissura ex vtraq; parte facta, tertiã cum cortice conueniẽti remaneat: in quarta verò quæ intra stipitem stare debet, nihil corticis & latitudinis videatur, aut modicũ eo modo melius quo furculus in cortice, quàm in ligni stipite exterius & interius adæquetur. Vbi autẽ duo furculi sunt ponẽdi, fit scissura cunei à duabus partibus propè medullã: quæ etiam ad medullã & acumen accedat: ab aliis duabus partibus fit quasi eiusdem latitudinis: ita quòd pars paulò latior cum omni cortice permanẽs, extra cum cortice matris æquetur: pars verò strictior, remota exteriori corticula versus medullã stipitis interius disponatur. Si autẽ stipes est æqualis furculo qui inferitur, formetur cuneus, vt ab vtraq; parte sit cortex, & vtraruq; fiat equatio, & cortice & peciõla super riuulas posita, subtili vinculo scisso, vel cordula cũ modica strictura ligetur: & postmodum cum creta, seu terra & peciõla fascietur. Et hic modus iuxta terrã & in altum, & in summitatibus optimè conualescit: ac omnes istæ formæ quæ sũt scisso trunco, possunt fieri cõuenienter mense Februario & Martio, etiã mense Aprili si furculus omni terra priuetur: & melius si colligantur antè quàm pullulẽt, & diu sub terra in loco frigido vmbroso seruẽtur, summitatibus non subuersis. Et etiam mense Ianuario cum calefactione ignis facta insitio comprehendit, cùm eius auxilio agglutinans concurrat succus:

fuccus: sed tunc temporis erit insitio cæteris melior, & melius conualefcens cùm iam cortici se viridis succus intulerit, & gemmæ incipiunt esse suspectæ. Ego etiam malorum insitiones feci circa principium Augusti de surculis illa æstate maturatis, & satis congruè prouenerunt. Veruntamen talis insitio facienda est sub terra, vel modicum supra eam, vt tumulatione terræ à tanto æstu insita defensetur: vel supra eam vas aliquod stillans suspendatur, & eo auxilio poterit hoc tẽpore etiam in altum fieri. Fit etiam, vt ait Varro, hæc insitio commodè in solstitio æstiuo & Caniculæ signo, ac præcipuè in fico. Potest etiã prædicta insitio fieri sub terra & circa terrã, seu modicum supra terram, vbi sine dubio insiti ramusculi proueniunt omnibus aliis locis ad incrementa maiora, quia ibi lignum & cortex maximè beneficio soli adhærētis humescit, quæ insitio propriè arbusculis conuenit. Si verò arbor mediocriter magna fuerit, commodiùs erit eandem locis altioribus inferere, vbi cortex sit viridis & succosus, quàm ipsam circa terram inferere, quia sic fructus ex ea pluribus annis tardius haberetur: verumtamen quantò magis inferiùs fiet, tantò magis domesticabitur fructus. Si verò fuerit arbor magna plurimos habens ramos, nihil erit vtilius quàm ramos in locis nitidis refecare, ibiq; quocunq; volueris surculos inferere. Quòd si ad eò vetusta est arbor vt ramorum cortices nimium sint rugosi ac humore consumpti, arbor eadem incidatur, & relinquatur incisa vsque ad annum sequentem, & tunc inserãtur surculi qui

in ea nati fuerint lætiores, & in cōmodiore parte locati, circumcisis cæteris & abiectis, qui tot numero esse poterunt, quot inferenti placebit: quia omnem numerum furculorum sufficienter nutriet talis arbor. Modus quidem inferendi quem Palladius emplastrationem vocat, sic ab eodem fieri affirmatur. Ex nouellis ramis incisis & feracibus gēma quæ benè apparebit sine dubio processura, duobus digitis quadratis circumsignetur vt ipsa statuatur in medio, & ita subtiliter cortex leuetur acutissimo scalpro, ne gemma lædatur. Item ex ea arbore cui gestimus inferere, similiter cum gemma tollatur emplastrum, nitido tamen atque vbere loco, tunc ibi conuenienter impressum circa gemmam vinculis cogitur cohærere sine læsione germinis, tunc luto superlinis & liberam gemmam relinquis. Cui multùm proderit si peciola cum cera super iuncturam & rimulas corticum apponatur, ad extrinsecorum nocu mentorum defensionem, & nutrientis succi ac vaporis viuifici retentionem. Ramos deinde superiores huius arboris resecabis, ne mater proprios volens nutrire ramos, alienum filium sibi propter vtilitatem radicū per eundem relinquatur. Deinde verò viginti diebus exactis aut pluribus, resolutis vinculis reperies externi seminis gemmam mirè in arboris alienæ membra transfixam. Hic autem modus mense Iunio fieri posse asseritur, licet & antè, & post modicum comprehendat, dummodò gemma conueniens habeatur. Est modus vulgariter ad buccellū dictus, qui huic proximo est plurimùm affinis, fit hoc modo:

do: Buccellus paruus crassitudine pollicis lōgus, cum gemma in medio, de nouo surculo eleuetur eiusdem crassitudinis, suo cortice in tres vel quatuor partes scisso & denudato ponatur, & tantum inferius consideratè comprimatur, quòd ligno stipitis mediocriter strictè adhæreat: & cortex apppositi surculi non scindatur, & siue gemma posita super locum gemmæ sublatae ponatur, siue nō, nihilominus sine aliquo ligaturæ vel alterius rei auxilio conualescit. Abscindēda tamen est omnis circundans soboles surculorum, ne insitæ surripiat nutrimentum, ei tamen magnum adminiculum præstabit, si cortex pendens taliter rescindatur, quòd remanēti appositus buccellus subtiliter adæquetur: & propter dictam causam peciola, deinde creta super iuncturam & totum buccellum ponatur, libera gemma relicta, postea ne cera cadat, linea pecia fascietur. Fiat autem hic modus mense Martio, dum cortex separatur à ligno, & mense Aprili & Maio. Surculi antequàm gemment collecti seruantur in loco frigido & umbroso ne pullulent, sub terra pro parte submersi. Item expertum est in mense Iunio circa finem, & Iulio, buccellum paruum cum gemma de nouissimo surculo eleuatum, & in nouissimo surculo positum eiusdem crassitudinis, siue gemmæ adæquetur, siue non, sine aliquo auxilio ligaturæ vel alterius rei, optimè conualere. Et tam hic modus, quàm superior qui emplastratio dicitur, locum habet in his solis arboribus quibus succus pinguis est in cortice, vt ficis, oleis, castaneis, & similibus. Potest etiam sine abscissione

inferendi furculi eleuari buccellus, & domesticus eiusdem crassitudinis ab vna parte scissus ibidem apponi, & cum filo ligari ac præparari, vt dictum est supra: & vbi comprehendisse videbitur supra buccellum abscindere, relicta enim summitas furculi ad buccellum fortius attrahit quam abscissa, & hoc modo possunt plures eiusdem speciei & diuersarum in vna virga formari. Modus qui fit in salicis pertica fit hoc modo: Pertica vel baculus dictorum lignorum perforetur subtili terebra & acuta, ita quod inter vnum foramen & alterum sit spatium semipedis, & furculus modicum-raso cortice intromissus iungatur in scrobe furculis eleuatis, ita tamen quod perticæ saltem salicis, summitas remaneat supra terram: hinc vero post annum materia totaliter eleuata, & inter furculos incisa, plâtam quamlibet radicibus plurimis decoratam in ordinata scrobe depone, cui forsan proderit si creta, vel cera, foramina & eorum scissuræ vndique optimè obturentur. Quidam autem mihi asseruit se expertum fuisse hanc insitiohem in palo salicis viridi perforato vsque ad medullam solummodò, & infixisse furculos æqualis crassitudinis remoto cortice, quatenus intrarent in foramen, vt cortex furculi æquaretur cortici pali, & cum cera omnem rimulam obturasse, & posuisse palum sub terra, quatuor digitis iacentem in loco aquoso, ita quod de palo nihil apparuit, sed solum furculi supra terrâ, & comprehendisse optimè omnes, & refecato inter furculos trunco plantasse & bene cõualuisse. Alium modum inferendi retulit Columella, dicens, Gallica

lica terebra vsque ad medullam arborem perforandā, plaga interiùs leniter inclinata, vbi deducto omni fragmine, vitem, vel ramū ad modum foraminis delibratum, succidum tamen & humidū strictim imprimi iubet, vna vel duabus gemmis foris relictis, & tunc argilla & musco locum diligenter operiri, & ita vites in vltimo inferi posse dicit. Prædicti autem duo modi fieri possunt in mense Martio, vel principio Aprilis: aut cum viridis & nouus succus calore aëris dissolutus mouetur in cortice. Item scribit Varro aliū modum inferendi suo tempore inuētum in propinquis arboribus, hoc modo: De arbore ex qua vult habere surculum in eam quam inferere vult ramulum traducit: & in eius ramo præciso ac defixo implicat in locum, quod contingit ex vtraque parte quod intus est falce extenuatum, ita quod ex vna parte qua cælum visurum est, corticem cum cortice æquatum habeat eius ramuli quem inferet, cacumen vt directum sit ad cælum postero curet anno: dum comprehēderit, vnum propagatum ab altera arbore procedit. Ex prædictis igitur patet, quod licet insitio in similia sit melior, tamen in dissimilia plurimū cōualefcit, & infinita mirabilia facit, quæ apparent his qui experiri desiderant, & in talibus exercitantur.

HACTENVS Petrus Crescentius, qui insitionum historiam confusam & impeditam nobis reliquit, vt legenti facilè erit iudicare. In quā nihil immutare visum fuit, siue sententiam spectes, siue dictionem, quæ multis locis inepta est ac ridicula, sed ornari res ista negat, contenta do-

cêri. Multa fanè occurrent, quæ non Dauum, sed
Oedipum desyderabunt, quod corruptissimo
exemplari, ex quo hæc verbum è verbo transcri-
psimus, acceptum ferre licebit.

De insitione, ex libro Iouiani Pontani de hortis He-
speridum. Caput IX.

IAM reliqua insitio est, hominùmque industria:
nunc tu

Huc aduerte animum, & veterum cape dicta viro-
rum.

Imprimis ramos libro demitte sub vdo
Artifici dextra, fisso nunc iniice ligno,
Atque altè impacto cuneo inserito: alteriùsve
Corticibus iunge, & cera mox illine adacta,
Vlmeaque obseptis constringito vincula plagis:
Ac pluuiam arceto coniecti cespitis herba.
Nunc & crescentem vicino è margine virgam
Admoue, & inciso leui sub vulnere libro
Sic fige, vt lento non desint cingula nodo.
Aut & eam transmiere forato ad viscera trunco:
Mirantem latebrásque cauas, & operta viarum,
Néve excide illam: finito de matre propinqua
Hauriat vt succos solitos, solita vbera lactet:
Donec eam grandem natu, longéque valentem,
Atque nouercales stringentem enixiùs vlnas
Videris & proprio meditantem viuere succo:
Tunc abrumpe manu, materna & stirpe reuelle:
Crescet, & immensum ducet latè aucta cacumen.
Interea læto surgit dum furculus auctu,
Sæpè riga, sæpè eductas de stipite gemmas

reuelle,

Euelle, & duris inuerte lignonibus arua,
 Ac matri blandire sua dum prole repulsa
 Cogitur indignans alienos pascere fœtus.
 Quin & surgentem sobolem defende sub umbra
 Frondentis rami, dum Sol furit, & furit æstas
 Victa siti: idem ipse in glacie tege, recta superne
 Insternens crassa è stipula, cannâve palustri,
 Vrat ne teneras rabies aquilonia thyrsos
 Cum primis valida nitatur surculus hasta,
 A vento tutus, longéque vrgente procella:
 Et nunc scalpello tenui, nunc molliter vnguî
 Detondens, prima luxum compeſce iuuenta.
 Utendum parcè ferro, sed nec tamen ipsa
 Luxuries toleranda venit, quæ fatibus obſtat.
 Atque equidem memini (tantùm se industria prompsit)
 Qui diuerſa quidem, parua ſed ſemina in vrna
 Condat: & educens collo breuiore ſtolones
 Subducâtque, arctétque manu, ac ſub vincula cogat
 Creſcenteis, hi tandem vno ſe ſtipite miſcent,
 Atque vno obducunt ſe cortice, néve flagella
 Dilabi ſinito: neu ſumma cacumina ventus
 Diuellat, cera linito, aut diducat adulta,
 Vngvine dum proprio corpus iunguntur in vnum:
 Atque operit lentum ſub eodem codice gluten.
 Poſtquam alta ſteterit radice infoſſa, & opimum
 Raptarit ſtirpes ſuccum, mirabere poma
 Plenâque gratâque: non vno tamen vna ſapore.
 Sunt qui diuerſos ramos, ſed cortice raſo
 Coniungant, ſtringântque ſimul quo glutine miſto
 Increſcant æquè, & fiſſo mox ſtipite iunctos
 Inſigant pariter, tum vulnus ritè coronent,
 Et fallax opus admota tueantur ab arte,

Quò ramo ex vno, atque vno de palmitè fructus
 Non vni veniant, sit honos & gloria ruri:
 Gaudet enim insolito natura adiuta fauore.
 Porrò non desunt, qui scisso codice, adacto
 Dilatent vulnus cunco: mox vulnere crudo
 Includunt gemmas alienæ stirpis alumnas:
 Ac tenui obstringunt vitta: non sit mora, longos
 Emittunt ramos, & lauè brachia fundunt:
 Sic dorso alterius (mirum) noua pullulat arbor.
 Quineriam alterius nudato cortice, plantam
 Vidimus alterius, frondente cacumine, ramos
 Erigere: ingentem & tunica sobolescere syluam,
 Et stirpem informem nemora in generosa nouari.
 Ergo castanea è molli, è præstante sagitta
 Laudatæ genitricis, adulto & germine, virgam
 Exuio, exuuias gemmisque, oculisque nitentis
 Seligito, his sterili spoliatum cortice truncum
 Degenerem induito, vinclòque vrgente ligato:
 Quo sese & pluuiæ, & solis tueatur ab æstu:
 Nec te blanda manus sinito frustretur inertem,
 Aut ludat tunica vitiosum arente flagellum.
 Iam videas docili è planta pubescere prolem
 Frugiferam tunc carpe manu, tunc erue ferro
 Quod superat matre è sterili, & blandire nouellis,
 Mira fides nitidis palmes se tollet alumnus.
 Sic quæ olim sterilis fuit arbor & horrida cultu,
 Sponte sua, nullisque hominum ante obnoxia curis,
 Mutabit genium, vertetque ad munera frugum.

Ex eodem.

Quando & inexpertum nihil ars sinit, hoc quoque &
 hortis

Accedat, vel dictu etiam mirabile: de quo

Quamuis longè audax, quanquam sibi conscius vsus
 Addubitet. Ramum fœcunda è matre reuulsum
 Decutiens capito: cœsum mox vndique librum
 Æquatis ferro spatiiis, dextrâque volentem
 Exuito: inde pari confossum vulnere dorsum
 Stipitis alterius nudato, & veste recenti
 Induito: vt coëant extremis partibus ora
 Vestis, & è lento mollescant vulnera limbo.
 Vlmea dein teneris indantur cingula plagis:
 Vincula quæ ingentis committunt vulneris ora,
 Vestiat & frondens truncum toga: pellat vt imbres,
 Arceat vt Soles, & sæuæ vredinis iram.
 Dij facinus mirandum! hærenti è cortice, cortex
 Ipse nouus victum medius rapit: atque supernis
 Instillat ramis: quæque in sua pabula traxit
 Esuriens alimenta, suo & de fonte refusa
 Ipse suis infundit alumnis, ipse & amicum
 Irrorat lac, vt sensim in sua nomina vertat:
 Ramosque frondésque, & eodem semina fœtu:
 Antè quater nidum in tignis quàm figat hirundo,
 Et quater extincti renouet quàm funera nati,
 Tantùm ars ipsa valet, tantùmque industria pollet:
 Et tantùm insitio fœcundos adiuuat hortos:
 Cui fœuet impatiens ocij languentis egestas.

Hactenus Iouianus Pontanus, qui sub citri-
 rum & limoniorum insitione, quasuis alias do-
 cto & erudito carmine per occasionem comple-
 xus est. Vir sanè admirabilis & summa laude di-
 gnus: qui rem tam impeditam & difficilem, tam
 eleganti carmine facilem ac familiarè reddiderit.

*Insitionis ope & artificio multa ad stuporem vsque
miranda fieri. Cap. X.*

MVLTA sunt in numeroſo illo rerum mūdi
theatro, miraculi loco habita, quæ vel for-
tuitus edidit casus, vel ingenioſa hominum effin-
xit industria, comite labore, & experientia duce.
Ex quo rectè ſcripſiſſe mihi videtur poëta,

Ipfâ nouas arteis, varia experientia rerum,

Et labor ostendit miſeris, vsiſque magiſter.

Cauſa cūm pleroſque lateat, illis tātūm miraculi
& ſtuporis ingerit, vt præter naturā, talia euenire
censeant. Res ea cūm in aliis multis, tum in arborū
inſitionibus locū habere maximè ſolet. Qua-
rum ope & ingenioſo artificio, fieri plerūque vi-
demus, vt vna arbor adeò prodigioſo ſpectacu-
lo, diuerſi generis variique guſtus, odoris, colo-
ris, & facultatis poma, nuceſ, vuae, flores, & alia
ab vno & eodem trunco emergentia, proferat: vt
oculis intuentium nihil admirabilius occurrere
poſſit. Quod vt demonſtrē, & exemplis, cūm ve-
terum, tum recentiorū confirmem, producā ocu-
latoſos teſtes duos: Pliniū imprimis, virū omni ex-
ceptione maiorē. Vidimus, inquit, inſitā arborem
iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum
onuſtam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde
vite, ficis, pyris, punicis, malorūmque generibus.
ſed huic breuis fuit vita. Producā prætereā Ioan-
nem Baſtiſtam à porta Neapolitanum, lib. 2. ſuæ
Magiæ naturalis hunc in modum ſcribentem:
Vnam nouimus arborem, delicias horti nuncu-
patam, craſſitudinis & proceritatis non ingrata:
quæ

quæ præpingui, riguo & superfœtante solo confita erat: vt tum vigore, tum humi vbertate, insitis alimentum suppeditaret. Erat tritunca: in vno ramo vnam vnâ, & item alteram vinaceis vacuam, discoloram & medicatam gerens: quarum altera soporem, altera alui deiectionem moliebatur. Secundus ramus persicum adferebat, ex persico & nuci-persico interuallis pluribus æquè distinctum, absq; vlllo osse. Quod si cui inerat, nucleum dulcè vt amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animalium faciem emeticbatur pomum, diuersaq; lineamenta demonstrabat. Tertius cerasia exossa, acida, ac dulcia emittebat: adhæc mala aurea. Cortex floribus rosisque cõsitus erat: fructusque ipsi debitam magnitudinem superabât, & aliis dulciores ac odoratiores erant. Verno tempore efflorescebat arbor, & vltra debitum tempus suos fructus producebat, qui diu in arbore morabantur, & continuæ fecunditatis orbem toto anno ministrabant. Nam per quosdam gradus prima sibi succedebant, & fœtura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebant: denique sic cœlum fauebat, vt pulchriorem arborem non conspexerim. Hactenus ille, ex quo historiam tam raræ & pulchræ arboris huc proferre volumus, vt intelligeres,

Quantum ars ipsa valet, quantumque industria pollet:

Et quantum insitio fecundos adiuuat hortos:

Cui fauet impatiens oculi labor, optimus artis

Cuiuscunque dator.

Hæc sunt quæ de insitionibus ex Græcis & Latinis rerum agrî doctoribus eximiis in præsen-

tiarum adferre possum. Quæ si parùm accuratè
curata quis dicet, curiosiùs si curabit, curam sibi
procurabit, & amicitiam nostram conciliabit.

FINIS OPVSCVLI INSITIO-
num ANT. MIZALDI studio &
diligentia concinnati.

ANTONII MIZALDI
 MONLVCIENTIS, MEDICI,
*Dendranatome: seu, Exploratio & dissectio
 corporis arborei in sua sigillatim membra &
 parteis. Vbi de earũ officis, nutritione, succis,
 humoribus, & aliis.*

PVD omnẽs omnium gentium
 & linguarum Philosophos pro
 concessio & confesso habetur,
 Deum Opt. Max. ancillatẽmque
 ei Naturam, nihil vnquam frustra
 fecisse: dedisseque rebus omnibus parteis & mẽ-
 bra, quæ illis ad vsum essent necessaria. Hinc
 stirpium generi vniuerso radices, velut funda-
 menta quædam, iecit: vt ijs quasi pedibus (sic
 enim loquitur Plinius) subsisterent ac firmaren-
 tur. Quibus caudicem, vel, si mauis, truncum su-
 perposuit: ramisque quasi brachiis rursus illum
 diffudit: & ex his caules ac surculos elicuit, velu-
 ti manus & digitos: eorũque alios fructu do-
 nauit, alios fronde sola & foliis vestiuit: quibus-
 dam genitalia membra dedit conceptu & fœtu
 suo tempore grãvida: plerisque verò aliis, vni-

*Arboribus
 datas esse
 radices pro
 pedibus.*

*TRUNCUS.
 RAMI.
 SURCULI.*

bus priuauit. Arboreis itaque furculis & cauliculis genitalis sedes assignatur. Quòd si non unquam à partu cessent, non tamen ut orbi & steriles à fertilium choro sunt explodendi. His omnibus corticem, ceu cutem quandam apposuit: cui humor subest, qui sanguis intelligi debet, omnia alens, vegetans & sustinens, vnde etiam arboris caro coalescit, cortici proxima: cui venæ insunt per caules & furculos ad folia vsque perreptantes. Subest itaque humor quidam nutritius, ceu sanguis quispiam & saliuæ, non solum arborum cortici, verum etiam partibus reliquis: sed non idem omnibus: lacteus etenim ficis inest, ad coagulandos caseos non inutilis: cerasis gummosus: vlmis saliuosus: malis lentus ac pinguis: vitibus, pyris, aquosus: & ita de aliis: sed viuaciores sunt arbores quibus lentior subest humor. Insunt & succis arborum quarundam adipēs: qui à colore albo, Alburnum vocantur: mollis ac pessima pars arboreæ carnis: nam facile putrescit, & teredinibus obnoxia esse solet. Ex quo, velut marcori patens, in lignis ad ædificandum repositis excludi & resecari debet, ne pars sincera trahatur in vitium & corruptelam. Arboribus nonnullis pulpa tenui constat stamine, absq; venis: & huiusmodi arbores fissiles maxime traduntur: quibus non adest, frangi, quàm scindi aptiores sunt: ut in olea & vite experimur. Quæ recto neruorū stamine seu filamento coaeruerunt, quòd frangentē præ cæteris violentiam respuant, vinculis fascium dicari solent. Hinc nimirum,

*Cortex.
Humor.*

*Caro.
Venæ.*

*Arborum
humores
varij.*

*Alburnum,
velut adips.*

Pulpa.

Nerui.

mirum, genistæ, coryli, vlni, betulæ, & populi rami, aliarumque arborum quarundam, ad id præcipua dos. Subtument & glandia, nonnullarum arborum carni, perinde atque in corporibus humanis, quodam callo carnis in se conuoluto. Nunc de medulla paucis agendum, quæ latet in singularum arboris partium meditullio, vt in solidis animantium partibus. Sed inter se discrepant arbores in hac medulla: quibusdam enim carnosâ subest, vt fico, sambuco, & aliis: quæ ob id fungosi generis existimantur: Aliis, lignosa sentitur, vt larici, abieti, pino, & similibus. His vtcumque elucidatis, nunc demum ad nutritionem calamum in hunc conuerto modum. Si omne quod adolescit, augeturque, alimentum capit, & illud caloris attrahentis & concoquentis beneficio sibi comparat, necessum est, arbores caloris principium aliquod habere: quo suis radicibus alimentum ex nutritio terræ sinu, ceu ab altricis vberibus cõfectum, sugant & hauriant. Nam terra perinde atque vbera vtuntur: vnde succus alendis partibus dispensatur, qui seminibus ad educandam nouam sobolem conspirat. Sic autem procedit educatio. Radices maiores & crassiores proximo & illibato terræ succo primùm aluntur: tum demum minores, ceu capillares quædam venæ ex maioribus obortæ: dein, residuum ad truncum & illius parteis excurrit ac transmittitur, donec ad summum & vltimum vsque sur-

*Glandia.**Medulla.**Arborum calor ingeni-
tus.**modus edu-
cationis ar-*

nutrimentum per trunci medullam, ceu per canalem & syphunculum, cæcis quibusdam meatibus, ad summum vsque & extremum germen, flosculum, fructum, ramulum & foliolum vndiquaque distribuitur. Quò cum peruenerit, ibi consistit & absimitur: vnde tam multa in ramorum capitibus germina. Quòd si veluti redundas ad crura radicibus vicina reflectatur & remigret alimentum ipsum, multos ibidem stolones edit: humore nutritio illuc conuerso, & à partibus superioribus remisso. In his paucis, præcipua consistit arborei corporis anatome, & explicata in suas parteis dissectio à capite ad calcem: vel, si mauiis, à cacumine summo, ad imas radices, tam maiores quàm minores. Quarum statum & implantationem quoties de aspectu, vel cogitatione mihi propono, toties beneficentissimi Dei bonitatem inenarrabilem, & sapientiam incomparabilem demiror ac suspicio: qui tantam radicibus illis, & his infixis capillamentis ac fibris facultatem elargitur, vt citra vllum auxilium, prodigiosam lignorum molem (cui vehendæ vel cæcum quandoque instructissima plaustra vix sufficiant) tamque numerosam fructuum multitudinem (quæ vel nauiculam alicubi onerare possit) non dicam sustineat, sed assidua alimenti subministratiõne, etiam in arido plerumque cælo & solo, pluribus seculis atque ætatibus alant: ac tam vberem, vt diximus, ligni & fructuum copiam suppeditent, vt, non solum ad hominum vsum multiplicem, vel annis quamplurimis sufficiat: quin-

Germina.

Stolones.

Dei sapientiam & bonitatem in rebus omnibus elucere.

Pulchra philosophia.

quinimò multorum quoque animalium & volucrum pabulum etiam proferat. In quam rem, ne per varias arborum classeis insolenter nostra vagetur oratio, Nucem arborem, vel Quercum de multis pro exemplo adferam. Quæ in tantam altitudinem, & vsque adeo vastam, umbriferamque amplitudinem, quandoque spaciatur, excrescit, & dilatatur, vt sub ea, vel Alexander ille Magnus, gentium terror quondam nuncupatus, cum numeroso exercitu suo, facile castrametari possit. Quam vastitatem & summè admirandam molem, fructuúmque inexplicabilè copiam, quis alit? quis immensum illud corpus sustinet? quis radices fulcit ac firmat aduersus violentissimam ventorum rabiem & horrida fulmina, quæ vel prodigiosas turres funditus euertunt, & solo ad-

*De Nuce
& Quercu
notanda.*

*Deum omnia firmare
& sustinere.*

quant? vnus sanè est Deus Optimus Maximus, qui mirabilia facit solus, quæcúq; sunt in cælo, aère, terra, mari, & profundis abyssi:
cui honor, & gloria in omne
æuum.

* *
*

DE HOMINIS SYMMETRIA,
PROPORTIONE ET COM-
mensuratione.

ANTONIUS MIZALDVS
LECTORI.

E hinc paginas aliquot inanes & suo fru-
ctu viduas ac steriles, cœu Prætoris al-
bum, videres, pretium operæ facturum
me putavi, si eas, absolutis Hortensibus,
alia memorabili doctrina quapiam re-
plerem, & in tuam gratiam illustrarem.
Fa itaque esto de Hominis symmetria
& mensura admirabili: vt noscat vnusquisque suum cor-
pus aliud nihil esse, quàm harmonicum quoddam instru-
mentum omnibus suis numeris absolutissimum.

Imprimis itaque cõgitandum tibi proponimus, quòd
solers Natura ita hominem formauit, vt eius faciem sum-
mo loco spectandam proponeret, quò ceteræ totius cor-
poris partes suum cõmensum & dimensionem inde susci-
perent. Constat autem ea tribus dimensionibus. Vna, à
summo frontis qua capilli nascuntur ad intercilia: Altera,
hinc ad imas nareis. Vltima, à naribus ad mentum. Hæ
autem per se multiplicatæ, vt volunt, integram, quãta erit,
humani corporis staturam reddent in nouem portiones
distributam.

Prima erit facies ipsa: Secundam constituet pectus, à
clauiculis ad sternũ, seu summum stomachum. Tertia erit
ab hoc ad vmbilicum. Quarta, ab vmbilico ad femur sum-
mum. Quintam & sextam, coxendices ad poplitem com-
plebunt. Septimã & octauam, à poplite ad talos. Nonam,
ab

*Facies di-
mensionis
tres.*

*Statura hu-
mane por-
tiones no-
uem.*

ab his ad extremos pedum articulos. Cōstabit itaque humani corporis longitudo, vt dictum est, partibus nouem: quanquam alij octo, alij, quod rarius est, septem fecerint. Quod de adulto viro hic intelligendum censemus: non de infantibus: quorum in longitudinem mensura omnis, quatuor constare faciebus perhibetur.

Consideranda & ipsa inter se partiū *ἀναλογία*, quam alibi proportionē, hīc, ni fallor, cōmensum propriē dixerimus.

*Analogia
singulorum
mēbrorum
corporis in
longitudi-
nem.*

Quanta est longitudo ab interciliis ad summas nares, tanta erit productio menti à iugulo. Quanta à summis naribus ad mentum, tanta à iugulo ad imam gulam: hoc est, semiportione. Quantum est superioris labri interual- lum ab ore hinc ad naris imas, tantūdem erit summarum narium prominentia à labro: tantūdemque & oculorum ab interciliis concavitas ad interiores angulos. Præterea in manibus quod est extrinsecus à summo vngue indicis, ad iuncturam hinc imam, continebitur semiportione. Ac rursus hinc ad eam quæ brachio colligatur manus, alia. Sic & intrinsecus à summo vngue medio. Primus autem indicis articulus maior, fronti correspondebit. Secundus ad extremum vnguis, naso. Primus item medij, huic quod est à naribus ad mentum. Eiusdem secundus, huic quod est ab imo mento ad inferioris labij supremum: & rursus vngularis eiusdem articulus, huic quod est ab ore ad inferiora nariū. Et indicis eodem, à supremo labri superioris. Maior pollicis articulus cœquabitur huic quod est à mēto ad summum labij inferioris. Minor huic quod est à nare, ad idem. Vnguium autem articularum omnium, dimidiatam sibi partem occupabunt vngues ipsi.

Frons in latitudinem à media linea quam discriminatri- cem appellant, hinc inde ad prima tempora sua bis definietur longitudine. Ab interciliis ad extremos oculorum angulos, atque hinc ad primas auris, harūque longitudo tantundem. Id verò spatium quod est inter vtramque extremitatem oculorum, ex duabus iisdem dimensionibus

*Commensuratio sin-
gularum
mēbrorum
corporis in
latitudinē.*

DE PROPORZIONE HOMINIS.

spatio quod est pollicis articulo maiore definitum, à labro superiore ad mentum. Pectoris latitudo faciebus continetur duabus: Palmaris autem, plantarisque latitudo, definiri semper inuenietur semiporzione. Spacium inter vtramque mammillam vna facie continetur: earumque certus situs ab inferiore gula, eodem dimensus circino deprehendetur.

*Mensura
singularum
corporis par-
tium in al-
titudinem.*

In altitudinem verò mensura quæ sola circunlatione cõprehenditur, ex supra dictis hoc modo capiatur. Capitis per mediam frontem altitudo, portionũ est trium: item & summæ coxendicis. Per occipitium à summa fronte ad ceruicem, duarum: itémque & infimæ coxendicis. Colli duarum: Pectoris per alas ad tergum, quinque: Ventris per medium, quatuor. Lacertorum, coxarum, crurum, pollicis, cæterorumque articulorum summa circunferentia, nunquam plus longitudine eorundem membrorum continet. Extremum brachij propter iuncturas manuum, portione, propter nodum tibiæ, etiam quarta. Altitudo autem hæc quæ est ab imo talorum ad summum pedis, respondebit longitudini, quæ est isthinc à summo pedis ad extremũ vnguem. Colli circunlatio ei parti respondet portione, quæ est à summo pede ad vmbilicum. Sed de his satis. Quæ ex Pomponio Gaurico, ferè ad verbũ tibi transcripsi mus: obscura sic satis: fruerè, si potes, & fœliciter vale.

F I N I S.

